

**UNIVERSITATEA PEDAGOGICĂ DE STAT „ION CREANGĂ”
FACULTATEA DE ISTORIE ȘI GEOGRAFIE**

Cu titlul de manuscris
C.Z.U.: 94(478)„1611/1634”: 327(043.2)

VALENTIN CONSTANTINOV

**ȚARA MOLDOVEI ÎN CADRUL RELAȚIILOR
INTERNAȚIONALE (1611-1634)**

611.02 ISTORIA ROMÂNILOR

TEZĂ DE DOCTOR HABILITAT

Consultant științific

Gonța Gheorghe doctor habilitat, profesor universitar

CHIȘINĂU, 2019

© Constantinov Valentin, 2019

Cuprins

Adnotare	5
Introducere	8
Capitolul I. Țara Moldovei în cadrul realțiilor internaționale în literatura de specialitate și sursele istorice (1611-1634)	22
I.1. Istoriografia problemei.	22
I.2. Sursele istorice	37
I.3. Concluzii	47
Capitolul II. Începutul unei noi perioade în istoria politică a Moldovei (al doilea deceniu al secolului al XVII-lea)	48
II.1. Caracteristica generală a situației internaționale și a situației politice a Moldovei la sfârșitul secolului al XVI-lea – începutul secolului al XVII-lea	48
II.2. Defecțiunea din anul 1611: apariția unei noi configurații politice în Țările Române.	61
II.3. Bătălia de la Cornul lui Sas și implicațiile ei asupra relațiilor polono-otomane	84
II.4. Concluzii	98
Capitolul III. Țara Moldovei în cadrul relațiilor internaționale în timpul primei domnii a lui Ștefan Tomșa al II-lea	99
III.1. Chestiunea ardeleană	99
III.2. Conflictul diplomatic polono-moldovenesc	107
III.3. Campania de restabilire a Movileștilor (1615-1616) și consecințele acesteia.	120
III.4. Concluzii	137
Capitolul IV. Confruntările politico-militare polono-otomane și impactul acestora asupra situației din Țara Moldovei 1617-1621	138
IV.1. Țara Moldovei în timpul domniei lui Radu Mihnea în contextul tensionării relațiilor polono-otomane	138
IV.2. Relațiile politice polono-otomane și domnia a lui Gașpar Grațiani în Țara Moldovei 1619-1620	155
IV.3. Războiul polono-otoman din 1620-1621 și impactul acestuia asupra situației politice din Țara Moldovei	161
IV.4. Concluzii	191
Capitolul V Țara Moldovei de la pacea de la Hotin până la urcarea în scaun a lui Vasile Lupu	192
V.1. Tratatul pentru confirmarea păcii de la Hotin și situația politică externă a Țării Moldovei	192
V.2. Uniunea dinastică a Moldovei și Țării Românești sub Radu Mihnea în contextul relațiilor politice internaționale	199

V.3. Țara Moldovei în cadrul relațiilor internaționale între domnia lui Miron Barnovschi și cea a lui Vasile Lupu	207
V.4. Concluzii	223
Concluzii generale și recomandări	226
Bibliografia	230
Anexe documentare	246
Declarația privind asumarea răspunderii	271
CV-ul autorului	272

ADNOTARE

Autor: Constantinov Valentin

Tema: *Țara Moldovei în cadrul relațiilor internaționale 1611-1634*, teză de doctor habilitat în științe istorice, anul perfectării tezei 2019, orașul Chișinău.

Structura tezei constă din Introducere, cinci capitole, concluzii și recomandări, adnotări în limbile română, rusă și engleză, bibliografie din 270 surse. Rezultatele tezei sunt reflectate în 2 monografii, 1 volum de documente, 50 de studii și articole.

Cuvinte-cheie: Imperiul Otoman, Rzeczpospolita, Imperiul Habsburgic, politică externă, Hanatul Crimeei, Cazacii zaporojeni, Ștefan Tomșa al II-lea, Movileștii, Constantin Movilă, Radu Mihnea, Stanisław Żółkiewski, Sigismund III Waza, Miron Barnovschi, Schender pașa, Cantemir murza, Moise Movilă.

Domeniul de studiu: Istoria românilor (epoca medievală). Lucrarea urmărește reflectarea situației politice a Țării Moldovei în contextul relațiilor politice internaționale.

Scopul și obiectivele lucrării clarificarea situației politice internaționale a Moldovei în unul dintre cele mai complexe și contradictorii momente ale istoriei sale precum și a impactului pe care relațiile politice internaționale le-au avut asupra situației din Țara Moldovei.

Noutatea și originalitatea științifică pentru prima oară în istoriografia românească este realizat un studiu complex asupra unei perioade neglijate în literatura de specialitate 1611-1634. Astfel au fost reflectate pentru prima oară subiecte din perioada respectivă, au fost adăugate, corectate, nuanțate mai multe fapte din trecutul istoric..

Rezultatele principale noi pentru știință și practică obținute Au fost constatate realitățile raporturilor politice internaționale care au influențat situația din Țara Moldovei; a fost determinat rolul pe care clasa politică poloneză l-a avut în problema moldovenească; a fost stabilit rolul pe care schimbările în relațiile diplomatice polono-otomane le-au avut asupra situației domniilor

Semnificația teoretică stabilirea formelor și a modelelor de investigații pentru problema istoriei relațiilor internaționale și a impactului acestora asupra situației Țării Moldovei de-a lungul întregii sale istorii.

Valoarea aplicativă. Rezultatele obținute, concluziile și recomandările înaintate servesc ca bază pentru elaborarea lucrărilor de sinteză în general a studiilor monografice și de profil diplomatic,

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele investigațiilor vor putea fi folosite în elaborarea lucrărilor de sinteză a Istoriei Românilor și Istoriei Moldovei, vor putea fi folosite în elaborarea manualelor școlare, realizarea emisiunilor radio și tv, folosite pentru popularizarea istoriei în rândul populației Republicii Moldova.

АННОТАЦИЯ

Автор: Константинов Валентин

Тема: *Молдавия в международных отношениях 1611-1634*, год написания диссертации - 2019, г. Кишинев.

Диссертация имеет следующую **структуру:** введение, историография, четыре главы, заключение и рекомендации, аннотации на румынском, русском и английском языках, список литературы (270 источников). Результаты диссертации отражены в .

Ключевые слова: Османская Империя, Речьпосполита, Империя Габсбургов, внешняя политика, Крымское Ханство, Запорожские казаки, Стефан Томша II, Могилы, Константин Могила, Раду Михня, Станислав Жолкиевски, Сигизмунд III Ваза, Мирон Барновски, Искандер паша, Кантемир мурза, Моисей Могила.

Область исследования: история румын (средневековый период). Работа преследует цель выявления политической ситуации Молдовы в контексте международных отношений между 1611-1634 годом.

Цель и задачи исследования состоят в рассмотрении международной ситуации Молдовы в одном из самых сложных и противоречивых моментов истории и в влиянии международных отношений на ситуацию Молдовы.

Научная новизна и оригинальность работы. В первый раз в румынской историографии написана работа относительно периода, который был проигнорирован в историографии 1611-1634. Были впервые исследованы некоторые события или подкорректированы другие.

Принципиально новые полученные результаты для науки и практики Были установлены реалии в международных отношениях которые оказали влияние на ситуацию в Молдове; была определена позиция которую польский политический класс имел в молдавской проблеме; была установлена роль изменений в польско-турецких отношениях и их влияние на смещение с престола молдавских господарей; определена роль молдавской дипломатии в международных отношениях тех времен.

Теоретическая значимость заключается в установлении форм и моделей исследований для проблемы истории международных отношений и их воздействие на ситуацию Молдовы за все время ее существования.

Практическая значимость работы. Результаты работы, выводы и рекомендации могут быть использованы для написания разных работ и монографий относительно истории дипломатии и истории этого исторического периода.

Реализация научных результатов. Результаты настоящего исследования, выводы и рекомендации автора могут служить основой для написания синтез Истории Румын и Молдавии, смогут быть использованы для написания школьных учебников, радио и телевизионных передач, равно как и для написания работ по популяризации истории Молдовы.

ANNOTATION

Author: Valentin Constantinov

Subject: Moldova in context of international relations 1611-1634 , the year of writing the dissertation - 2019 , Chisinau.

The dissertation is structured as follows: Introduction, historiography, four chapters , conclusions and recommendations , annotations in Romanian, Russian and English languages, references (270 references). The results of dissertation are reflected in the .

Keywords: Ottoman Empire , the Habsburg Empire , Rzeczpospolita, diplomacy, Crimean Hanat, Cossacks, Ștefan Tomșa al II-lea, Movila family, Constantin Movilă, Radu Mihnea, Stanisław Żółkiewski, Sigismund III Waza, Miron Barnovschi, Schender pașa, Cantemir murza, Moise Movilă.

Field of study : History of Romanians (medieval period) . Work aims to identify the political situation in Moldova in the context of international relations between 1611-1634

The purpose and objectives of the study is to review the international situation in Moldova one of the most complex and controversial issues in the history and impact of international relations on the situation in Moldova.

Novelty and scientific originality for the first time in Romanian historiography, was written a complex study on a neglected period 1611-1634. For the first time, were reflected the subjects of that period, were added more facts from the historical past, corrected more events in the past

Fundamentally new results obtained has been established important realities in the international relations that affected the situation in Moldova; has been determined the position of Polish political class that had a problem of Moldova; was established the role of changes in the Polish- Turkish relations and their influence on the shift from the throne of Moldavian rulers, was established the realities of each board Moldavian rulers and their relationship with the Poles and Turks; **The theoretical significance** is to establish forms and models for study and researches the problems of history of international relations and their impact on the situation in Moldova for the time of its existence.

Practical significance. The results, conclusions and recommendations can be used for writing various papers and monographs on the history of diplomacy and the history of this period, which are important in the context of European integration of Moldova.

Implementation of scientific results. The results of this study, conclusions and recommendations of the author can serve as the basis for writing the synthesis of Romania, and Moldova, will be used to write textbooks, radio and television broadcasts, well as for writing works to promote the history of Moldova.

Introducere

Actualitatea și importanța problemei abordate. O lume aflată în plină schimbare pe de o parte, iar pe de alta trăinicia unor clișee dogmatice și ideologice pe care le-a afirmat cu atâta tărie cu puțină vreme în urmă. Anume așa ne apare Europa Centrală și de Est în primele decenii ale secolului al XVII-lea. Noile concepte se suprapuneau peste principii vechi cât lumea – lupta pentru supremație pentru unii, de supraviețuire pentru ceilalți toate se vor amesteca într-un avansașă generată de provocările timpurilor noi.

Țara Moldovei *volens nolens* a fost implicată în toate acestea cu sau fără voia ei. A trebuit să-și caute propria identitate în conglomeratul marilor puteri alături de Țara Românească, cea care a avut un destin apropiat și de Transilvania, care, deși a fost ceva mai privilegiată decât celelalte două, oricum era condusă de un principe pus de otomani. Este greu să admitem că Țara Moldovei mai era la începutul sec. al XVII-lea subiect în relațiile politice internaționale, dar tocmai vecinătatea marilor puteri a individualizat-o și i-a păstrat identitatea, chiar în comparație cu celelalte două țări române. Atunci când a putut ea și-a afirmat cu putere dorințele și-a găsit locul în contextul pretențiilor marilor puteri și a făcut față provocărilor timpului. Este răstimpul când Europa definitiv renunță la izolaționism. În această perioadă se constituie conceptul de echilibru european, chiar și în forme incipiente. Această manifestare s-a profilat deplin în prima mare conflagrație europeană în care au participat activ mai multe țări europene – Războiul de 30 de ani. Istoria omenirii este o succesiune de fapte fenomene produse cu o anumită periodicitate și care deseori se repetă oferind noi valențe calitative și cantitative. Din acest punct de vedere tema propusă este una de actualitate anume din perspectiva urmării unor legități istorice produse într-un anumit timp cu participarea mai multor factori de decizie în care fiecare își avea locul său determinant. Analizând evoluția în perspectivă largă de câteva secole, găsim o anumită manifestare a globalizării în acel secol al XVII-lea. Străini care își găsesc noi patrii, pământeni care năzuiesc să devină cunoscuți în afară toate sunt parte a acelorași procese pe care le observăm și astăzi într-o altă fază a fenomenului amintit.

Perioada anilor 1611-1634 este relevantă pentru studierea, aprecierea, stabilirea unor legități istorice și din perspectiva zilelor noastre. Demersul nostru vine să se axeze atât pe necesitatea unui studiu complex asupra perioadei în cauză, cât mai ales pe necesitatea reflectării unei perioade puțin studiate și puțin cercetate în istoriografia noastră. Or, evenimentele produse între 1611 și 1634 explică profund toate procesele în domeniul relațiilor politice internaționale din secolul al XVII-lea, dar și din cel următor – secolul al XVIII-lea. Anume acum se pun bazele

unei noi configurări politice europene, dacă e să ne referim la situația de pe continentul european în general și situația din centrul, estul și sud-estul Europei în special. Anume acum Republica nobiliară Polono-Lituaneană dă primele semne de slăbire, Imperiul Otoman după o perioadă de glorie care a durat până spre a doua jumătate a secolului al XVI-lea începe o linie descendentă ireversibilă, chiar dacă aceasta va mai dura câteva secole, Statul Moscovit încet dar sigur își va trasa și va reveni la politica determinată de găsirea unor căi de acces spre Europa prin cele două mări: Baltică și mai apoi Neagră. Începutul secolului al XVII-lea coincide cu serioase revendicări venite din partea Suediei pentru a-și impune autoritatea în bazinul Mării Baltice aspirații care vor dura până la sfârșitul Războiului Nordului în anul 1721. Chiar dacă în defensivă mai ales din cauza problemelor de ordin intern și a înfrângerii în Războiul de 30 de ani, Imperiul Habsburgic își va continua linia politică de expansiune în Europa centrală și de sud-est, linie politică la care nu va renunța decât odată cu dispariția politică a monarhiei la sfârșitul Primului Război Mondial în 1918.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificare problemelor cercetate

Abordarea conceptuală a tematicii legate de politica externă și locul țărilor române în cadrul politic internațional mai lărg s-a bucurat totdeauna de atenția cercetătorilor și investigatorilor trecutului nostru istoric. Atenția s-a canalizat însă spre segmentele spectaculoase și glorioase din trecut, alte perioade intrând într-un con de umbră. De aceea, subiectul propus de noi ridică mai multe probleme spre dezbateră cum ar fi continuitatea și discontinuitatea proceselor istorice, interferențe determinante cu factorii de decizie externi, problema cercetării istoriei pe segmentul macro pentru identificarea factorilor și legităților care au determinat o anumită evoluție a evenimentelor. Istoria totdeauna s-a scris în baza documentelor, iar cercetarea de față a ridicat problema extinderii sferei de investigații de la o bază documentară șubredă spre una temeinică singură în stare să dea răspuns la multitudinea de întrebări care apar pe parcursul studiului istoric.

Mai multe lucrări cu trimitere la perioada cuprinsă între 1611 și 1634 au apărut încă din secolul al XVII-lea. Memorialiști, cronicari, autori de panegiricuri, ode, oameni politici ai epocii cu toții s-au referit la evenimentele petrecute în acea perioadă. Acest tip de literatură, pătinitor, a impus o anumită viziune asupra perioadei mai ales în mediile poloneze. Lupta ideologică, și motivarea unor fapte luate la un anumit moment au determinat specificul acestei literaturi. Pentru cronistica românească cel mai important izvor este cronica lui Miron Costin care s-a inspirat din lucrările autorilor polonezi.

Istoriografia din secolul al XIX-lea a făcut saltul decisiv spre reflectarea adecvată a trecutului istoric. Prin urmare, odată cu secolul al XIX-lea se profilează o anumită încurajare a

studiilor istorice menite să scoată la lumină mai ales paginile glorioase ale neamului românesc. Istoriografia pașoptistă și apoi cea romantică au impus o anumită dinamică în reflectarea trecutului istoric al românilor. Din realizările acestei epoci menționăm publicarea mai multor izvoare cu privire la perioada în cauză. Este vorba în primul rând despre publicarea cronicilor și a unor colecții de documente, care își păstrează și astăzi actualitatea.

Următoarea etapă calitativă s-a afirmat odată cu impunerea la scară europeană a istoriografiei pozitivistice, care avea la origini publicarea studiilor istorice în baza izvoarelor istorice. Aceste tendințe s-au afirmat și în spațiul românesc, astfel epocile mai puțin spectaculoase și-au ocupat spectrul lor în istoriografia noastră. În aceeași perioadă în istoriografia poloneză se formează curentul care idealiza anumite momente din trecutul țării care în sec. al XIX-lea a ajuns ocupată de puteri străine. Între temele abordate au fost acele legate de personalitățile marcante din segmentul cronologic 1611-1634.

În secolul al XX-lea în pofida dominației ideologice, s-au profilat noi tendințe care veneau să scoată la lumină procesele din trecut și studierea lor din perspectiva criticismului istoric. Totuși, deși au fost făcute progrese notabile au rămas multe lacune și neclarități în domeniul studiului relațiilor politice internaționale.

Scopul și obiectivele tezei Abordarea dintr-o perspectivă conceptual nouă a problemei relațiilor politice internaționale și a locului pe care Țara Moldovei le-a jucat în acest cadru. Investigarea relațiilor politice sunt pornite de la unitatea spațiului nord dunărean românesc. În acest context însă pornind de la specificul politic al Țării Moldovei am individualizat țara românească de la est de Carpați în cadrul unei tratări problematice distincte. În primul rând este vorba de în linii mari de confruntarea polono-otomană pentru deținerea supremației în Țara Moldovei. Numeroși alți factori își vor lăsa amprenta asupra evoluției politice la est de Carpați în răstimpul amintit, dar notele principale vor fi dictate de cele două mari puteri. Evenimentele cu caracter extern care s-au produs în acest spațiu și specifice doar Țării Moldovei: Bătălia de la Cornul lui Sas, Domnia lui Ștefan Tomșa al II-lea, Bătăliile de la Tătăreni și Drăgșani din anii 1615 și 1616, Problema succesiunii Movileștilor la tronul Țării Moldovei, relațiile politice polono-otomane și rolul de mediator al domnilor Țării Moldovei, Bătăliile de la Țuțora și Hotin au afectat mai ales Țara Moldovei ș.a. Nu a existat o altă putere din zonă care să fi emis pretenții de suzeranitate asupra Țării Moldovei.

Obiectivele tezei:

- Abordarea factorilor determinanți care au influențat situația politică a Țării Moldovei în perioada 1611-1634

- Stabilirea contextului extern în care s-au desfășurat evenimentele pe teritoriul Țării Moldovei în perioada anilor 1611-1634.
- Determinarea interferențelor politice care au determinat evoluția relațiilor politice externe care au influențat situația din Țara Moldovei în perioada de care ne preocupăm.
- Realizarea analizei situației din Imperiul Otoman și Rzeczpospolita ca elemente determinante în politica externă moldovenească în această perioadă.
- Caracterizarea factorilor politici de decizie din Rzeczpospolita și a influenței lor asupra situației politice din Țara Moldovei.
- Realizarea radiografiei interne a Rzeczpospolitei și Imperiului Otoman și impactul ei asupra situației în zonă în general și asupra Țării Moldovei în special.
- Expunerea rolului pe care incursiunile cazacilor și ale tătarilor le-au avut asupra relațiilor polono-otomane și influența lor asupra Țării Moldovei.
- Aprecierea dimensiunii activității diplomatice a domnilor Țării Moldovei în contextul înrăutățirii relațiilor polono-otomane.
- Analiza complexă a evenimentelor derulate în spațiul nord-dunărean și impactul lor asupra situației politice a Țării Moldovei.
- Reconstituirea realităților politice externe din spațiul est – european în perioada anilor 1611-1634 și stabilirea legăturilor cu situația politică din Țara Moldovei.

Cadrul cronologic al cercetării.

Segmentul cronologic corespunde începutului unei perioade distincte din istoria Țărilor Române în general și cel al Țării Moldovei în special. În 1611, s-a declanșat un război al vasalilor Imperiului Otoman: principele Transilvaniei pe de o parte și domnii Moldovei și Țării Românești pe de altă parte. Limita de sus corespunde urcării în scaun a lui Vasile Lupu în 1634.

Cadrul geografic al cercetării.

Din punct de vedere geografic studiul de față se referă la spațiul central, sud-est și est european. Ținând seama de faptul că din punctul de vedere al raporturilor politice internaționale spațiul Țării Moldovei a fost monopolizat de Imperiul Otoman și Rzeczpospolita, cadrul geografic a cuprins întinderea celor două mari puteri, la care s-a adăugat, întregul spațiu românesc de la nord de Dunăre, Hanatul Crimeei și Secea Zaporojeană, iar atunci când în evenimentele din spațiul românesc s-au implicat habsburgii, și teritoriul Imperiului Habsburgic. Sporadic când vin să explice realitățile legate de Polonia sau Imperiul Otoman a fost amintit Statul Moscovit, Suedia sau Persia.

Metodologia cercetării științifice. În timpul realizării investigațiilor am folosit principiile abordării nepărtinitoare a informației de care ne-am folosit, cele ale criticismului

istoric, orice afirmație se bazează pe principiul obiectivității. În realizarea investigațiilor cu privire la tema anunțată am aplicat metodologia clasică în realizarea cercetărilor istorice: crearea bazelor de date tematice documentare și analiza lor nepărtinitoare. Au fost inventaritate materialele documentare publicate la care s-au adăugat cele inedite, obținute în urma lucrului în arhivele din Polonia, Federația Rusă, Ucraina și Suedia. În urma stabilirii raportului dintre cele două categorii s-a stabilit că lucrările istoricilor români au fost elaborate în baza materialele documentare publicate în marile colecții din România, adică cu mari lacune pe unele compartimente. La rândul său, lucrările istoricilor polonezi au avut la bază, mai ales materialele cuprinse în fondurile arhivistice, de cele mai multe ori inedite, neținând cont însă de realizările istoriografiei românești. Una dintre metodele principale a fost coroborarea diferitor informații provenite din diferite surse, deseori contradictorii, și oferirea unui tablou real la mai multe probleme existente.

Pe lângă aceste metode tradiționale am utilizat și altele noi care pun în valoare mentalitățile din epocă, imagologia, comparația, alături de demagogie și ideologie politică aflate din abundență în mediile politice poloneze și otomane. Prin urmare, am disociat ideologiile, demagogiile, imaginea și reprezentarea diferitor medii în corespondența din epocă, imaginară de cea reală, atât din țară cât și de peste hotare, prin apelul la criticismul istoric, corectând și nuanțând deseori tablourile prezentate de colegii noștri în lucrările publicate, care nu au realizat această disociere. Evocarea aspirațiilor și ideologiei politice erau însoțite de o intensă corespondență, iar atitudinea față de aceasta trebuie să fie una critică, ceea ce am și realizat în această lucrare. Disocierea imaginarului și prezentărilor ideatice de cele reale. Toate acestea au fost obținute prin utilizarea: metodei deductive, metodei inductive, metodei sintezei, metodei tipologizării, metodei empirice, prin particularizare și generalizare, analogie și altele. Principiul obiectivității a fost folosit pentru rezolvarea problemelor

Noutatea și originalitatea științifică:

Este primul studiu de acest gen pentru analiza raporturilor politice internaționale în perioada 1611-1634 cu privire la situația Țării Moldovei în relațiile internaționale acelor timpuri. S-a propus o altă abordare conceptuală a problemei raporturilor politice internaționale din perioada anilor 1611-1634. Țara Moldovei a fost individualizată din cadrul celor trei țări române deoarece ea a devenit ținta unei lupte politice aprige cu implicarea unui spectru foarte larg de factori, atât interni, cât și externi. De aceea, discursul istoric a fost gândit dintr-o perspectivă nouă. Dacă până în prezent analiza situației era pornită de la realitățile din Moldova, asistând la un fel de românocentrism, această abordare a fost schimbată. Schimbarea de viziune s-a datorat faptului că evenimentele de aici au fost determinate de factori externi. Pentru a realiza o analiză

completă și veritabilă a fost nevoie de a ne raporta la acești factori, dându-le definiția, sau arătând geneza anumitor probleme. Este vorba în primul rând de aspirațiile suveranilor europeni la mărire și la cucerirea sau aservirea noilor spații geografice. Diapazonul acestor aspirații era însă unul larg. De la principele Transilvaniei bunăoară până la suveranii unor state mari, Rzeczpospolita sau Imperiul Otoman și Habsburgic fiecare în parte dorea reconfirmarea, menținerea, dreptul de protimisis sau realizarea unor planuri apărute relativ recent. Țara Moldovei a fost implicată în această formulă de rivalitate, iar pentru a o reflecta trebuia oferit un tablou complet din toate țările implicate în conflictele din spațiul de la nord de Dunăre. Doar așa putem stabili adevărata dimensiune a relațiilor politice internaționale care au influențat situația Țării Moldovei în răstimpul 1611-1634. A fost stabilit că pe de o parte factorii externi au fost cei care au alimentat instabilitatea politică de aici, dar acestea au avut și un suport local prin încercarea revenirii la statutul politic internațional al Țării Moldovei de la sfârșitul secolului al XVI-lea. De aceea pentru a desluși situația politică externă în care s-a pomenit Țara Moldovei am stabilit contextul extern și l-am pus în prim plan, spre deosebire de predecesorii noștri care mergeau tocmai invers – de la descrierea situației nefaste a Țării Moldovei, spre a se face referință la unii dintre factorii externi care l-au declanșat. O altă noutate este stabilirea locului Țării Moldovei în cadrul larg central și sud est european, în care statele mari își disputau întâietatea în detrimentul celor mici, care își pierd simțitor din marja de manevră, deși chiar și în aceste situații ele înaintează pretențiile lor de lideri locali, în cadrul Țărilor Române. În primele decenii ale secolului al XVII-lea se constituie niște linii directorii în politica externă europeană care sunt în stare să explice situația în care s-a pomenit Țara Moldovei atât în perioada 1611-1634, dar și în deceniile următoare. A fost stabilită adevărata dimensiune în cadrul conflictului polono-otoman a rolului de mediator ai domnilor Țării Moldovei.

Cadrul geografic a fost stabilit în parametrii în care relațiile politice internaționale au afectat situația din Țara Moldovei. În general, acest spațiu se referă cu precădere la cel central-european: Imperiul Habsburgic și mai ales Rzeczpospolita, sud-est european: Imperiul Otoman și est european: Hanatul Crimeei și Secca Zaporojejană, ca entități politice dependente de Polonia și Turcia. Imperiul Habsburgic s-a implicat mai puțin în rivalitatea polono-otomană din Moldova, iar alte țări ca Suedia și Rusia Moscovită nu au afectat situația din Țării Moldovei în acest segment cronologic 1611-1634. Puterile europene tradiționale cum ar fi Franța, Anglia sau Veneția au fost spectatori și au urmărit evenimentele de la noi mai ales prin reprezentanțele sale diplomatice de la Constantinopol. În general, situația politică internațională a Țării Moldovei a fost determinată de rivalitatea dintre Rzeczpospolita și Imperiul Otoman, cele două mari puteri care au monopolizat terenul Țării Moldovei și nu au permis altor actori politici să se implice în

disputa pentru influență aici. Prin urmare, noutatea științifică a constat în abordarea complexă în special a relațiilor polono-otomane în această perioadă, precum și a factorilor politici care au accentuat aceste relații, adică cele din Hanatul Crimeei și Secea Zaporojeană și în ce măsură aceste relații și-au impus amprenta asupra situației politice a Țării Moldovei. Totuși, atunci când au fost implicați alți factori, cum ar fi cel habsburgic sau transilvănean și mai puțin suedez sau moscovit, aceste implicații au fost semnalate și ele, dar în general, influența lor a fost minoră și nu au afectat tabloul general al confruntării pentru supremație polono-otomană.

Segmentul cronologic nu a fost ales întâmplător. Este vorba de o perioadă distinctă din istoria Țării Moldovei, de aproape un sfert de veac, marcată pe de o parte de căderea Movileștilor de la sfârșitul anului 1611 și declanșarea crizei politice în Țara Moldovei, determinată de factorul extern, iar pe de altă parte sfârșitul acestei perioade prin întronarea lui Vasile Lupu și începutul celei mai prospere perioade din istoria Țării Moldovei în sec. al XVII-lea. Până acum în istoriografia românească această perioadă a fost abordată fie pe segmentul cronologic 1601-1634 (V.Ciobanu), fie pe segmentul cronologic 1621-1672 (T.Gemil), cu referință la toate cele trei țări române. O nouă abordare conceptuală ne-a permis stabilirea unui cadru cronologic distinct, precum și individualizarea Țării Moldovei, din cadrul celor trei țări române, ca o abordare distinctă. Am pornit de la niște premise specifice anume ei – rivalitatea polono-otomană, inexistentă în celelalte două țări, care au avut în această perioadă, deși un asemănător și strâns legat cu destinul Țării Moldovei, totuși un parcurs diferit.

Printre subiectele care au fost tratate dintr-o nouă perspectivă menționăm:

Dimensiunea politicii externe a domnilor Ștefan Tomșa al II-lea, Radu Mihnea, Alexandru Iliăș, Miron Barnovschi; statutul politico-juridic al Țării Moldovei în diferite perioade din răstimpul amintit; nuanțarea rezultatelor tratatelor de la Braga 1616, Busza/Jaruga 1617, Hotin 1621; semnificația confirmării tratatelor din 1623 și 1624.

Rezultate principial noi pentru știință și practică obținute: Am propus o nouă modalitate de abordare a problemelor de politică externă și a raporturilor politice internaționale pe segmente cronologice clar stabilite. Am arătat procedura metodologică în cazul unor asemenea investigații, care pornește în primul rând de la stabilirea cadrului mult mai larg central și est european. Prin abordarea problemelor existente în raporturile dintre marile puteri europene ale momentului se poate stabili și impactul pe care aceste raporturi le-au avut asupra țărilor noastre, cu atât mai mult că istoria Europei în secolul al XVII-lea are niște trăsături distincte. Stabilirea acestora duce în mod firesc la dezlegarea problemelor legate de locul și rolul Țărilor Române în general și cel al Țării Moldovei în special pe arena politică internațională în acele timpuri, dominate de geopolitică și real politic. A fost propusă o nouă modalitate de cercetare a

subiectelor de politică externă și stabilită interdependența factorilor externi asupra poziției Țării Moldovei pe arena politică internațională. Au fost stabilite modele pentru investigațiile ulterioare legate de cercetarea problemelor legate de politica externă, iar preluarea întregii metodologii pentru alte segmente cronologice va aduce rezultate calitativ noi și pentru alte perioade și epoci istorice. Această lucrare se încadrează de asemenea în eforturile pe care țara noastră le depune în procesul de integrare europeană și de stabilire a vectorului integraționist în cadrul societății noastre. Readucerea în atenție a unei perioade în care Moldova a fost parte a Europei poate servi un bun exemplu pentru fortificarea discursului propus.

Până în prezent se propunea o modalitate specifică de studiere a problemelor politice din Țările Române pornindu-se de la evenimentele care se produceau aici, fără însă a se analiza geneza problemei. Or, prin această lucrare se propune abordarea conceptuală nu pornind de la situația Țărilor Române în general și a Țării Moldovei în special, ci de la realitățile externe și jocul marilor puteri europene, care începând cu secolul al XVII-lea influențează situația de aici. Prin această lucrare se demonstrează prevalarea factorului extern asupra celui intern, care de aici încolo va fi dominantă în materie de relații politice internaționale, anume raporturile dintre marile puteri vor determina și situația din Țara Moldovei în special și Țările Române în general. Noua direcție de cercetare constă în studierea realităților de la noi pornind de la impactul pe care raporturile politice internaționale le-au avut asupra Țărilor Române.

Semnificația teoretică. În lucrare sunt propuse o serie de abordări teoretice noi menite să realizeze o reconsiderare a principiilor și direcțiilor de investigații istorice. Concepțiile propuse pot deschide noi orizonturi ale investigației istorice cu rezultate cu totul necunoscute. De asemenea este propusă o reevaluare a teoriilor existente până acum legate de procesualitatea istorică și de elementele determinante ale faptelor istorice, spațiului istoric și de interpretare/reinterpretare a faptului istoric propriu zis. Realizările din lucrarea de față vor contribui la formularea noilor concepții în domeniul teoriei relațiilor politice internaționale

Valoarea aplicativă a lucrării Rezultatele acestei investigații, concluziile și recomandările înaintate pot fi luate ca bază în vederea elaborării lucrărilor de sinteză în general a studiilor monografice și de profil diplomatic, sunt oferite modele din istoria diplomației moldovenești relevante în contextul integrării europene a Republicii Moldova.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere:

Analiza, stabilirea, evaluarea și reevaluarea chestiunilor legate de raporturile politice internaționale și impactul lor asupra situației Țării Moldovei pe segmentul cronologic 1611-1634 au contribuit la crearea unei alte imagini cu privire la situația politică internațională în perioada amintită și impactul acesteia asupra Țării Moldovei:

1. Stabilirea principiilor de funcționare, geneză și evoluție a noii configurații politice sud-est și central europene în primele decenii ale sec. al XVII-lea și impactul lui asupra situației Țării Moldovei.
2. Crearea unei imagini complexe cu privire la principiile care au stat la baza raporturilor de forțe internaționale și al impactului său asupra situației Țării Moldovei.
3. Aprecierea valorică a importanței politice a Țării Moldovei în jocul marilor puteri la sfârșitul secolului al XVI-lea începutul secolului al XVII-lea.
4. Determinarea importanței pe care factorii de decizie interni din Țara Moldovei l-au jucat în raporturile de forțe internaționale la sfârșitul secolului al XVI-lea începutul secolului al XVII-lea.
5. Analiza ideologiei puterii în Rzeczpospolita și Imperiul Otoman la sfârșitul secolului al XVI-lea începutul secolului al XVII-lea și impactul lui asupra situației politice de ansamblu a relației dintre cele două mari puteri dar și a impactului pe care l-a avut asupra Țării Moldovei.
6. Crearea unei imagini adecvate, deconspirate de clișeele ideologice și imagologice impuse de ideologia și demagogia politică și reliefarea unui tablou adecvat coerent al realităților politice, sociale și culturale ale epocii în cauză.
7. Dezvăluirea activității principalilor actori la scară largă – șefi de stat și la scară locală, pașale, hatmani polonezi, hani ai Crimeii, hatmani zaporojeni și impactul activității lor asupra situației Țării Moldovei din perioada amintită.
8. Radiografierea situației din Europa Centrală și de Est în perioada amintită și stabilirea realităților valorice ale Țării Moldovei în perioada amintită.

Implementarea rezultatelor științifice. Problematika propusă în lucrarea prezentată este importantă pentru stabilirea legăturii dintre perioada în cauză cele care au precedat-o și cea care a urmat-o. Rezultatele acestei investigații vor putea fi utilizate pentru elaborarea lucrărilor de sinteză, de studiere a raporturilor politice internaționale, de stabilirea a legităților evoluției umane de-a lungul mai multor epoci. Rezultatele lucrării de față vor putea sta la baza elaborării unor manuale, compendii de istorie a românilor și de elaborare a unor lucrări pentru învățământul universitar, la cursuri speciale care ar studia domeniile și disciplinele enumerate mai sus.

Aprobarea rezultatelor: Rezultatele cercetării efectuate au fost prezentate la conferințele naționale și internaționale din România, Federația Rusă, Ucraina, Polonia, Italia. La tema cercetării au fost publicate 2 monografii, 1 volum de documente, 55 studii și articole.

Teza de doctor habilitat în istorie a fost examinată și recomandată în ședința Departamentului Istoria Românilor, a Facultății de Istorie și Geografie a Universității Pedagogice „Ion Creangă”,

în seminarele științifice de profil din cadrul Institutului de Istorie al Academiei de Științe a Moldovei (specialitatea: 611.02 – Istoria Românilor) și Universității de Pedagogice „Ion Creangă” (specialitatea: 611.02 – Istoria Românilor). Volumul și structura tezei: Lucrarea cuprinde 244 pagini text de bază, în: Adnotări în limbile română, engleză și rusă, Introducere, cinci capitole structurate în subcapitole concluzii generale și recomandări, bibliografie din 268 de titluri, Anexe; CV-ul autorului.

Sumarul compartimentelor tezei:

Teza de doctor habilitat a fost elaborată în conformitate cu cerințele și regulamentele Comisiei Naționale de Atestare și Acreditare. În partea introductivă este formulată actualitatea și importanța problemei, sunt expuse scopul și obiectivele tezei, noutatea științifică a rezultatelor obținute; importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării; aprobarea rezultatelor, precum și sumarul compartimentelor tezei.

În **Introducere** au fost arătate actualitatea și importanța problemei, scopul și obiectivele tezei, rezultatele principial noi pentru știință și practică rezultatelor obținute; importanța teoretică, valoarea aplicativă a lucrării; aprobarea rezultatelor; sumarul compartimentelor tezei.

În **Primul capitol Țara Moldovei în cadrul realțiilor internaționale în literatura de specialitate și sursele istorice (1611-1634)** sunt analizate pe de o parte lucrările, studiile și articolele care iau în dezbatere relațiile internaționale din perioada cuprinsă între 1611-1634. Analiza istoriografică necesită o reevaluare serioasă din cauza tendințelor încetățenite și de mult depășite. Fie chiar și tangențial, marea lor parte nu realizează decât o punctare sumară a evenimentelor produse în perioada amintită. De regulă în lucrările apărute se realizează, de cele mai multe ori o preluare mecanică a ideilor și concepțiilor. Sunt analizate istoriografia românească și cea poloneză care au avut preocupări speciale asupra subiectelor în dezbatere. Nu sunt ocolite nici studiile și articolele din istoriografia ucraineană care s-a preocupat mai ales de subiectele legate de cazaci și bătălia de la Hotin. Un compartiment important îl ocupă analiza surselor edite și inedite. Realizarea analizei calitative a surselor istorice este necesară pentru distingerea și divizarea elementelor tendențioase, pretențioase, ideologice de mobilurile adevărate și proiectele reale care erau în mințile suveranilor acelor vremuri. În concluzia pentru acest capitol putem spune că deși au existat lucrări care au s-au preocupat mai mult sau mai puțin profund subiectul, rămâne un gol imens care necesită a fi umplut. Nefiind o perioadă de glorie a istoriei românilor, tema în cauză a fost abordată în istoriografia românească mai mult tangențial. Deși au fost publicate mai multe volume de documente, a rămas un bogat material inedit a cărui valoare l-am prezentat în capitol și care a îmbogățit substanțial, iar uneori chiar a revizuit

viziunile istoriografice existente. În ce privește istoriografia poloneză, perioada respectivă s-a bucurat de atenție mai ales din perspectiva marilor personalități istorice Stanisław Żółkiewski, Sigismund III Waza sau Jan Karol Chodkiewicz. Predilecția pentru glorificarea sau critica excesivă a acestor personalități a necesitat o reevaluare a literaturii și o evaluare a perioadei de pe pozițiile criticismului istoric.

Capitolul II Căderea Movileștilor și urcarea în scaun a lui Ștefan Tomșa al II-lea – ca problemă a relațiilor internaționale este format din trei subcapitole în care sunt luate în dezbatere: situația internațională și statutul politico-juridic al Moldovei la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea. Într-o primă fază a fost efectuată o radiografie a situației politice internaționale de pe continentul european la începutul secolului al XVII-lea, precum și situația politică din Țările Române de la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul celui următor, când la conducerea politică a Țării Moldovei au venit reprezentanții dinastiei Movileștilor. Ceea ce a și dus la crearea aceluși echilibru de forțe atât de necesar atât polonezilor cât și moldovenilor în perioada amintită, dar care va dura doar până în anul 1611. Defecțiunea din anul 1611 și Bătălia de la Cornul lui Sas cu implicațiile ei asupra relațiilor polono-otomane vor fi determinante în stabilirea unei noi realități în materie de relații politice internaționale. În această perioadă asistăm încă la imaginea vie a ceea ce a însemnat moștenirea lui Mihai Viteazul, precum și dorința, mai ales a lui Gabriel Báthory de a deveni un nou suzeran al principatelor române extracarpătice, asemeni lui Sigismund Báthory și mai ales a lui Mihai Viteazul care a și primit de la otomani acceptul de a fi domn peste cele trei țări române, este adevărat însă pentru o mică perioadă. În capitol este arătat cum intenția lui Gabriel Báthory de a-l scoate pe Radu Șerban din scaun a declanșat o veritabilă furtună la nord de Dunăre, iar ajutorul pe care Constantin Movilă l-a acordat lui Radu Șerban a constituit momentul decisiv pentru pierderea tronului de către acesta. Încercarea lui Ștefan Potocki de a-l restabili pe cumnatul său în scaun s-a terminat cu eșecul de la Cornul lui Sas mai ales din cauza armatei otomane care era pregătită pentru a merge în Transilvania dar a fost redirecționată spre Moldova atunci când otomanii au aflat de intenția polonezilor de a-l restabili pe Constantin Movilă în scaun.

În concluzie, degringolada în care ajungea Moldova la sfârșitul anului 1611 și începutul celui următor s-a datorat încercării principelui Transilvaniei de a recăpăta poziția pe care a avut-o odată Sigismund Báthory de suzeran al Moldovei și Țării Românești. Încercarea a ieșut, dar implicarea Moldovei în conflictul munteano-transilvănean în pofida avertizărilor otomane a fost un moment prielnic pentru turci ca să-i scoată din scaun pe Movilești. La rândul său polonezii, fiind preocupați pe alte fronturi au jertfit „cauza moldovenească” pentru altele cum ar fi cea de ocupare a scaunului Moscovei.

Capitolul III. Țara Moldovei în cadrul relațiilor internaționale în timpul primei domnii a lui Ștefan Tomșa al II-lea cuprinde trei subcapitole cu referire la Chestiunea ardeleană, Conflictul diplomatic polono-moldovenesc și Campania de restabilire a Movileștilor din toamna anului 1615-1616. Așa cum planurile lui Gabriel Báthory erau mult prea ambițioase pentru un simplu supus al sultanului turc, otomanii au gândit foarte de curând schimbarea ambițiosului principe. Și așa cum acest plan n-a reușit în anul 1612, când armata otomană, menită să-l schimbe a fost îndreptată spre Moldova, atunci anul următor 1613 a stat sub semnul campaniei otomane din Transilvania, unde domnii români Radu Mihnea și Ștefan Tomșa al II-lea au jucat un rol important. Totodată, în capitol se arată că pe parcursul întregii domnii a lui Ștefan Tomșa al II-lea relațiile dintre domnul Moldovei și demnitarii polonezi au fost ostile. Solii polonezi permanent făceau demersuri pentru mazilirea lui, iar el ca răspuns agita spiritele la granițele poloneze. Această stare tensionantă a răbufnit la sfârșitul anului 1615 când s-a declanșat un veritabil război de succesiune terminat cu decapitarea reprezentanților casei lui Ieremia Movilă, dar și cu mazilirea lui Ștefan Tomșa al II-lea, ca urmare a compromisului diplomatic realizat între polonezi și otomani.

După Bătălia de la Cornul lui Sas, terminată cu victoria otomanilor, polonezii au trecut eforturile lor în dimensiunea diplomatică încercând astfel să-l scoată pe Ștefan Tomșa al II-lea din scaun. Aceste eforturi s-au terminat cu eșec și în plus polonezii au trebuit să-i întoarcă domnului Moldovei și Hotinul în anul 1614. Totuși, când se părea că relațiile se pot stabiliza, o nouă campanie, generată de incursiunile tătărești în Polonia de pe teritoriul Moldovei, din anul 1615 avea să declanșeze o nouă confruntare. Chiar dacă polonezii grupați în jurul lui Michał Wiśniowiecki și Samuel Korecki, ginerii Elisabetei Movilă, nu au primit susținerea regelui, conflictul a durat câteva luni, iar bătălia finală a dus la stingerea casei lui Ieremia Movilă. Speranțe importante erau puse pe noul domn al Moldovei – Radu Mihnea.

Capitolul IV Confruntările politico-militare polono-otomane și impactul lor asupra situației din Țara Moldovei 1617-1621 cuprinde trei subcapitole: Țara Moldovei în timpul domniei lui Radu Mihnea în contextul tensionării relațiilor polono-otomane; Relațiile politice polono-otomane și domnia în Țara Moldovei a lui Gașpar Grațiani; Războiul polono-otoman din anii 1620-1621 și impactul lui asupra situației politice a Țării Moldovei. Campaniile poloneze, fie încuviințate de rege, fie produse din inițiativa proprie a ginerilor lui Ieremia Movilă din anii 1612 și 1615-1616 au avut un caracter neoficial, iar demnitarii polonezi de fiecare dată au dezavuat în ochii otomanilor campaniile lui Stefan Potocki, Samuel Korecki și Michał Wiśniowiecki. Începând cu anul 1617, armatele poloneze și cele otomane, reprezentând interesele lor de stat, stau față în față gata de luptă. Din cei patru ani la care se referă acest capitol, doar în

1619 otomanii și polonezii n-au mobilizat armatele și n-au fost la un pas de bătălia decisivă. Unul dintre motivele principale ale acestei tensionări erau incursiunile cazacilor și ale tătarilor. În capitol se explică de ce s-a ajuns la această situație și cum ambele puteri, pe de o parte foloseau contingentele de tătari și cazaci pentru a face presiuni unii împotriva celorlalți, iar pe de alta nu puteau să le stăpânească efectiv, ceea ce va duce la trenarea conflictului pentru o perioadă mai îndelungată. Încercarea lui Gașpar Grațiani de a-i împăca pe polonezi și otomani a eșuat, el a fost mazilit, iar mazilirea lui i-a determinat pe polonezi să-i vină în ajutor. Bătălia de la Țuțora reprezintă începutul războiului polono-otoman propriu – zis din anii 1620-1621. Victorioși la Țuțora, otomanii nu au reușit să se impună la Hotin iar pretenția de plată a tributului a fost respinsă de către polonezi. În medierea conflictului polono-otoman un rol important l-au avut Alexandru Iliăș și apoi Radu Mihnea care s-au folosit de serviciile lui Constantin Batista Vevelli.

Radu Mihnea așa și n-a reușit să pacifice regiunea. Din această cauză i-a venit mazilirea. Când se credea că Gașpar Grațiani a fost acel care îi va împăca pe otomani și polonezi, mazilirea lui va declanșa prima confruntare de proporții de la Țuțora din anul 1620, iar mai apoi și de la Hotin din anul 1621. Această din urmă bătălie i-a permis lui Radu Mihnea să se reabiliteze și să joace un rol important de mediator între cele două mari puteri.

Capitolul V Țara Moldovei de la pacea de la Hotin până la urcarea în scaun a lui Vasile Lupu cuprinde de asemenea trei subcapitole Tratativerile pentru confirmarea păcii de la Hotin și situația politică externă a Țării Moldovei; Uniunea dinastică a Moldovei și Țării Românești sub Radu Mihnea în contextul relațiilor politice internaționale și Țara Moldovei în cadrul relațiilor internaționale între domnia lui Miron Barnovschi și urcarea în scaun a lui Vasile Lupu. Perioada analizată cuprinde răstimpul de relativă liniște militară dintre Imperiul Otoman și Rzeczpospolita, dar totodată și de o mare instabilitate politică a domnilor pe tronul Țării Moldovei. Fie chiar și folosirea domnilor moldoveni ca element de presiune asupra polonezilor de către otomani, așa cum a fost cazul celei de-a doua domnii a lui Ștefan Tomșa al II-lea, nu face ca instituției domniei în Țara Moldovei să i se aducă mai multă stabilitate. Moartea lui Radu Mihnea în anul 1626, de asemenea, nu putea decât să agraveze și mai mult situația politică în Țările Române în general și cea din Țara Moldovei în special. În mod evident, rămânea un gol care a fost suplinat cu greu. Totodată, deși niciodată în această perioadă nu se va mai pune problema unei confruntări deschise între polonezi și otomani, tratativele derulate între ei erau departe de a fi unele liniștite. La aceste elemente se vor adăuga încă odată problemele cheie ale raporturilor polono-otomane din ultimul deceniu – cel al incursiunilor tătarilor și cazacilor. Inițial, tătarii vor întreprinde o pustiitoare incursiune în Moldova și Țara Românească în anul 1624, ca urmare a politicii inconsecvente a Porții Otomane față de Hanatul Crimeei. Ca mai apoi

a câtă oară otomanii să aibă de gând să ridice o cetate împotriva cazacilor, deja în perioada domniei lui Miron Barnovschi, care va media acest conflict reușind să-i convingă pe otomani să renunțe la intenție. Domnia lui Barnovschi nu avea să țină nici ea multă vreme. Ajutorul acordat tătarilor care luptau împotriva favoritului otoman și apropierea prea mare de Polonia au fost motivele pentru care el a fost mazilit în toamna anului 1629. De atunci și până la urcarea lui Vasile Lupu în scaun, în 1634, domnia s-a mai schimbat de cinci ori – acest răstimp devenind și cel mai instabil pentru domnia Țării Moldovei. Fuga în Polonia a lui Moise Movilă, moartea lui Alexandru Coconul și Alexandru Iliăș i-au netezit terenul lui Vasile Lupu pentru ocuparea scaunului domnesc.

Astfel rolul de mediator avea să-i aducă importante dividende lui Radu Mihnea, cel care a reușit să-i împace pe polonezi și otomani în 1621. După moartea lui importante realizări în domeniul medierii conflictului polono-otoman avea să le aibă următorul domn Miron Barnovschi. Totuși după mazilirea lui din anul 1629 și până în anul 1634, aici s-au perindat mai mulți domni, iar situația avea să fie din nou șubredă și la cheremul marilor puteri care după voia lor scoteau și puneau domni în Țara Moldovei. De abia odată cu urcarea în scaun a lui Vasile Lupu în Moldova avea să înceapă cea mai prosperă perioadă din secolul al XVII-lea. Important de menționat, că această stabilitate coincide cu o nouă perioadă de liniște în relațiile polono-otomane, dovadă a faptului că instabilitatea și stabilitatea Moldovei depindea în această perioadă în mare măsură de relațiile dintre Rzeczpospolita și Imperiul Otoman.

În **Concluzii generale și recomandări** sunt oferite reflecții generalizatoare cu privire la una dintre cele mai zbuciumate perioade din istoria Țării Moldovei, dar și care a precedat domnia cea mai strălucită din secolul al XVII-lea – cea a lui Vasile Lupu.

Capitolul I. Țara Moldovei în cadrul relațiilor internaționale în literatura de specialitate și sursele istorice (1611-1634)

I.1. Istoriografia problemei

Evoluția istoriografiei românești, oscilantă și contradictorie pe alocuri, a cunoscut până în prezent mai multe etape. Tributară fără îndoială fenomenelor istorice, sociale și politice prin care a trecut statul român în decursul existenței sale, istoriografia românească a urmat linii directorii ale ideologiei naționale formate în interiorul societății sau impuse din afară. Disputele politice, evoluția socială, dezvoltarea economică impuneau o legitimare în trecutul istoric, o raportare la un trecut care nu avea de multe ori referințe la epoca contemporană. Identificarea similitudinilor avea să determine, pe de o parte, interesul față de anumite subiecte care păreau relevante, iar, pe de altă parte, să influențeze discursul istoriografic.

Începând cu mijlocul secolului al XIX-lea a fost înregistrat un progres enorm în ceea ce privește studierea trecutului neamului românesc. Evocarea unui trecut mai ales care ține de Epoca Medievală și începutul Epocii Moderne a stat în atenția corifeilor istoriografiei naționale. După cum era și firesc, la începuturile istoriografiei naționale au fost stabilite compartimentele cronologice importante asupra cărora trebuia să se insiste în vederea formulării unui discurs național istoriografic modern. Istoria românilor în Epoca Medievală și începuturile celei Moderne a avut o evoluție oscilantă, între ascensiune și declin. Remarcăm o predilecție pentru anumite teme spre care s-a îndreptat atenția istoricilor români de-a lungul timpului. Fenomenul nu este unul exclusiv românesc. Istoriografiile moderne aflate sub influența discursului național și-au îndreptat atenția spre temele glorioase în care căutau o anumită reprezentare.

Ideologia națională într-o primă fază a canalizat interesul scrisului istoric spre subiectele în care Țările Române au înregistrat progrese notabile pe plan intern și extern. Predilecția pentru lupta antiotomană a derivat din acest interes pentru trecutul glorios. Ideologia națională era strâns legată de tematica luptelor militare în care strămoșii noștri fie că au obținut victorii, fie că cel puțin au luptat împotriva otomanilor. Aceștia au fost considerați de-a lungul întregii istoriografii adversarul necesar pentru formularea unui asemenea discurs. Din punct de vedere ideologic otomanii erau „adversarii perfecți” pentru constituirea ideologiei naționale cu trimitere la un trecut glorios plin de realizări politice și militare. Totodată, în istoriografie se atestă o anumită repulsie față de „elementul grecesc”, examinat alături de consecințele nefaste ale suzeranității otomane, întâlnită deseori în istoriografie cu termenul de „dominație”.

Istoria românilor nu a cunoscut o dezvoltare liniară, epocile „glorioase” fiind succedate de perioade de criză. Astfel se explică preferințele pentru anumite perioade istorice.

Acest lucru este valabil și pentru segmentul cronologic aflat în atenția noastră. Perioada cuprinsă între 1611 și 1634 se încadrează între două momente glorioase: epopeea lui Mihai Viteazul, pe de o parte, și domniile lui Matei Basarab și Vasile Lupu, pe de alta. Și cum atât Moldova, cât și Muntenia au cunoscut perioadă de instabilitate politică și economică, istoriografia românească s-a preocupat mai puțin de problemele din acest răstimp. Mai mult, Moldova, țara românească de la est de Carpați, va deveni câmpul de luptă între Imperiul Otoman și Republica Nobiliară Polono-Lituaniană. În consecință, această perioadă extrem de importantă pentru ambele principate, a fost neglijată din același considerent pe care l-am menționat mai sus: lipsa luptei antiotomane, înrâurirea elementelor grecești și consecințele nefaste ale acesteia. La aceste subiecte au fost adăugate opresiunea otomană, în special subjugarea lor printr-o politică fiscală opresivă etc.

Tematica legată de perioada în cauză, în lucrările de sinteză și în diverse articole avea să se rezume la evocarea unor evenimente petrecute, fără o analiză a cauzelor și consecințelor faptelor istorice care au avut loc în spațiul de la nord de Dunăre.

Sintezele de istorie a românilor au trecut în revistă produse între 1611 și 1634, stabilind liniile directorii ale istoriografiei românești moderne. Unul dintre întemeietorii acesteia, A. D. Xenopol, a fost cel care a publicat prima sinteză reductibilă de istorie națională: *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, în 14 volume. În tomul III, ed. IV, „De la moartea lui Petru Rareș până la Matei Basarab și Vasile Lupu” sunt descrise evenimentele cuprinse între 1611 și 1634 [252]. Marele istoric a inclus considerații cu privire la evoluția economică, socială, politică și culturală a Țărilor Române. Segmentul cronologic care ne interesează a fost inclus în capitolul II „Moldova de la a doua domnie a lui Emanoil Aron Tiranul la Vasile Lupu (1595-1634)”. Xenopol a prezentat fiecare domnie în parte, acordând o mai mare importanță lui Mihai Viteazul, în detrimentul Movileștilor: „De câte ori s-a înălțat câte un domnitor însemnat în fruntea țărilor române, istoria amândurora s-a unificat într-un singur tot” [252, p. 372] și în continuare „cu toată prăpădenia în care se afla țara (Moldovei în timpul domniei lui Ieremia Movilă – *n.ns.*)” [252, p. 375] ș.a. În opinia sa, Moldova în timpul domniei lui Constantin Movilă era stăpânită de mama acestuia și de Sfatul domnesc, iar căderea lui tânărului domn s-a produs din cauza evenimentelor din 1611 [252, p. 377-378].

În cazul lui Ștefan Tomșa al II-lea, deși a menționat disputa cu privire la descendența domnească a acestuia [252, p. 378], l-a recunoscut ca fiu de domn pornind de la inscripția pe un aer [252, p. 379].

În momentul urcării în scaunul Țării Moldovei a lui Radu Mihnea și în cel al Țării Românești a lui Alexandru Iliăș, după A. D. Xenopol, „încăpură ambele țări române sub conducerea a doi favoriți ai nației grecești, ambii fii de principii turciți, ambii crescuți în Orient între greci și turci, care nici măcar limba română nu o mai cunoșteau și-și trăgeau dreptul lor la domnie numai din originea din care se coborau” [252, p. 383]. Remarcăm doar că Radu Mihnea era fiu de domn turcit, în timp ce Alexandru Iliăș era fiul lui Iliăș, nepot al lui Alexandru Lăpușeanu.

De asemenea, A. D. Xenopol a menționat intrigile de la Constantinopol ale lui Gașpar Grațiani pentru obținerea scaunului domnesc, deși nu a spus explicit că anume acestea i-au adus tronul la începutul anului 1619 [252, p. 383]. În ce privește rolul de mediator al noului domn al Țării Moldovei, A. D. Xenopol a observat: „Grațiani fusese însărcinat de sultan cu tratările de pace cu polonii, și el, ajutat de Coste Bâcioc, izbuteste aproape a-și îndeplini misia, polonii trimițând în primăvara anului 1620 pe Ieremia Otwinowski la Poartă pentru întărirea păcii” [252, p. 385].

A. D. Xenopol a fost urmat de alți reprezentanți ai istoriografiei românești. Apariția și evoluția diferitor curente ale scrisului istoric a determinat, pe lângă disputa inerentă, publicarea unor lucrări de mare valoare. Constantin C. Giurescu este autorul unei sinteze în trei volume de *Istoria Românilor*, care cuprinde perioada de la începuturi și până la revoluția lui Tudor Vladimirescu din 1821. Volumul III, care începe cu perioada de după Mihai Viteazul, cuprinde și perioada care ne interesează. P. P. Panaitescu a publicat mai multe studii și articole, printre care și *Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin*, studiu important pentru analiza izvoarelor poloneze care au stat la baza operei cronicarilor moldoveni, inclusiv cele din 1611-1634 [220].

Cele zece volume ale sintezei de istorie a românilor, elaborate de N. Iorga veneau să confirme considerentele celui mai mare istoric român. Cu atât mai mult cu cât acestuia i se contesta valoarea de altădată de către o „nouă școală istoiografică” Împărțirea pe volume realizată de N. Iorga nu a fost una întâmplătoare. Fiecare din ele corespundea unei perioade importante din istoria românilor și are titlu de conținut. Epopeea lui Mihai Viteazul, asupra căreia stăruie în mod special, a fost inclusă în volumul V, *Vitejii* alături de perioada celei de-a doua jumătăți a secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea, între începutul domniei lui Alexandru Lăpușeanu și moartea lui Radu Mihnea. Vol. VI. Monarhii începe cu moartea lui Radu Mihnea și de încheie cu lui Dimitrie Cantemir și Constantin Brâncoveanu. După cum era și firesc, volumul intitulat „Vitejii” vizează etapa premergătoare primei uniri politice a Țărilor Române, precum și tema legată de lupta antiotomană a românilor. De aceea nu lipsesc asemenea

capitole precum „O ultimă luptă eroică în Moldova” avându-l ca principal protagonist pe Ioan Vodă cel Viteaz (Cumplit), „Vitejii de la cazaci”, iar partea a VII-a, ultima din volum este intitulată sugestiv „Moștenirea „Craiului” român” [204, p. VII-VIII].

După cum vedem, problemele legate de perioada noastră se pierd în contextul epopeei lui Mihai Viteazul și a moștenirii sale, fără să mai amintim aici de perioada memorabilă pentru Țara Moldovei a domniei Movileștilor. Cu toate acestea evenimentele din Moldova nu puteau să nu fie amintite într-o sinteză de istorie a românilor. Fie și în trecut, N. Iorga relatează evenimentele prin care a trecut Țara Moldovei în această perioadă: căderea Movileștilor, rivalitatea polono-otomană pentru Moldova, bătăliile de la Țuțora și Hotin din 1620-1621 [204, p. 359-414], dar fără a le face o analiză temeinică așa cum ne-a obișnuit în alte cazuri.

Următorul volum intitulat „Monarhii” corespunde în special domniei lui Vasile Lupu în Moldova și celor ale lui Matei Basarab și Constantin Brâncoveanu în Țara Românească, cei care și-au afirmat veleitățile de mari suverani în condițiile în care în cea mai mare parte a Europei s-a trecut la forma de guvernare a monarhiei absolute. În ceea ce privește perioada care ne interesează, începutul volumului VI reprezintă mai degrabă o introducere în „monarhia românească” cu trimitere specială la „monarhia” lui Radu Mihnea cel care a avut o domnie „împărăției nu domniei sămănătoare”, după expresia plastică a lui Miron Costin [46, p. 68]. Acest exemplu a fost urmat de Miron Barnovschi, dar și de Vasile Lupu, întemeietorul unei „Monarhii bizantine” [203, p. 41]. De altfel, domniile premergătoare lui Vasile Lupu, mai ales cele ale lui Radu Mihnea și Miron Barnovschi, au fost inserate într-un capitol cu titlul „Spre monarhia moldovenească” [203, p. 31]. În timp ce problemele privind relațiile internaționale – Pacea de la Hotin, confirmarea păcii de la Hotin, relațiile polono-otomane – sunt menționate doar în trecut [203, p. 3-30]. De fapt, ca și în volumul V, „Vitejii”, în volumul VI, marele istoric a urmărit o anumită dinamică istorică a societății românești ajunsă în preajma afirmării ca entitate politică distinctă într-o Europă a monarhiilor absolute.

După cel de-al doilea război mondial, a apărut nevoia unui tratat academic de istorie a românilor. Din păcate, tocmai în această perioadă istoriografia românească a fost cel mai mult influențată de doctrinele ideologice. Astfel, pe lângă temele preluate din perioada anterioară, cele de luptă antiotomană, opresiune turcească, luptă pentru unitatea politică a Țărilor Române, au apărut și componente ale „luptei de clasă”. O altă temă a cărei cercetare a continuat din perioada interbelică a fost cea a luptei dintre domnie și marea boierime. Iar așa cum prioritățile și simpatiile istoriografice avea să se îndrepte spre instituția domniei, se va definitiva stereotipul de „domnie bună” și „boierime rea”. În 1964 a apărut volumul III al tratatului academic de Istoria României. Cronologic acest volum începe cu 1601, adică cu perioada de după epopeea lui Mihai

Viteazul și se încheie cu 1847. Compartimentul cu privire la începutul secolului al XVII-lea a fost elaborat de Petre P. Panaitescu, care tratează unele subiecte în conformitate cu concepțiile istoriografice mai vechi, dar și unele teze noi promovate de regimul politic. Aceste elemente pot fi deslușite pornind chiar de la denumirea capitolelor și subcapitolelor. De exemplu, Capitolul IV care tratează începutul secolului al XVII-lea a fost intitulat: „Consolidarea regimului nobiliar în Moldova și Țara Românească. Transilvania în primele decenii ale veacului al XVII-lea”. Primul subcapitol *Regimul nobiliar în Moldova* include asemenea „Mișcări țărănești în Moldova și Țara Românească în prima jumătate a secolului al XVII-lea” [220, p. 128-141]. Chestiunile de relații internaționale sunt doat amintite, fără a se face o analiză temeinică a evenimentelor produse aici. Mult mai detaliată în amănunte și echidistantă în aprecieri este cea de-a doua ediție a tratatului de Istorie a Românilor. Volumul V al acestei lucrări cuprinde perioada între 1601 și 1711 „O epocă de înnoiri în spirit european (1601-1711/1716)” Compartimentul legat de Țara Moldovei în perioada 1611-1634 a fost elaborat de Constantin Rezahevici [231, p. 72-82].

Studiile speciale au reflectat cu diferite ocazii perioada la care ne referim. În istoriografia românească, cu diferite prilejuri au apărut studii și articole care a dezbătut, mai mult sau mai puțin amănunțit, aspecte legate de primele decenii ale secolului al XVII-lea. Dintre articolele care merită atenție, în opinia noastră, se află și cel semnat de N. Iorga despre Elisabeta Movilă, influența doamnă care a monopolizat la un moment dat viața politică. Reputatul istoric credea că este fiica lui Czomortany după informația furnizată de un cronicar polon Okolski [84, p. 2-3]. De fapt, Elisabeta a fost fiica lui Gheorghe Lozonschi [246, p. 307]. N. Iorga a comparat soarta Elisabetei Movilă cu cea a Chiajnei fiica lui Petru Rareș și soție a lui Mircea Ciobanu. După bătălia de la Drăgșani din 1616, fosta doamnă a lui Ieremia Movilă pierdea orice speranță de a mai domni peste o țară prin fiii săi: „Acea care pierdea astfel pentru totdeauna orice rost pe lume, orice legătură cu lumea creștină, pe care o tulburase de atâtea ori, chemând pe turci asupra ei prin provocările ei, e fără îndoială una din marile figuri tragice ale trecutului nostru. De la Chiajna, fiica istețului Petru Rareș și soția sângerosului „cioban” de măcelărie Mircea, nu stătuse una ca dânsa lângă un domn al nostru” [84, p. 1]. Stăpânirea efectivă a Elisabetei Movilă asupra Țării Moldovei a început odată cu întronarea fiului său, Constantin. După o domnie de câțiva ani, însă, a urmat prăbușirea. N. Iorga vedea motivele căderii Movileștilor în sprijinul acordat lui Radu Șerban. [84, p. 17]. Expediția de restabilire a lui Constantin Movilă, soldată cu bătălia de la Cornul lui Sas, potrivit lui N. Iorga, s-a realizat sub directa supraveghere a lui Stanisław Żółkiewski, iar bătălia a avut loc pe data de 19 iulie: „Căpitani, acum fără stăpân, ai lui Mihai Viteazul, Mârza, Raț, Cheța, căștigară biruința, învingând a doua oară neamul, slab la războiu, al Movileștilor. Potocki fu rob de moldoveni și turcii Tomșei. Domnul de odinioară căzu el

însuși în mâinile unuia din tătarii hanului” [84, p. 19]. Cea de-a doua campanie organizată de Elisabeta împreună cu cei doi gineri ai săi, Samuel Korecki și Michal Wiśniowecki, în condițiile în care un al treilea ginere, Stefan Potocki, era întemnițat la Constantinopol, inițial s-a soldat cu succese. În pofida opoziției a unei părți a nobilimii care considera că o nouă campanie în Moldova le-ar fi adus năpasta din partea otomanilor. Marele istoric evocă sfârșitul incert al unuia dintre ginerii săi, Michal Wiśniowecki, citându-l Joppecourt, dar admite că putea fi vorba și de o calomnie: „Acesta care ca rutean era de lege ortodoxă fu împărțit în post de un preot român (la Joppecourt preotul era de etnie greacă – *n.ns.*) și preotul înțeles cu Tomșa ori mai curând cu Gavrilaşcu, fiul lui Simion, care nădăjduia să fie domn și era mult mai dorit de țară, amestecă, se zice, otravă în cuninecătură; vinovatul sau calomniatul numai fu ars legat de un jeț și în această cruzime se poate vedea mânia răzbunătoare a Elisabetei” [84, p. 24]. În articolul dedicat ambițioasei doamne a lui Ieremia Movilă este abordată întreaga problematică despre domnia Moviștilor și aceeași întregii epopei de recuperare a tronului încheiată însă tragic atât pentru ea, cât și pentru fiii săi, aspiranți la tronul țării. Cunoscutul istoric nu a întrevăzut legătura dintre cele două evenimente importante petrecute la o distanță de câteva săptămâni: Bătălia de la Fântâna lui Păcurar și Bătălia de la Tătăreni. În viziunea sa, boierii s-au răsculat din dorința de a-l omorî pe Tomșa [84, p. 1041].

Interesante sunt considerațiile lui N. Iorga cu privire la relațiile internaționale din perioadă inserate în ale sale „Studii și documente” este vorba în special, de volumul IV al colecției amintite, *Legăturile principatelor române cu Ardealul. De la 1601 la 1699*. Pe lângă documentele importante la care ne vom referi ceva mai jos, autorul a inserat studii realizate în baza documentară pe care o avea la dispoziție. Chiar de la bun început, autorul își arăta intenția de a expune „legăturile, dezvoltarea legăturilor noastre cu Ardealul politic, cel unguresc deci, al principilor, de după lupta de la Șelimber, cu urmările ei, până la pacea de la Carlowitz, de la 1599 aproape până la 1699 tocmai, în decurs de o sută de ani – vremea în care relațiile au fost mai strânse și pentru Moldova și Țara Românească, ca și pentru Ardeal, mai hotărâtoare” [88, p. II].

În cele din urmă, despre Elisabeta Movilă N. Iorga afirmă că a fost o femeie „cu însușiri neobișnuite, care, mai presus de crimă și mustrare de cuget, a lăsat în istoria Moldovei urme adânci prin care a curs mult sânge al celor mai bune neamuri de boieri români” [84, p. 29]. După Al Doilea Război Mondial, tematica poloneză, în general și perioada în cauză în special, a fost în atenția lui Ilie Corfus [44], Veniamin Ciobanu [159; 160], Constantin Rezachevici [231; 232; 233; 234; 235; 236; 237; 238; 239], Ștefan Andreescu [142; 143; 144; 145].

De o importanță specială sunt și lucrările privind istoria Imperiului Otoman. Este vorba în special de lucrările semnate de Tahsin Gemil [189] și Aurel Decei [179]. În ultimii ani au fost publicate monografiile dedicate domniilor lui Radu Mihnea [170] și Ștefan Tomșa al II-lea [202].

Situația din Țara Moldovei a depins direct de relațiile polono-otomane. În istoriografia românească s-a considerat că tensionarea acestor relații s-a produs din cauza mazilirii lui Constantin Movilă și numirea în locul acestuia a lui Ștefan Tomșa al II-lea [160, p. 124-128; 161, p. 117]. El își spunea fiu al lui Ștefan Tomșa I omorât în Polonia după încercarea eșuată de a deveni domn al Moldovei în 1563-1564 [124; 195; 251]. Merită atenție și faptul că Miron Costin nu îi recunoștea lui Ștefan Tomșa al II-lea această descendență [46; p. 58]. N. Iorga menționează în volumul IV al Studiilor și documentelor: „La 20 noiembrie, era numit voievod al Moldovei un necunoscut ce se dădea drept fiul lui Tomșa și servise în ultimul război franco-spaniol și în al turcilor cu Persia, un bătrân ostaș despre care nu se auzise nimic până atunci, un alt Ștefan vodă decât acela pe care-l dorise Báthory (Ștefan Bogdan, fiul lui Iancu Sasul, dorit în scaunul Moldovei de principele Transilvaniei – *n.ns.*). Sefer pașa de Timișoara porni cu dânsul la 4 decembrie, pentru a înlătura împotrivirea ce era de așteptat din partea unei familii ce avea de șaisprezece ani ocârmuirea Moldovei” [88, p. XCIX].

De-a lungul întregii domnii Ștefan Tomșa al II-lea a avut de înfruntat ostilitatea acerbă a polonezilor care au acționat atât pe cale militară, cât și diplomatică pentru scoaterea lui din domnie. Potrivit lui N.C.Bejenaru domnia lui Ștefan Tomșa al II-lea „reprezintă așadar reacțiunea turcească în contra pretențiilor poloneze în Moldova, care atrăseseră de partea lor aproape întreaga pătură boierească” [151, p. 6]. În ceea ce privește personalitatea lui Ștefan Tomșa al II-lea, același autor a remarcat: „în cadrul celorlalte domnii contemporane, figura lui Ștefan Tomșa iese în deosebită evidență. Alături de nevârstnicii Constantin și Alexandru Movilă care n-au fost altceva decât niște păpuși în mâinile polonilor, alături chiar de Radu Mihnea, pașnicul domn care asculta orbește de poruncile de la Constantinopol și care se îngrozea la cel mai mic semn de război, figura lui Tomșa capătă o însemnătate și mai mare și nici nu i se găsește rival în șirul domnilor Moldovei de la Ieremia Movilă până la Vasile Lupu” [151, p. 6-7].

Urcarea lui Ștefan Tomșa al II-lea în scaunul Moldovei a afectat relațiile polono-otomane. Reacția polonezilor nu a întârziat. În anul 1612 a fost organizată campania de restabilire a lui Constantin Movilă în tronul Moldovei, care s-a terminat cu înfrângerea armatei poloneze în urma Bătăliei de la Cornul lui Sas. C. Rezachevici a reconstituit bătălia în baza izvoarelor românești publicate [94; 42, p. 378-414; 234, p. 236]. Este vorba în primul rând de memoriile lui Jopcourt, mercenar în armata poloneză și participant la bătăliile din Moldova, iar

povestirea a fost reluată în *Călători străini despre Țările Române*, vol.IV. Pornind de la o informație publicată într-un document din volumul VIII [60] al colecției publicate de Andrei Veress, C. Rezachevici a afirmat că data bătăliei trebuie stabilită pe 3/13 iulie 1612. La rândul său, Ștefan Andreescu a susținut, în baza unui alt izvor publicat, că data trebuie să fie cea de 19 iulie 1612 [144], întâlnită în general în istoriografie.

După o perioadă de relativă liniște între 1613 și 1614, spre sfârșitul anului 1615, Moldova a fost zguduită de două acțiuni posibil legate între ele: răscoala boierilor moldoveni, soldată cu Bătălia de la Fântâna lui Păcurar [231; 219], și campania poloneză de la sfârșitul lunii octombrie 1615 după care tronul Moldovei i-a revenit lui Alexandru Movilă, fiul lui Ieremia Movilă. Bătălia de la Păcurari a stat în atenția lui Gheorghe I. Brătianu, care a încercat în 1916 să facă un studiu despre „vechile oștiri românești”. Chiar dacă și-a propus să realizeze o analiză a situației armatei moldovenești de atunci, începându-și relatarea cu descrierea Bătăliei de la Fântâna lui Păcurar, a prezentat în linii mari domnia lui Ștefan Tomșa al II-lea, și biografia acestuia de dinainte de ocuparea tronului Țării Moldovei [154]. Bătălia de la Tătăreni, din 22 noiembrie 1615, dintre armata poloneză condusă de ginerii lui Ieremia Movilă, Michał Wiśniowiecki și Samuel Korecki, și armata lui Ștefan Tomșa al II-lea, s-a terminat cu victoria celor dintâi [231, p. 22; 160, p. 157-158].

Atitudinea hatmanului de câmp polonez Stanisław Żółkiewski față de acțiunea Elisabetei Movilă și a ginerilor săi a fost reflectată în studiul lui Iuliu Peksa [222, p. 46-53]. Autorul relatează opiniile critice ale scriitorilor polonezi contemporani Zbigniew Ossoliński și Samuel Maskiewicz față de campania de restabilirea a Moveștilor în scaun, atitudine adoptată și de hatmanul polonez [222, p. 46]. Totodată, autorul considera că Elisabeta Movilă, ca o îndrumătoare a fiului ei, Constantin, a schimbat orientarea politicii externe a Țării Moldovei, apropiindu-o de habsburgi, ceea ce a reprezentat un motiv întemeiat pentru pierderea puterii [222, p. 47]. În opinia aceluiași autor, Stanisław Żółkiewski era adeptul menținerii *status-quo*-ului din 1595-1606. Aceste eforturi au fost însă zădărnice de incursiunile tătărești în teritoriile otomane. Campania din toamna anului 1615 nu a avut dus la rezultatul scontat din cauza opoziției otomanilor de a-i recunoaște domnia lui Alexandru Movilă, dar, în ultimă instanță, Ștefan Tomșa al II-lea a fost mazilit în urma intervenției diplomatice a hatmanului polonez [222, p. 48]. Articolul se încheie cu o anexă care cuprinde textul tratatului polono-moldav încheiat între Stanisław Żółkiewski și noul domn al Moldovei, Radu Mihnea, la Braha la 12 octombrie 1616 [222, p. 50-53; 113, p. 388-390]. Confruntarea dintre armatele poloneze și otomane de la sfârșitul lunii iulie 1616 a fost tangențial abordată în studiile lui C. Rezachevici [231, p. 22; 204, p. 416-417]. Autorul consideră că armata poloneză a fost învinsă deoarece cazacii au dezertat.

Coste Bâcioc, care comanda detașamentul moldovenesc, a trecut de partea otomanilor, iar Radu Șerban care le venea în ajutor Movileștilor a întârziat. Idee întâlnită și în *Note și comentarii*, în N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. V.

În opinia lui Veniamin Ciobanu, după Bătălia de la Drăgșani, Moldova a intrat din nou sub controlul Porții Otomane. Tratatul de la Braha trebuia să stabilizeze relațiile polono-otomane, care rămâneau în continuare încordate din cauza incursiunilor tătarilor și ale cazacilor. Totodată în scop propagandistic s-a considerat că regele polonez a devenit din nou suzeran al Moldovei [160, p. 166].

În anul următor, nu au fost ameliorate relațiile dintre Imperiul Otoman și Rzeczpospolita, încordarea fără precedent în raporturile dintre cele două puteri s-a terminat abia cu încheierea acordului de la Busza/Jaruga în 1617. Potrivit lui N. Iorga, ambele armate au ajuns până la graniță, și-au întărit pozițiile, dar nimeni nu a încercat să declanșeze bătălia în câmp deschis. Situația de nesiguranță era cel mai puțin avantajoasă pentru domnii români [204, p. 404]. Ștefan Andreescu a semnalat că deși nu se știe rolul lui Radu Mihnea în tratativele derulate din 1617, este cunoscut rolul lui în medierea conflictului polono-otoman din anul următor, 1618 [145, p. 45]. De asemenea, referințe despre situația Țării Moldovei în 1617 întâlnim în lucrările lui Tahsin Gemil [79, p. 173-176], Aurel Decei [179, p. 318] și Iuliu Peksa [222, p. 49-50].

Evenimentele din 1618 au fost marcate de o nouă tensionare a relațiilor dintre polonezi și otomani, provocată de bătălia de la Orynin, unde a fost dislocată armata poloneză. Ștefan Andreescu a arătat că sultanul a dispus construirea unei cetăți în apropierea teritoriilor poloneze, care avea menirea să apere teritoriile otomane de incursiunile cazacilor. Lucrările se desfășurau sub conducerea lui Schender pașa. Apropierea armatelor otomane de granița Poloniei a fost privită drept *casus belli*. De exemplu, Stanisław Żółkiewski și-a stabilit tabăra la Orynin unde a primit la 9 august 1618 o scrisoare de la domnul Moldovei, care și-a propus serviciile pentru intermedierea raporturilor polono-otomane [145, p. 45].

Interesante sunt considerațiile întâlnite în istoriografia românească privind schimbarea domnului Moldovei la începutul anului 1619. Pornind de la afirmația lui Miron Costin despre motivele schimbării lui Radu Mihnea [46, p. 66], mai mulți istorici au înaintat opinii cu privire la acest episod. A. D. Xenopol a menționat că Radu Mihnea a fost mazilit din cauza averii sale, care a fost confiscată [252, p. 384]. La rândul său, N. Iorga a susținut versiunea lui Costin, adăugând că motivul pierderii scaunului de către Radu Mihnea a fost înfrângerea în conflictul cu Gabriel Bethlen [204, p. 405-406]. Aceeași opinie a fost preluată și de C. C. Giurescu [190, p. 36]. I. Caproșu, însă, consideră că viitorul conflict polono-otoman avea să îl neliniștească pe Radu Mihnea, dar aceasta nu constituie un motiv pentru renunțarea la putere. Faptul determinant

în acest sens a fost, în opinia istoricului ieșean, răscoalele populației din întreaga țară [156, p. 102]. Pentru Veniamin Ciobanu, numirea lui Grațiani în scaunul Moldovei a însemnat concesiunea Porții Otomane făcută habsburgilor, care trebuia să asigure stabilitatea în întreaga regiune. De cealaltă parte, habsburgii prezentau obținerea tronului moldovenesc ca mare succes în politica lor de la Dunărea de Jos [160, p. 195].

Noul domn nu era nici moldovean, nici nu provenea din neam domnesc [187; 188], dar se bucura de sprijinul elitelor din Rzeczpospolita. De altfel, în istoriografia românească de până acum nu se amintește nimic despre solia la Constantinopol a lui Grzegorz Kochański, care a cerut înlocuirea lui Radu Mihnea [98, p. 274] cu Gașpar Grațiani [115, p. 356]. Acesta a fost domn al Moldovei un an și jumătate, din primăvara anului 1619 până în toamna anului 1620, când a suferit eșec campania de la Țuțora. Cu excepția câtorva articole, nu avem până în prezent o analiză temeinică a domniei lui Gașpar Grațiani în Moldova. În ultima vreme, o analiză cu privire la domnia lui a fost efectuată de D. Floareș, *Câteva contribuții privind originea și începuturile ascensiunii lui Gaspar Gratiani și Unele observatii privind domnia lui Gaspar Gratiani în Moldova*. Gașpar Grațiani era deja cunoscut în Polonia ca sol din partea turcilor, care a avut un rol important în încheierea păcii dintre Imperiul Otoman și cel Habsburgic, dar și ca persoana care a avut un rol important în eliberarea lui Ștefan Potocki, conducătorul armatei poloneze înfrânte în bătălia de la Cornul lui Sas în toamna anului 1616 [84, p. 1069].

Referințe despre operațiunile militare din toamna anului 1620 le întâlnim în studiul lui Veniamin Ciobanu, care consideră că participarea armatelor poloneze în campania din Transilvania la începutul Războiului de 30 de ani a avut un rol important în declanșarea ostilităților militare dintre Imperiul Otoman și Rzeczpospolita în 1620 și soldată cu bătălia de la Țuțora. Totodată, războiul polono-turc i-a împiedicat Imperiului Otoman să participe în Războiul de 30 de ani de partea protestanților [160, p. 198]. Aceeași opinie este întâlnită și în studiul Cristinei Feneșan despre participarea principilor Transilvaniei la conflictul respectiv [184, p. 119-140].

Istoricii români împărtășesc opinia lui Ryszard Majewski, autorul celei mai cuprinzătoare monografii poloneze despre bătălia de la Țuțora din 1620, ce considera că inițiativa începerii operațiunilor militare atunci a aparținut polonezilor [214, p. 76]. V. Ciobanu [160, p. 201] și C. Rezachevici [204, p. 418] subscriu acestei opinii. N. Iorga menționa că hatmanul coroanei Stanisław Żółkiewski dorea să repete succesul lui Jan Zamoyski din 1595 [204, p. 409], deși a subliniat că întreaga campanie s-a desfășurat fără permisiunea lui Sigismund III [204, p. 411]. Despre evenimentele din Moldova din 1620 au mai scris Tahsin Gemil [189], Horia Opreșan [108], Theodor Holban [80, p. 62] repetând principalele postulate amintite mai sus.

O evocare a contribuțiilor istoriografice privind bătălia de la Țuțora a fost realizată de către Veniamin Ciobanu [159, p. 517-521]. Același autor a făcut anumite precizări cu privire la unificarea eforturilor poloneze pentru a face față pericolului otoman după înfrângerea din acea bătălie [160, p. 202]. Numirea lui Radu Mihnea în scaunul Țării Românești și a lui Alexandru Iliăș în cel al Moldovei a avut loc în paralel cu pregătirile otomanilor pentru campania împotriva Poloniei. Tahsin Gemil [189, p. 42-44] și Veniamin Ciobanu [160, p. 202] au precizat că noii domni au întreprins demersuri pentru evitarea războiului.

Între lucrările apărute la Chișinău care abordează problematica legată de politica externă a Țării Moldovei menționăm lucrarea colectivă: *Очерки внешнеполитической истории Молдавского княжества (последняя треть XIV - начало XIX в.)*, îngrijită de Demir Dragnev. Autorul compartimentului despre perioada 1611-1634 este L.Vlasova, care afirmă că spre sfârșitul celui de-al doilea deceniu situația forțelor politice în estul și sud-estul Europei a suferit schimbări importante, iar relațiile internaționale au fost afectate de Războiul de 30 de ani [263, p. 190].

În 2003, la Chișinău a avut loc un simpozion științific dedicat personalității lui Stanisław Żółkiewski, cu participarea istoricilor din Polonia și Republica Moldova. În acest context menționăm studiul semnat de Marek Wagner, *Expediția de la Țuțora* [253, p. 6-15] și studiul semnat de Eduard Baidaus, *Stanisław Żółkiewski și Țara Moldovei: considerente privind campania polonă din anul 1620*, [149, p. 36-42]. Vlad Mischevca este autorul unei investigații despre „Stâlpul Leahului” – cel mai vechi monument al unui comandant de oști de pe teritoriul Republicii Moldova, [217, p. 233-241].

Pregătirile pentru campania de la Hotin și desfășurarea confruntării au fost reflectate de studiile lui Aurel Decei [179, p. 320-323] și Tahsin Gemil [189, p. 43-49], care au arătat dorința tânărului sultan, Osman al II-lea, să realizeze un succes militar notabil prin îngenuncherea Poloniei. Rolul de mediator al lui Radu Mihnea în timpul conflictului a fost abordat de Ștefan Andreescu [145, p. 47], Veniamin Ciobanu [160, p. 202], Tahsin Gemil [189, p. 42-44], Constantin Șerban [241, p. 593-596]. Dintre marile sinteze, doar N. Iorga a acordat atenție rolului de mediator al lui Radu Mihnea [204, p. 412]. În acest conflict Ștefan Andreescu a arătat că Radu Mihnea a intervenit ca mediator în momentul în care otomanii nu au reușit să obțină rezultatul scontat în această campanie [145, p. 73]. În istoriografia românească s-a considerat că tratatul de la Hotin nu a rezolvat definitiv problemele din relațiile celor două state [189, p. 46-48; 145, p. 202]. A fost înaintată ideea că fiecare dintre părțile implicate în conflict a exploatat propagandistic rezultatele acesteia. Istoricul polonez D. Kołodziejczyk observa acest lucru pornind de la relatările din epocă și din complicatele tratative de la Hotin. Ca urmare, în urma

numeroaselor traduceri, de la unul la celălalt, ar fi putut fi denaturate anumite lucruri. Însă în mod evident au fost remarcate disensiunile cu privire la aprecierea rezultatelor bătăliei de la Hotin, în timpul tratativelor de confirmare a păcii, negocieri purtate de marele sol polonez Krzysztof Zbaraski [207, p. 20-25]. Florin Pintescu a realizat o radiografie istoriografică asupra bătăliei de la Hotin [223].

Istoriografia românească a pus un mare accent pe uniunea dinastică sub conducerea efectivă a lui Radu Mihnea. Eforturile lui pentru încheierea păcii și confirmarea ei au fost recompensate prin numirea sa în scaunul Țării Moldovei, iar fiul său minor, Alexandru Coconul, a fost instalat în cel al Țării Românești [145]. „Izbânda aproape neașteptată”, s-a produs afirma A. D. Xenopol [252, p. 350].

În istoriografia mai recentă au apărut studii cu privire la demersurile lui Radu Mihnea pentru deschiderea unor conturi bancare la Veneția. Unul dintre ele îl datorăm lui Cristian Luca [213]. Ștefan Andreescu a abordat chestiunea momentul finanțării de către Radu Mihnea a campaniilor militare ale „sultanului Jahja” în 1625 [143]. Același autor a admis, pornind de la mențiunile din cronicile muntene [92, p. 91-92], că Radu Mihnea a mediat conflictul dintre Imperiul Otoman și Moscova în legătură cu cetatea Azov [145, p. 47-48]. Importante sunt considerațiile sale despre nunta dintre Alexandru Coconul și fiica lui Scarlat Grama din Constantinopol. Informații cu privire la ceremonia care a durat câteva zile și la care au participat boierii atât din Țara Moldovei, cât și cei din Țara Românească găsim la Miron Costin [46, p. 91]. Ștefan Andreescu a afirmat că încuscrirea cu unul dintre cei mai importanți oameni din Constantinopol a sporit autoritatea lui Radu Mihnea, precum și a „prilejuit o impresionantă demonstrație a unității politice a celor două state” [145, p. 49-55].

Domnia lui Miron Barnovschi în Țara Moldovei s-a aflat în atenția lui Aurel H. Golimaș, care i-a dedicat o monografie [194]. Potrivit autorului, noul domn al Moldovei a continuat să conducă țara după obiceiurile stabilite de predecesorul său [194, p. 240]. Istoricul G. Duzinchevici a elaborat un studiu despre relațiile lui Miron Barnovschi cu polonezii [73, p. 166-222], în care a introdus 11 documente, o parte din acestea sunt inedite, iar cealaltă sunt preluate după o ediție poloneză [118].

Perioada cuprinsă între maziirea lui Miron Barnovschi și urcarea în scaun a lui Vasile Lupu este, în general, precar reflectată în istoriografie. Miron Costin include într-un capitol domniile lui Alexandru Coconul [83], Moise Movilă și Alexandru Iliș [46, p. 95-96].

Istoriografia poloneză a abordat problemele din perioada respectivă cu un interes mai sporit decât istoriografia românească, interes determinat, de faptul că sfârșitul secolului al XVI-

lea și primele decenii ale secolului al XVII-lea este una dintre ultimele perioade de glorie ale Poloniei, în care Rzeczpospolita a înregistrat succese notabile pe arena internațională.

Principalele evenimente legate de domnia lui Sigismund al III-lea Wasa au fost analizate de către Henryk Wisner [256]. De asemenea, istoriografia poloneză și-a îndreptat atenția și față de alți actori importanți din această perioadă. Fără îndoială că personalitatea cea mai apreciată din epocă a fost Stanisław Żółkiewski. „Martirul de la Țuțora”, deși a fost contestat de foarte multă lume mai ales în timpul vieții, s-a bucurat de atenția contemporanilor. Până în prezent, au fost publicate mai multe monografii dedicate hatmanului de câmp, apoi hatmanului coroanei și marelui cancelar, dintre care se disting cele semnate de Antoni Prochaska [229] și Jerzy Besala [152].

Conducătorul armatei poloneze de la Hotin, Jan Karol Chodkiewicz, a constituit subiectul unei monografii semnată de Adam Naruszewicz încă în secolul al XIX-lea [137]. Un studiu monografic despre hatmanul de câmp și apoi marele hatman al coroanei Stanisław Koniecpolski a fost elaborată de Leszek Podchorodecki [227; 228]. În 2005, a fost editată *Corespondența lui Stanisław Koniecpolski ca mare hatman al coroanei 1632-1646* cu un amplu studiu introductiv [95].

De asemenea, despre principalii adversari politici ai lui Stanisław Żółkiewski, principii Zbaraski au apărut o serie de lucrări [158; 180]. Corespondența lui Jerzy Zbaraski a fost publicată în seria „Scriptores Rerum Polonicarum” [100]

Atenția principală a istoriografiei poloneze a fost concentrată asupra bătăliei de la Țuțora (1620) [197; 198; 210; 214; 243; 247; 248] și Hotin 1621 [111; 215; 225; 226; 248; 250]. În general, cele două lupte au fost considerate ca făcând parte din „războiul polono-otoman 1620-1621”.

Acestea sunt doar câteva dintre lucrările poloneze despre această epocă de glorie a statului polonez. Trebuie menționat faptul că ele nu vizează în mod special spațiul românesc, chiar și atunci când este vorba de evenimentele produse în Țara Moldovei. Cu toate acestea, în istoriografia poloneză au apărut câteva lucrări care privesc nemijlocit spațiul românesc. Lucrarea lui Zdisław Spieralski care cuprinde aproape întreaga perioadă a relațiilor polono-moldave este mai degrabă una de popularizare [240]. Ilona Czamańska a tradus în poloneză lucrările lui Miron Costin: Miron Costin, *Latopis Ziemi Moldawskiej i inne utwory historyczne*, [47]. Pe lângă această lucrare merită atenție și studiul despre moldovenii care s-au aflat de-a lungul secolului al XVII-lea Polonia: *Rumuńska imigracja polityczna w Polsce XVII wieku* [174, p. 5-22]. În context precizăm că, dacă lucrările istoricilor români se bazează în linii generale pe volumele documentare apărute de-a lungul vremii în România, cele poloneze au ca bază documentară, cu

excepția culegerilor de documente poloneze ale lui Ioan Bogdan [70] și Ilie Corfus [44], sursele istorice editate începând cu secolul al XIX-lea în Polonia, precum și cele inedite care se conțin în originale și manuscrisele vechi din arhivele și bibliotecile poloneze.

Problematika legată de relațiile polono-otomane, mai ales din perspectiva factorului căzăcesc a fost analizată în mai multe lucrări de istoriografia ucraineană. Interesul pentru acest subiect se explică de rolul deosebit de activ pe care cazacii zaporojeni l-au jucat în epocă. Incursiunile căzăcești care au semănat atâta spaimă în trecut, analizate din perspectivă mai largă, oferă un tablou al unui romantism, similar celui care este asociat în spațiul românesc cu personalitatea legendară a haiducilor. Primele decenii ale secolului al XVII-lea ocupă un rol important în constituirea căzăcimii ca forță nu numai răzleță de mercenari, dar și de o comuniune ce va înainta cerințele lor către cercurile conducătoare poloneze. Într-un fel sau altul, primele decenii ale secolului al XVII-lea vor prevesti formarea unui organism militar-politic căzăcesc ce va deveni o forță de șoc în timpul evenimentelor de la mijlocul secolului al XVII-lea sub conducerea lui Bogdan Hmielnicki. Mai mult asemenea personaje – lideri ai cazacilor zaporojeni ca Nerodowicz Borodawka sau Sahajdaczny Konaszewicz au ocupat un loc important în memoria colectivă a ucrainenilor, chiar dacă în perioada primelor decenii ale secolului al XVII-lea erau adversari în mediul cazacilor zaporojeni. Nerodowicz Borodawka a participat inițial la destituirea lui Sahajdaczny din funcția de hatman al cazacilor, iar în timpul bătăliei de la Hotin (1621), Sahajdaczny a participat activ la acuzarea lui Borodawka, judecarea și executarea acestuia. Dintre ultimele realizări ale istoricilor ucraineni menționăm aici demersul lui Petro Sas dedicat bătăliei de la Hotin [264]. De-a lungul vremii au apărut și alte lucrări dedicate bătăliei de la Hotin în care istoriografia ucraineană a întrezărit momentul decisiv în constituirea căzăcimii ca o forță de luptă redutabilă, care se va manifesta din plin în timpul lui Bogdan Hmielnicki. Chiar dacă pun accentul pe importanța cazacilor în desfășurarea evenimentelor din estul și sud-estul Europei, aceste lucrări reprezintă un punct de vedere cu privire la evenimentele petrecute în primele decenii ale secolului al XVII-lea într-un spațiu geografic larg din care au făcut parte și Țările Române [266]. O lucrare colectivă despre lupta de la Hotin a apărut și în 1991[259].

Dintre lucrările recent apărute semnalăm câteva studii semnate de Tatiana Grigorieva [262] și același Petro Sas [265], menționat mai sus.

Evenimentele din perioada 1611-1634 au constituit obiectul mai multor preocupărilor noastre anterioare, rezultatele cărora au fost publicate în mai multe volume, studii și articole. Lucrarea Țara Moldovei în cadrul relațiilor internaționale 1611-1634 a fost precedată de articole și studii incluse în prezenta lucrare pe care o să le prezentăm mai jos. Înainte de toate voi menționa apariția în 2007 a monografiei dedicată domniilor lui Radu Mihnea în Țara

Românească și Țara Moldovei [170]. Extinderea firească a preocupărilor legate pe problema în discuție a dus la apariția unor articole distincte. Greșeala privind anul de emitere a tratatului între Radu Mihnea și orașul Brașov din 12 septembrie 1611 a constituit problema unui studiu în care am explicat cum s-a ajuns la această eroare, deși au existat studii și ediții de documente unde acordul a fost datat corect. Pornind însă de la lipsa unor repere clare în stabilirea începutului anului încă la sfârșitul secolului al XIX-lea, această eroare a persistat în istoriografie, fiind promovată de așa corifeii ai scrisului istoric românesc precum Nicolae Iorga. Prin urmare data corectă este 12 septembrie 1611, și nu 12 septembrie 1612, încetățenită până în momentul apariției studiului în istoriografia românească [171].

Deși bătălia de la Cornul lui Sas fost obiectul câtorva studii, în special cu privire la datarea acesteia, baza documentară a reconstituirii bătăliei – povestirile lui Joppecourt – așa, cum vom arăta mai jos, nu reprezintă sursa cea mai credibilă pentru un asemenea studiu [234]. Drept rezultat a trebuit să revenim asupra problemei și în baza tuturor izvoarelor pe care le avem la dispoziție, din culegerile românești și poloneze, precum și în temeiul documentelor inedite, să stabilim datele problemei, cauzele și consecințele luptei. Acest lucru era cu atât mai important cu cât până la studiul nostru în istoriografia poloneză nu a existat un articol despre această bătălie [173, p. 101-127].

În 1618, la granița Moldovei s-a produs un eveniment cu urmări importante atât asupra relațiilor polono-otomane, cât și asupra situației Țării Moldovei în general. Într-un studiu aparte am arătat care au fost datele problemei și cum confruntarea de la Orynin a influențat atât soarta lui Radu Mihnea, cât și încordarea de mai departe a relațiilor polono-otomane [162].

Depistarea noilor materiale documentare cu privire la domnia lui Gașpar Grațiani ne-a determinat să elaborăm un studiu despre politica externă a acestui domn. Demersul respectiv a fost important întrucât personalitatea lui Gașpar Grațiani este cunoscută mai mult prin prisma reflecțiilor moralizatoare ale lui Miron Costin preluate integral de istoricii care au făcut referiri la scurta, dar atât de tumultuoasă domnie a acestuia în Țara Moldovei [167].

Evenimentele înregistrate sud-estul Europei în general și cel al Țărilor Române în special au stat preponderent în atenția istoricografilor din acest spațiu. Prin urmare, realităților politice de aici poate fi realizată doar printr-o analiză atentă și minuțioasă a factorilor care au determinat evoluția spațiului în general.

În studiul monografic dedicat domniilor lui Radu Mihnea în Țara Românească și Țara Moldovei am formulat precizări privind situația Țării Moldovei la începutul secolului al XVII-lea. Cu toate acestea, principalele momente prin care a trecut Țara Moldovei în acest răstimp s-au desfășurat în perioada în care Radu Mihnea era domn al Țării Românești și în consecință a avut

alte preocupări în materie de politică externă: Bătălia de la Cornul lui Sas, prima domnie a lui Ștefan Tomșa al II-lea în Țara Moldovei, Campania de restabilire a Movileștilor și bătălia de la Drăgșani, bătăliile de la Țuțora și Hotin, domniile în Moldova până în 1623 etc. Ca rezultat, subiectele de mai sus au stat tangențial în atenția noastră în perioada în care am elaborat monografia în cauză. Dintre rezultatele importante obținute în urma acestor cercetări precizăm următoarele: au fost stabilite cauzele obiective care i-au determinat pe otomani să îl mazilească pe Constantin Movilă, ceea ce a reprezentat unul dintre momentele-cheie ale deteriorării relațiilor polono-otomane; în al doilea rând au fost explicate din 1612, și anume de ce armata poloneză cunoscută prin forța și puterea sa a fost învinsă atât de ușor la Cornul lui Sas. Inițial, armata otomană a fost mobilizată pentru pentru detronarea lui Gabriel Báthory, iar atunci când Poarta a realizat că polonezii au organizat campania militară pentru a-l readuce pe Constantin Movilă în scaunul Țării Moldovei, a reorientat trupele spre Moldova. Astfel, soarta oștirilor poloneze a fost pecetluită. Aceste și alte au fost tratate în lucrarea despre domniile lui Radu Mihnea în Țara Românească și Țara Moldovei [170].

Astfel, având la dispoziție o anumită bază documentară, autorii care s-au preocupat de descrierea evenimentelor desfășurate între 1611 și 1634 au făcut mai mult o trecere în revistă faptelor istorice. De cele mai multe ori, perioada respectivă a fost studiată dintr-o perspectivă mai largă din care cauză și-a pierdut individualitatea. Evident, că predilecția pentru perioadele glorioase ale lui Mihai Viteazul, pe de o parte, și Matei Basarab și Vasile Lupu, pe de altă parte și-au spus și aici cuvântul estompând interesul pentru segmentul cronologic 1611-1634. În plus, Movileștii nu puteau fi priviți cu „simpatie” în istoriografia românească atâta timp cât au fost adversari lui Mihai Viteazul.

I.2. Sursele istorice

Unul dintre elementele principale ale fiecărei investigații istorice o reprezintă baza documentară. În cazul istoriografiei românești, care s-a preocupat de perioada medievală, la originea cercetărilor au stat în special volumele de documente și izvoare străine, care au început să fie editate începând cu mijlocul secolului al XIX-lea. Pentru segmentul cronologic care stă în atenția noastră este vorba în primul rând din prețioasa colecție Hurmuzaki [63; 64; 65; 66; 67; 68; 69; 70; 71], care a început să fie editată la sfârșitul secolului al XIX-lea în baza documentelor adunate de Eudoxiu Hurmuzaki. Volumele din această colecție sunt împărțite după țările de unde provin sau unde au fost depistate materialele. În cazul nostru, avem de a face, cu volumul IV partea I format din documente extrase în special din arhivele austriece. După limba publicată,

majoritatea actelor sunt fie în latină, fie în germană. Volumul IV, partea II conține în special documente venețiene, trimise spre țara de origine de bailul (ambasadorul) venețian care locuia la Constantinopol și care era atent de toate evenimentele. Fiind oarecum persoane neutre și, prin urmare, obiective, bailii venețieni au furnizat informații foarte prețioase pentru cunoașterea perioadei de care ne ocupăm. Volumul VIII conține documente culese din mai multe arhive, dintre care și cele ale ambasadurilor și solilor venețieni la Viena. De o importanță specială sunt documentele ardeleni cuprinse în volumul XV, partea II. Atenți la evenimentele care se produceau în cele două țări române extracarpatice, demnitarilor transilvăneni au consemnat evenimente și fapte de o importanță foarte mare pentru cunoașterea perioadei respective. În suplimentul I, volumul I, au fost publicate rapoartele ambasadurilor franceze la Constantinopol. Aceste informații sunt prețioase în virtutea bunelor relații dintre Franța și Imperiul Otoman încă de la mijlocul secolului al XVI-lea. Iar în aceste condiții, ambasadurile franceze puteau să primească informațiile din prima sursă, pe care aceștia le trimiteau guvernului lor. Fără îndoială că unul dintre cele mai importante volume de documente, care reflectă situația politică a Țării Moldovei, cu privire la perioada 1611-1634 este suplimentul II volumul II, ce include documentele din perioada 1601-1640 culese din arhivele polone și publicate de Ioan Bogdan, cu o traducere a lor în limba franceză de Skupiewski.

O contribuție importantă la lărgirea bazei documentare a avut-o N. Iorga. Încă de la începutul carierei sale prodigioase, marele istoric a avut posibilitatea să călătorească și să descopere acte în arhivele: polone, olandeze, franceze, austriece, ungare etc. Informații prețioase cu privire la istoria Țărilor Române în general și la segmentul 1611-1634 în special se conțin în *Acte și fragmente*, volumul I, prima culegere de documente publicată de N. Iorga de-a lungul carierei sale începută în 1894. Au urmat documente despre Țările Române cuprinse în ale sale *Studii și documente*, vol. IV, X, XX; *Doamna lui Ieremia Vodă ș.a.* [83; 84; 85; 86; 87; 88; 89; 90; 91]. O mare importanță pentru cunoașterea aceleiași perioade o au volumele publicate de A. Veress [60; 61], care cuprind acte din arhive austriece, ungurești sau polone.

După cel de-Al Doilea Război Mondial, Ilie Corfus a editat două volume de documente poloneze la care s-a adăugat un al treilea apărut postum [44]. Importanța celui de-al doilea volum, secolul XVII, și celui de-al treilea, secolele XVI-XVII, este una foarte mare. Așa cum remarca editorul, după o analiză temeinică a edițiilor poloneze, în volume au intrat cu precădere documente inedite. Geografia actelor incluse în volume este vastă. Dacă în volumul postum au fost publicate actele cunoscute după Mapele Naruszewicz, elaborate în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, și din care cauză s-au strecurat numeroase greșeli, atunci volumul privitor la secolul al XVII-lea cuprinde acte păstrate în Varșovia, Cracovia, Wrocław, Kórnik, Toruń și

Lublin și sunt contemporane perioadei pe care o cercetăm. Unele materiale publicate au fost descoperite în Varșovia și Cracovia. Ținând seama de importanța pe care a avut-o Polonia în relațiile politice internaționale și impactul acesteia asupra Țării Moldovei, valoarea acestor acte este deosebită. Aceste detalii merită precizate în pofida pierderilor imense pe care le-au avut arhivele poloneze în urma celui de-Al Doilea Război Mondial.

Informații prețioase cu privire la istoria românilor cuprind și edițiile de documente poloneze, mai ales cele din secolul al XIX-lea. Importanța acestor culegeri, așa cum am arătat mai sus, este și mai mare în condițiile în care mai multe arhive prețioase au dispărut. Același interes pentru istoria țării lor din secolul al XVII-lea i-a îndemnat pe istoricii polonezi să se aplece asupra publicării documentelor istorice. Și acest lucru este edificator pentru noi deoarece statul polonez în secolul al XIX-lea era sub ocupație străină, iar ideea națională care se năștea în Europa acelor vremuri putea să-și găsească o manifestare doar prin trimitere la un trecut glorios în care polonezii s-au afirmat din plin nu numai pentru apărarea țării lor, dar și pentru apărarea Europei în fața pericolului otoman. Cel puțin așa trebuiau prezentate lucrurile, iar mișcarea de eliberare națională trebuia să se inspire dintr-un trecut glorios. În acest context evenimentele din primele decenii ale secolului al XVII-lea se pliau perfect pe mișcarea de renaștere națională și de formare a conceptului Poloniei moderne. Nucleul acestei mișcări nu întâmplător se afla în partea aflată sub ocupație austriacă, mult mai liberală decât ocupația altor teritorii poloneze. Două subiecte care vizau perioada dintre 1611 și 1634 au prezentat în special interesul editorilor de izvoare poloneze – martiriul lui Stanisław Żółkiewski de la Țuțora (1620) de unde și interesul pentru marele hatman și marele cancelar polon și Bătălia de la Hotin (1621), când campania lui Osman II, care viza îngenuncherea Poloniei, a eșuat. În istoriografia poloneză din secolul al XIX-lea au apărut mai multe volume, în legătură cu aceste două subiecte, probleme de o importanță mare pentru studierea conjuncturii politice internaționale de la începutul secolului al XVII-lea. În 1861, la Liov a apărut volumul *Pisma Stanisława Żółkiewskiego* (Scrisorile lui Stanisław Żółkiewski), editat de A. Bielowski [115]. În legătură cu aceeași tematică, T.Lubomirski în 1868, la Cracovia a apărut volumul *Listy Stanisława Żółkiewskiego* (Scrisorile lui Stanisław Żółkiewski) [101]. În 1853, de asemenea la Cracovia, Żegota Pauli a editat culegerea cu privire la bătălia de la Hotin, *Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r.1621*, (Memorii despre campania de la Hotin din anul 1621) [111]. Motivația editorului pentru publicarea volumului: „Războiul cu turcii din 1621 [...] ocupă un loc fără egal, una dintre cele mai slăvite și în întreaga Europă răsunătoare fapte ale armatei poloneze, pentru care merită o mai bună cunoaștere a fiecărui iubitor de istorie națională”. Colecția de acte, coordonată de J. U. Niemcewicz, *Zbiór pamiętników historycznych o dawnej Polsce* (Culegerea memoriilor

istorice despre Polonia de demult) cuprinde mai multe volume cu privire la istoria Poloniei, precum și importante referiri la spațiul românesc [134; 135]. Dintre cele două volume *Źródła do dziejów polskich*, (Izvoare cu privire la istoria Poloniei) editate de Michał Grabowski și Alexandru Przezdziecki, unul ne interesează în mod special [136]. În colecția „Scriptores Rerum Polonicarum”, volumul V, a fost publicată corespondența lui Jerzy Zbaraski castelanul Cracoviei, fratele marelui sol polon la Poartă în 1622-1623, Krzysztof Zbaraski. Ambii făceau parte din partida antiregală și erau adversari convinși ai lui Stanisław Żółkiewski, considerat apropiat al regelui și susținător al politicii acestuia [100]. Relativ recent a fost editată corespondența lui Stanisław Koniecpolski, hatman mare al coroanei 1632-1646, în care au fost incluse scrisorile marelui hatman cu demnitarii otomani în timpul conflictului polono-otoman din 1633-1634 [95].

La aceste volume și culegeri de documente se pot adăuga o serie de memorii personale și jurnale de expediție devenite importante surse pentru cunoașterea etapei de care ne ocupăm, deși aceste memorii au de multe ori un caracter părtinitor lucru deloc de neglijat într-o Polonie de la începutul secolului al XVII-lea divizată în mai multe partide politice dintre care cele mai importante erau cea pro și antiregală. Unul dintre aceste personaje era Teofil Szemberg, secretar regal, cel care a lăsat probabil cea mai cunoscută și amplă relatare despre bătălia de la Țuțora. El era bine cunoscut în cercurile politice ale Rzeczpospolitei, știa bine arta artileriei și a participat atât la campania de la Țuțora, cât și la cea de la Hotin. Martor ocular al dezastrului polonez de la Țuțora a imprimat o notă discordantă cu realitatea, găsind un țap ispășitor în persoana domnului Țării Moldovei Gaspar Grațiani, care s-a încrezut de fapt în posibilitățile polonezilor de a-l apăra și a-l menține în scaun. Trebuie să adăugăm cu acest prilej faptul că această notă oferită de memorialistul polonez domnului Moldovei avea să fie preluată de o parte a istoriografiei poloneze, cu atât mai mult cu cât trebuia reabilitat oarecum comandantul oștii poloneze de atunci, Stanisław Żółkiewski [121]. Alte personaje din aceeași epocă, cum ar fi Zbigniew Ossoliński [109] și Albrycht Radziwiłł [119, 120] au lăsat memorii, tratând evenimentele primul de pe poziții antiregale, celălalt proregale, deoarece cei vizați făceau parte din anturajul său. Monarhul a fost scutit de atacurile memorialiștilor. Două izvoare importante au fost elaborate de Pavel Piasecki [98] și Charles Joppecourt [94].

Pavel Piasecki a scris o cronică a evenimentelor care s-au derulat în Europa între 1587 și 1638. El a deținut funcții importante în Biserica Catolică dintre care cea mai importantă fiind cea de episcop al Cameniței între 1627 și 1644. În ultima parte a vieții sale a fost episcop de Przemysl. Cronica sa a avut un ecou larg în epocă și posteritate. Toți istoricii polonezi s-au referit la primele decenii ale secolului al XVII-lea au făcut constant apel la Pavel Piasecki martor

ocular al evenimentelor. Ca mai toți cei care scriu despre această perioadă Pavel Piasecki este partizanul unei ideologii politice care transpare în opera sa. El a fost un apărător al libertăților de aur ale nobilimii poloneze și adversar declarat al intențiilor lui Sigismund III Waza de a introduce sistemul monarhiei absolute sau chiar de sporire a autorității regelui. Prin urmare, cei care s-au aflat în atenția lui în cronică au avut un tratament adecvat. Foarte critic față de anturajul regelui, susținător însă a partidei antiregale, Piasecki a susținut cauza acestora în lupta politică. Aflându-se în apropierea Țării Moldovei, ca episcop al Cameniței, dar și mai apoi ca episcop al Przemyslului, acest cronicar a acordat o mare atenție spațiului românesc. Piasecki a fost de asemenea printre cei care au influențat direct opera lui Miron Costin [220, p. 84]. După cum remarca Petre P. Panaitescu, în descrierea unor secvențe ale cronicii sale, Miron Costin a preluat pasaje întregi de la cronicarul polonez despre evenimentele din 1620 soldate cu bătălia de la Țuțora de la Hotin din 1621. Solia lui Krzysztof Zbaraski este preluată parțial în cronica lui Miron Costin, dar până în 1633, acesta nu mai preia nimic de la Piasecki [220, p. 87-88]. Astfel, cronica lui Miron Costin este o lucrare totuși originală din care nu lipsesc „socoteli și critici” [220, p. 94].

O altă sursă importantă despre evenimentele petrecute în Țara Moldovei sunt memoriile lui Charles de Joppecourt așezate pe hârtie de Baret. Joppecourt mercenar ajuns în Polonia, care i-a însoțit pe principii Wiśniowecki și Korecki în campania lor de instalare în scaun a lui Alexandru Movilă în toamna anului 1615. Informațiile acestuia sunt de prima mână în elucidarea evenimentelor din 1615-1616. Totodată acesta relatează faptele care s-au succedat până la 1616, începând cu 1612, evenimente care au culminat cu bătălia de la Cornul lui Sas. Informațiile au fost probabil preluate de la Ștefan Potocki ce se întorcea la începutul anului 1617 din robia turcească, fiind eliberat prin mijlocirea viitorului domn Gașpar Grațiani. Joppecourt arată de asemenea salvarea miraculoasă din închisoarea Celor Șapte Turnuri (Edi Kule) a lui Samuel Korecki, patronul său de altădată [42, p. 378-381].

Un alt set de documente extrem de important sunt actele turcești. După Al Doilea Război Mondial au fost înregistrate progrese substanțiale în editarea materialului documentar otoman. În această direcție este foarte mult de lucru, iar arhivele otomane, unele dintre cele mai vaste cu privire la istoria românilor, vor furniza de aici în colo multe surprize. Deocamdată avem câteva volume de documente [72; 79; 104] și cronici turcești [107] care conțin informații foarte interesante la tema care ne preocupă. Informații sporadice se întâlnesc în alte ediții documentare editate de-a lungul vremii.

Relevante pentru cercetarea noastră sunt documentele publicate în străinătate. Începând cu anii 60 ai secolului al XX-lea, la Roma, a fost editată colecția *Elementa ad fontium editiones*

reprezentând materiale cu privire la istoria Poloniei. În aceste volume se conțin, după cum este și firesc, informații cu privire la Țările Române, în general, precum și la Țara Moldovei, în special. Pentru tema care ne interesează pe noi sunt importante volumele VI *Res Poloniae Iacobo Angliae Coscriptae ex Archivis Publicis Londoniarum*, cu acte cuprinse între 1603 și 1625 [74], volumul XXIII [75], XXVII [76] și XXVIII [77]. Ultimele două volume conțin documente păstrate în arhiva Medici din Florența.

Menționăm aici de asemenea culegerea de documente publicată de Ioan C. Filitti care include documente *Din arhivele Vaticanului*. Volumul II cuprinde perioada 1526 – 1788 [78]. Misionari catolici, diplomați, curieri, episcopi și prelați ai Bisericii Catolice, negustori și simpli spioni – toți aceștia îndeplineau, pe lângă ocupațiile de bază, misiuni de informare, stabilind o regulă devenită axiomă – cel care deține informația valorează foarte mult, iar cel care o va deține primul poate avea câștiguri enorme. Informația circulă de la o cancelarie la alta, iar în cazul Republicii Nobliare Polone, de la un nobil la altul, de la un demnitar la altul. Constatăm o corespondență uimitoare cu detalii deseori esențiale pentru cunoașterea epocii.

De menționat, că culegerile documentare străine apărute după cel de Al Doilea Război Mondial au un avantaj imens față de cele apărute anterior. Traducerea românească prezentă alături de textul original a avut o importanță mare în depășirea barierei lingvistice existente în fața mai multor specialiști. În lipsa traducerilor, în studiile apărute de-a lungul vremii, erau utilizate de multe ori doar rezumatele în română ale documentelor publicate.

Izvoarele editate reprezintă însă doar o parte din volumul imens de surse istorice existente cu privire la primele decenii ale secolului al XVII-lea. Arhivele poloneze reprezintă sursa de primă mână pentru elucidarea acestei perioade. Fiind preocupați în permanență de relațiile cu Poarta Otomană, personalități ale vieții politice poloneze în corespondența lor au făcut uz de problematica moldovenească. Cancelariile regale, ale episcopilor și arhiepiscopului Poloniei, precum și nobilimea dornică de a participa în viața politică fie chiar și prin seimikurile regionale – toți au lăsat în urmă o corespondență impresionantă cu importante informații. Țara Moldovei avea o mare importanță ca zonă tampon între cele două mari puteri. Interesul nobilimii pentru viața publică se explică prin faptul că Polonia era o republică nobiliară. Cancelariile amintite, casele magnaților polonezi și mai ales funcționarii din aparatul cancelariei regale au trecut la realizarea numeroaselor copii de pe această corespondență pentru condici tematice. Odată cu constituirea bibliotecilor publice au început să fie colectate asemenea manuscrise – veritabile comori pentru cunoașterea trecutului istoric al țării. Anume în acest schimb de scrisori se conțin numeroase informații privind evoluția relațiilor polono-otomane, inclusiv despre Țara Moldovei.

După un interes sporit în istoriografia poloneză pentru publicarea izvoarelor istorice perioadă care coincide cu secolul al XIX-lea – începutul secolului al XX-lea, mai ales în ultima vreme, interesul pentru culegerile de acte a scăzut considerabil și din motivul că majoritatea istoricilor polonezi apelează mai degrabă la sursele primare. Arhivele și bibliotecile poloneze conțin un material documentar considerabil care încă nu a fost valorificat și la care există de multe ori acces numai prin trimiterile succinte ale autorilor diferitor monografii. Toate acestea determină apelul la sursele arhivistice păstrate în arhivele și bibliotecile poloneze.

Interesul selectiv al istoriografiei poloneze pentru anumite subiecte a lăsat puțin acoperite segmente importante din perioada 1611-1634, chiar dacă arhivele poloneze conțin numeroase materiale care ar putea elucidate evenimentele nestudiate.

Informații cu privire la Bătălia de la Cornul lui Sas din 1612 se conțin în ms. 350 al Bibliotecii Czartoryski din Cracovia [12, p. 349-353]. Corespondența regelui cu Żółkiewski și Potocki scoate la iveală intențiile pe care le-a avut regele, dar și felul în care toată vina a fost pusă pe seama acestuia din urmă, care a devenit în opinia publică poloneză țap ispășitor. Am depistat informații prețioase cu privire la situația din Polonia imediat după bătălia de la Cornul lui Sas și intențiile imediat următoare ale polonezilor în Arhiva Voievodală de Stat din Cracovia (Woiewódzki Archiwum Państwowy) [33, p. 19-23].

În anumite cazuri s-au făcut confruntări cu mai multe copii ale unor scrisori, iar recursul la sursa primară a făcut posibilă rectificarea unor termeni și nume sau stabilirea unor date când a fost emis un act sau altul în cazul în care documentul publicat apărea doar cu anul când o scrisoare sau alta a fost editată. Drept exemplu ms. 343 de la Biblioteca Czartoryski conține date exacte ale mai multor scrisori cunoscute și instrucțiunile date solilor regali trimiși la seimikurile regionale din 1614 unde regele motiva necesitatea retrocedării Hotinului [11]. Din motive ideologice se afirma că această cetate nu le-ar fi trebuit la moment și că Polonia mai mult pierde decât câștigă. Unii istoricii polonezi [242, p. 233] au căzut de acord cu această părere, deși au uitat că bătălia de Hotin s-a dat anume acolo pentru că cetatea avea o poziție defensivă de importanță strategică. Una e o declarație făcută din rațiuni ideologice și cu totul altceva e situația propriu-zisă, în care polonezii au cedat Hotinul de nevoie.

Am descoperit o scrisoare importantă în ms.1051 a Bibliotecii PAN din Cracovia cu referire la activitatea lui Miron Barnovschi de dinaintea domniei în care se menționează că în martie 1616, acesta a participat alături de tătari la o campanie de jaf în Pocuția [23, p. 15]. Informații privind pagubele pe care le-a provocat viitorul domn și viitorul etnic polonez se întâlnesc în alte culegeri de acte poloneze. Însă în acest document se menționează expres participarea la o campanie de jaf a moldovenilor ca răspuns la acțiunea de recuperare a tronului

de către Movilești de la sfârșitul 1615 și începutul lui 1616. Am descoperit o scrisoare adresată de Samuel Korecki lui Janusz Radziwiłł din 6 mai 1616 în ms. 1540 a Bibliotecii Kórnik, în care în preajma seimului, magnatul polon stăruia, pe lângă cei care aveau aceeași poziție politică, să insiste pe lângă rege să le apere linia politică promovată în Moldova [3].

În aceeași perioadă autoritățile poloneze în frunte cu regele stăruiau pentru organizarea unei noi campanii pentru așezarea lui Vladislav, fiului său în scaunul Moscovei. Mai multe documente care explică eșecul campaniei din Moldova din anii 1615-1616 se păstrează în fondul Archiwum Radziwiłłów dz. II de la Arhiva Centrală a Actelor Vechi din Varșovia (Archiwum Główne Akt Dawnych - AGAD). Aceeași sursă arată disputele de la Constantinopol dintre solul polonez și oficialitățile otomane. Cel dintâi polonez, declarându-se stupefiat, scrie că otomanii i-au promis că îl vor numi în scaun pe Gabriel Movilă, un protejat al lui Stanisław Żółkiewski, dar de fapt l-au instalat pe altcineva. De asemenea, în mai multe acte din același dosar apare subiectul măsurilor împotriva cazacilor care tulburau liniștea cu otomanii [3, cartea 6]. În fondul *Archiwum Potockich ze Lancuta* se conțin informații cu privire la perioada care ne interesează printre care cea despre soarta lui Ștefan Potocki și întoarcerea acestuia din captivitatea otomană [2].

Documente privind prima criză de proporții dintre Imperiul Otoman și Rzeczpospolita din 1617 au fost depistate în ms.1577 de la Biblioteca Czartoryski. Manuscris se află o amplă corespondență dintre Stanisław Żółkiewski și Schender pașa din vara aceluși an, dar și despre rolul de mediator al lui Radu Mihnea în acea situație [14, p. 318-323, 401-405]. Informații inedite cu privire la conflictul din anul 1617 soldat cu pacea de la Busza/Jaruga se conțin și în Archiwum Radziwiłłów de la AGAD. La aceeași arhivă se păstrează câteva scrisori inedite în Colecția de acte pe hârtie despre rolul destructiv pe care l-au jucat cazacii în conflictul dintre polonezi și otomani în deceniul al doilea al secolului al XVII-lea. Motivele pentru care Stanisław Żółkiewski a primit demnitățile de mare hatman și mare cancelar au fost menționate în diplomele regale pe care le-a primit acesta la seim în 1618 și care se păstrează în colecția actelor pe pergament [8, nr. 8133, 8134]. În *Zbiór Branickich ze Suchej* se află mai multe copii cu privire la perioada menționată, între care și câteva scrisori din perioada 1618-1620, inclusiv jurnalele expedițiilor de la Țuțora și Hotin [7, 155/181]. În *Dział tureckie (Compartimentul turcesc)* de la Archiwum Koronne Warszawskie se păstrează corespondența dintre demnitarii otomani și cei polonezi cu privire la diferite probleme legate de relațiile bilaterale [1, nr.547, 548, 549].

Documente inedite din perioada domniei lui Gașpar Grațiani au fost depistate în Colecția de documente pe hârtie de la AGAD [9, nr. 3126, 3327, 3328, 4063], Biblioteca Raczyński, nr. 114 [25], Biblioteca Czartoryski, nr. 350 [12]. Ms. 1690 de la PAN din Cracovia sunt numeroase

informații despre rolul de mediator jucat de Gașpar Grațiani, rol care nu a fost decisiv, iar confruntarea polono-otomană pe care el trebuia să o prevină nu a fost evitată. Mai mult decât atât în izvoarele poloneze ale vremii în special după bătălia de la Țuțora, domnul Moldovei a devenit țapul ispășitor pentru eșecul suferit de armata poloneză [31, p. 74-80].

Acte diplomatice din perioada 1620-1630 se conțin în volumul 30 al fondului Libri Legationum de la AGAD, în care este inclusă, de asemenea corespondența diplomatică dintre demnitarilor polonezi și cei otomani, cu referințe la Țările Române [5].

Ms.326, de la Biblioteca Kórnik conține o instrucțiune interesantă dată solului polonez Oleszko, trimis la hanul tătăresc la sfârșitul 1619. Atât solia la Constantinopol a lui Otfinowski, cât cea la Bahcisarai a lui Oleszko au fost posibile datorită domnului Moldovei Gașpar Grațiani, în afară de corespondența diplomatică poloneză, manuscrisul include și mai multe scrisori ale domnului Moldovei [27].

Despre desfășurarea soliei la Constantinopol a lui Otfinowski și eșecul ei, una dintre cauzele izbucnirii războiului polono-otoman din 1620 soldat cu bătălia de la Țuțora am reperat informații în ms. nr. 2 de la Biblioteka Raczyński [25].

O bază documentară importantă se află în arhivele din Stockholm în fondul *Extranea IX Polen*. Acest fond reprezintă arhiva primasului Poloniei, arhiepiscopului W. Gembicki, din punct de vedere cronologic aceste acte corespund primelor decenii ale secolului al XVII-lea. O scrisoare a lui Oleszko către Grațiani din 9 martie 1620 se păstrează în dosarul nr.114. Aceeași arhivă cuprinde acte cu privire la corespondența primasului cu Sigismund III Żółkiewski, subcancelarul Lipski, episcopii Szyszkowski și Opalinski. Secretarul regal Jakub Zadzik îi trimitea regulat primasului știri de la curtea regală între care și cele cu privire la solia lui Otfinowski la Constantinopol și la problema campaniei din Moldova în 1620 [36].

Instrucțiunile la seimicurile din 1620, care au prevestit intervenția lui Stanisław Żółkiewski se păstrează în ms. 350 de la Biblioteka Czartoryski [12]. Informații cu privire la acțiunile cazacilor în Imperiul Otoman și tătarilor în Rzeczpospolita de la începutul 1620 le avem în Archiwum Potockich ze Lancuta de la AGAD [2].

Același manuscris conține detalii despre interceptarea unor scrisori ale principelui Transilvaniei destinate hanului Crimeei de către Gașpar Grațiani, care le-a predat autorităților poloneze. Manuscrisul ne oferă, de asemenea, date privind folosirea acestei corespondențe în disputa diplomatică cu Gabriel Bethlen fapte confirmate atât de alte surse sigure ale epocii, cât și de evoluția ulterioară a evenimentelor [12].

Deși în istoriografia poloneză este bine cunoscută solia lui Krzysztof Zbaraski la Poartă, a rămas nepublicată corespondența acestuia cu diferiți demnitari și diplomați străini. Pregătirile

soliei și rolul pe care l-a avut în organizarea acestei delegații Constantin Batista Vevelli se găsesc în ms. 102 de la Biblioteca Jagiellonă [19]. Atitudinea solului polonez față de domnul Moldovei, Ștefan Tomșa al II-lea, dar și alte detalii ale soliei se pot găsi în ms.1320 de la Biblioteca Czartoryski [16].

Același lucru e valabil și în cazul instrucțiunilor soliei lui Kielczewski, din care a fost publicat doar un pasaj. Ambele, relatarea și instrucțiunile soliei, se păstrează în volumul 30 din Libri Legationum de la AGAD [5, p. 43-46].

În ms. 211 a Bibliotecii Jagiellone se păstrează corespondența privind rolul lui Miron Barnovschi în timpul evenimentelor din 1627. Deși cea mai mare parte a acestui dosar a fost publicată, au rămas inedite o parte importantă din documente cu referire la rolul pe care l-a jucat domnul Moldovei în criza polono-otomană din anul 1627 [22].

Lărgirea și completarea cercetărilor au adus la lumină detalii mai puțin cunoscute în prima fază a elaborării lucrării privitoare la domniile lui Radu Mihnea. La acestea s-au adăugat materialele bibliografice și arhivistice inedite pe care le-am adunat în timpul stagiilor succesive în Polonia în perioada 2004-2013, datorate Burselor oferite de Comisia polono-americană Fulbright, Comisia Poloneză UNESCO din Varșovia și de Centru Internațional de Cultură cu sediul în Cracovia. De un real folos ne-au fost deplasările de scurtă durată în Ucraina și Federația Rusă, care au lărgit sfera cercetărilor arhivistice. Acestea au adus aspecte noi și necunoscute în istoriografia românească.

Pe parcursul lucrului asupra lucrării de față am folosit atât izvoarele publicate în România și Polonia, cât și sursele inedite pe care le-am descoperit în arhivele poloneze. Natura celor din urmă este una complexă. Pe de o parte, documentele originale și manuscrisele contemporane conțin informațiile cele mai apropiate de cele produse. Cu cât înaintăm în timp, deși caligrafia copiștilor a devenit mai lizibilă, calitate informațiilor s-a diminuat, fiind întocmite copii care diferă uneori substanțial de forma originală. De exemplu, cunoscuta Colecție Naruszewicz, întocmită la sfârșitul secolului al XVIII-lea, ce include informații valoroase inclusiv cu privire la istoria Țărilor Române, conține numeroase greșeli. În lipsa originalelor, însă, aceste copii sunt indispensabile și pot fi utilizate ca sursă pentru studierea perioadei respective.

În anumite cazuri, am făcut rectificări și la textele publicate în diferite ediții românești sau poloneze, pornind de la consultarea materialelor originale. Au fost astfel corectate mai multe nume, detalii sau termeni care schimbau esențial conținutul textelor.

Concluzii

1. Din cele semnalate mai sus se poate trage concluzia că istoriografia românească a fost preocupată mai puțin de perioada cuprinsă între 1611 și 1634, evenimente au fost tratate în treacăt fără a fi evidențiate în mod expres ca o perioadă distinctă din istoria Țării Moldovei.

2. Interesul redus pe care istoricii români l-au avut față de segmentul cronologic 1611-1634 s-a datorat instabilității extraordinare și a crizei pe care au traversat-o atunci ambele țări române extracarpătice.

3. Lucrările care au fost scrise și care totuși s-au referit la acest segment cronologic au abordat perioada 1611 și 1634 mai ales ca pe anexă a urmărilor politicii lui Mihai Viteazul, iar, pe de altă parte, ca interval precursor a epocii de aur a culturii românești în secolul al XVII-lea din perioada domniilor lui Vasile Lupu și Matei Basarab.

4. Accentele pe care le-au pus marile sinteze de istorie a românilor semnate de A.D. Xenopol, C.C. Giurescu, N. Iorga ș.a. s-au referit la chestiunile legate de uniunile dinastice, în general, axându-se pe ambițiile domnilor români de a repeta faptele lui Mihai Viteazul, domnia Movileștilor în Țara Românească și pe uniunea dinastică din Moldova și Muntenia din timpul lui Radu Mihnea.

5. Noile materiale inedite de arhivă vin să întregesc tabloul complex al relațiilor internaționale în centrul și sud-estul Europei, care vor avea repercusiuni directe asupra situației din Țara Moldovei în 1611-1634.

6. Apelul la izvoarele originale a determinat reconsiderarea mai multor opinii, iar investigațiile bibliografice și arhivistice au lărgit simțitor spectrul surselor care au stat la dispoziția noastră în procesul realizării acestei lucrări. În folosirea acestora s-a ținut cont și de caracterul fiecărei surse în parte.

7. Pentru reflectarea adecvată a perioadei aflate în discuție este necesară o analiză a factorilor ideologici din epocă, aprecierea calitativă a surselor istorice de vreme ce anume atunci, la începutul secolului al XVII-lea și în primele decenii ale acestuia s-a constituit un anumit mesaj politic îndreptat spre exterior, cât și spre pentru câștigarea aderenților în interiorul țării. Acest ultim aspect este important în special pentru mediul politic polonez, în care funcționa sistemul republicii nobiliare și unde ideologia politică devine din ce în ce mai importantă, ocupând o bună parte a disputelor dintre grupările nobiliare.

Capitolul II. Începutul unei noi perioade în istoria politică a Moldovei (al doilea deceniu al secolului al XVII-lea)

II. 1. Caracteristica generală a situației internaționale și a situației politice a Moldovei la sfârșitul secolului al XVI-lea – începutul secolului al XVII-lea

Aflăte la confluența interferențelor geopolitice ale marilor puteri, situația Țărilor Române, a fost influențată nemijlocit de raporturile dintre marile puteri, dar și de jocul de interese ale factorilor politici locali din Moldova, Țara Românească, Transilvania, Imperiul Habsburgic sau ale funcționarilor aflați în serviciul Imperiului Otoman. În această ordine de idei, se pare că anume acestea din urmă au avut un cuvânt important în tulburările politice care s-au produs în Țările Române în perioada amintită. Regimul de alianțe și realitățile care s-au constituit la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul celui de-al XVII-lea nu erau chiar atât de ușor de modificat. Totodată, menținerea *status-quo*-ului, din cauza noii situații, era imposibilă. Confruntarea ambițiilor și apărarea cu înverșunare a propriilor interese a generat o încăierare de proporții care a afectat extrem de mult Țara Moldovei. Și dacă pentru acest răstimp, Țara Românească parcurge o perioadă relativ stabilă, cel puțin din punct de vedere al confruntărilor militare, Țara Moldovei trecut prin vâltoarea unor războaie care pareau neconținute.

În decursul secolului al XVII-lea, spațiul românesc a fost din multe puncte de vedere sub influența factorului extern. Pentru a înțelege finalitatea proceselor produse în Țara Moldovei, precum și în întregul spațiu românesc, e necesară o analiză a fenomenelor politice din Europa Centrală și de Est a Țării Moldovei în special pe parcursul secolului al XVII-lea.

De menționat că spațiul central și est european a fost tributary fenomenelor și proceselor produse pe întregul continent. După cum se știe, marile descoperiri geografice și deplasarea centrului de greutate al comerțului internațional din bazinul Mării Mediterane în cel al Mării Nordului va afecta situația țărilor reversul Mării Negre. Și dacă primele semne ale acestui declin se vor manifesta încă în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, secolul al XVII-lea va marca noua realitate economică pe continentul european. Dintre țările cele mai afectate remarcăm orașele italiene, Imperiul Otoman și Rzeczpospolita, legată de zona mediteraneană prin comerțul de tranziție dintre Marea Baltică și Marea Neagră, drum care trecea și pe teritoriul Țării Moldovei.

Fenomenele produse pe continentul european vor influența și regiunea în cauză, iar relațiile politice internaționale dintre marile puteri vor determina în mod direct situația din Țara Moldovei. Iată de ce este necesară o radiografie a relațiilor politice internaționale cu trimitere

specială asupra, proceselor și evenimentelor care au influențat sau au fi putut influența într-un fel sau altul situația din Țara Moldovei.

Dintre statele cu interese majore în această zonă unele au avut un curs ascendent, altele descendent, toate însă vor înrâuri evoluția politică de aici.

În cele ce urmează vom prezenta, în baza istoriografiei contemporane, o caracteristică generală a situației internaționale la sfârșitul secolului al XVI-lea – începutul secolului al XVII-lea și impactul acesteia asupra Țărilor Române.

Imperiul Otoman a avut o evoluție oscilantă În decursul secolului al XVII-lea. Perioadele de stabilitate au fost urmate de cele de criză ca mai apoi să se înregistreze o nouă ascensiune, ultima pe arena europeană. La începutul secolului al XVII-lea a ieșit din războiul cu Imperiul Habsburgic care a durat 13 ani, din 1593 până în 1606, terminat indecis. Întregul spațiu românesc a reintrat în sistemul de suzeranitate otomană, ceea ce era îndoielnic doar cu câțiva ani în urmă. Otomanii au utilizat și aici, ca în alte cazuri, neînțelegerile dintre puterile creștine și au restabilit influența lor în spațiul est – european. În primele decenii ale secolului al XVII-lea, Imperiul Otoman a avut de rezolvat problema incursiunilor căzăcești, din care cauză s-au deteriorat relațiile cu polonezii. La începutul secolului al XVII-lea otomanii și polonezii își exercitau suzeranitatea colectivă în Moldova. Evenimentele din 1611 în spațiul românesc au schimbat însă această situație în favoarea turcilor. Și chiar dacă până la mijlocul secolului al XVII-lea otomanii vor trebui să țină seama de opinia polonezilor privitoare la titularul scaunului domnesc al Moldovei, de foarte multe ori turcii procedau în conformitate cu propriile lor interese. Relațiile polono-otomane în primele decenii ale secolului al XVII-lea au fost afectate de incursiunile cazacilor supuși Rzeczpospolitei, în teritoriile otomane, precum și de cele ale tătarilor, vasali ai Imperiului Otoman, în teritoriile poloneze. Identificarea unei soluții pentru stoparea acestor incursiuni a întâmpinat numeroase dificultăți, care au provocat starea tensionată în relațiile dintre ei într-o perioadă în care drumul comercial care lega cele două țări aducea mai puțin venit ca în trecut. Totodată criza prin care trecea Imperiul Otoman primele decenii ale secolului al XVII-lea și-a găsit manifestarea în loviturile de palat de la începutul anilor 20.

Rzeczpospolita formată în urma uniunii polono-lituanene de la Lublin din 1569 ocupă până la mijlocul secolului al XVII-lea o poziție foarte importantă pe harta politică europeană. Sistemul politic polonez era constituit din republică nobiliară și monarhie electivă. În 1587 rege al Rzeczpospolitei a devenit Sigismund III, descendent din familia regală suedeză. Încercările lui de reformare a statului cu scopul sporirii prerogativelor regale și creșterii numărului armatei permanente s-au lovit de opoziția mării nobilimi poloneze, care s-a ridicat chiar la o confruntare deschisă cu regele – „rokosz” -ul lui Zebrzydowski în 1607. Eșuarea reformelor în condițiile în

care în Europa în cele mai multe state funcționa sistemul monarhiei absolute a constituit premisa principală pentru declinul din a doua jumătate a secolului al XVII-lea când a fost în pericol însăși existența statului polonez. La începutul secolului al XVII-lea, Rzeczpospolita a fost implicată în mai multe conflicte cu vecinii săi: Statul Rus, Regatul Suediei, iar mai târziu Imperiul Otoman.

Criza din **Statul Rus** de la începutul secolului al XVII-lea a fost folosită de polonezi pentru impunerea propriului proiect politic privitor la vecinii săi din Est. După susținerea unor impostori în scaunul țarului de la Moscova, regele a încercat să ocupe el însuși tronul moscovit. Bătălia de la Klușino din 1610 s-a încheiat cu victoria armatei poloneze, chiar dacă aceasta era mult mai mică decât cea a rușilor. În scurt timp armata poloneză a ocupat Moscova. Țarul Vasili Șuiski a fost detronat, a fost format un guvern din șapte boieri care, de teama altor candidați, l-au recunoscut țar pe Vladislav, fiul regelui polon Sigismund III. Această turnură a amplificat conflictul dintre polonezi și ruși, iar anii următori vor fi dominați de conflictele dintre cele două state. Instaurarea Romanovilor nu a dus la stingerea conflictului, ci doar i-a oferit o altă dimensiune, foarte multă vreme polonezii nerecunoscând noua dinastie din Rusia Moscovită.

Conflictul pentru tronul Rusiei Moscovite a stors resursele poloneze. pe lângă problema incursiunilor cazaco-tătare în relațiile cu otomanii, la începutul deceniului al doilea, a apărut problema apară problema titularului tronului Moldovei. Destituirea lui Constantin Movilă era văzută la Varșovia ca manifestare a ostilității față de Rzeczpospolita. Abia când otomanii au creat aparența consultării poloneze în problema deținerii scaunului domnesc al Moldovei, polonezii au acceptat situația creată, iar domnii Țării Moldovei au fost schimbați deseori în urma intervențiilor solilor polonezi la Poartă. Când însă candidatul propus de polonezi nu convenea Porții se căuta o soluție de compromis.

Sigismund III provenea din dinastia regală suedeză, iar problemele de succesiune din această țară i-au oferit posibilitatea să intervină pentru alegerea lui în calitate de rege al Suediei. Pe parcursul întregii sale domnii, Sigismund III a folosit formula de „rege al Suediei”, chiar dacă nu a ocupat efectiv această postură. Dorința de a fi și rege al Suediei l-a adus pe Sigismund III în conflict cu suveranul de acolo, conflict care a durat pe parcursul întregii domnii a lui Sigismund III în Polonia. Acest conflict de asemenea a irosit forțele militare și materiale poloneze atât de necesare Rzeczpospolitei în perioada următoare.

Imperiul Habsburgic a început secolul al XVII-lea fiind angrenat în războiul de 13 ani. Aceasta a fost a doua încercare a habsburgilor de a pune stăpânire pe Transilvania și de a extinde influența sa pe teritoriul Țării Românești și al Moldovei. Acest lucru i-a reușit parțial și pentru o scurtă durată. Inițial, armata austriacă condusă de Mihai Viteazul și Gheorghe Basta l-a învins pe Sigismund Báthory la Gorăslău și Transilvania a reintrat astfel în sfera de influență austriacă.

Transilvania a fost condusă de generalul austriac Gheorghe Basta de câteva ori până în 1604. În Țara Românească, domn era Radu Șerban considerat un urmaș demn al lui Mihai Viteazul. Totodată, politica de integrare în cadrul Imperiului Otoman nu le convenea elitelor transilvănene, care au preferat sistemul suzeranității otomane celui de parte componentă a Imperiului Habsburgic.

În prima jumătate a secolului al XVII-lea, problemele austrieilor s-au amplificat din cauza acțiunilor protestanților. Imperiul Habsburgic era statul care ocupa locul de frunte în apărarea principiilor Bisericii Catolice. Problema era că și în teritoriile care erau parte componentă a Imperiului, Reforma făcuse progrese notabile, mai ales în Cehia și Ungaria. Cele două s-au pus mari probleme Imperiului Habsburgic în primele decenii ale secolului al XVII-lea. În Europa existau destule forțe interesate de slăbirea austrieilor care au vor depus eforturi considerabile pentru realizarea acestui obiectiv. Este vorba atât de Imperiul Otoman, adversarul tradițional în Europa de Sud-Est, cât și de Franța aflată în plină expansiune politică în Europa Occidentală, care nu vedea cu ochi buni consolidarea poziției Austriei. Războiul de 30 de ani a oprit pe o perioadă de timp expansiunea habsburgilor în Europa.

Războiul de 30 de ani, care a avut un caracter social, economic și confesional, a început cu o răscoală împotriva regimului dominației austriece în Cehia, unde confesiunile protestante făcuseră un progres notabil. În acel moment, relațiile dintre Imperiul Otoman și cel Habsburgic erau reglementate de sistemul păcii încheiate la Zsitvatörök în 1606. Dar otomanii puteau susține indirect un război împotriva habsburgilor, prin implicarea în acest conflict de exemplu al principelui Transilvaniei, protestant și el, interesat printre altele de obținerea coroanei Regatului Ungariei care se afla la împăratul habsburg.

Astfel, de-a lungul Războiului de 30 de ani, principii Transilvaniei Gabriel Bethlen și Gheorghe I Rakoczy s-au implicat de nenumărate ori în conflict, contribuind substanțial la înfrângerea habsburgilor în acest război. Rzeczpospolita, după cum se știe, nu a participat la acest război, dar polonezii au permis recrutarea pe teritoriul lor a mercenarilor din categoria așa-zisilor „lisovcici”. Anume aceștia, în număr de 8.000 – 10.000, sub conducerea lui Walenty Rogawski, au intrat în Transilvania și l-au învins la 23 noiembrie 1619 pe Gheorghe I Rakoczy, determinându-l pe Gabriel Bethlen să părăsească asediul Vienei și să se întoarcă în Transilvania pentru scăparea țării de acești oaspeți nedoriți. Acest „incident” a stat la baza unui conflict diplomatic dintre polonezi și Bethlen, iar implicarea de partea polonezilor domnului Moldovei, Gașpar Grațiani, a dus la mazilirea acestuia și la campania poloneză din Moldova din anul 1620 terminată cu dezastru pentru aceștia din urmă.

Prin încurajarea principilor Transilvaniei de a participa la Războiul de 30 de ani, Imperiul Otoman a obținut câteva decenii de răgaz din partea austriecilor.

Începând cu primele decenii ale secolului al XVII-lea și până la începutul secolului al XVIII-lea, **Suedia** s-a numărat printre statele europene cu veleități de mare putere. De-a lungul secolului al XVII-lea, s-a aflat în plină ascensiune economică și politică. Astfel se explică necesitatea de acaparare a noilor teritorii care să facă față cererii venite din partea elitelor economice ale țării. În linii mari, pe durata secolului al XVII-lea, Suedia are un plan măreț – să transforme Marea Baltică într-un lac suedez. De aici provin numeroasele conflicte militare purtate cu toate statele din bazinul Mării Baltice și din apropierea lui. De-a lungul secolului al XVII-lea Suedia, va lupta cu Rusia, Rzeczpospolita, Danemarca, statele germane. Cu Polonia va lupta împotriva aspirațiilor lui Sigismund III de a obține coroana Suediei, precum și pentru Letonia și Estonia, teritorii pe care le va obține în 1625. De asemenea, Suedia va participa la prima mare confruntare dintre statele europene: Războiul de 30 de ani. Tabăra protestantă prin participarea Suediei a obținut una dintre cele mai bine dotate armate ale momentului de pe continentul european. În urma victoriei obținute în acest război, Suedia va porni la scurt timp o nouă campanie militară împotriva Poloniei, urmărind același scop, de transformarea Mării Baltice într-un lac intern. Principala consecință a campaniei de la mijlocul secolului al XVII-lea împotriva vecinilor din sud a fost slăbirea considerabilă a potențialului economic, politic și militar al Poloniei.

În a doua jumătate a secolului al XVI-lea, în Moldova și în Țara Românească, situația politică a devenit foarte complicată. Instabilitatea domniei era deseori determinată de diferiții jucători care se aflau în capitala Imperiului Otoman, iar domnii români erau în deplină dependență față de aceștia. Anume cei menționați mai sus decideau soarta numeroșilor pretendenți la scaunul Moldovei și Țării Românești. S-a ajuns la constituirea diferitor partide de susținere a pretendenților la domnie din rândul mai ales al grecilor din Constantinopol, care dețineau poziții economice importante în cadrul imperiului, și care, datorită preocupărilor lor, au ajuns apropiați factorilor de decizie din guvernul otoman.

În perioada amintită au apărut alte aspecte care au înrăutățit și mai mult situația. Una dintre principalele modalități de obținere a tronului era promisiunea măririi tributului [65, p. 112]. Creșterea acestuia și a sumelor destinate mituirii înalților funcționari otomani a dus la sporirea dependenței pretendenților față de creditorii. Domnul putea să obțină sumele promise pe malul Bosforului numai din impozite noi, ceea ce ducea la o și mai mare înrăutățire a situației

din țară. Din acest punct de vedere, ocuparea tronului Țării Moldovei sau al Țării Românești se transforma într-o veritabilă afacere în care erau implicate diferite persoane și grupuri de susținere pentru candidați, iar răsturnări spectaculoase de domnii erau tot atât de frecvente precum și schimbarea raportului de forțe în capitala Imperiului Otoman. De aceea, niciodată nu se știa cine va ocupa tronul și cât va dura noua domnie, care putea fi întreruptă pe neașteptate în urma intervențiilor de la Constantinopol.

În momentul urcării în scaun, noul domn avea deja datorii enorme. La acestea se adăugau de regulă datoriile domnilor precedenți neachitate de predecesorul celui proaspăt investit. Uneori se întâmpla ca domnul mazilit, în loc să meargă la Constantinopol, conform obligațiilor de vasal, fugea în una dintre țările europene împreună cu tributul neachitat puterii suzerane. În consecință noul domn trebuia să achite propriile datorii, cele ale predecesorilor lui, precum și tributului neachitat. Situația descrisă a dus la faptul că, în decurs de câteva zeci de ani suma datoriilor domnilor ambelor țări române extracarpatice a crescut enorm.

La sfârșitul secolului al XVI-lea, situația a devenit critică. La începutul anilor 90 ai sec. al XVI-lea în ambele țări române extracarpatice s-au schimbat din nou domnii. Domnul Țării Românești, Mihnea II, la începutul anului 1591 a fost chemat la Constantinopol. Ajungând acolo, a înțeles că dacă nu trece la islam va fi omorât. În aceeași perioadă, în Moldova domnea unchiul lui Mihnea, Petru Șchiopul, fratele lui Alexandru II Mircea, domnul Țării Românești între 1568 și 1577 și totodată tatăl lui Mihnea II. Petru Șchiopul, ca reprezentant al dinastiei Basarabilor, a ocupat tronul Țării Moldovei în urma răscoalei lui Ioan Vodă cel Viteaz (sau Cumplit), domn al Țării Moldovei între 1572 și 1574, care a hotărât să lupte împotriva otomanilor în loc să cadă de acord cu mărirea haraciului [191]. Războiul s-a încheiat cu un dezastru pentru Moldova, iar după înfrângere țara a fost jefuită cumplit de tătari. Domnia lui Petru Șchiopu a durat, cu câteva întreruperi, până în 1591, când a fost chemat la Constantinopol. Era o practică la care recurgeau frecvent otomanii. Totodată, cel chemat nu știa niciodată cu ce se putea sfârși o asemenea călătorie. Domnul sau pretendenții la unul dintre scaunele Țărilor Române puteau fi confirmați și numiți în scaun, sau trimiși în închisoare, exilați în interiorul Turciei, forțați să treacă la islam sau, pur și simplu, omorâți.

În situația când cu câteva luni înainte nepotul său, Mihnea II Turcitul, a fost forțat să treacă la islam, călătoria la Constantinopol era pentru Petru Șchiopul foarte periculoasă. Foarte probabil că îl aștepta soarta nepotului său - o soluție nedorită de el. De aceea nu a acceptat mărirea haraciului, nu a plecat la Constantinopol și a părăsit țara, așteptând o schimbare a situației la Bolzano, nordul Italiei. Din acel moment în istoria Moldovei, dar și a Țării Românești a început cu adevărat o nouă etapă. Noii domni în ambele țări au început domnia cu datorii

imense. Între 1591 și 1593, în Țara Românească s-au schimbat de două ori domnii: Ștefan Surdul și Alexandru cel Rău. În 1593, tronul a fost ocupat de Mihai Viteazul [218, p. 195, 198; 196, p. 124].

În Moldova se întâmplau aceleași lucruri. Lui Petru Șchiopul i-a urmat în scaun Aron Tiranul. La plecare Petru Șchiopul [131, p. 115] a luat cu el și haraciul, ceea ce însemna că noul domn trebuia să plătească pe lângă propriile datorii, și cele rămase de la Petru Șchiopu, în primul rând tributul. Aron Tiranul în momentul urcării în scaun avea deja o datorie de 1,5 milioane de zloți [196, p. 124], achitarea căreia părea o misiune imposibilă.

Împreună cu noul domn au plecat în Moldova și creditorii, care ajunși în țară au început recuperarea sumelor împrumutate lui Aron Tiranul. Această situație firește că a trezit opoziția diferitelor stări sociale din Țara Moldovei. Chiar de la începutul domniei au fugit în Rzeczypospolita cei mai importanți reprezentanți ai boierimii moldovenești: marele logofăt Luca Stroici, marele vornic Ieremia Movilă, ceașnicul Simion Movilă, spătarul Toder Movilă [131, p. 115], hatmanul Andrei [246, p. 290-291] și Nestor Ureche, tatăl lui Grigore Ureche [131, p. 118]. Aron Tiranul și-a început domnia cu omorârea lui Bartolomeo Brutti [246, p. 295-296]. Noile dări impuse de domn au trezit și mai mari nemulțumiri. În consecință în țară au izbucnit câteva răscoale, între altele în ținuturile Orhei și Soroca. Răsculații aveau propriul pretendent la tron – un oarecare Ionașco. La 28 mai 1592 s-a ajuns la bătălia dintre cei doi [196, p. 124-125], la Constantinopol s-a hotărât o nouă schimbare a domnului. În locul lui Aron Tiranul a fost numit Alexandru cel Rău. Când Aron s-a îndreptat ascultător la Constantinopol, creditorii să au dat buzna la sultan cu rugămintea să îl repună în scaun, deoarece altfel nu și-ar fi putut întoarce banii pe care i-au dat cu un an înainte [131, p. 117-118]. Intervenția lor a avut efectul scontat și s-a hotărât imediat întoarcerea lui Aron în scaunul domnesc. Situația lui însă era foarte complicată. Problemele se înmulțeau pretutindeni: instabilitatea politică din cauza sistemului de suzeranitate otoman, opoziția internă, opoziția moldovenească din Polonia. Cea mai importantă însă era problema creditorilor de la Constantinopol, soluționarea ei avea să vină dintr-o parte cu totul neașteptată.

În 1593 între Imperiul Otoman și Imperiul Habsburgic s-a început un nou război. Niște ciocniri la frontieră au degenerat într-un veritabil război, care va dura până în 1606. Acest război va avea consecințe importante asupra Țărilor Române. Situația în care se aflau cele două extracarpatică la sfârșitul secolului al XVI-lea era foarte complicată. Existau diferite scenarii pentru derularea evenimentelor. Înainte de toate, intra în calcul stabilirea dominației efective a Imperiului Otoman prin transformarea Moldovei și Țării Românești în pašalâcuri. Un asemenea sistem era la sud de Dunăre. Temerea era oarecum întemeiată cu atât mai mult cu cât datoriile

financiare erau imense, iar întoarcerea datoriilor era imposibilă. La sfârșitul secolului al XVI-lea se credea că Moldova și Țara Românească vor fi date în stăpânirea unor persoane care nu erau creștini, mai exact evreilor – ceea ce ar fi servit ca preludiu pentru transformarea ambelor țări în pașalâcuri [196, p. 124].

În asemenea situație, izbucnirea războiului otomano-habsburgic era pentru Țările Române o ocazie unică pentru găsirea soluției optime. Chiar de la începutul războiului a fost formată o coaliție antiotomană, în care un rol important îl juca Sigismund Báthory. A apărut un plan de formare a unei confederații al țărilor de la nord de Dunăre, în care principele Transilvaniei ar fi avut poziția dominantă, iar domnii Moldovei și Țării Românești urmau să devină vasalii acestuia. Toate aceste scenarii au fost coordonate cu habsburgii. Se pare că aceștia din urmă nu aveau nimic împotriva unor asemenea pretenții ale lui Báthory. Mai mult, ei susțineau intențiile principelui pentru că acesta le garanta participarea ambelor țări extracarpătice la coaliția antiotomană.

Pe de o parte, pentru domnii Moldovei și Țării Românești, izbucnirea războiului le-a dat o șansă pentru salvarea situației proprii. Pe de altă parte însă, ei au fost nevoiți să cadă de acord cu pretențiile de suzeranitate ale principelui transilvănean. Suzeranitatea lui Sigismund Báthory – îngrădea puternic prerogativele ambilor domni români. Ei însă nu aveau de ales – fie acceptau condițiile principelui, fie puteau să piară în capitala Imperiului Otoman.

Ambii domni în 1594 au început operațiunile militare împotriva raialelor turcești, care se aflau pe teritoriul Țărilor Române. La 16 august 1594, între domnul Moldovei Aron Tiranul și Sigismund Báthory a fost încheiat un acord politic care întărea pozițiile principelui Transilvaniei. Acesta, conform acordului, devenea stăpân al Moldovei, iar Aron – loțiitor. Niciodată principele Transilvaniei nu a avut o asemenea influență în Moldova. În același an, în septembrie și octombrie au fost încheiate acorduri între Sigismund Báthory, Mihai Viteazul și Aron Tiranul [59, p. 142], care consolidau pozițiile principelui transilvănean în confederația încheiată. Răscoala împotriva otomanilor a fost începută în luna 1594. Ambii domni au atacat simultan turcii și teritoriile administrate direct de aceștia în cele două țări române extracarpătice. Evenimente și mai importante s-au produs în anul următor.

Firește că otomanii nu s-au așteptat la un asemenea scenariu. Înainte de toate, un mic conflict în zona de graniță otomano-habsburgică în 1593 nu trebuia să degenereze într-un conflict de lungă durată. Otomanii nu s-au așteptat de asemenea ca domnii Moldovei și Țării Românești să îi susțină în acest conflict pe habsburgi.

Sigismund Báthory avea o influență mare în treburile Moldovei și Țării Românești. Datorită situației privilegiate pe care o avea, știa să acționeze în concordanță cu interesele

propriei. În aprilie 1595 l-a scos din scaunul Moldovei pe Aron Tiranul [59, p. 254]. După cum se pare, scoaterea domnului moldovean s-a produs din cauza intenției celui din urmă să aibă un acord propriu cu împăratul habsburgic, ceea ce nu convenea principelui transilvănean. Acest fapt va avea o importanță mare în evenimentele ulterioare. Probabil, gestul lui Báthory a fost legat de condițiile pe care le-a impus vasalilor săi. Știm de exemplu că, la scurt timp, între Báthory și Mihai Viteazul a fost încheiat un acord care prevedea ca domnul Țării Românești să conducă țara ca reprezentant al principelui transilvănean. Situația dificilă în care se afla domnul Țării Românești, precum și preconizata campanie otomană au fost principalele motive care l-au determinat pe Mihai Viteazul să cadă de acord cu semnarea unui asemenea tratat neconvenabil. Boierii delegați de domnul Țării Românești desigur că au urmat instrucțiunile lui Mihai Viteazul, iar, fiind forțați de împrejurări au semnat orice le-a dictat ambițiosul principe transilvănean. Că lucrurile au stat altfel și că n-a fost vorba de o trădare din partea marilor boieri o mărturisește de asemenea și faptul că în perioada imediat următoare domnul Țării Românești n-a pedepsit pe nici un membru al delegației muntene.

Sigismund Báthory i-a impus lui Mihai Viteazul condiții extrem de grele de vasalitate. Aceleași condiții i-au fost impuse noului domn al Moldovei, Ștefan Răzvan. De altfel, între încheierea acordului dintre trimișii lui Mihai Viteazul și principele Transilvaniei și a celui dintre din urmă și Răzvan nu a trecut multă vreme. Tratatul cu domnul Țării Românești a fost încheiat la 20 mai 1595, iar cel cu Ștefan Răzvan la 3 iunie, adică la o distanță de două săptămâni. Este greu să spunem dacă acest scenariu a fost gândit de către principele transilvănean de la bun început, cert este însă că Sigismund Báthory a hotărât să profite de situația extrem de dificilă în care se aflau cei doi domni. El devenea suzeran al ambelor țări române extracarpatică, iar Mihai Viteazul și Ștefan Răzvan – locuitorii săi în ambele scaune, conform acordurilor semnate.

Evenimentele care au urmat au confirmat aveau să confirme temerile domnilor Moldovei și Țării Românești. La începutul anului 1595 se știa de intențiile otomanilor de a cuceri Moldova și Țara Românească și de a le transforma în pašalâcuri. Principalele evenimente din 1595 s-au derulat în Țara Românească și au început în iulie. La 13/23 iulie a avut loc bătălia de la Călugăreni. Mihai a învins, dar victoria lui nu a fost decisivă. Mihai Viteazul a trebuit să găsească alte posibilități pentru a se menține în scaunul domnesc. A părăsit reședința sa din Târgoviște și a plecat spre granița cu Transilvania, așteptând ajutor de la Sigismund Báthory și Ștefan Răzvan.

Între timp s-a schimbat situația în Moldova. Înlocuirea lui Aron Tiranul cu Ștefan Răzvan de către principele Transilvaniei în scopul măririi influenței sale în Moldova a avut urmări cu totul neașteptate. Elitele politice din Țara Moldovei nu erau de acord să accepte situația impusă

de Báthory. Dacă boierii moldoveni aveau înainte o oarecare influență în alegerea domnului, odată cu impunerea suzeranității transilvănene și-au pierdut cu totul acest drept. Condițiile impuse de Sigismund Báthory erau de neacceptat. Conform tratatului, Báthory și urmașii acestuia deveneau stăpânii Țării Moldovei. În Moldova se știa de intențiile turcilor și ce s-ar fi putut întâmpla după victoria acestora asupra lui Mihai.

Temeri cu privire la viitorul Moldovei existau atât în rândurile boierilor care se aflau în țară, cât și printre cei care se aflau în refugiu în Polonia. Aceștia din urmă așteptau momentul potrivit ca să revină în țară și recupereze pozițiile pierdute la sfârșitul domniei lui Petru Șchiopul. Doi dintre ei aveau indigenatul polonez din 1593: Ieremia Movilă, viitorul domn și Luca Stroici, fost și viitor mare logofăt [132, p. 35].

În august 1595, atunci când Mihai Viteazul lupta împotriva turcilor la Călugăreni, din Polonia spre Moldova a pornit armata poloneză în frunte cu hatmanul și marele cancelar Jan Zamoyski. În Polonia evident se știa de planurile otomane pentru Moldova și Muntenia. S-a stabilit că era momentul potrivit pentru a aminti tuturor de suzeranitatea de cândva a coroanei poloneze asupra Țării Moldovei. Totodată, pentru marea boierime moldovenească momentul era prielnic pentru rezolvarea propriilor interese [201, p. 73-75].

La sfârșitul verii 1595 Moldova avea doi domni: unul în țară cu armata poloneză, altul în Țara Românească, participând în campania antiotomană. La confruntarea directă dintre cei doi se va ajunge la sfârșitul 1595. Ieremia Movilă începea să domnească în Moldova pregătind acordurile cu otomanii și vasalii acestora - tătarii din Crimeea. Realizarea acestor planuri nu s-a produs fără complicații. Era de așteptat că otomanii nu vor accepta ușor schimbarea în scaunul domnesc al Moldovei produsă nu numai fără acordul lor, dar și în urma unei campanii militare cu participarea armatelor străine. Totuși, după o confruntare dintre armatele otomano-tătare și cele poloneze la Țuțora, s-a ajuns în octombrie 1595 la încheierea unui acord [201, p. 73].

Pe parcursul întregii toamne din 1595, Ștefan Răzvan s-a aflat în afara granițelor Moldovei. Detașamentele moldovenești aflate în subordinea lui au participat în zilele de 6-8 octombrie la eliberarea Târgoviștei. Era clar că, mai devreme sau mai târziu, între cei doi domni trebuia să se dea bătălia decisivă, care s-a produs la 13 decembrie 1595 lângă localitatea Areni. Ieremia Movilă, având de partea sa contingentele militare poloneze, precum și susținerea elitelor moldovenești, a învins. Ștefan Răzvan a fost prins și tras în țeapă. Așa a început în istoria Țării Moldovei epoca Movileștilor.

Analizând primii ani ai domniei lui Ieremia Movilă, nu putem spune că între el și Mihai Viteazul erau relații bune, dar nici din cale afară de rele. Odată cu instalarea în scaunul Transilvaniei a lui Andrei Báthory, în 1599, relațiile lui Mihai cu Polonia și Ieremia Movilă s-au

înrautățit considerabil. La 29 mai 1599, Sigismund Báthory renunțase la scaunul Transilvaniei în favoarea lui Andrei Báthory, vărul său. După cum se pare, acesta dorea reînnoirea acordului din 1595, conform căruia domnul Țării Românești era locțiitorul principelui Transilvaniei. Ambițiile lui Andrei Báthory care intenționa să îl scoată pe Mihai din scaun au găsit susținerea lui Zamoyski și Ieremia Movilă. Mihai Viteazul în orice caz așa a argumentat campania sa în Transilvania în toamna 1599. Totodată se știa de soliile comune ale lui Ieremia Movilă și Andrei Báthory la Constantinopol în vara anului 1599, în urma cărora cei doi propuneau otomanilor urcarea pe scaunul Țării Românești a lui Simion Movilă, fratele domnului Țării Moldovei.

Este natural că domnul Țării Românești nu putea să accepte condițiile umilitoare ale acordului anul 1595, cu atât mai mult cu cât acesta a fost semnat în condiții extraordinare. Otomanilor le convenea de minune realizarea planului principelui transilvănean care ar fi scos Țara Românească din războiul antiotoman și i-ar fi scăpat de un personaj atât de incomod precum era Mihai Viteazul. Campania din Transilvania din octombrie 1599 a fost o urmare firească a deteriorării relațiilor între cei doi suverani, iar Mihai Viteazul a hotărât să acționeze în loc să aștepte deznodământul pe care i l-au pregătit vecinii lui. Bătălia decisivă s-a dat la 18/28 octombrie 1599 la Șelimbăr, lângă Sibiu, și s-a terminat cu victoria lui Mihai Viteazul. Andrei Báthory a încercat să fugă dar noaptea a fost omorât. După victorie, domnul Țării Românești a declarat că nu intenționează să cedeze Transilvania și că ar dori să fie și principe al Transilvaniei, spre nemulțumirea tuturor marilor puteri.

Acțiunile energice ale lui Mihai Viteazul nu au lăsat nicio șansă adversarilor săi. În luna 1600, a urmat rândul Moldovei. Cu o armată mult mai numeroasă decât cea pe care o avea la dispoziție domnul Țării Moldovei, Mihai Viteazul a intrat în Moldova. Lui Ieremia Movilă nu îi rămânea altceva decât să se retragă din fața lui și să își găsească refugiu la Hotin. Mihai Viteazul la sfârșitul lui mai 1600 a devenit „domn al Țării Românești și Ardealului și a toată Țara Moldovei”.

Problemele cele mari de abia acum au început pentru Mihai Viteazul. Se poate afirma cu certitudine că împotriva sa atunci s-a ridicat o coaliție a tuturor puterilor regionale: Rzeczpospolita, Imperiul Habsburgic și Imperiul Otoman. Ieremia Movilă a decis să profite de această situație. Încă în anul 1598 boierii aflați în opoziția lui Mihai Viteazul au venit în Moldova să solicite ajutor. Ei doreau crearea unei zone tampon dependentă în egală măsură atât față de Imperiul Otoman cât și de Polonia. La începutul toamnei 1600 s-a produs acțiunea conjugată a forțelor externe interesate în anihilarea năzuințelor domnului muntean, mai ales că acesta avea din ce în ce mai puțin sprijin în interiorul țării.

Izbucnirea răscoalei împotriva lui Mihai Viteazul în Transilvania, susținută de habsburgi, pe nimeni. La 1 septembrie 1600, nobilimea transilvăneană a refuzat să participe la Dieta convocată de Mihai la Sebeșul Săsesc, a proclamat răscoala alegându-l drept conducător al pe Ștefan Czaki. Peste două săptămâni în bătălia de la Mirăslău, la 18 septembrie, Mihai a fost învins de Gheorghe Basta, comandantul trupelor imperiale, care a aderat la răscoala nobilimii transilvănene. În aceeași lună, cu ajutor polonez, Ieremia Movilă s-a întors în scaunul domnesc al Moldovei. Va urma campania poloneză în Țara Românească, unde, la 20 octombrie 1600, Mihai Viteazul a fost învins de către Jan Zamoyski, mare hatman și mare cancelar al coroanei polone. Ca urmare a acestor evenimente, Mihai Viteazul a fost obligat să părăsească tronul Țării Românești, pe care a urcat Semion Movilă, fratele domnului Moldovei.

Domnia lui Semion Movilă în Țara Românească va dura până în iulie 1602. Acea perioadă constituie apogeul influenței domnului Moldovei. Mihai Viteazul va mai reveni o dată pe câmpul de luptă, când îl va învinge împreună cu generalul Basta pe Sigismund Báthory, revenit în scaun la 3 august 1601, în urma bătăliei de la Gorăslău. Peste o săptămână însă Mihai avea să fie omorât în Câmpia Turzii de soldații aceluiasi general, năzuia însuși să ocupe scaunul princiar pe care chiar l-a ocupat cu întreruperi până în 1604.

Lui Semion Movilă i-a fost greu să se mențină în scaunul Țării Românești. Turcii din nou l-au susținut pentru scaunul domnesc pe Radu Mihnea. Boierimea locală însă a găsit un nou exponent al intereselor sale, pe care l-a promova pe tron: Radu Șerban, un demn urmaș al faptelor lui Mihai Viteazul. Radu Șerban a fost ales domn în urma adunării elitelor țării de la Cârstienești, la 20 octombrie 1601, dar a fost nevoit să părăsească țara și să caute ajutor la împăratul Rudolf al II-le. În această perioadă, Țara Românească avea trei candidați la tron: Semion Movilă, Radu Șerban și Radu Mihnea. În 1602, în Țara Românească avut loc câteva bătălii. Învingător în lupta cu Radu Mihnea la 15 martie 1602, Semion Movilă a fost învins la 13-14 septembrie de Radu Șerban în urma luptelor de la Ogretin și Teiușani și a fost nevoit să părăsească țara. Demersurile celor doi frați Movelești de a primi ajutor militar de la polonezi ale nu s-au încununat cu succes. Ieremia și Simion Movilă au fost obligați să facă față cererilor mercenarilor de plată a soldelor restante.

Ieremia Movilă era bolnav în 1605. Conform acordurilor încheiate la sfârșitul secolului al XVI-lea, fiii lui Ieremia Movilă urmau să îl succeadă în scaunul domnesc. Însă în 1606, când a murit domnul Moldovei, fiul cel mai mare al acestuia Constantin era încă minor și polonezii au propus ca în locul lui să fie numit domn, cu consensul boierilor moldoveni, Semion Movilă [6, p. 152-155]. Odată cu decesul neașteptat al lui Semion Movilă luptele interne, în 1607 terminate în anul următor cu victoria susținătorilor lui Constantin Movilă.

Evenimentele de la sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului al XVII-lea au avut un impact extraordinar pentru perioada istorică ulterioară. Faptele lui Mihai Viteazul au avut un ecou răsunător în epocă, iar ideea unității politice a Țărilor Române va prinde de aici încolo contur. Unirea politică a celor trei țări române realizată de Mihai Viteazul, uniunea dinastică a Movileștilor vor da o lovitură puternică tradițiilor dinastice în cele celor două țări române extracarpatice. În secolul al XVII-lea vor apărea alte exemple care vor consolida unitatea în primul rând culturală, iar pe alocuri și politică a Țărilor Române.

Astfel, mutațiile înregistrate pe arena politică internațională la sfârșitul secolului al XVI-lea – începutul secolului al XVII-lea vor determina situația politică din Moldova. Țara Moldovei și-a găsit locul pe aceeași arenă evenimentelor care au marcat centrul și sud-estul Europei în primele decenii ale secolului al XVII-lea.

II.2 Defecțiunea din anul 1611: apariția unei noi configurații politice în Țările Române.

Unitatea din punct de vedere politic și militar a spațiului românesc este confirmată în timpul evenimentelor petrecute aici în 1611. Operațiunea din Transilvania în Țara Românească avea să implice la scurt timp și Țara Moldovei. Așa cum am arătat mai sus, în 1594, „planul dacic” în care principele Transilvaniei devenea efectiv suzeranul Țării Moldovei și al Țării Românești a prins un prim contur. Cu toate acestea, abia Mihai Viteazul avea să devină efectiv „unificatorul” celor trei țări, în care majoritatea populației o reprezentau românii. Gabriel Báthory, ambițiosul principe transilvănean, avea în vedere întreaga „experiență” dacică și în spiritul înaintașului și rudei sale, Sigismund Báthory, s-a crezut în stare să devină stăpân al celor trei țări române. Chiar din momentul instalării sale în scaunul Transilvaniei a năzuit planuri ambițioase în detrimentul vecinilor săi. De aceea, campania împotriva sașilor din Sibiu [153, p. 47] și Brașov [88, p. LXXXIV] și cea din Țara Românească făceau parte dintr-un plan mai mare [60, p. 112-114].

Despre campania pregătită de Gabriel Báthory se știa la curtea imperială din niște scrisori ale principelui interceptate pe la mijlocul lui decembrie 1610 de funcționari imperiali [88, p. LXXXIV]. Astfel încât planurile principelui deveniseră cunoscute și lui Radu Șerban, care a întocmit propria schemă de acțiune [60, p. 112-114]. Operațiunea principelui Transilvaniei în Țara Românească era doar o măsură dintr-un plan mai larg. El intenționa să devină suzeran al ambelor țări române extracarpatică, așa cum a fost în trecut Sigismund Báthory. Firește că o asemenea stare de fapt nu convenea nici lui Radu Șerban și nici lui Constantin Movilă. Așadar, indirect putem deduce că la acea oră au fost stabilite taberele beligerante pe plan local: principele Transilvaniei împotriva celor doi domni ai țărilor române extracarpatică, pe care dorea să îi scoată din scaun, iar în locul lor să numească după bunul său plac persoane care să îi recunoască suzeranitatea.

Principele Transilvaniei, chiar din momentul instalării sale în scaun, în 1608, a emis pretenții de dominație în spațiul românesc. L-a susținut un timp pe Mihai cămărașul [103, p. 23-24] la tronul Țării Românești în locul lui Radu Șerban [142, p. 91]. Mai apoi a pretins de la Constantin Movilă plata unor bani [88, p. LXXVI-LXVII]. Din acest motiv, relațiile încordate de la începutul domniei lui Constantin Movilă dintre acesta și Radu Șerban [79, p. 117-118] au devenit altele după apariția pericolului comun din partea lui Gabriel Báthory. Stabilirea unui echilibru relativ a dus la refacerea tratatului de alianță dintre principele Transilvaniei și Constantin Movilă, la 11 iulie 1610, dar nu și cu Radu Șerban. Cel puțin, izvoarele nu pomenesc

nimic despre un asemenea acord. Ar fi urzit principele Transilvaniei planul detronării lui Radu Șerban, iar alianța cu Constantin Movilă ar fi avut tocmai scopul să îl izoleze pe domnul Țării Românești? De altfel, posibil ca înrăutățirea raporturilor cu principele Transilvaniei l-a determinat pe Radu Șerban să trimită o solie, împreună cu cea moldoveană în Polonia pentru a jura credință regelui [88, p. LXXX], chiar în aceeași lună, iulie, 1610. Atunci regele se afla la Smolensk, iar moldovenii aduceau regelui polon, după informațiile contemporane tributul [88, p. LXXX]. Tot atunci posibil că polonezii i-au promis ajutor lui Radu Șerban în condițiile în care putea miza mai puțin pe un sprijin venit din partea Vienei. Situația respectivă ar mai fi avut o miză. Otomanii purtaseră recent un război lung și istovitor cu habsburgii, pe când cu polonezii se aflau în relații mult mai bune. Prin urmare, Radu Șerban putea spera la un cuvânt bun din partea polonezilor la Poartă. În toată istoria aceasta Constantin Movilă ar fi avut un rol de mijlocitor între Radu Șerban și demnitarii polonezi. De altminteri, regele polonez nu putea decât să salute o astfel de inițiativă venită din partea domnului moldovean.

Fără prea mari eforturi, în condiții prielnice, Polonia putea să aibă din nou un protejat de-al său în Țara Românească. Astfel, soliile moldoveneană și munteană au ajuns în tabăra poloneză de la Smolensk în aceeași vreme, ceea ce nu ni se pare întâmplător. După cum stau lucrurile în aceste cazuri, putem bănuși că regele polon a promis ajutor lui Radu Șerban. Și cum în acel moment, principalele forțe poloneze erau ocupate pe frontul din Rusia, ajutorul putea să vină numai de la domnul Țării Moldovei, Constantin Movilă, protejatul regelui, și al rudelor acestuia din Republica Nobiliară. Iată cum am putea explica zelul deosebit prin care acționa Constantin Movilă, care și-ar fi sporit considerabil influența în această zonă în cazul unui succes.

În istoriografia românească s-a discutat despre atacul surprinzător al principelui transilvănean și s-a pus întrebarea: știa sau nu Radu Șerban de ofensiva pe care o pregătea Gabriel Báthory în Țara Românească [142, p. 94; 238, p. 767-769]. Problema e că atunci Radu Șerban, după toate aparențele, rămăsese fără sprijin și nu putea să se opună unui atac puternic din partea principelui Transilvaniei. În aceste condiții nu mai contează faptul dacă știa sau nu de atacul care se pregătea. Așadar, la începutul lui ianuarie 1611, Radu Șerban era retras în Moldova, iar Gabriel Báthory devenea stăpân al Țării Românești. Principele Transilvaniei nu a continuat campania spre Moldova de teama, reacției poloneze și a magnaților de acolo înrudiți cu Constantin Movilă. De menționat că, principele transilvănean nu a rezolvat nici problema izolării lui Radu Șerban. Tânărul domn moldovean a hotărât să acționeze și să nu ia poziția unui spectator pasiv. Gabriel Báthory a hotărât să soluționeze problema Moldovei prin intervenții diplomatice. El avea nevoie de susținerea Porții pentru consolidarea situației sale.

La 7 ianuarie 1611 principele Transilvaniei scria sultanului din principala reședință a Țării Românești, Târgoviște. Gabriel Báthory își motiva acțiunea prin dușmănia lui Radu Șerban față de el și Transilvania. El i-a amintit sultanului despre antecedentele și faptele ostile ale lui Radu Șerban rămas din timpul lui Moise Secuiul fidel al imperialilor. Principele ardelean îl atenționa pe sultan în privința pericolelor care veneau dinspre Moldova și cazacii supuși polonezilor. În viziunea lui Gabriel Báthory, pentru binele sultanului era mai bine ca să îl confirme anume pe el în scaunul Țării Românești [60, p. 114; 65, p. 313-315]. În aceeași zi, misiunea condusă de către banul de Lugoj și Caransebeș, Paul Keresztesy, și ceaușul Ibrahim, a primit o altă poruncă: să meargă la Ștefan Bogdan, și să-l anunțe că este numit domn al Țării Moldovei în locul lui Constantin Movilă [60, p. 115]. Prin tonul scrisorii Gabriel Báthory se erija în stăpân al tuturor celor trei țări române, asemenea predecesorilor săi Báthorești de la sfârșitul secolului al XVI-lea. Această scrisoare denotă clar situația ireconciliabilă în care se aflau cei care încheiaseră cu câțva timp în urmă un acord de confederație. În același timp, relațiile strânse dintre Radu Șerban și Constantin Movilă se bazau pe ajutor și asistență în cazul unui atac al principelui Transilvaniei. În condițiile ocupării Țării Românești, domnul Moldovei era obligat să ia poziție în fața ambițiilor sporite ale principelui transilvănean. La 11 ianuarie 1611, la Iași, domnul Moldovei îi scria demnitarului habsburgic, Andrei Doczy, exprimându-și mirarea față de comportamentul lui Gabriel Báthory, care dorea să ocupe Țara Românească și Moldova și pe care se vedea nevoit să îl aștepte cu arma în mâini. Dacă e să luăm litera scrisorii credem, Radu Șerban chiar în ziua ceea a sosit la Iași „ca să se învoiască cu dânsul”. Domnul Moldovei îl îndemna pe demnitarul austriac să îl atace pe principele transilvănean, cu atât mai mult cu cât el lipsea din țară. Constantin Movilă îi amintea lui Doczy că Báthory „aspiră și la coroana Ungariei” și, prin urmare, ar exista un interes comun al austriecilor și al domnilor Moldovei și Țării Românești pentru stăvilirea veleităților ambițiosului principe [60, p. 116-121]. Acțiunea lui Gabriel Báthory a trezit rapid interesul curților europene, care, aproape în același timp, au început să menționeze în corespondența lor evenimentele privitoare la situația din cele trei țări române. În aceeași ordine de idei, la 16 ianuarie 1611, căpitanul Andrei Doczy îi scria regelui Matia, comunicându-i că Gabriel Báthory a intrat în Târgoviște, iar Radu Șerban a fugit cu toate lucrurile sale în Moldova unde s-a întrunit cu Constantin Movilă și stă lângă Siret [60, p. 125-126].

La 22 ianuarie 1611, de data aceasta din Constantinopol, ambasadorul venețian Simeon Contarini îi raporta dogelui despre năvălirea principelui Transilvaniei în Țara Românească și succesele pe care le-a repurtat acolo. În scrisoare se mai menționa despre zvonurile care circulau că Gabriel Báthory va așeza în Țara Românească un om de-al său, va porni spre Moldova să-l

alunge de acolo pe celălalt domn, pe Constantin Movilă [65, p. 311]. Acțiunile principelui transilvănean i se păreau diplomatului venețian ieșite din comun, deoarece toate cele trei state erau tributare Porții și era ciudat ca un principe să îi atace pe ceilalți aflați și ei sub ascultarea sultanului [65, p. 311]. Printre posibilele evoluții ale evenimentelor diplomatul venețian sublinia numirea lui Radu Mihnea ca domn al Țării Românești, iar a lui Ștefan Bogdan, fiul lui Iancu Sasul, în scaunul Țării Moldovei, deși menționa că domnul Țării Moldovei se bucura de sprijinul regelui Poloniei [65, p. 311]. În aceeași zi, Carla, ambasadorul Franței la Constantinopol, scria reginei despre invazia principelui Transilvaniei, izgonirea lui Radu Șerban din scaun și despre fuga lui Constantin Movilă în Polonia [69, p. 133].

Această ultimă știre trebuie pusă în legătură cu zvonurile care circulau privitor la intențiile lui Gabriel Báthory despre care scria și bailul Veneției la Constantinopol. Mesajul lui Starzer din aceeași zi aduce unele precizări asupra ultimelor evenimente de la Curtea sultanului, precum și starea de spirit care domnea la Constantinopol: Radu Șerban a trimis pe un sol de-al său la sultan. Răspunsul dat de acesta însă nu se știe. După zvonurile care circulau la Constantinopol, sultanul ar fi acceptat acțiunile pe care le-a comis Gabriel Báthory, considerându-le ca serviciu adus Porții, cu o singură condiție, să numească ei pe cine doresc în scaunele celor două țări române extracarpatiche. În scrisoare se menționează că Radu Șerban nu se bucura de o reputație bună la Poartă, fiind considerat filohabsburgic, ceea ce îi crea o imagine nu tocmai pozitivă [88, p. 153-154].

Așadar, chiar dacă sultanul nu a comandat această incursiune, o sprijinea dacă cu condiția ca pe viitor dreptul de investitură să îi revină lui, și nu principelui Transilvaniei. De partea cealaltă, Radu Șerban făcea eforturi disperate pentru a găsi ajutoare și a reveni în scaun. La 24 ianuarie 1611, la Viena a sosit un sol al lui Radu Șerban, a solicitat sprijin pentru restabilirea în scaunul Munteniei [78, p. 107].

Informațiile din această perioadă poartă deseori un caracter contradictoriu. O scrisoare datată cu 30 ianuarie 1611 arată că Țara Românească se afla aproape în întregime sub conducerea principelui Transilvaniei: George Raț a ocupat Banatul Craiovei [52, p. 1-2], iar Francisc Lugasi ținuturile dintre Giurgiu și Brăila se vor ocupa prin, iar din Constantinopol a pornit solia sultanului cu insignele țării, care peste patru zile a ajuns la Târgoviște [60, p. 126-127]. Această ultimă știre pare a fi un zvon, deoarece cam atunci când la Târgoviște trebuiau să ajungă insignele Țării Românești pentru Gabriel Báthory, din Constantinopol spre Viena pentru împăratul Matia venea o știre contrară. La Constantinopol se derulau tratativele dintre misiunea condusă de Paul Keresytesy, și demnitarii otomani. Principele Transilvaniei a cerut fratele său să fie numit domn al Țării Românești, iar în locul lui Constantin să fie investit Ștefan Bogdan.

Turcii, conform scrisorii, au acceptat candidatura lui Ștefan Bogdan pentru tronul Moldovei, dar s-au pronunțat împotriva numirii fratelui lui Gabriel Báthory în scaunul Țării Românești. În aceeași scrisoare se menționează că Gabriel Báthory ar dori să devină rege al Poloniei unde se bucură de susținerea unor senatori.

Turcii au respins acest proiect și acest proiect de teama ca nu cumva să nu cucerească și regatul Ungariei, devenind astfel și mai puternic. Scrisoarea lui Gabriel Báthory a făcut la Poartă o impresie proastă. Autorul scrisorii menționează că domn al Țării Românești a fost numit Radu Mihnea voievod, care după o audiență solemnă a plecat împreună cu Ibraim pașa spre Țara Românească [60, p. 128-132]. La rândul său, Simeon Contarini îi scrie dogelui în aceeași zi: „Transilvăneanul (Gabriel Báthory – *n.ns.*) își dorește doi domni docili, a vrut să-și pună fratele domn al Țării Românești, cu toate acestea, în locul domnului retras (Radu Șerban *n.ns.*) a fost numit Radu Mihnea care va și pleca împreună cu un om special al sultanului. Pentru Moldova există problema lui Ștefan Bogdan, care stă în casa ambasadorului Angliei [65, p. 310], pentru care ambasadorul principelui (Transilvaniei) face demersuri insistente” [65, p. 312]. Știrile rămân a fi confuze.

La scurt timp, Ștefan Cheythy, la 10 februarie 1611, scria căpitanului Andrei Doczy că sultanul a trimis steagul principelui Gabriel Báthory, care s-ar fi împăcat cu domnul Țării Moldovei, iar o parte a curtenilor lui Radu Șerban ar fi trecut de partea principelui transilvănean [60, p. 133-134]. Peste două zile, la 12 februarie 1611, din Sătmar, funcționarii habsburgi Francisc Nagymihalyi și Sigismund Pechy îi scriau palatinului Georgiu Thurzo că Gabriel Báthory a plecat din Târgoviște la București unde va primi steagul de la Poartă. Ei așteptau dispoziții de la acesta în vederea începerii tratativelor cu principele Transilvaniei [60, p. 134-135]. La rândul său, Gabriel Báthory a inițiat propriile demersuri diplomatice pentru a-și consolida pozițiile câștigate. La 15 februarie, acesta răspundea palatinului voievodatului Rusiei, Stanisav Golski, asigurându-l pe acesta de bunăvoința sa față de regele Poloniei și față de țara sa. Totodată, Gabriel Báthory se arăta nemulțumit de acordarea adăpostului pentru Ștefan Kendi [142, p. 93]. În același timp, dorea o reînnoire a confederației cu Republica Nobiliară prin ducele Ioan de Ostrog. În ce privește Țara Românească, conform opiniei lui, Radu Șerban voia să invadeze Transilvania, de aceea l-a alungat din scaun.

În privința Moldovei, aceasta aflându-se sub protecția Poloniei, roagă să rămână neutră „pentru susținerea liniștii publice și a păcii dintre aceste țări vecine” [60, p. 136-139]. Totodată, Gabriel Báthory era informat despre adevărata stare de fapt din Moldova, iar știrile privitoare la împăcare nu erau decât de ochii lumii. Așa funcționarul austriac Ioan Vetesi, elaborând la 17 februarie un raport, transmite căpitanului Andrei Doczy următoarele știri obținute, inclusiv, din

convorbirile pe care le-a avut cu principele Transilvaniei: se așteaptă sosirea lui Radu Mihnea, după care Gabriel Báthory era hotărât să plece împotriva Moldovei. Principele i-ar fi propus lui Radu Șerban, ca în loc de a se vărsa sângele oamenilor, să se lupte ei doi în duel și cine va învinge să-și păstreze țara. Spionii lui i-au adus vești rele despre oștile din Moldova, cu toate acestea, „el trăiește vesel, dansând mereu”. Boierii care i s-au supus stau la Giurgiu în tabăra lui George Raț, iar haiducii – la hotarele Moldovei. În scrisoare se menționează că de la Poartă au venit insignele pentru Gabriel Báthory, dar oștile sale fac mari prădăciuni mai cu seamă prin mănăstiri în care așază caii [60, p. 142-143].

Ultimul aspect a fost determinant în desfășurarea faptelor. Proporțiile dezastrului provocate de oștirile lui Gabriel Báthory sunt în sursele interne [93, p. 82; 92, p. 87]. În același timp, în scrisoarea citată mai sus a lui Ioan Vetesi se pomenește de venirea lui Radu Mihnea în țară. Dacă așa ceva s-ar fi produs, fiul lui Mihnea Turcitul ar fi devenit pur și simplu locțiitor al principelui în Țara Românească, ceea ce într-un tot corespunde veleităților lui Gabriel Báthory de suzeran a cel puțin o parte din teritoriile românești extracarpatică. Astfel, după ce a fost trimis în Țara Românească, Radu Mihnea a revenit la Constantinopol, încercând să înțeleagă ce s-a întâmplat [65, p. 313].

Nu încapă îndoială că în acel moment Gabriel Báthory era confirmat domn al Țării Românești. Totuși, se pare că principele Transilvaniei a neglijat știrile care veneau din Moldova, unde Radu Șerban întreprindea măsuri energice pentru a aduna o armată și a porni să recupereze tronul Munteniei. La 20 februarie 1611, între Radu Șerban și delegația împăratului Matia a fost încheiat un tratat care a stabilit principiile unui război împotriva lui Gabriel Báthory [64, p. 42-430]. Peste două zile, din Roman, Radu Șerban îi scria lui Gheorghe Thurzo, răspunzând la scrisoarea primită prin Cesar Gallo, iar solul său va porni în câteva zile la împărat [60, p. 143-144]. La 27 februarie 1611, îl recomanda pe Buzinca comis [246, p. 133-134] delegat pentru tratativele demarate prin Cesar Gallo [60, p. 146].

În același timp, Constantin Movilă scria la Iași, la 28 februarie, aceluiași palatin, asigurându-l de toată bunăvoința sa [60, p. 147]. Pentru purtarea tratativelor domnul Moldovei îl recomanda pe George Maroczy (Mărățeanul) [60, p. 148]. Delegația din Moldova din care făceau parte plenipotențiarilor ambilor domni avea textele tratatelor pentru întreprinderea unor acțiuni comune împotriva lui Gabriel Báthory [64, p. 431-432]. Faptul că în varianta moldovenească se făcea în permanență trimitere la Republica Nobiliară se profila în fața lui Gabriel Báthory o coaliție extrem de puternică. Între timp, de la Constantinopol a mai venit o dată știrea de la bailul Veneției, Simeon Contarini, care a reconfirmat planurile lui Gabriel Báthory privind cele două principate extracarpatică [65, p. 315-316]. Același fapt este confirmat

de o altă știre venită de la Carla, ambasadorul Franței la Constantinopol, potrivit căruia Gabriel Báthory este stăpân în Țara Românească și întreprinde totul ce îi stă în putință ca Radu Mihnea voievod să nu poată ocupa tronul [69, p. 133]. Cele două luni ale stăpânirii Țării Românești care s-au scurs de la începutul lui ianuarie până la începutul lui martie sunt dominate de confuzie în care după toate probabilitățile, demnitarii otomani au stat în expectativă, asistând la o luptă acerbă între susținătorii lui Gabriel Báthory și cei ai lui Radu Mihnea pentru obținerea scaunului Țării Românești.

Principele Transilvaniei, în virtutea dreptului său de învingător, posibilitatea de inițiativă, acesta însă nu a știut să o valorifice. Poarta se arăta mulțumită de izgonirea lui Radu Șerban care a rămas, în viziunea lor, un filohabsburgic, dar nicidecum nu renunța la dreptul de investitură în favoarea lui Gabriel Báthory.

De partea cealaltă, așa cum am văzut mai sus, împotriva lui Gabriel Báthory se ridicase o coaliție formată din toate puterile din regiune. Despre tratativele care se duceau intens între austrieci, moldoveni, muntenii lui Radu Șerban și anumite forțe poloneze susținătoare ale lui Constantin Movilă știau cu certitudine otomanii. Așadar, există pericolul unei noi confruntări de proporții, care nu se știa cum s-ar fi terminat, cu atât mai mult cu cât Imperiul Otoman avea relații tensionante cu Iranul. La toate aceste impedimente externe s-a adăugat factorul intern deloc neglijabil. Armatele lui Gabriel Báthory au înțeles în felul lor alungarea lui Radu Șerban din scaun și au purces la un jaf cumplit al țării. În consecință, elitele muntene au organizat o delegație la Poartă ca să îl ceară domn [91, p. 322; 103, p. 22; 92, p. 87-88; 93, p. 82] pe cel îndrăgit de otomani cel mai mult și de ei cel mai puțin, Radu Mihnea, numai ca să scape de năpastă[163]. În prima jumătate a lui martie situația Țării Românești a fost în sfârșit tranșată.

În acele vremuri subiectul Mihai Viteazul apărea frecvent în corespondența diplomatică, în special se făceau similitudini, comparații și anticipări. Gabriel Báthory nu a scăpat nici el de asemenea acuzații. Prin urmare, s-a văzut nevoit să dezmință asemenea zvonuri. La 10 martie 1611, atunci când se știa deja că Radu Mihnea a fost desemnat domn al Țării Românești, el scria către Poartă că nu a ocupat Țara Românească din dorința de a repeta fapta lui Mihai Viteazul. Totodată el se arată profund nemulțumit de decizia luată de către autoritățile otomane. Mai mult, reproșa sultanului faptul că îl considera „mai prejos” decât Mihai Viteazul și nu i-a permis să fie și „domn al Țării Românești” [102, p. 239-240]. O nouă știre pare să aducă lumină asupra evenimentelor desfășurate în Țara Românească: doi capigi întorși la Constantinopol au anunțat că Radu Mihnea se afla la Giurgiu și nu îndrăznește să treacă Dunărea din cauza lui Gabriel Báthory, care stă cu armata acolo și că i-a cerut 40 000 de scuzi pentru a-l face succesorul său în scaunul valah [65, p. 316]. La 20 martie, ultimele decizii luate la Poartă au ajuns la cunoștința

demnitarilor habsburgi. Comitele Sigismund Forgach scria palatinului Gheorghe Thurzo că Gabriel Báthory se afla încă la Târgoviște, dar era foarte mâniat că nu a primit de la sultan Țara Românească, de unde trebuia să iasă grabnic [60, p. 148-149].

Peste câteva zile, Andrei Doczy îi scria lui Gheorghe Thurzo despre o presupusă împăcare dintre Gabriel Báthory și Constantin Movilă, dar adăuga faptul că așa ceva „nu e de crezut”. Precizarea demnitarului austriac era făcută cum nu se poate mai bine, deoarece, doar peste câteva zile regele Matia a fost anunțat că ambasadorul Cesar Gallo se întorcea cu solii domnilor români [102, p. 240]. La 2 aprilie 1611, bailul Veneției îl anunța la rândul său pe doge că Radu Mihnea a intrat în sfârșit în București, pe care diplomatul venețian îl numește principalul oraș al țării, și că trebuie să pornească în scurt timp spre Târgoviște, vechea reședință a domnilor [65, p. 317], de unde a ieșit Gabriel Báthory.

Lucrurile așadar păreau de la Constantinopol liniștite, dar acest fapt nu era decât o aparență. Trebuie remarcată activitatea diplomatică deosebită întreprinsă de domnul Moldovei, Constantin Movilă, și fostul domn al Țării Românești, Radu Șerban aflat la Iași. În aceeași zi, când a ajuns de la Constantinopol știrea privind instalarea lui Radu Mihnea [52, p. 3] în scaunul Țării Românești, palatinul Gheorghe Thurzo îi informa pe comisarii împăratului habsburgic despre sosirea soliei reprezentanților domnului Moldovei și ai fostului domn al Țării Românești pentru realizarea planurilor secrete împotriva lui Gabriel Báthory [60, p. 151]. Aceeași solie a adus o scrisoare de la Radu Șerban care ruga să i se permită să cumpere Cetatea Tokai [64, p. 434], Consiliul de război a refuzat satisfacerea acestei solicitări [64, p. 434]. La 4 aprilie, Gheorghe Thurzo l-a anunțat pe Constantin Movilă că l-a primit cu plăcere pe solul său pe care îl va recomanda bucuros împăratului. Totodată datează o recomandare din 9 aprilie a împăratului adresată consilierilor săi pentru primirea corespunzătoare la Viena a solilor din Moldova și Țara Românească [102, p. 240].

Sursele precare din această perioadă din cancelariile înalților demnitari polonezi nu ne permit să evaluăm obiectiv amploarea pregătirilor pentru confruntările armate din Moldova. Proporțiile mobilizării pot fi doar estimată în baza informații din știrile indirecte care au ajuns până în zilele noastre. Dintre acestea menționăm două scrisori ale lui Gabriel Báthory adresate la 14 aprilie 1611, ordinelor comitatului Kraszna [60, p. 152-154] și căpitanului Ioan Szegedi [60, p. 154-155]. Ambele anunță invadarea Transilvaniei de către Radu Șerban cu ajutoare moldovene și poloneze. Ceva timp mai înainte, a pornit spre Constantinopol, o solie a principelui Transilvaniei. Bailul Veneției scria că solul a sărutat mâna stând în Divan și a dus principelui său o scrisoare binevoitoare în care padișahul îi mulțumea pentru serviciul pe care l-a prestat prin alungarea din Țara Românească a lui Radu Șerban și așezarea noului domn <Radu Mihnea

n.ns.>. În aceeași scrisoare se spunea că din Moldova a venit o solie care a adus tributul, iar domnul de acolo poate să stea liniștit pentru că nu se prevede schimbarea lui [65, p. 317].

Principele Transilvaniei a obținut, conform înțelegerilor cu demnitarii otomani, dreptul de protectorat, fapt confirmat și de diplomatul venețian. Scriind despre conținutul scrisorii sultanului, acesta precizează că sultanul i-a mulțumit principelui pentru că „l-a așezat” în scaunul Țării Românești pe Radu Mihnea. La urcarea în scaun noul domn muntean a depus un omagiu de credință principelui Transilvaniei. Detaliile ceremonialului de învestitură se conțin în scrisoarea lui Ioan Imrefi către generalul Sigismund Forgach, în care se arată că Gabriel Báthory a plecat din Târgoviște imediat după venirea lui Radu Mihnea. Principele i-a pretins o scrisoare în care noul domn al Țării Românești se declara „slugă” a sa: „După cum scrisese și domnia ta, cu turcii ne putem acum potrivi cum vrem, căci și pe voievodul pe care l-am lăsat acum în Țara Românească, <Radu Mihnea *n.ns.*>, l-au slobozit nu ca pe un prieten al său sau ca pe un vecin, ci ca pe o slugă a sa și după cum vrea milostivul nostru domn așa să-l așeze în scaun și îndată ce nu îi place să fie slobod să-l arunce numaidecât: și ca voievodul însuși să se socotească numai sluga adevărată a milostivului meu domn, cu țara sa cu tot, scrisoarea sa despre aceasta am dat-o domnilor soli, să o ducă domniilor voastre”.

În ceea ce privește planurile imediate, demnitarul maghiar se exprimă foarte limpede: „Și pentru Moldova găsim om asemenea și numai supus și numai de am putea reocupa hotarul națiunii maghiare”. Totodată, însă, oficialul ungar precizează că ele se vor „putea ține dacă și din partea guvernului ungar se vor trimite oști corespunzătoare” [60, p. 155-157]. Desigur că scrisoarea respectivă reprezintă o mostră de vanitate atât din partea autorului, scrisorii cât și a principelui pe care el îl reprezenta. Este greu să admitem că otomanii ar fi acceptat ambiții atât de mari ca scoaterea și numirea domnilor Țării Românești. Trebuie menționat de asemenea că în fragmentul citat evidențiază planul politic „Proiectul Dacic” evocat încă la sfârșitul secolului precedent, prezentându-l pe principele transilvănean drept suzeran al domnilor Moldovei și Țării Românești. Soluția la care s-a ajuns în cazul numirii lui Radu Mihnea ca domn al Țării Românești seamănă mai curând un compromis prin care noul domn al Țării Românești era numit de către Poartă și tutelat de către Gabriel Báthory, acesta din urmă acceptând această situație din cauza lipsei de alternativă.

Miza menținerii lui Constantin Movilă în scaunul Țării Moldovei a apărut dintr-un interes pragmatic al Porții. Radu Șerban ar fi putut reocupa scaunul Țării Românești numai cu ajutoare din Moldova și susținere poloneză. Dacă lucrurile ar fi stat așa, otomanii au trecut peste reticențele lor față de Constantin Movilă [204, p. 375-376, 392]. Ei sperau ca neutralitatea domnului Moldovei va potoli dorința reocupării tronului de către Radu Șerban. Fără acest sprijin

și ajutor din partea polonezilor orice încercare a lui Radu Șerban de a reocupa tronul ar fi fost zădarnică. Totodată, o eventuală scoatere a lui Constantin Movilă din scaun ar fi dus la o confruntare cu puternica armată a marilor magnați polonezi înrudiți cu Movileștii, ceea ce nu era în planurile demnitarilor otomani. Prin urmare, otomanii decid să-l mențină pe Constantin Movilă în scaun, dar cu condiția ca acesta să nu-i acorde sprijin lui Radu Șerban.

Cu toate acestea planurile otomane privitoare la Constantin Movilă nu aveau să se realizeze. Nu știm ce l-a îndemnat pe domnul Țării Moldovei să joace un rol atât de activ în restabilirea lui Radu Șerban în scaunul Țării Românești, lucru ce poate fi doar bănuțit. Așa cum am arătat mai sus, încă în 1610, delegația munteană a depus jurământ regelui polonez. Demersurile diplomatice ale lui Radu Șerban nu puteau să fie realizate fără mijlocirea domnului Țării Moldovei, care a înțeles că își poate spori influența în regiune. De asemenea, în derularea evenimentelor din 1611, Constantin Movilă a fost capabil să realizeze propriile planuri privind consolidarea poziției sale și obținerea poziției de supremație în spațiul românesc extracarpatic. Un eventual succes al întreprinderii comune cu Radu Șerban l-ar fi obligat pe acesta din urmă să îi rămână dator. Totodată, interesele lui Constantin Movilă erau aceleași cu ale marilor magnați, cumnați ai săi: Potocki, Korecki și Wisniowiecki, care înțelegeau că pot reface politica promovată încă de marele cancelar Jan Zamoyski. Situația de odinioară era însă alta. Imperiul Otoman nu mai era în conflict cu Imperiul Habsburgic și pacea cu Polonia nu reprezenta o condiție *sine qua non*. Ceea ce era însă cel mai important, Polonia era implicată într-un conflict extrem de complicat privind succesiunea la tronul Rusiei Moscovite. Supraaprecierea posibilităților sale a dus în mod evident la un final dramatic pentru domnul Țării Moldovei [46, p. 58], chiar dacă inițial acțiunea munteană părea să se încununeze cu succes.

Pregătirile celor doi domni în Moldova au ajuns la cunoștința diplomaților de la Constantinopol. La două săptămâni după scrisorile lui Gabriel Báthory prin care principele transilvănean cerea demnitarilor săi să se pregătească împotriva atacului conjugat moldo-muntean, din capitala Imperiului Otoman spre Veneția pornea scrisoarea bailului despre ultimele știri privitoare la Țările Române. Primind știri din principate acesta îl înștiințează pe doge că Radu Șerban și Constantin Movilă sunt pregătiți să-i atace pe principele Transilvaniei și pe Radu Mihnea. Ambii ar avea o armată de 20 000 de ostași. Sultanul turc, Ahmed I, i-a scris regelui Poloniei, prin ceaușul Mahmet, în termeni amicali, rugându-l să nu permită acordarea ajutorului de către supușii săi lui Radu Șerban, dar să facă tot posibilul să îl prindă și să îl trimită la Poartă ca rebel. Un alt ceauș a fost trimis cu o scrisoare către domnul Țării Moldovei, care trebuia ca „slugă bună a sultanului”, să-l prindă „viu sau mort” pe Radu Șerban și să îl trimită la Poartă, în caz contrar era amenințat cu invazia tătarilor [65, p. 318].

În același timp, la Viena continuau tratativele lui Constantin Movilă și Radu Șerban cu habsburgii, prin care cei doi cereau ajutoare [66, p. 335]. Situația se complica tot mai mult. În acele condiții, Gabriel Báthory a trimis o solie la Constantinopol prin care dorea reînnoirea vechilor capitulații ale principilor Transilvaniei, Andrei Báthory și Ștefan Bocskai, cu Poarta. A mai cerut bani pentru 30 000 de ostași pentru două luni, renunțând la cetățile Lipova și Janova. La începutul lui mai sibienii îl anunță pe Matia, împăratul habsburgilor, că Gabriel Báthory îi va trimite o solie pentru „a aduce confirmarea înțelegerii”. Probabil este vorba de intenția principelui Transilvaniei de a se asigura din partea imperialilor. În aceeași scrisoare se făceau referiri asupra situației la frontiera transilvano-moldavă: „Radu <Șerban *n.ns.*>, strângând numeroși ostași, vrea să intre cu dușmănie în această țară <Transilvania *n.ns.*>, din care pricină principele cheamă la arme atât pe haiduci, cât și alte oști ale țării sale, poruncește celor dintâi să facă tabără la cetatea Mediaș, iar celorlalți – la hotarele Moldovei”. Și secuii erau gata de luptă [102, p. 240-241].

Mai multe surse arată că armata aliată era gata să pornească împotriva principelui Transilvaniei. La 4 mai 1611, Radu Șerban îi scria împăratului Matia [60, p. 159], palatinului Ungariei Gheorghe Thurzo și stărilor din Ungaria că oastea era adunată și că era gata să înceapă campania [64, p. 435]. La 10 mai, din Praga, împăratul Matia îi scria lui Constantin Movilă un act prin care confirma actul de confederație încheiat prin solul său, Cezare Gallo, în virtutea „vechilor legături de amicitie care există” între Casa austriacă, Moldova și Țara Românească [60, p. 160-162].

Demnitarii habsburgi au hotărât să profite de situație pentru a reveni pe scena politică de la Dunărea de Jos. Ocazia era una deosebită, cu atât mai mult cu cât nu făceau niciun efort special în această privință. În afara unor încurajări ale celor doi domni, habsburgii nu s-au înghesuit să le acorde sprijin real. Este adevărat că au încercat să folosească la maximum situația încordată, dar fără de niciun rezultat [183, p. 34].

Faptul că demersurile habsburgilor aveau doar un caracter de încurajare a domnilor Moldovei și a fostului domn al Țării Românești se confirmă și prin corespondența din epocă. La 14 mai 1611, Radu Șerban se plângea lui Cesare Gallo că nu primește răspunsul scontat de la împăratul Matia [64, p. 437], iar la 23 mai din Viena venea o știre despre plecarea solilor români, care au cerut refacerea vechii confederații, dar care au fost refuzați [66, p. 336]. În a doua jumătate a lunii mai, Radu Șerban va trimite o nouă solie la împăratul Matia, condusă de Petru armeanul [60, p. 162]. De partea cealaltă, avem știri care confirmă implicarea activă a polonezilor în afacerea Țărilor Române. O noutate care provine din Cracovia a fost consemnată în arhivele Vaticanului. Voievodul Moldovei a adunat 20 000 de ostași pentru a-l ataca pe

principele Transilvaniei care atunci se afla în Ungaria cu 10 000 de ostași puși la dispoziție de pașa de Timișoara pentru a face acolo cuceriri, dar se crede că va reveni înapoi ca să nu piardă Transilvania [78, p. 108]. Un ecou al implicării poloneze în afacerile Țărilor Române avea să ajungă la sfârșitul aceleiași luni mai la Veneția. Chiar dacă știrile nu sunt veridice, ideea implicării poloneze este clară [60, p. 163]. La 28 mai din Constantinopol venea o altă știre: Radu Șerban și Constantin Movilă sunt pregătiți să meargă împotriva principelui Transilvaniei și să îl scoată din scaun [65, p. 319]. Iar cu o zi mai târziu, Gabriel Báthory îi scria marelui vizir ca să întreprindă măsuri urgente împotriva celor doi domni. În scrisoare se face aluzie la intrarea lui Radu Șerban în Țara Românească cu o armată formată din polonezi, cazaci și moldoveni [64, p. 445-446]. Așadar, avalanșa declanșată chiar de principe avea să aibă efect de bumerang. În disperare de cauză acesta a trimis o solie la habsburgi, iar în instrucțiunile date solilor locul cel mai important îl ocupau scuzele și motivațiile găsite de Gabriel Báthory pentru campania din Țara Românească, cea care de fapt a redeschis ostilitățile în întregul spațiu românesc [102, p. 241]. Argumentele aduse de către Gabriel Báthory aveau prea puțină crezare la imperiali, care îl suspectau de intenții expansioniste în terenurile aflate sub administrarea lor directă. Așa Andrei Doczy îi scria împăratului Matia că dacă Gabriel Báthory nu ar fi fost atacat de moldoveni și munteni ar fi încercat să reediteze isprava lui Ștefan Bocskay [183, p. 31], răsculând Ungaria [102, p. 241].

Evenimentele desfășurate în spațiul extracarpatic au trezit un viu interes în tabăra imperialilor. Aceștia, fără a se implica direct în confruntare, au urmărit îndeaproape faptele somând părțile, atunci când era cazul, să nu treacă limita permisă. Habsburgii aveau un interes sporit pentru Transilvania, de aceea, au avertizat ca în cazul Transilvaniei domnii Țărilor Române extracarpatică să aibă un tratament distinct. Elocvent în acest sens este răspunsul Consiliului Ungariei la scrisoarea lui Sigismund Forgach, în care au fost exprimate somații domnilor Munteniei, Moldovei, dar și oficialităților poloneze. În ceea ce îi privește pe cei doi domni, „dacă izbânda va fi de partea moldoveanului și chiar a polonezilor după ce ar isprăvi treaba, ar trebui să plece din Transilvania, că dacă ar sta și ar rămâne acolo mai multă vreme, ar putea pricinui rele țării și locuitorilor”. Se dădea și pilda lui Mihai Viteazul care „dacă în numele M.S. imperiale ar fi părăsit acea țară, îndată după dobândirea ei, ar fi restituit-o fără greutate M.S. imperiale ori cui ar fi poruncit M.S., <n-ar fi pățit nimic>” [102, p. 242].

Așadar, chiar dacă imperialii nu puneau problema cedării Transilvaniei, ei avertizau ca alții să nu o cucerească în interes propriu. Soluția *statu-quo*-ului era mult mai avantajoasă pentru imperiali decât repetarea unui scenariu comparabil cu cel al lui Mihai Viteazul. De menționat, că mai târziu habsburgii au reușit să impună acest principiu după înfrângerea lui Gabriel Báthory în

fața lui Radu Șerban. Deocamdată însă din Iași, la 5 iunie 1611, Ștefan Boer îi scria lui Andrei Doczy despre succesele de ultimă oră ale coaliției îndreptate împotriva lui Gabriel Báthory [60, p. 168-169]: Radu Șerban se afla lângă munți și era gata de plecare cu oastea, iar în Țara Românească, Mârzeștii [246, p. 212-213] i-au tăiat pe „toți haiducii și oastea ungurească pe care o lăsase acolo principele ardelean” ca să-l apere pe Radu Mihnea, care dădea ultimul document al acestei domnii la 10 mai [52, p. 9-10]. În aceeași zi, Andrei Doczy îl informa pe comitele Sigismund Forgach despre ultimele evenimente din Muntenia [60, p. 170]. Peste câteva zile, la 9 iunie 1611, Gheorghe Thurzo recomanda împăratului ca în federația pe care imperialii aveau să o încheie cu principele Transilvaniei să nu i se recunoască titulatura de *principe al Valahiei* [60, p. 170-171]. La Constantinopol se știa despre ultimele evenimente, care au trezit un interes deosebit în cercurile diplomatice. Simeon Contarini reproducând, o discuție a lui Radu Șerban [65, p. 319], spunea că acesta ar fi motivat revenirea lui în scaun, deoarece acolo a fost pus ca domn un turc și că tatăl lui de asemenea era turc.

Evenimentele de ultimă oră au produs o mare confuzie la Poartă. Într-o altă scrisoare care datează de asemenea din 11 iunie, Simeon Contarini scria despre încercările demnitarilor otomani de a găsi remedii pentru soluționarea problemei Țării Românești [65, p. 320]. Deși se afla într-o situație extrem de complicată, principele Transilvaniei își permitea să pună condiții de neacceptat în tratativele pe care le purta cu habsburgii. În aceeași perioadă de la Praga veneau instrucțiuni pentru Cesare Gallo și Sigismund Forgach. Făcând trimitere la înțelegerea cu Gabriel Báthory, împăratul menționa că „nerușinarea lor <a transilvănenilor *n. ns.*> crește pe zi ce trece, că dacă polonezii, moldovenii și muntenii ar da năvală acum deodată, n-ar putea și n-ar trebui să fie stăviliți” [102, p. 242]. Așadar, principele Transilvaniei, în care habsburgii își puseseră în momentul instalării în scaun mari speranțe [160, 99-100], către anul 1611 „reușise” să-și atragă adversitatea întregii lumi. Acțiunea lui de la începutul aceluia an avea să sporească aversiunea față de el. Pe lângă dorința de a forma o „Dacie” sub suzeranitatea lui, principele Transilvaniei mai era acuzat că dorea să cucerească Ungaria de la habsburgi sau tronul de rege al Poloniei, unde un reprezentant al familiei sale Ștefan Báthory fusese deja rege între 1575 și 1586. Odată ce avalanșa a fost declanșată, următorul vizat era chiar principele Transilvaniei.

În plan diplomatic situația lui Gabriel Báthory era de asemenea șubredă. La 12 iunie 1611, Consiliul imperial venea cu propuneri privind situația creată. Printre punctele de bază erau: principele Transilvaniei să recunoască toate articolele din capitulație, să nu întreprindă nimic împotriva aliaților maiestății regale, să îl reinstaleze „în întregime” pe Radu Șerban și să depună armele ridicate împotriva „voievozilor Țării Românești, Moldovei și altora” [102, p. 242-243]. Pentru a preveni în viitor acțiunile ofensive ale lui Gabriel Báthory, Matia regele Ungariei

susținea că „este neapărat necesar să se înnoiască vechile pacte și legăminte cu măritul regat al Poloniei și provinciile Moldovei și Munteniei, cu care s-au încheiat din vechime pacte și legăminte reciproce [...] și cu ajutoare mutuale să se poată face față primejdiei de acum [...] ca neînțelegerile care s-au ivit acum între principe și voievozii Moldovei și Munteniei, ca și alții, să poată fi lămurite pe cale pașnică” [102, p. 243]. Chiar dacă imperialii au încercat să se implice diplomatic în situația complicată creată în spațiul românesc, ei nu ar fi putut decide mare lucru. În ce privește reacția Porții, aceasta, în neputință temporară de a tranșa situația în folos propriu, a recurs la aceleași demersuri diplomatice. În acest sens este concludentă scrisoarea lui Hadji Hasan pașă de Buda care îi scria lui Ioan Mollart despre situația creată în Țara Românească. Cerând austriecilor să nu îi acorde sprijin lui Radu Șerban, demnitarul otoman susținea că acesta are intenția de a sădi neînțelegerea între Poartă și Curtea de la Viena. Poarta, în opinia lui Hadji Hasan, nu a încălcat niciun acord așezând în scaun pe Radu Mihnea, fiul lui Mihnea vechiul domn al acestei țări [64, p. 439-440].

Tensiunea creștea din ce în ce mai mult. Era clar că scoaterea lui Radu Mihnea din scaunul Țării Românești era doar un segment intermediar din planul mai larg al acțiunii pregătite pe parcursul primăverii de cei doi domni români. Acest plan avea să fie definitivat prin campania din Transilvania împotriva lui Gabriel Báthory. Acest lucru îl înțelegea și principele. De la 18 iunie 1611, avem știrea despre o solie a lui Gabriel Báthory la Poartă prin care solicita ajutor de la turci împotriva lui Radu Șerban [78, p. 108]. Aflându-se la Buzău, Radu Șerban îl anunța pe Gheorghe Thurzo de campania preconizată în Ardeal. Totodată, îl ruga insistent să se apropie cât mai degrabă cu oștile făgăduite de hotarul Transilvaniei [60, p. 171-172]. Ceea ce a urmat confirmă presupunerile noastre privitoare la poziția luată de habsburgi în conflictul din Țările Române. Imperialii au confirmat încă o dată că nu vor să participe la conflict cu forțe armate. O astfel de acțiune nu era dorită deoarece ar fi adus după sine și reacția Porții. Iar o confruntare cu aceasta nu stătea în planurile Curții de la Viena. De aceea, ca răspuns, același Gheorghe Thurzo îi scria lui Constantin Movilă de la Presov, că din cauza tulburărilor haiducilor, plecarea oștirii spre Transilvania întârzia, rugându-l totodată să rămână în continuare fidel acțiunii comune [60, p. 173-174]. Firește că motivația neparticipării sale – revolta haiducilor – nu era decât o scuză în fața neonorării obligațiilor luate odinioară față de cei doi domni. Totodată, habsburgii erau interesați în continuarea colaborării cu domniii Țărilor Române, însă fără vreun angajament real din partea lor. Utilizând procedee diplomatice, demnitarii imperiali sperau să obțină cât se poate mai multe favoruri.

De pe frontul de acțiuni veneau diverse știri. O informație privitoare la cele două tabere datează din 20 iunie 1611: principele se află la Sibiu cu 30 000 de oameni, dar se poartă tiranic

cu cetățenii. Haiducii din Ungaria superioară îl vor susține pe Radu Șerban [102, p. 243]. O altă știre din a doua jumătate lunii reflecta situația din spațiul românesc: Radu Șerban cu forțe poloneze după ce l-a alungat pe Radu Mihnea și a intrat în Transilvania; sultanul îl va trimite pe vizirul Omer pașa pentru a restabili ordinea și pentru a-l scoate din scaun pe Constantin Movilă din cauza că l-a ajutat pe Radu Șerban [69, p. 135]. Era vorba totuși de o intenție și nu despre o acțiune reală a trupelor otomane [69, p. 136]. Realitatea din perioada imediat următoare avea să contrazică știrea privitoare la ofensiva turcilor. În plus, oștirile aliate aveau să treacă la planul privitor la alungarea lui Gabriel Báthory din scaunul Transilvaniei. Armata principelui se subția din cauza dezertării soldaților săi [60, p. 174-175]. La 25 iunie 1611, răspunzând scrisorii lui Gheorghe Thurzo, în care acesta găsea o scuză pentru a nu participa la campania din Transilvania, Constantin Movilă îl informa pe demnitarul austriac că armata lui este gata să înceapă campania [60, p. 176-177]. În același timp, avea să se consume o nouă rundă a disputei diplomatice otomano-habsburge. Oficialitățile otomane de la Buda au fost acuzate de către imperiali că au încălcat pacea și i-au acordat susținere militară lui Gabriel Báthory în timpul campaniei de la începutul aceluiași an. Drept răspuns, Terjaki Hassan pașa, vizir de Buda, i-a scris lui Ioan Molart că Gabriel Báthory a fost ajutat de către turci în campania din Valahia deoarece Radu Șerban s-a arătat necredincios față de Poartă. Ardealul, Moldova și Țara Românească aparțin de multă vreme Porții Otomane, care a fost obligată să le vină în ajutor, ceea ce nu era împotriva „sfintei păci” [60, p. 177-180].

În disperare de cauză, Gabriel Báthory a trimis o solie „numeroasă cu daruri impunătoare la rege, să-i ofere prietenie bună și ajutor de la vecin” [102, p. 243-244], ceea ce totuși nu-i mai putea salva situația critică în care se afla. La 5 iulie căpitanul Andrei Doczy din Satu Mare îi scria palatinului Gheorghe Thurzo despre faptul că Radu Șerban se afla la Rucăr, aproape de Brașov [60, p. 181-182]. Până la bătălia decisivă a acestei campanii rămăseseră doar câteva zile. Un rol de seamă în confruntarea domnilor români cu Gabriel Báthory l-au avut orașele transilvănene, iar în faza finală, în special Brașovul. După cum se știe de la bun început, Gabriel Báthory nu agrează autonomia orașelor transilvănene [153, p. 47], iar înaintea campaniei din Țara Românească a pustiit Sibiul și a luat bani de la brașoveni. Nu-i de mirare că aceștia din urmă au purtat tratative în primăvara anului 1611 cu Radu Șerban și nobilii ardeleni aflați în opoziția lui Gabriel Báthory: Ștefan Kendi și Sigismund Kornis [153, p. 48]. Actele vremii arată că în jurul zilei de 19 iunie 1611, Gabriel Báthory se afla în Țara Bârsei, așteptând atacul lui Radu Șerban. A ordonat să se ia măsuri să închidă toate pasurile pe curbura Carpaților dinspre Țara Românească: Pasul Oituz, Tabla Buții, Predeal (Valea Timișului) și Branul. Astfel, traversarea se putea face numai printr-o potecă nepăzită. Anume în aceste condiții s-a manifestat

colaborarea dintre brașoveni [153, p. 48] și domnul reinstalat în scaunul Țării Românești. Dorobanții din acest oraș i-au indicat lui Radu Șerban un drum folosit de negustorii brașoveni în comerțul lor cu Țara Românească [153, p. 48].

Urmând indicațiile, armata lui Radu Șerban a ocolit punctele păzite de oștenii lui Gabriel Báthory și, la 9 iulie 1611, a traversat munții și a zdrobit străjile principelui Transilvaniei [239, p. 119-131]. Lupta principală urma să fie dată a doua zi, la 10 iulie, și s-a terminat cu victoria lui Radu Șerban [91, p. 133-134]. Despre victoria repurtată avea să relateze însuși Radu Șerban într-o scrisoare adresată lui Gheorghe Thurzo [60, p. 185-186]. Înțelegând că pot profita de pe urma acestei situații habsburgii au inițiat demersuri pentru a-și consolida poziția în spațiul nord-dunărean. Cu acest prilej, în urma victoriei lui Radu Șerban, împăratul Matia i-a scris palatinului Gheorghe Thurzo despre situația creată în urma ultimelor evenimente. Confederația realizată cu domnii Moldovei și Țării Românești a fost motivată din cauza pretențiilor principelor Transilvaniei asupra țărilor române extracarpătice. De aceea s-a hotărât efectuarea unei ofensive comune împotriva lui Gabriel Báthory. Regele spera ca sașii și secuii se vor ridica împotriva principelui. Speranțele lui Matia nu se opreau aici, întinzându-se asupra Moldovei și Țării Românești. Împăratul habsburg considera că dacă cele două țări române ar fi unite coroanei ungare se va putea rezista chiar și turcilor. Această formațiune statală urma să fie condusă de rege și palatin cu ajutorul stărilor și ordinelor țării [60, p. 186-189].

Între timp la Brașov s-au mai dat câteva lupte terminate cu victoria lui Radu Șerban [88, p. 154-156]. În ziua obținerii victoriei de la Brașov, la Constantinopol, soliile lui Constantin Movilă și a lui Radu Șerban cereau sultanului să-l lase în scaun pe primul, iar pe celălalt să-l restabilească. Evident că ambii domni îl asigurau pe sultan de fidelitatea lor [65, p. 321]. Până în acel moment, Curtea de la Viena a avut o poziție de expectativă, încurajând cu vorbe acțiunile celor doi domni români. Succesul obținut de Radu Șerban i-a pus însă în situația de a interveni activ pe câmpul de luptă din Ardeal. Rostul acțiunii imperialilor purta însă un caracter specific și avea ca obiectiv nu ajutorarea domnilor români, ci temperarea acestora. Curtea de la Viena se îngrijora ca domnul Țării Românești să nu pornească pe urmele viteazului său predecesor de acum zece ani și să nu pună stăpânire efectivă pe Transilvania, declarându-se principe. Prin urmare, regele Matia porunca lui Gheorghe Thurzo să-l trimită imediat pe Sigismund Forgach cu oștile sale în Transilvania, iar lui Cesar Gallo, cel care era înputernicit să poarte tratative cu domni români în numele Curții imperiale, să-l păzească pe Radu Șerban ca să se conformeze confederației încheiate între ei [60, p. 195-196]. Reacția imperialilor era pe deplin explicabilă. Cât timp nu erau neglijate interesele lor, ei susțineau prin vorbe acțiunea lui Radu Șerban și Constantin Movilă, dar când au intervenit primele semne de îngrijorare, au trecut la fapte. Exista

astfel teama că victoria lui Radu Șerban în Transilvania, obținută cu ajutoare din partea polonezilor, să se putea materializeze prin creșterea influenței acestora din urmă, sau chiar se putea ajunge la o subordonare a spațiului intracarpatic, fie direct, fie indirect prin Radu Șerban [160, p. 138], care așa cum am văzut mai sus prestase prin solii săi jurământ de credință regelui polon, cu un an înainte. Acest lucru, firește era inacceptabil pentru imperiali.

Trimiterea în Ardeal a oștilor habsburgice este confirmată și de alte surse. La 30 iulie 1611, la Viena se știa despre înfrângerea lui Gabriel Báthory de către Radu Șerban, iar pentru ca acesta din urmă să nu pună stăpânire pe Transilvania, a fost trimisă o armată condusă de generalul Forgach și Nagy. Gabriel Báthory a reușit să se retragă la Sibiu, s-a închis în oraș și a omorât de furie 100 de oameni [78, p. 109]. Acțiunile habsburgilor îndreptate spre temperarea lui Radu Șerban coincid cu primele planuri ale dregătorilor otomani pentru restabilirea influenței sale în Țările Române. La Constantinopol, în același timp, se puneau planurile otomanilor de a trece la ofensivă la nord de Dunăre: tătarii din Dobrogea aveau să-și unească forțele cu principele Transilvaniei și să-l reinstaleze în scaun pe Radu Mihnea [65, p. 320]. Comandanții de oști otomani au planificat capturarea lui Radu Șerban și trimiterea lui la Poartă, viu sau mort [65, p. 322]. Situația lui Radu Șerban nu era deloc simplă. Presat din toate părțile, acesta a trebuit să se conformeze situației și să acționeze în conformitate cu noile realități. La 2 august 1611, palatinul Gheorghe Thurzo îl felicita cu victoria lui de la Brașov, dar îl prevenea că în Transilvania este trimis Sigismund Forgach [64, p. 442] care a ocupat deja Clujul [102, p. 244] și urmează să se unească cu el [60, p. 196-198]. În același timp, îi comunica fostului domn al Țării Românești că Gabriel Báthory a lansat zvonuri că Omer pașa a trecut Dunărea la Rusciuc [65, p. 322]. Intenția curții habsburgice de-a preveni o altă ispravă a unui domn român asemenea celei a lui Mihai Viteazul era clară. Transilvania trebuia, în viziunea habsburgilor, să le revină numai lor, fără intermediere. Cu atât mai mult cu cât în vara anului 1611 existau premise cum nu se poate mai bune pentru îndeplinirea acestui deziderat.

Cu două zile mai târziu, la 4 august, Sigismund Forgach îi scria de la Sebișul Săsesc aceluiasi Gheorghe Thurzo despre refugiul lui Gabriel Báthory la Sibiu. Radu Șerban încă nu venise lângă el, deși convocase o întrunire a ardelenilor la Cincul Mare [60, p. 199-200].

Ajutorul otoman promis principelui Transilvaniei întârzia. Gabriel Báthory s-a văzut nevoit să se retragă la Sibiu cu un contingent de trei-patru mii de haiduci de-ai săi. Omer pașa era la Crasgrat în vecinătatea Dunării, iar Radu Mihnea, domn al Țării Românești desemnat de către sultan, era încă la Giurgiu și, împreună cu anturajul său, căuta soluții pentru revenirea în scaun [65, p. 322]. În timp ce Báthory era închis la Sibiu și fără să poată întreprinde ceva de unul singur, noii stăpâni ai Transilvaniei – generalul Forgach și Radu Șerban – dădeau dispoziții

pentru o nouă organizare a principatului [68, p. 849-850]. La Kosice a fost publicat un manifest regal în care erau expuse motivele campaniei din Transilvania [102, p. 245], iar din Praga la 29 august 1611, ambasadorul Veneției scria dogelui că mai multe orașe din Transilvania se află în mâinile regelui Matia [66, p. 341].

Din punct de vedere cronologic aceasta a fost ultima știre bună pentru habsburgi. Gabriel Báthory, izolat la Sibiu, ducea prin intermediari tratative cu otomanii, le-a propus chiar câteva cetăți în schimbul salvării sale [66, p. 340-341; 60, p. 200-201]. Totodată, trebuie să precizăm faptul că nu toată Transilvania era de partea habsburgilor. O parte rămânea fidelă principelui. Este vorba în special de scaunele secuiești care au refuzat să se închine comisarilor imperiali. La 7 septembrie 1611, generalul Sigismund Forgách îi scria palatinului Gheorghe Thurzo că secuii nu vor să se supună și că au omorât un comisar regal trimis la ei. De aceea, era hotărât să meargă spre scaunul Ciucului pentru a-l supune chiar cu forța dacă secuii vor rămâne mai departe credincioși lui Gabriel Báthory [60, p. 202-203].

Încercarea lui Radu Șerban de a obține bunăvoința turcilor a eșuat, solii pe care i-a trimis el la Poartă au fost arestați [65, p. 323], iar la Constantinopol, a câta oară, s-a propus ca Țara Românească să fie transformată în pașalâc, „altfel în acele părți nu va fi liniște” [60, p. 199-200].

Pregătirile militare otomane pentru restabilirea ordinii la nord de Dunăre s-au încheiat spre sfârșitul lunii august, iar la începutul lui septembrie a pornit marea campanie de restabilire a influenței otomane în principate ordine periclitată în urma evenimentelor din 1611.

Tătarii au intrat în Țara Românească și au devastat-o cumplit. Această armată împreună cu cea a pașilor de la frontieră l-au restabilit pe Radu Mihnea în scaunul Țării Românești [52, p. 17-16]. Odată ajuns în scaun, acesta a încheiat un tratat politic cu orașul Brașov [163, p. 107-123]. Textul tratatului arată că a fost încheiat „spre binele săracilor și spre folosul ci(n)stitului împărat”, subliniind de asemenea „prietenului domniilor lor să le fim prieten, iar neprietenului neprieten să le fim”. Domnul Țării Românești și-a declarat disponibilitatea să colaboreze și să ajute pe oricine ar fi “domnu despuitori Țărâi Ardealului”. Principalele clauze însă îi vizează pe adversarii săi: polonezi, austrieci, dar mai ales Radu Șerban. În cazul în care brașovenii aflau ceva despre aceștia trebuiau să-l anunțe și pe Radu Mihnea: „Alt ce vor înțelége domnia lor, ori pe furiș, ori pe fățiș, vare despre Țeara Leșească, vare despre Țara Nemțească, vare despre Șarban vodă, de vreo răutate a ci(n)stitului împărat și a noastră să aibă a ne da știre în toat(ă) vrém(ea)”. Înțelegerile dintre reprezentanții brașoveni și Radu Șerban trebuiau să fie abandonate din acel moment: „iar despre Șarban vodă ce tocmeală și cuvinte și legătură vor fi avut până acmu de astăzi înainte să aibă aceli toate a se lăsa și a se puni jos”. Radu Mihnea solicita de la brașoveni muniții, praf de pușcă și plumb, conform vechilor înțelegeri, pe care probabil

brașovenii le-au avut cu Radu Șerban: „Alta de rândul ierbii de pușcă și plumbu și ce va trebui de altele și cu bani și făr(ă) bani cum iaste scris în cartea domniilor lor cea de tocmeală să ne dea”. În cazul în care ar fi fost scos din scaun, Radu Mihnea cerea refugiu în cetate pentru el și pentru efectivele sale militare, „iar domnia mea să aibă cetatea deschisă despre domnia lor să intrăm măcar cu 300 de oameni, iar alaltă oaste a noastră să aibă a se aciua supt cetate afară și să aibă apărământ despre cetate” [163, p. 122-123].

Evenimentele se desfășurau clar în defavoarea coaliției antiotomane. Potrivit unor surse venite de la Graz, Radu Șerban a suferit o înfrângere în fața lui Gabriel Báthory, altele confirmau venirea în ajutorul principelui transilvan a unui mare număr de turci și tătari [66, p. 341-342]. De aici încolo soarta coaliției la care participa și domnul Moldovei, Constantin Movilă, era pecetluită. Turcii nu se arătau dispuși să accepte actele de neascultare comise de către domnul Moldovei, cu atât mai mult cu cât Constantin Movilă a fost prevenit să nu acorde ajutor lui Radu Șerban, iar în conflictul acestuia să mențină neutralitatea. Atunci însă când domnul Moldovei a preferat să se angajeze în războiul antiotoman, diriguitorii de la Constantinopol au hotărât, după cum era și firesc, schimbarea lui [69, p. 135]. În septembrie 1611, în capitala Imperiului Otoman se afla un sol polonez care ducea tratative cu otomanii tocmai în această problemă [65, p. 325]. La 1 octombrie 1611, bailul Veneției îi dogelui despre plecarea solului polonez [65, p. 326], fără să fi reușit să îi convingă pe turci să-l mențină pe Constantin Movilă în scaun. Astfel regimul dublei suzeranități polono-otomane asupra Moldovei a fost grav afectat.

La începutul lui octombrie 1611, pe lângă știrea plecării solului polonez din capitala Imperiului Otoman, apar altele, cum ar fi cea privind la eforturile lui Ștefan Bogdan, care stătea în casa ambasadorului englez, să obțină domnia Moldovei. Eforturile lui, în pofida sumelor importante, nu au dat rezultatul scontat spre disperarea ambasadorului englez, care spera până în ultimul moment că otomanii au să-l numească domn în Moldova [65, p. 326]. În același timp, se zvonea că Gabriel Báthory intenționa să îi pedepsească pe sași [69, p. 138] pentru ajutorul acordat lui Radu Șerban [68, p. 850-851]. La 2 octombrie 1611, din Iași, Constantin Movilă îl anunța pe Gheorghe Turzo că îi trimite știri din Moldova prin intermediul lui Anyos [60, p. 203-204]. Domnul Moldovei putea miza doar pe forțele proprii. Principalele forțe ale regatului Poloniei erau îndreptate spre confirmarea lui Vladislav, fiul regelui polonez, țar al Rusiei. La această campanie va participa însuși Sigismund al III-lea care va conduce asediul Smolenskului [256, p. 136-152]. După victoria de la Kluszyo (4 iulie 1610) asupra armatei ruse, alcătuită în special din mercenari, Żółkiewski a ajuns la Moscova, unde a încheiat un acord cu boierii ruși pentru alegerea lui Vladislav fiul lui Sigismund țar al Moscovei. A lăsat o garnizoană în Kremlin. În ziua de 28 martie 1611, a început o răscoală la Moscova împotriva polonezilor. Abia

la 6 noiembrie 1612, garnizoana din Kremlin va capitula. Pe parcursul întregului an, 1611, polonezii vor depune eforturi pentru consolidarea poziției lor la Moscova [152, p. 232-235]. Seimul convocat în Varșovia, care va dura de la sfârșitul lunii septembrie până la începutul lunii noiembrie, avea firește în discuție probleme mult mai importante decât soarta lui Constantin Movilă, de care polonezii se vor ocupa abia în anul următor, 1612. Noile impozite nu permiteau polonezilor un război de anvergură pe frontul moscovit, iar rândurile boierilor ruși care îl agreau pe Vladislav ca țar se topeau văzând cu ochii. Acestor probleme se vor mai adăuga și cele ale soldaților neplătiți, care, ajunși în țară se ocupau de pradă, fapte ce rămâneau deseori nepedepsite [255, p. 318].

La începutul lui octombrie, Radu Șerban se afla la Suceava de unde scria demnitarilor austrieci așteptând de la ei soluții privind soarta lui de mai departe [60, p. 207]. Se îndrepta spre Polonia, iar de acolo intenționa să ajungă la curtea imperială. La 27 octombrie 1611, se afla la Liov, fiind în drum spre Varșovia, de unde avea de gând să meargă la imperiali [60, p. 210]. Habsburgii la acel moment păreau împăcați cu ideea că, și de această dată, șansa nu le-a surâs în încercarea lor de a pune mâna pe Transilvania. Ca rezultat ei au început eforturile diplomatice pentru încheierea păcii cu Gabriel Báthory [60, p. 233-237], iar Radu Șerban pentru a nu tulbura liniștea, trebuia să stea nu la curte ci, la Târnavia [60, p. 214].

Victoria repurtată împotriva adversarilor Porții în Țările Române era privită de otomani ca semn al providenței. Marele vizir, într-o întrevvedere avută cu ambasadorul francez, a arătat că însuși „Dumnezeu îl favorizează pe sultan”. Încercările de a provoca pierderi otomanilor în Transilvania s-au terminat lamentabil, doar „valeții soldaților săi” i-au învins și asta cu atât mai mult cu cât armatele otomane se aflau în Asia. Scrisoarea ambasadorului francez cu descrierea acestei întâlniri mai conținea informații despre intenția otomanilor de-a scoate pe Constantin Movilă din scaun pentru sprijinul acordat lui Radu Șerban. Totodată, ambasadorul englez spera în aceste condiții că următorul domn al Moldovei va fi Ștefan Bogdan susținut de englezi [69, p. 139].

Văzând că situația devenea din ce în ce mai critică, domnul Moldovei, împreună cu marii boieri, au întreprins măsuri energice pentru a păstra domnia. Demnitarii polonezi erau rugați să le acorde sprijin militar sau măcar refugiu cu drept de indigenat, pe care unii boieri moldoveni l-au primit cu câteva decenii înainte. Iar solia la Poarta Otomană, trebuia să-i convingă în disperare de cauză pe otomani de bunăvoința lui Constantin Movilă. La mijlocul lui octombrie o solie formată din boierii moldoveni Nestor Ureche mare vornic și Coste Bâcioc paharnic a ajuns la Varșovia. Intuind timpurile grele care se abăteau asupra Moldovei ei rugau regele, în disperare de cauză, să întreprindă măsurile necesare pentru a salva situația. Era o dovadă în plus că boierii

moldoveni erau la curent cu ceea ce se petrecea la Constantinopol [44, XVII, p. 56-65]. Alte intervenții pe lângă regele Poloniei urmăreau posibilitatea de a-și găsi refugiu în Polonia, în caz de nevoie. Boierii moldoveni, cei care aveau indigenat, cereau să li se permită toate drepturile de care se bucurau nobilii polonezi atunci când își vor duce bunurile lor în Polonia [44, XVII, p. 71-75], pregătindu-se oarecum de ceea ce avea să urmeze în scurt timp. În aceeași perioadă, o scrisoare a lui Constantin Movilă a fost trimisă la Constantinopol, în care firește că exprima cele mai bune intenții față de Poarta Otomană [65, p. 328].

În pofida acestui efort pe care l-a întreprins Constantin Movilă, soarta lui era pecetluită. Totodată Poarta a întreprins măsuri energice pentru contracararea oricăror acțiuni care i-ar fi pus în pericol influența la nord de Dunăre. Celelalte mari puteri s-au conformat cu noua configurație politică. Așa putem explica rugămintea regelui Matia adresată lui Gheorghe Thurzo să îl țină pe Radu Șerban cât mai departe de curte [60, p. 214, 218].

La 26 noiembrie 1611, venea de la Constantinopol știrea de numire în scaunul Moldovei a unui anume Tomșa, care s-a remarcat prin serviciile aduse otomanilor în timpul ultimului război din Ungaria [69, p. 139]. Fiind ocupate de afacerile moscovite, cercurile conducătoare poloneze, nu au întreprins nicio măsură pentru a preveni urcarea lui Ștefan Tomșa al II-lea în scaun. În decembrie domnul proaspăt numit în scaunul Moldovei pleca din capitala Imperiului Otoman însoțit de 1500 de oșteni. La frontieră numărul lor avea să crească, cu atât mai mult cu cât pașii otomani de la graniță au primit indicații să-l sprijine pe acesta [69, p. 140]. Sultanul turc „îl sfătuia” pe Radu Mihnea pe acesta să trăiască bine cu noul domn moldovean [60, p. 233-237]. Așa se încheia epopeea din 1611 în care reușita a fost când de o parte când de alta. Pornită dintr-o ambiție a unui principe transilvănean, a cuprins întregul spațiu nord-dunărean. De altfel, planuri expansioniste nutreau toate curțile europene. De asemenea, fiecare dintre acestea nutreau asemenea planuri anterior. Principele Transilvaniei avea ca exemplu izbânda predecesorului său care purta același nume și care a devenit pentru un timp suzeran de drept al Moldovei și Țării Românești [166, p. 10-21].

Regele Poloniei devenea și el prin cei doi frați Movilești suzeran de drept al ambelor principate române extracarpatiche, mai ales după căderea lui Mihai Viteazul în toamna anului 1600, la care armatele coroanei au depus eforturi considerabile.

Habsburgii au crezut și ei la un moment dat că șansa de a reveni în forță la Dunăre este destul de reală, cu atât mai mult cu cât toată munca de jos avea să fie îndeplinită de altcineva – Radu Șerban și Constantin Movilă domnii Moldovei și Țării Românești. Contingentul de armată austriac, care, după câte se pare, nu era foarte numeros [60, p. 219-223] trebuia doar să vegheze ca cei doi domni români să nu dorească să obțină Transilvania pentru ei.

Constantin Movilă se pare că a crezut cu adevărat că poate juca același rol important la Dunărea de Jos pe care l-a jucat odinioară, Ieremia Movilă, care l-a instalat pe fratele său, Simion, în scaunul Țării Românești.

Radu Șerban, fiind un bun și iscusit militar, nu se putea opri. Odată revenit în scaun cu ajutorul lui Constantin Movilă, nu putea să nu îl răzbune pe Gabriel Báthory, ca mai apoi firește pornind de la dreptul învingătorului să-și ceară propriile dividende, inclusiv politice.

Într-un fel sau altul, aproape toți suveranii din regiune aveau modele în trecut și toți erau dornici de a le pune în practică în 1611. Dintre toate planurile existente însă numai cel otoman a dat roade. Marile probleme cu care se confruntau atât Imperiul Habsburgic, cât și Regatul Poloniei au făcut ca tocmai otomanii să aibă câștig de cauză. Impunerea unui regim centralizat din partea habsburgilor cu anularea oricăror urme de autonomie locală a trezit revolta stărilor privilegiate transilvănene. Posibilitatea ca acest lucru să se repete în 1611 a trezit de asemenea opoziția factorilor de decizie transilvăneni. Astfel se explică și nedorința de a trece sub guvernare habsburgică a transilvănenilor, precum și atașamentul pe care o parte din transilvăneni îl mai aveau față de principele Gabriel Báthory [60, p. 219-223].

Situația din Moldova era de asemenea complicată. Trecerea la armata de mercenari necesita un efort financiar constant căruia atât Moveleștii, cât și susținătorii lor, magnații polonezi din familiile Wisniowecki, Korecki, Potocki, nu erau totdeauna în stare să le facă față. Prin urmare, aceste armate se dedau la jafuri în Moldova, ceea ce firește că nu putea să trezească decât aversiune din partea populației. Lucrurile se vor agrava în timpul urcării în scaun a lui Constantin Movilă. Tinerețea domnului nu era tocmai factorul stabilizator în acea situație [6, p. 152-155]. Se știe cazul când rude apropiate lui au comis fapte nu tocmai creștinești pentru care nu au fost pedepsite [44, XVII, p. 65-71]. Asemenea accidente evident că nu aduceau stabilitate domniei și nu îi asigurau trăinicia. Cu atât mai mult cu cât se știa că la Constantinopol existau numeroși pretendenți la scaunul Moldovei, printre care și Ștefan Tomșa al II-lea [44, XVII, p. 56-65].

Astfel la sfârșitul lui 1611 toate cele trei țări române reintrau în sfera de influență otomană, influență pe care cei din urmă au pierdut-o la un moment dat. Condițiile erau însă altele decât cele de la sfârșitul anului 1610. Era nevoie de o nouă configurație politică și de un nou raport de forțe în această zonă în conformitate cu cel stabilit la sfârșitul anului 1611. Atât habsburgii, cât și polonezii pierdeau teren considerabil în cele trei țări române, ceea ce nu doreau să accepte atât de simplu. De aceea, mai ales, în anii următori în spațiul nord – dunărean se vor duce acerbe lupte politice, dar și militare pentru confirmarea, reconfirmarea sau ajustarea noii configurații politice, care trebuia să țină seama atât de pretențiile marilor puteri, cât și de

posibilitățile lor de a susține aceste veleități. Și dacă implicarea habsburgilor în spațiul de la nordul Dunării de Jos va fi pe o pantă aflată în scădere, Polonia va continua să joace un rol important în destinul mai ales al Moldovei. Otomanii, la rândul lor, vor trebui să țină seama de pretențiile polonezilor și să găsească deseori un numitor comun, care să mulțumească ambele puteri. În acest fel, în deceniile următoare, confruntările militare vor alterna cu tratative diplomatice în care se vor căuta soluții satisfăcătoare pentru ambele puteri.

Rzeczpospolita și Imperiul Otoman vor monopoliza pe plan extern disputa pentru Moldova. Relațiile politice polono-otomane își vor găsi reflectarea perfectă în situația din Țara Moldovei, care va urma întru totul oscilațiile în relațiile dintre cele două puteri.

Inițiativa strategică aparținea totuși otomanilor, care vor impune în continuare regulile de joc. Chiar dacă aceștia vor trebui să facă niște compromisuri în ceea ce privește situația din Țara Moldovei, nu vor accepta revenirea Movileștilor în scaun. Aceasta însemna că nu vor mai accepta niciodată revenirea la sistemul efectiv al dublei suzeranități polono-otomane, situație relevantă și din perspectiva problemelor pe care atât polonezii cât și otomanii le aveau pe alte fronturi. Or, situația polonezilor era incomensurabil mai complicată din perspectiva problemelor care veneau dinspre Rusia, unde regele polonez dorea să-l așeze în scaun pe fiul său, Władisław. Și dacă pentru polonezi chestiunea moldovenească ceda ca importanță în fața celei ruse, pentru otomani, în acele condiții, pierderea influenței în una dintre țările române putea duce, așa cum au și arătat evenimentele din anul 1611, la pierderea influenței în întregul spațiu nord-dunărean. De menționat totodată perpetuarea sistemului eficient de supraveghere a unui vasal prin ceilalți realizat prin suzeranitatea otomană încă de la mijlocul secolului al XVI-lea. În cazul în care cineva dintre domni sau principii ai Transilvaniei încerca să promoveze o politică contrară intereselor otomane, ceilalți doi erau somați să pornească împotriva celui „neascultător”.

II.3. Bătălia de la Cornul lui Sas și implicațiile acesteia asupra relațiilor polono-otomane

Problemele din Rusia ale polonezilor le dădeau otomanilor speranța că revenirea la statutul de singur suzeran al Moldovei putea decurge fără dificultăți [65, p. 330-331]. Cu toate acestea, regii polon nu aveau de gând să cedeze atât de ușor în chestiunea restabilirii și menținerii influenței sale în Moldova. Ei au întreprins acțiuni energice pentru a recupera terenul pierdut în Moldova, deși posibilitățile și capacitățile Rzeczpospolitei erau foarte reduse. În Polonia funcționa un sistem amorf de aprobare și gestionare a impozitelor, ceea ce explică problemele legate de neplata soldelor pentru ostașii polonezi [255, p. 318].

Schimbarea lui Constantin Movilă cu Ștefan Tomșa al II-lea fără acordul prealabil al polonezilor a fost o încălcare din punctul de vedere al celor din urmă, a acordurilor încheiate dintre Polonia și Imperiul Otoman din momentul urcării în scaun cu ajutorul armatei poloneze a lui Ieremia Movilă. Fiecare parte avea dreptatea sa. Otomanii motivau că l-au înlocuit pe Constantin Movilă cu Ștefan Tomșa al II-lea pentru că fiul lui Ieremia Movilă l-a ajutat pe Radu Șerban în campania acestuia din Transilvania, ceea ce nu trebuia să facă fiind prevenit în acest sens. De partea lor, polonezii vedeau în gestul otoman nu o simplă schimbare de domn, ci un prim-pas în lungul șir de acțiuni care ar periclita siguranța și stabilitatea Rzeczpospolitei asigurate de un sistem bine determinat și bine pus la punct în care Moldova își avea locul ei bine precizat. Începea o perioadă de aprige lupte diplomatice, iar atunci când diplomația își epuiza argumentele se trecea la confruntări militare. Imediat după consumarea bătăliilor și luptelor armate se trecea din nou la masa de tratative. Întreaga perioadă cuprinsă între 1611 și 1634 în istoria relațiilor polono-otomane este o succesiune de conflicte armate și tratative diplomatice. Problema Moldovei nu era singura în spectrul problemelor polono-otomane. Ar fi corect să spunem că problema Moldovei a fost una aflată comparativ cu incursiunile reciproce ale cazacilor în hotarele Imperiului Otoman și ale tătarilor în teritoriile Rzeczpospolitei. Problema Moldovei a fost tratată în ansamblu cu alte probleme.

Orice conflict armat este precedat de o corespondență diplomatică în care fiecare parte încearcă să-și motiveze poziția. În scrisorile către regele polonez autoritățile otomane justificau mazilirea Constantin Movilă și numirea în scaun a lui Ștefan Tomșa al II-lea. Potrivit sultanului, Constantin Movilă a fost destituit deoarece „unii boieri moldoveni apucându-se de jumuleli, au făcut pagube oamenilor săraci [44, XVII, p. 65-71; 55, p. 181], supuși moldoveni, și i-au jumulit de averile lor”. Sultanul a solicitat să li se facă dreptate și „pentru că n-a făcut-o, noi <sultanul *n.ns.*> n-am putut să auzim asemenea plângeri și să mai răbdăm asemenea pagube ale oamenilor

săraci și am dat această domnie ... lui Ștefan voievod”. Interesant este faptul că motivul evocat în scrisoare de sultan a fost nu participarea la campania antiotomană din 1611 a lui Constantin Movilă, ci incapacitatea de a governa țara. Dorința sultanului de a nu face trimitere la evenimentele din anul precedent ar fi putut provoca o polemică fiind originile ostilităților. I s-ar fi putut reproșa că anume Gabriel Báthory a pornit avalanșa în 1611, iar Constantin Movilă nu a făcut altceva decât să se apere în fața amenințărilor. Oricum, adevăratele motive erau cunoscute, iar încercarea sultanului de a deturna motivațiile scoaterii lui Constantin Movilă din scaun nu puteau să schimbe atitudinea Poloniei față acest gest. Scrisoarea sultanului se termina cu cerere ultimativă: „În această pricină deci binevoiește măria voastră să poruncești grabnic staroștilor măriei voastre de la margine ca, prinzând pe Constantin și pe boieri, să le dea poruncă să fie trimiși în capitala noastră” [44, XVII, p. 77].

În relațiile cu alte curți europene, cum ar fi Veneția, sultanul otoman a confirmat că Moldova, Țara Românească și Transilvania sunt sub suzeranitate otomană, prin urmare numirea domnilor principate ține strict de competența sultanului [99, p. 152].

Ceva mai cuprinzătoare era scrisoarea marelui vizir, Nasuh pașa, adresată lui Sigismund III Wasa. Argumentele sunt aceleași în scrisoarea sultanului: „Constantin voievodul Moldovei nu a fost în stare să domnească și să-și conducă supușii și nici nu a știut să cârmuiască țara după cum a trebuit”. Este evocat „dreptul și vechiul obicei” de a trimite „în acea” țară a domnilor. Inițial s-a dorit instalarea lui Ștefan Bogdan, fiul lui Iancu Sasul, dar pentru că tatăl lui nu a slujit bine Porții, alegerea a căzut pe Ștefan, descendent din vechii domni moldoveni [235, p. 671-681; 46, p. 58]. Marele vizir cerea ca fostul domn să fie trimis la Poartă și, după câțiva ani de slujbă să i se întoarcă domnia înapoi. Regele trebuia să nu-i permită strângerea armatelor, ca în cazul lui Radu Șerban, care a uitat de „binele” pe care i l-a făcut sultanul, a strâns armată și l-a alungat din scaun pe Radu Mihnea, iar mai apoi a intrat în Transilvania, făcând multă „tulburare”. Scrisoarea se încheia cu un îndemn: „... nu se cade măriei voastre ca Măria Voastră să ții mai mult la adăpostirea și apărarea unui lotru și trădător decât la păstrarea bunăvoinței unui prieten bun” [44, XVII, p. 77-81]. Astfel, marele vizir a făcut doar indirect aluzie la participarea lui Constantin Movilă la evenimentele din anul 1611 și ajutorul pe care i l-a dat lui Radu Șerban. Mai mult otomanii fac referință la tinerețea lui Constantin Movilă, care ar trebui să mai crească, bineînțeles la curtea sultanului, pentru a putea redeveni domn al Moldovei.

În martie 1612, sultanul turc, probabil în urma unui schimb de replici pe care l-a avut cu regele Poloniei, detaliază acuzațiile sale aduse fostului domn al Moldovei, precum și boierilor care l-au susținut. În scrisoarea trimisă de această dată regelui polon, padișahul reia șirul acuzațiilor aduse fostului domn, la care adaugă neplata tributului, dar și implicarea lui Constantin

Movilă în conflictul din 1611 dintre Gabriel Báthory și Radu Șerban. Renunțarea la acordurile făcute încă de tatăl lui, Mehmed III (1595-1603), prin care se garanta domnia lui Ieremia Movilă și urmașilor săi, s-a făcut pentru că domnul Moldovei nu a ținut seama de recomandările venite de la Poartă [44, XVII, p. 82], iar dacă așa ceva se întâmplă, adică „nu ne-ar sluji cu dreptate, pe unul ca acela avem să-l schimbăm, și dacă cineva dintre aceștia ar fugi în țările voastre, atunci, după obicei și după alianța noastră, are să ne fie predat”. Urma aceeași cerere de extrădare a lui Constantin Movilă și a boierilor care îl însoțeau. În același context se înscriu informațiile despre venirea la Varșovia a unui ceauș turc ce ar fi cerut polonezilor să-l recunoască pe noul domn al Moldovei, în caz contrar, erau amenințați cu războiul [76, p. 374].

Ni s-a păstrat și răspunsul regelui sau poate unul dintre răspunsurile acestuia la aceste scrisori ale sultanului și marelui vizir. Regele polon spunea că scoaterea lui Constantin Movilă din scaun periclita pacea instaurată mai de multă vreme în zonă, iar acțiunile lui Radu Șerban erau îndreptate nu împotriva autorității sultanului, ci a principelui Transilvaniei [85, p. 185; 44, XVII, p. 83].

În raporturile lor diplomatice atât Imperiul Otoman, cât și Rzeczpospolita ocupau o poziție tranșantă. Situația putea fi tranșată doar pe câmpul de luptă. Din acest punct de vedere însă, trebuia să se țină seama și de situația generală la nord de Dunăre, dar de asemenea de implicațiile unor mutații politice. Dacă intenția lui Constantin Movilă ar fi avut câștig de cauză și acesta ar fi reocupat scaunul domnesc, nu era exclus că de această situație ar fi dorit să profite și Radu Șerban. Alianța lor consolidată în 1611 putea fi una de perspectivă, iar sprijinul lui Constantin Movilă, de data asta pentru reocuparea scaunului Țării Românești, putea fi lesne bănuț. Iar mai apoi cei doi, nu era exclus, să fi dorit să-l pedepsească din nou pe Gabriel Báthory. Într-un cuvânt, era foarte probabilă repetarea situației din 1611 cu aceleași urmări imprevizibile. La rândul său însuși principele Transilvaniei era o problemă nu numai în raporturile dintre Rzeczpospolita și Imperiul Otoman. După cum vor arăta evenimentele din următorii doi ani, acesta a hotărât să joace puternic pe cartea ofensivă, având planuri mărețe în care nu figura, după cum se pare, statutul de vasal al Porții Otomane. De aceea, 1612 a rămas sub impactul celor două proiecte, pe de o parte, scoaterea din domnie a lui Gabriel Báthory de către otomani ca unul care tulbura liniștea în zonă și pe de altă parte încercarea lui Constantin Movilă de a reocupa scaunul Țării Moldovei.

Reocuparea tronului putea fi în realitate o chestiune de timp. În Rzeczpospolita, în diferitele dispute militare, pe lângă armata regulată, la lupte participau detașamentele militare conduse de magnați. Ei, chiar și în operațiunile militare, păstrau deseori un fel de autonomie și se supuneau conducerii centrale a armatei poloneze doar după placul lor [44, XVII, p. 102]. În cazul

Republicii Nobiliare destinele țării stăteau în mâinile acestor magnați și depindeau de acțiunile pe care aveau să le întreprindă. Constantin Movilă îi avea în calitate de cumnați pe marii magnați Ștefan Potocki și Michal Wiśniowiecki, la care s-au adăugat mai târziu Samuel Korecki și Maximilian Przerembski [212, p. 394]. De asemenea, era clar că în acea situație ei aveau să-i acorde în mod obligatoriu sprijin cumnatului lor pentru recuperarea scaunului domnesc.

Alianțele dinastice ale magnaților amintiți cu familia Movileștilor le ofereau un fel de înțâietate în relațiile Republicii Nobiliare cu Țara Moldovei. Ei deveneau frecvent intermediari între demnitarii moldoveni și regele însuși, cum ar fi cazul lui Ștefan Potocki, staroste de Felin [44, XVII, p. 64-65]. Același Ștefan Potocki a jucat un rol esențial în instalarea lui Constantin Movilă în scaun în urma confruntării cu vărul său, Mihăilaș, fiul lui Simion Movilă, în 1607 [229, p. 103].

Astfel, având încrederea în ajutorul din partea puternicilor săi cumnați, Constantin Movilă, și boierii aflați pe lângă el [44, XVII, p. 82] se pregăteau pentru revenirea grabnică în scaun. La 17 ianuarie 1612, aflându-se la Hotin, Constantin Movilă îl informa că palatinul Gheorghe Thurzo că așteaptă sosirea oștirii regelui Poloniei cu care intenționează să-și ocupe iarăși scaunul domnesc [60, p. 242-243]. În aceeași zi, a trimis o scrisoare către Sigismund Forgach cu același conținut [64, p. 459-460].

Intențiile fostului domn moldovean de a sensibiliza factorii de decizie din Imperiul Habsburgic nu avea cum să aibă câștig de cauză. În paralel cu demersurile diplomatice în ceea ce privește Moldova, Poarta Otomană a început promovarea aceleiași linii pe direcția curții de la Viena. În aceeași perioadă, în capitala Imperiului Habsburgic a ajuns un ceauș cu scrisori de la sultan și de la marele vizir. În ambele scrisori curtea de la Viena era acuzată că dorește să-și extindă influența asupra Transilvaniei atentând astfel la pacea care există între cele două țări [66, p. 343-344]. După alte știri din aceeași perioadă sultanul i-a cerut regelui Matia să îi predea lui Báthory toată Ungaria până la Tisa. Din acest motiv, regele era gata să dea lui Radu Șerban două regimente pentru a se opune intențiilor principelui transilvănean [60, p. 244]. Totodată, pentru a-i determina pe polonezi să renunțe la reinstalarea lui Constantin Movilă în scaun, Ștefan Tomșa al II-lea, la mijlocul lui februarie 1612, a întreprins o campanie de pradă în zona Podoliei. Printre așezările prădate și arse se număra târgușorul Braga, satul Ruda și multe alte în număr de 30 [139, p. 1067].

Despre situația din Moldova scria la 25 februarie 1612 Simeon Contarini către doge. Constantin Movilă se află la Hotin iar în jurul lui se află o parte importantă din boierii țării. În aceeași scrisoare, bailul Veneției îl anunța pe doge că Ștefan Bogdan, pretendentul susținut multă vreme de către ambasadorul Angliei, s-a turcit [65, p. 144]. Într-o altă știre de la Constantinopol,

din aceeași zi, se menționa că polonezii nu au opus rezistență la numirea noului domn al Moldovei [69, p. 141]. În cercurile diplomatice de la Constantinopol se știa că Ștefan Tomșa al II-lea îl slujise pe marele vizir, și stătuse chiar în casa lui [69, p. 141]. Ultima precizare nu este întâmplătoare. Iată de ce în fața altor pretendenți susținuți de ambasadori europeni importanți, Ștefan Tomșa al II-lea a avut câștig de cauză.

Faptul că situația din Moldova încă nu era tranșată a atras, după cum era și firesc, atenția mai multor observatori ai evenimentelor de la nord de Dunăre. Mai mult decât atât, nu numai Constantin Movilă se pregătea pentru recuperarea tronului, dar și Ștefan Tomșa al II-lea întreprindea măsuri energice împotriva adversarului său și a celor care îl susțineau. Din această perioadă ne parvin știri despre incursiuni reciproce la granița ale polonezilor în Moldova, și ale moldovenilor acompaniați deseori de tătari în Polonia. La 1 martie 1612, Stanislaw Żółkiewski îi scria regelui despre pericolul care venea dinspre Moldova și dinspre tătari: „cu cât mai mult trece cu atât mai mult se pustiesc regiunile Rusiei (Galiției – *n.ns.*) și Podoliei. Starostele Felinului <Ștefan Potocki *n.ns.*> a chemat hultaii, dându-le, așa cum am înțeles, câte un zlot galben pe sabie. S-a adunat la ei așa cum am auzit până la 10 000 de țărani. Au făcut niște incursiuni în Moldova. Moldovenii de asemenea în țările Majestății voastre regale <au intrat> așa încât până în prezent aproape 200 de sate în Pocuția și în ținutul Camenița au ars ... trebuie așa să înțeleg că niciodată Rzeczpospolita n-a fost într-o așa situație periculoasă” [17, 1612, p. 42]. Cei care comentau evenimentele din Țara Moldovei erau unanimi în părerea: „Schimbarea domnului Moldovei este un semn important al atitudinii rele a împăratului turcesc față de coroana aceasta <poloneză *n.ns.*>” [136, p. 92-94]. În una dintre știrile parvenite la sfârșitul lui martie 1612 se menționa că Ștefan Tomșa al II-lea așteaptă ajutoare cu care se pregătește să atace Hotinul acolo unde era retras Constantin Movilă [65, p. 332].

La începutul lui aprilie un ceauș a fost trimis de la Constantinopol în Polonia cu un nou protest față de susținerea acordată de către oficialitățile poloneze lui Constantin Movilă și boierilor care sunt pe lângă el [65, p. 333]. Se zvonea că în aceeași perioadă la Hotin se afla și Radu Șerban, împreună cu Constantin Movilă, adunând armată ca să meargă împotriva lui Gabriel Báthory [69, p. 131]. De data aceasta însă cei doi trebuiau să recupereze pentru Constantin Movilă scaunul Moldovei. Interdependența Țărilor Române apărea încă odată în acest exemplu, iar Constantin Movilă, odată restabilit în scaun, ar fi putut susține campania de recucerire a scaunului Țării Românești de către Radu Șerban. Întâmplător sau nu tocmai acum se auzea din nou, a câta oară, despre posibilitatea transformării Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești în pašalâcuri, cu atât mai mult cu cât timpul era unul prielnic. În Imepriul Habsburgic a început să fie zdruncinat de tensiuni religioase, iar polonezii aveau probleme mari în Rusia

Moscovită [69, p. 146-147]. Alexandru Zaslavski îi scria regelui despre necesitatea de a trimite la Poartă un sol care ar preveni pericolele venite din partea domnului Moldovei [136, p. 89-91]. La 4 mai 1612, un ceauș turc, Ibrahim, se afla la curtea lui Ștefan Tomșa al II-lea, iar domnul Moldovei îi scria regelui Poloniei, despre venirea acestuia cu o slugă de a sa care îi va aduce și scrisoarea sa. Domnul Moldovei îi comunica de asemenea suveranului polonez că i-a trimis anterior niște scrisori prin care îl anunța despre urcarea pe tron. Ștefan Tomșa al II-lea se declara prieten și dispus să păstreze buna vecinătate. În ce îl privește pe Constantin Movilă, spunea că arăta că acesta era tânăr și că cel care conducea în locul lui avea gânduri rele, fiind instigat de Potocki. În cele din urmă, îl ruga să nu permită nicio acțiune împotriva sa [70, p. 362].

Cu câteva săptămâni înaintea campaniei, Laurențiu Gembicki îi scria marelui vizir, Nasuh pașa, că din partea Poloniei nu s-a întreprins nimic din ceea ce ar fi justificat mazilirea lui Constantin Movilă, iar, mai nou, de când a devenit domn Ștefan Tomșa polonezii de la hotar au suferit multe pierderi din partea moldovenilor [44, p. 83-84]. Aversiunea polonezilor față de Ștefan Tomșa al II-lea era cunoscută și la alte curți europene [78, p. 117-118].

Cu toate eforturile diplomatice depuse atât de Poartă, cât și de Ștefan Tomșa al II-lea, polonezii erau hotărâți să îl scoată din scaun pe noul domn și să-l restabilească pe Constantin Movilă. În aceste pregătiri erau implicate primele persoane în stat, în frunte cu regele Poloniei. Mai târziu, în cadrul tratatelor polono-otomane, cei dintâi au negat vehement implicarea regelui în campania din 1612. Au fost ticluite chiar niște scrisori în care regele chipurile i-ar fi interzis categoric lui Ștefan Potocki să intre în Moldova [135, p. 13; 75, p. 28]. Conform opiniei publice din Rzeczpospolita, scoaterea lui Constantin Movilă din scaunul Moldovei era îndreptată nu atât împotriva domnului tânăr și neexperimentat, cât în pofida tuturor a Rzeczpospolitej [98, p. 250-251]. Prin urmare, cu toate problemelor pe care le avea în acest moment Rzeczpospolita, problema moldovenească nu putea fi ignorată. Aspectele financiare ale campaniei, pe lângă ceea ce avea la dispoziție Ștefan Potocki, trebuiau să fie rezolvate din contul banilor tributului netrimis la Poartă și care se afla cu domnul detronat în Polonia. Trebuia să se țină seama însă și de un posibil aranjament cu turcii: în schimbul tributului otomanii, i-ar fi întors domnia lui Constantin Movilă. Una dintre soluții era ca o parte din bani să fie folosiți pentru daruri tătarilor. În scrisoarea trimisă cu același Wojciech Miaskowski lui Stanislaw Żółkiewski, scrisă la 10 aprilie 1612, regele polon Sigismund III, insista ca acel „turcit Tomșa”, iar Żółkiewski să apere Ucraina dinspre acele părți [12, p. 351-353]. Voievodul rus Jan Danilowicz primea ordin de la Stanislaw Żółkiewski să ocupe cu armata regulată poziția la graniță și să apere Polonia de eventuale atacuri din Moldova [115, p. 411-412].

La 25 mai 1612, voievodul Kievului Stanislaw Żółkiewski se adresa către cavalerimea adunată lângă Orynin, care se pregătea să meargă în Moldova pentru a-l reșeza în scaun pe Constantin Movilă. Mesajul exprimă poziția oficială a Rzeczpospolitei față de evenimentele de la sfârșitul anului 1611 din Moldova: din vechime și până în zilele de față, domnul Moldovei a fost vasal al regelui Poloniei, iar „un oarecare Ștefan, care își spune fiul lui Tomșa, a mers peste dreptul coroanei, peste slava și cinstea Majestății Sale Regale și pe domnul Constantin, care a fost așezat de Majestatea Sa regală în acea domnie, a mers și l-a alungat din domnie. De aceea majestatea sa regală nedorind ca ceea ce-a fost puterea strămoșilor săi și a însuși majestății sale regale, să fie un atentat al acelui om la slava majestății sale regale a poruncit panului Ștefan Potocki staroste de Felin, ca el cu o parte din acea armată care se află în serviciul Majestății Regale să ia bani, să meargă în Moldova, pe acel om de acolo să-l alunge, pe Constantin domn al majestății sale regale în acel stat să-l așeze din nou și să-l întărească” [115, p. 413-414].

Așadar Ștefan Potocki, cumnat cu Constantin Movilă, din porunca regelui, avea să meargă în Moldova și să îl reșeze pe fiul lui Ieremia Movilă în scaun așa cum a mai făcut deja în 1608 [229, p. 105]. Mai târziu, intervenția din Moldova a fost criticată cu vehemență atât de către opinia publică din Polonia, cât și de principalele persoane în stat, inclusiv de către același Stanislaw Żółkiewski [152, p. 301]. Însă inițial Ștefan Potocki a avut tot sprijinul oficialităților poloneze, iar acțiunea lui era susținută la cel mai înalt nivel [115, p. 415-416].

De la Constantinopol la Veneția la mijlocul lui iunie venea știrea despre un sol polonez care susținea în special scoaterea lui Ștefan Tomșa al II-lea din scaun și prevenirea atacurilor tătarilor și moldovenilor asupra teritoriilor poloneze [65, p. 335].

Lucrurile la nord de Dunăre aveau să se precipite și mai mult și iarăși din aceeași cauză principelui transilvănean. O petiție semnată de Gabriel Báthory, datată cu 2 iunie 1612, trimitea comitalelor ordine pentru a aduna bani pentru războiul împotriva turcilor [66, p. 345-346]. Această reorientare neașteptată s-a datorat intrigilor țesute împotriva sa la Constantinopol. Andrei Géczy, solul trimis de principele Transilvaniei la Constantinopol, în loc să militeze pentru interesul lui Gabriel Báthory a obținut pentru el domnia Transilvaniei [102, p. 249-250]. În Ardeal s-a declanșat o răscoală împotriva principelui, iar Andrei Géczy avea să se ralieze răsculaților [185, p. 75-92]. Radu Mihnea, domnul Țării Românești, i-a scris principelui Transilvaniei o scrisoare în care îl îndemna să lase scaunul Transilvaniei în favoarea alesului Porții ca mai apoi, când situația îi va fi prielnică, să revină. Andrei Géczy, aflându-se la București, avea să îi scrie fostului său stăpân o scrisoare în care îl acuza de toate păcatele săvârșite în trecut: „Măria ta te-ai semețit împotriva împăratului turcesc, împotriva lui ai pornit asupra Munteniei, ai pustiit-o... Nemulțumindu-te cu atâta, ai aruncat bir anual asupra Munteniei

și Moldovei... Și mai presus de acestea te-ai ridicat împotriva stăpânirii craiului Ungariei, ai pustiit și ai amenințat țara lui”, de aceea „... e de temut că vom pierde țara cu desăvârșire”. Favoritul Porții putea miza pe sprijinul orașelor săsești din Transilvania aflate în conflict cu principele transilvănean [153, p. 47]. În afară de sprijinul local, Andrei Géczy trebuia să beneficieze de un consistent contingent otoman, care avea să îl instaleze în scaunul Transilvaniei. În acest sens, la 4 iulie, Andrei Dóczy scria că „turcii se află în Țara Românească foarte aproape de granițele transilvănene” [102, p. 250]. Două zile mai târziu, la 6 iulie 1612, același funcționar habsburgic îl informa pe împăratul Matia că „turcii se află la granița Țării Românești, la 7 mile depărtare de Brașov, sunt trei pașale de vază” [102, p. 250].

Totuși, acest ajutor nu a mai ajuns la Andrei Géczy. Explicăm acest lucru prin evenimentele care aveau să se producă în Moldova și prin prioritățile pe care le vor stabili otomanii față de periclitarea pozițiilor sale la nord de Dunăre. Contingentele militare destinate scoaterii lui Gabriel Báthory din scaun s-au îndreptat firește spre Moldova unde Ștefan Potocki a pornit campania de restabilire a lui Constantin Movilă în scaun [102, p. 250]. Problema Transilvaniei avea să fie amânată pentru mai târziu, mult mai importantă pentru otomani era atunci combaterea acțiunii poloneze în Moldova.

Cu ceva timp înaintea începerii campaniei, Grzegorz Kochański scria din Constantinopol lui Ștefan Potocki [65, p. 335] că toate demersurile diplomatice privitoare la problema domnului Moldovei nu au dat niciun rezultat. Ultimele soluții pe care solul polon le propunea erau: Constantin Movilă să trimită acolo la el pe cineva din ai săi sau, mai mult, să trimită o sumă de bani ca unor să le închidă gura ca aceia pe care „e greu să-i hrănești cu promisiuni”. Pe 24 iunie a fost la sultanul turc în audiență și acolo a stat cu toți vezirii de față. A expus pe larg pagubele aduse regatului, ceea ce nu prea le-a plăcut vezirilor. Totodată, oprirea și întemnițarea la Camenița a capigilor nu le convinea turcilor problemă mare pentru sol - „le răspund cum pot mai bine, dar împotriva adevărului e greu”. Turcii mai cereau extrădarea boierilor moldoveni și urgent a haraciului pentru trei ani. În ce privește pierderile comise în regat, vezirul le pune în seama lui Constantin și a boierilor lui. În aceeași scrisoare Kochański spunea că grecii în locul lui Báthory promovează pe altul. Înaintea venirii lui, aici toți vorbeau de război cu Polonia, dar la moment era liniște, dar așa cum îi părea, toți îl așteaptă pe Nasuf pașa care era în Asia [17, 1612, p. 171].

Otomanii nu doreau să facă oarecare concesii în problema deținătorului scaunului domnesc din Moldova. Situația armatei care trebuia să meargă în Moldova nu era strălucită. Eforturile de a aduna o armată competitivă [17, 1612, p. 42] în condițiile în care principalele

forțe poloneze erau îndreptate în direcția Moscovei nu puteau decât să întâmpine greutăți serioase. Soarta campaniei era pecetluită de la bun început.

Speranța într-o victorie era foarte mare în tabăra poloneză. Ștefan Potocki era sigur de un rezultat pozitiv, cu atât mai mult cu cât anume el se erija în ultima vreme într-un fel de protector al Moldovei [44, XVII, p. 56-65].

În același timp, nu toată lumea din Rzeczpospolita era încântată de trimiterea oștirilor în Moldova și de implicarea într-un nou conflict armat cu consecințe imprevizibile [98, p. 151]. În scrisoarea din 17 iulie 1612, exact în perioada când armata poloneză suferea înfrângere, Jakob Zadzik subcancelar îi scria episcopului de Warmin: „Staroste Felinului <Ștefan Potocki *n.ns.*> cu oameni a intrat în Moldova. Domnul Dumnezeu știe ce ne vor aduce aceste acțiuni particulare. Mă tem că vom plăti veniturile străine prin sănătatea și integritatea Rzeczpospolitei. Acum Turcul <sultanul *n.ns.*> ține foarte mult la acele lucruri și prin doi ceauși trimiși la rege, dorea ca Tomșa, pe care el l-a așezat, să nu fie tulburat ... iar noi de acele lucruri nu ținem cont și cu o mână dorim și Orientul și Sudul în întregime” [17, 1612, p. 173]. Mai târziu și Stanislaw Żółkiewski va susține că a fost împotriva acelei campanii din Moldova [17, 1612, p. 179]. O să amintim aici și faptul că o parte din boierii moldoveni au refuzat să meargă în Moldova, intuind dezastrul care avea să urmeze [46, p. 60].

Anticipând evenimentele, Andrei Dóczy îi scria arhiducelui Maximilian despre alungarea din scaun a lui Ștefan Tomșa al II-lea încă la 19 iunie 1612, ceea ce însă era mult prea departe de adevăr [60, p. 256].

Ștefan Potocki a intrat în Moldova cu un contingent militar de aproximativ 6 000 de ostași [98, p. 251; 46, p. 60] la sfârșitul lui iunie - începutul lui iulie [139, p. 1068]. Lui i se opunea armata solidă adunată pentru a merge în Transilvania să-l scoată pe Gabriel Báthory [17, 1612, p. 179], dar care, până la urmă, a fost reorientată în direcția Moldovei, unde, în viziunea otomanilor, era mai mare nevoie atunci. Conform informațiilor lui Żółkiewski, armata otomană era formată din trei pașe, cinci sangiaci, armata domnului Moldovei, Ștefan Tomșa al II-lea [46, p. 60] la care s-a adăugat un corp militar din Țara Românească. După cum mărturisesc izvoarele istorice ale vremii, comandantul trupelor poloneze a făcut niște greșeli strategice. Iată ce mărturisește cronicarul polonez Piasecki despre această bătălie: „Și poate că ar fi evitat pericolul dacă ar fi ascultat de sfaturile rotmiștrilor. Nu a trimis înainte spioni ca să vadă ce fel de armată îi stă în față” [98, 251-252].

Soarta campaniei era previzibilă și pentru cercurile diplomatice de la Constantinopol. Harlay îi scria lui Puisyeulx că solul polonez la Constantinopol cere de la Poartă restabilirea lui Constantin Movilă în scaun și scoaterea lui Ștefan Tomșa, care a devastat Pocuția. Acesta

amintea de campania lui Ștefan Potocki, care pentru a-și răzbuna pagubele comise de noul domn al Moldovei, a intrat cu oaste polonă și tătară în Moldova, arzând și pustiind, a ucis chiar pe ambasadorii turci trimiși la regele Poloniei [69, p. 147-148]. Despre încercarea lui Constantin Movilă de a recupa tronul Țării Moldovei scria și bailul Veneției, această intenție avea puțini șorți de izbândă din cauza că Ștefan Tomșa al II-lea avea suficiente ajutoare pentru a se menține în scaun [65, p. 335]. Către habsburgi venea știrea că schimbarea domnului Moldovei nu era atunci posibilă [60, p. 262-263].

După informațiile din epocă, bătălia s-a desfășurat rapid cu un atac furibund al trupelor otomane [139, p. 1068]. Din cauza reliefului, trupele poloneze nici nu au reușit să se desfășoare adecvat. Lipsa informației veridice despre trupele adversare a constituit o altă cauză a eșecului. Piasecki relatează că „adversarul cu o armată de 30 000 s-a așezat în preajma munților. S-a petrecut asta într-un loc numit Cornul lui Sas, vestit prin multe înfrângeri ale moldovenilor, polonezilor, iar mai ales a lui Wisniowecki [175, p. 68-69]. Când polonezii au încercat să se așeze în ordinea de luptă, nu aveau loc pentru desfășurarea rândurilor lor adversarul a lovit din față și în ambele flancuri așa de rapid încât nu au avut timp să-și scoată săbiile. Mai mult, prin luarea malului râului i-au atacat din spate de unde i-a înconjurat fără luptă pe toți. Au ieșit puțini printre rândurile dese ale adversarilor, dar și dintre aceia mulți au pierit în apele repezi de acolo. Ștefan Potocki s-a ascuns printre carele taberei, dar a fost cunoscut și dus la Tomșa, după câteva luni, a fost trimis la Constantinopol” [98, p. 251-253]. Descriind bătălia de la Cornul lui Sas, Miron Costin scria inspirat, după cum se vede, din cronica lui Piasecki: „Acela loc, Cornul lui Sas, este cotit Prutul, însă cotul este din partea despre răsăritu, iară din partea aceastalaltă, unde era tabăra leșască, este ieșită apa Prutului pieptu la cîmpu. Într-acela loc au făcut oștile lui Ștefan vodă și tătarîi la leși năvală. Și n-au ținutu războiul leșii nimica, cât în cela războiu, așe de sirgu, s-au spăimatu și s-au amestecatu leșii, cât nice tunurile o dată n-au apucat să sloboadză. Singur Potoțhii, pentru să i să tăinuiscă numele, au datu între carăle haiducilor, ce apoi l-au văditu haiducii” [46, p. 60].

În urma acelei bătălii avea să-și piardă viața fostul domn al Moldovei, Constantin Movilă. Știrile despre felul în care el a pierit diferă. Dacă cronicarul polonez Piasecki arată că a murit din cauza frigului și a condițiilor grele cu care nu era deprins [98, p. 252], Miron Costin oferă un alt tablou: „Iară Costantin vodă au cădzut pre mâna unui tătar, carele înțelegându cine este, vrîndu să-și facă cinste la hanul, ferinsu-se de Cantemir, depreună cu niște cetași ce avea tătarul, au fugitu cu Costantin vodă și cu un comis a lui, anume Mihăilescul. Și cîndu au sosit la Dașău, ferindu-se iarăși și acolo de turci să nu-l ia pre Costantin vodă, au găsit o luntre mică și s-au băgatu să treacă singuri tătarîi. Trecîndu apa Niprului, s-au scornitu vîntu și s-au împlutu luntrea

de apă și acolo s-au înecat Costantin vodă în Nipru” [46, p. 60-61]. De soarta fiului său nu știa nimeni Elisabeta Movilă la începutul anului 1613, adresându-se marelui cancelar al Lituaniei Leon Sapiecha pentru a stăruie pe lângă rege ca solul care a fost trimis la Constantinopol să se intereseze de soarta fiului său și să-l readucă în scaun [17, 1613, p. 14]. Într-o relatare de la mijlocul lui august, Harlay spunea că fostul domn al Moldovei avea o armată formată din 4 000 de polonezi și mai multe mii de tătari. Tătarii l-au părăsit pe Constantin, au întors armele și l-au înconjurat pe la spate, punându-l între două focuri, iar mulți polonezi au căzut în robie la tătari [69, p. 150-151]. De altfel, aceeași cifră de 4000 de oșteni polonezi care au intrat în Moldova era comunicată și de bailul Veneției la Constantinopol, Christofor Valier, către doge [65, p. 336].

În „Lista armatei care a intrat în Moldova cu panul Ștefan Potocki, starostele Felinului, care aducea la domnia Moldovei pe cumnatul său domnul Movilă” [30, p. 235] găsim trecute companiile husarilor și cazacilor. Cele două componente ale armatei lui Ștefan Potocki întrunesc împreună 2710 de persoane, iar în dreptul fiecărei este trecută soarta după bătălie. Cu excepția companiilor de husari ale lui Oworzicki și Krzelowski și ale cazacilor conduse de Wasielkowski și Marek, toate celelalte au pierit, deși nu prea este clară soarta companiilor conduse de Steniuta și Jordan Spytek în dreptul cărora a rămas loc gol. Deși menționează că a pierit compania condusă de Kaminski, în dreptul ei nu este indicat numărul husarilor. Prin urmare, la lista generală trebuie adăugați cele 100-200 de persoane din această din urmă companie care nu au fost luate în seamă la calculul final.

Din alte surse contemporane aflăm că au pierit cinci companii de „kwartă” [214, p. 102-103] și că nu s-a salvat mai mult de trei sute din întreaga oaste [33, p. 21]. Evident că lista nu este completă, dacă mai ținem cont de faptul că din armata care îl readucea pe Constantin Movilă în scaun mai făceau parte nobili din Rusia Mică, boieri moldoveni și infanteria, care nu-i trecută în lista menționată mai sus [30, p. 235]. Cifra amintită se referea, probabil la oștirea regulată din Rusia Roșie plătită în baza „kwartei”, acel impozit din care se forma armata regulată. Așadar cifra indicată de Piasecki de 6000 de oșteni pare a fi apropiată de realitate.

Ștefan Potocki a căzut prizonier [98, p. 252]. Autorul Cronicii de la Camenița arată că el a fost ținut prizonier „15 săptămâni” [139, p. 1069]. După cereri repetate ale otomanilor, domnul Moldovei a fost nevoit să îl trimită la Constantinopol [79, p. 155-156]. De aici înainte toate problemele legate de campania eșuată a lui Ștefan Potocki în Moldova trebuiau puse pe seama nerespectării de către acesta a ordinelor și poruncilor date de rege sau de Stanislaw Żółkiewski, care era responsabil de supravegherea acestei acțiuni. În relațiile cu Poarta Otomană problema lui Ștefan Potocki trebuia de asemenea abordată în anumiți termeni, fiind pus accent pe nerespectarea de către acesta a ordinelor venite din partea regelui. Mai târziu, în corespondența

diplomatică va apărea ideea că nobilul polonez a intrat în Moldova din intenție proprie fără știrea regelui și chiar împotriva ordinelor acestuia [98, p. 255].

În sistemul politic polonez, în care disputa dintre rege și nobilime era una foarte aprigă, în urma unor asemenea insuccese, trebuia găsit țapul ispășitor. Și el a fost găsit bineînțeles în persoana lui Ștefan Potocki [146, p. 175].

Ștefan Tomșa al II-lea a inițiat propria politică în conjunctura creată. El a încercat să tragă toate foloasele în urma acestui succes neașteptat. Imediat după înfrângere, sleahta poloneză de la graniță cu Moldova și-a regrupat forțele și s-a mobilizat în câteva tabere în punctele strategice. O persoană de încredere din tabăra de la Camenița îi scria lui Janusz Zasławski, voievodul Volâniei, la 2 august 1612, că Ștefan Tomșa ține la el mai mulți prizonieri polonezi, dar că ar fi de acord să-i elibereze dacă ar primi înapoi cetatea Hotinului [33, p. 19-20]. Cu o zi înainte, la 1 august, de la Liov, același Janusz Zasławski a primit o scrisoare în care se menționa aceeași intenție a lui Ștefan Tomșa al II-lea de a negocia și de a schimba prizonierii, pe care îi avea mulți, pe Cetatea Hotinului. În cazul în care nu i s-ar fi îndeplinit dorința, intenționa să o ia cu forța, de asemenea amenința să meargă și asupra Cameniței, cu atât mai mult cu cât avea mulți turci cu el [33, p. 21-23]. Cronica armeană de la Camenița menționează o incursiune a tătarilor lui Mehmet Ghirei a fratelui hanului și a moldovenilor în zonele aferente Cameniței în ziua de 27 iulie [139, p. 1069]. Detașamentele tătărăști au fost îndreptate spre Skala, Iazlowiec și Trembowla [33, p. 21-23].

După aflarea știrilor din Moldova, polonezii au organizat apărarea hotarelor imediat după eșecul campaniei lui Ștefan Potocki. La graniță cu Țara Moldovei, Polonia avea câteva cetăți puternice printre care desigur și cetatea Hotinului cedată de Movilești. Lângă Camenița era un asemenea detașament care număra 2000 de persoane. În ziua de 30 august 1612, la Camenița a venit și Stanisław Żółkiewski și n-a plecat de aici până când nu a fost încheiată, la începutul lui octombrie, pacea cu Ștefan Tomșa al II-lea [139, p. 1069]. Pentru domnul Moldovei cetatea Hotinului rămânea o problemă deschisă. Anume aceasta va deveni de aici încolo un element de bază în demersurile diplomatice ale lui Ștefan Tomșa al II-lea. Pentru început, preocupările domnului Moldovei s-au îndreptat spre recunoașterea de către polonezi a drepturilor la scaunul Țării Moldovei. Acest deziderat era mai ușor de realizat acum după victoria asupra armatei poloneze și dispariția lui Constantin Movilă. Ultimele știri despre el au fost la sfârșitul lui iulie, când se spunea că i-a făcut prizonieri pe doi capegi pe care sultanul turc i-a trimis la dânsul cu ordinul să cedeze în fața lui Ștefan Tomșa al II-lea și probabil i-a și omorât [69, p. 148-149].

După bătălia de la Cornul lui Sas, domnul Moldovei a trimis la Constantinopol o parte din prizonieri și un anumit număr de capete ale polonezilor omorâți în timpul bătăliei. Pe aceștia

i-au arătat solului polonez undeva pe la începutul lui septembrie, care a avut parte de un „spectacol rușinos”. Pe atunci însă domnul Moldovei încă nu-l expediase la Constantinopol pe conducătorul expediției, Ștefan Potocki despre care se știa că Ștefan Tomșa al II-lea nu dorește să-l elibereze până nu i se va retroceda Cetatea Hotinului precum și boierii refugiați în Polonia împreună cu Constantin Movilă [69, p. 152]. Solul polonez trimis la Constantinopol [44, XVI-XVII, p. 187-189], trebuia să-l convingă pe sultan că evenimentele din Moldova nu au nimic de a face cu poziția oficială a regelui care este pentru menținerea bunelor relații dintre cele două puteri. În septembrie același Harlay scria despre porunca sultanului adresată domnului Moldovei să-l trimită la Constantinopol pe Ștefan Potocki [69, p. 152-153]. Între timp, probabil, această ultimă poruncă a sultanului a fost îndeplinită, iar între luna septembrie și prima săptămâna a lui octombrie Ștefan Potocki era deja trimis la Constantinopol. Magnatul polonez a fost întemnițat pentru câțiva ani și a fost eliberat tocmai în 1616, în urma demersurilor făcute de Gașpar Grațiani [94, p. 23] și cu asistența financiară a armenilor din Liov [211, p. 275]. Într-un raport olandez din octombrie 1616, se menționează că „Potocki de curând a fost dăruit domnului Grațiani ca răsplată pentru serviciile lui, și a fost eliberat după ce a plătit acestui Grațiani pentru răscumpărarea sa 23.000 de taleri imperiali” [84, p. 1069].

Știrea lui Christofor Valier de la Constantinopol cu privire la restabilirea bunelor relații dintre Poartă și Rzeczpospolita datează de la 6 octombrie 1612, [65, p. 339]. Polonezii n-au acceptat starea, instituită în Moldova după înlăturarea lui Constantin Movilă. Ștefan Tomșa al II-lea, în viziunea lor, s-a ridicat împotriva prerogativelor regelui de a numi în Moldova domni, prerogativă pe care predecesorii lui au avut-o din vechime [115, p. 413].

În ceea ce privește intenția otomanilor de a-l detrona pe Gabriel Báthory, aceasta avea să eșueze în 1612. Bătălia dintre brașovenii susținători ai lui Andrei Geczy și armata condusă de principele Transilvaniei avea să se încheie cu victoria celui din urmă [153, p. 47-54]. Dintre știrile care ne-au parvenit de la sfârșitul anului 1612 merită atenție cele privind încercările lui Ștefan Tomșa al II-lea de a restabili legăturile comerciale cu unele orașe transilvănene [68, p. 856], precum și revenirea în discuție a prăzilor săvârșite la frontieră de către polonezi și cazaci [68, p. 856-857]. După evenimentele din Țările Române în capitala Imperiului Otoman circulau zvonuri despre posibilitatea transformării acestora în pašalâc [65, p. 340], cu atât mai mult cu cât evenimentele din Moldova au încordat relațiile Imperiului Otoman cu Rzeczpospolita, iar încercarea de a-l scoate din scaun pe Gabriel Báthory și a-l pune în locul acestuia pe Andrei Geczy a eșuat și nimeni nu știa ce poate să aducă viitorul. Mai mult, principele ambițios nu se pregătea să cedeze puterea de bună voie și atunci începuseră deja tratativele cu habsburgii privind sprijinul militar pe care aceștia di urmă aveau să i-l dea. Pentru întreaga perioadă a

domniei lui Sigismund III menținerea legăturilor de pace cu Turcia rămânea un imperativ important. De cele mai multe ori, după încercarea tranșării problemelor pe calea armelor, se revenea la tratative de pace și încercarea de a consolida relațiile de bună vecinătate între cele două puteri [256, p. 181].

În situația creată, regatul din nordul Moldovei s-a văzut nevoit să accepte o stare de moment. Este adevărat că în perioada următoare autoritățile poloneze vor transfera disputa politică pentru Moldova pe plan diplomatic. Rațiunea de stat și interesele din Rusia au determinat această opțiune. Prin urmare, în perioada următoare polonezii au încercat să facă presiuni mai ales diplomatice asupra domnului moldovean atâta timp cât principalul lor obiectiv era în continuare impunerea pe tronul Moscovei a lui Vladislav, fiul lui Sigismund III Waza.

II. 4 Concluzii

1. Evenimentele în care a fost implicată Țara Moldovei în 1611 au fost provocate de principele Transilvaniei Gabriel Báthory care a dorit să devină suzeran al Țării Românești și al Țării Moldovei. Prin implicarea lui Constantin Movilă în conflictul dintre Radu Șerban și Gabriel Báthory s-a urmărit de fapt instituirea protectoratului moldav asupra Țării Românești. Toate evenimentele produse în 1611 confirmă faptul că moștenirea lui Mihai Viteazul era vie în mințile principilor de la nordul Dunării și fiecare dorea să îi repete isprava în felul său.

2. Constantin Movilă a fost mazilit din cauza participării de partea lui Radu Șerban la campania de restabilire a acestuia în scaun, iar Regatul Polonez nu a reușit să intervină în anul 1611 fiind angajat în ostilitățile de pe frontul moscovit.

3. Campania militară poloneză din vara anului 1612, terminată cu insucces a arătat limitele potențialului militar pe care le avea la acel moment Rzeczpospolita. Era imposibil să se lupte pe două fronturi. Odată cu insuccesul campaniei lui Stefan Potocki, regele a dezavuat acțiunile ginerelui lui Ieremia Movilă, punând-o pe seama acțiunilor lui samavolnicești, iar conducătorul campaniei, Stefan Potocki, a fost găsit drept țap ispășitor, care, chipurile, a încălcat ordinul atât al regelui, cât și al hatmanului de câmp, Stanisław Żółkiewski.

5. Evenimentele din 1612 au demonstrat încă o dată interdependența țărilor române și se încadrează în lupta pentru putere dusă atât de marile puteri, cât și de ambițiile principilor locali. Totodată insuccesul campaniei poloneze și victoria categorică otomană s-a datorat pregătirilor prealabile otomane care au pregătit armata pentru detronarea lui Gabriel Báthory, dar au reorientat-o spre Moldova.

6. Domnul Moldovei, Ștefan Tomșa al II-lea, a ocupat o poziție activă antipolonă încă din momentul urcării sale în scaun. El a întreprins mai multe campanii în Polonia cu scopul de a-i determina pe aceștia să îi predea pe boierii moldoveni care și-au găsit refugiu în Polonia, sau cel puțin să înceteze pregătirile pentru scoaterea sa din scaun. Campaniile lui au continuat în teritoriul polonez cu o nouă forță după înfrângerea polonezilor la Cornul lui Sas în alianță cu tătarii și contingentele turcești ale pașalelor de la frontiera Moldovei.

7. Acordul semnat la sfârșitul campaniei din 1612 între Ștefan Tomșa II și oficialitățile poloneze era *de facto* un armistițiu atâta timp cât principalele probleme rămăneau nesoluționate: polonezii nu i-au extrădat pe boierii moldoveni adversari ai lui Ștefan Tomșa al II-lea, Hotinul a rămas în posesia lor și ei nu au renunțat la scoaterea domnului moldovean din scaun.

Capitolul III. Țara Moldovei în cadrul relațiilor internaționale în timpul primei domnii a lui Ștefan Tomșa al II-lea

III.1 Chestiunea ardeleană

Odată cu evenimentele din 1612 se profila o nouă realitate politică la nord de Dunăre. În Țara Moldovei, domnea Ștefan Tomșa al II-lea, ostil polonezilor și fidel turcilor. După înfrângerea polonezilor în Bătălia de la Cornul lui Sas, mazilirea domnului moldovean și restabilirea Movileștilor a fost trecută pe plan diplomatic atâta timp cât polonezii erau angajați pe frontul moscovit. Tratatul dintre Ștefan Tomșa al II-lea și polonezi încheiat la sfârșitul anului 1612 a stabilit o stare de armistițiu convenabilă principelui moldovean, chiar dacă cele două chestiuni rămâneau deocamdată nerezolvate: partizanii Movileștilor se aflau în Polonia, iar în cetatea Hotinului stătea garnizoana poloneză.

Totodată, otomanii mai aveau o problemă stringentă la nord de Dunăre. Preconizata campanie din 1612 împotriva lui Gabriel Báthory a fost redirecționată spre Moldova. Mai mult decât atât, ambițiosul principe a început tratative cu adversarii săi – habsburgii – de la care dorea să obțină sprijin. De asemenea, a început tatonările în privința lui Radu Șerban voind un tratat de vasalitate, aproape la fel cum a procedat Radu Mihnea în clipa urcării în scaun în prima domnie din primăvara 1611. Toate acestea presupuneau din partea otomanilor acțiuni energice, care să ducă la scoaterea lui Báthory din scaun, acțiuni care îi conferea lui Ștefan Tomșa al II-lea un rol important.

Așadar, unul dintre evenimentele determinante ale lui 1613 din spațiul românesc a fost campania din Transilvania pentru scoaterea din scaun a lui Gabriel Báthory, deși nu pot fi neglijate nici schimburile diplomatice polono-otomane, precum și relațiile domnului Moldovei, Ștefan Tomșa al II-lea cu influenții săi vecini din nord. În ceea ce îl privește pe principele Transilvaniei, acesta după cum arăta N. Iorga era „desigur prea vioi, turbulent și nedisciplinat pentru „un rob al sultanului” [87, p. 136].

Situația domnilor din Moldova și Țara Românească în prima jumătate a anului 1613, devenise deloc liniștită. Otomanii și-au adus aminte, în cazul ambelor țări, de tributul restant pe 1611, pe care domnii celor două țări nu l-au plătit. Chiar dacă informația furnizată de Christofor Valier arată că turcii au cerut pe lângă tributul obișnuit altul în plus [65, p. 340]. În cazul tribului Țării Moldovei pentru 1611, la începutul lui 1612, banii erau la Hotin, la Constantin Movilă, iar demnitarii polonezi se gândeau cum să îi folosească mai bine. Tributul Țării Românești, de asemenea nu a fost expediat la Constantinopol, iar în 1613, domnul Țării Românești a primit

aceeași somație pentru tributul restant pentru perioada 16 martie 1611 – 3 martie 1612 [79, p. 156-157].

Până în prezent, în istoriografia românească „chestiunea ardeleană” – scoaterea lui Gabriel Báthory din scaun nu s-a bucurat de o atenție specială. Problema în cauză a fost abordată în trecut fără să i se acorde o atenție specială. Studiile și documentele publicate au prezentat situația din jurul Transilvaniei în 1612 și 1613 în contextul larg al relațiilor politice internaționale, semnalând eforturile principelui transilvănean pentru a se menține în scaun. Prin urmare, am reevaluat sursele publicate și le-am coroborat cu noile materiale inedite depistate în arhivele străine.

Pentru principele Transilvaniei nu mai era cale întoarsă. El a înțeles că a pierdut orice sprijin la Poartă, și dacă nu va lua măsuri urgente, soarta lui urma să fie pecetluită. În situația creată, singurul sprijin putea să vină de la habsburgi, foștii săi adversari, care nu ar fi fost împotriva să revină în forță atât în Transilvania, cât și în Țara Românească. Se știe că la sfârșitul anului 1612 – începutul anului 1613, Gabriel Báthory a pornit tratative cu imperialii în care era amintit deseori numele lui Radu Șerban. Consilierii imperiali, de asemenea, veneau cu diferite soluții [102, p. 252], printre care formarea și trimiterea armatelor în Ardeal și Țara Românească. În cazul în care fostul domn ar izbutit să-și reocupe tronul, otomanii ar fi luptat împotriva acestuia și ar fi lăsat în pace Transilvania [60, p. 294]. Soluția oferită de principele Transilvaniei părea tentantă pentru mai multă lume, inclusiv pentru Radu Șerban [64, p. 485-486]. În general, în această perioadă fostul domn al Țării Românești a desfășurat o activitate diplomatică intensă, emisarii săi se aflau, în secret în țară [64, p. 479-480], purta tratative cu hatmanul polonez Żółkiewski, și la împăratul habsburgic Matia [64, p. 481].

Pentru scoaterea lui Gabriel Báthory din scaun era nevoie însă de organizarea unei noi campanii militare atâta timp cât cea de anul trecut a fost redirecționată spre Moldova. Otomanii, într-o primă fază, au întreprins demersurile necesare diplomatice adresate austriecilor pentru a menține pacea și pentru a nu-i acorda sprijin lui Gabriel Báthory și Radu Șerban [64, p. 484-485]. Fără să dorească înăsprirea relațiilor cu Poarta Otomană, unii demnitari din Consiliul Aulic de Război propuneau ca problemele existente să fie soluționate pe cale diplomatică, iar în ce îl privește pe Radu Șerban, noul ambasador de la Poartă avea să intervină pe lângă sultan ca Radu Șerban să revină în scaun în locul lui Radu Mihnea [60, p. 293-294]. În același timp, Valentin Lepeș, episcopul de Nitra și cancelarul Ungariei, considera utilă strângerea armatei și intrarea împreună cu Radu Șerban, în Transilvania. Având trupe suficiente ei ar fi făcut o „treabă bună” [102, p. 252]. A fost propusă de asemenea soluția ca Radu Șerban să meargă în Polonia pentru sprijin militar, să ocupe scaunul Țării Românești și apoi să obțină mila otomanilor cu ajutorul

diplomației habsburgice [102, p. 252]. O solie a principelui Transilvaniei a venit la Viena la mijlocul lui februarie pentru a trata condițiile de ajutor pe care urmau să îl acorde austriei principelui. Dar solii acestuia au fost întâmpinați cu rezerve la Viena. În capitala Imperiului Habsburgic circulau zvonuri că principele Gabriel Báthory ar fi făcut pace cu turcii [60, p. 242]. În consecință timpul trecea iar principele Transilvaniei nu avea nicidecum sprijinul scontat din partea imperialilor. În acea situație critică el continua să emită pretenții. Unii reprezentanți ai nobilimii maghiare îi cereau împăratului Matia să elibereze Ardealul, Moldova și Țara Românească de sub „jugul turcesc” [64, p. 488-489], însă aceste apeluri rămâneau fără răspuns. În situația în care imperiul se confrunta cu probleme de ordin financiar, iar războaiele se duceau cu trupe de mercenari, rămâneau puține șanse de transpunere în viață a acestor dorințe. Cât de mare era criza financiară în care s-a pomenit imperiul se poate judeca și după numeroasele plângeri ale lui Nicolae Pătrașco pentru achitarea sumelor restante de întreținere [60, p. 235].

Chiar dacă tratativele înaintau anevoios, habsburgii au hotărât să profite de situație și să înainteze principelui propriile condiții. În momentul redactării finale a tratatului dintre împărat și Gabriel Báthory, principelui Transilvaniei i s-a cerut să recunoască greșeala că l-a scos pe Radu Șerban din Țara Românească și că a atacat regatul Poloniei întrucât „știa că Radu a fost pus în această provincie de Maiestatea Sa <împăratul *n.ns*>. Să lucreze acum ca acest Radu să fie adus înapoi, iar regele Poloniei să fie despăgubit” [102, p. 252]. Înțelegând că în scurt timp o solie urma să plece la Constantinopol, Radu Șerban a cerut ca să plece un om de-al său împreună cu solul austriac [64, p. 490]. Această cerere însă avea să fie refuzată de împărat [64, p. 490]. De negocierile dintre principele Transilvaniei și austrieci au aflat curând și otomanii. La sfârșitul lui aprilie, în cercurile diplomatice de la Constantinopol se vehicula că Poarta ar fi ordonat domnilor Țării Românești și Țării Moldovei să fie gata, ca la chemarea sa să intre în Transilvania pentru a lupta împotriva habsburgilor [69, p. 156].

Presiunea asupra principelui Transilvaniei se făcea din toate părțile. În interiorul Transilvaniei societatea era divizată între cei care îi acordau în continuare sprijin lui Gabriel Báthory și cei care erau împotriva lui. Printre opozanți s-au pomenit și secuii. Atunci când aceștia au trimis o parte din vite, pentru o mai mare siguranță, în Moldova, principele l-a îndemnat pe Ștefan Tomșa al II-lea să le confiște și atunci când domnul Moldovei a urmat îndemnul lui Gabriel Báthory, a primit ordin de la Constantinopol să le restituie acestora toate bunurile [69, p. 155-156]. Principele Transilvaniei va mai face un apel, de data asta către bistrițeni, fiind interesat de procurarea unor vite din Moldova [68, p. 857]. Către sfârșitul lui mai, în cercurile diplomatice de la Constantinopol se vorbea despre pregătirile de război ale otomanilor, care i-au încredințat această misiune pașei de Silistra Maghiaroglu. Acesta avea

adunată o armată de aproximativ 25 000 de ostași, și era apreciat pentru victoria repurtată asupra polonezilor cu un an înainte [65, p. 341]. Pericolul izbucnirii războiului a adus cele două mari imperii la masa de negocieri, iar soarta lui Gabriel Báthory era decisă [66, p. 352].

Habsburgii au fost scoși treptat din jocul care se derula în jurul Transilvaniei. Informațiile parvenite din această perioadă mărturisesc despre o concentrare masivă a forțelor sub comanda lui Ali pașa Maghiaroglu, nu i-a lăsat nicio șansă cel care cu un an înainte lui Ștefan Potocki. Toate sangeacurile de la Dunăre au primit ordin să-și unească forțele în jurul lui. Asemenea ordine au primit și domnii Moldovei și Țării Românești. La Ianova se afla beglerbeiu Canisei împreună cu Gabriel Bethlen, viitorul principe al Transilvaniei [65, p. 341-342]. Pe lângă concentrarea forțelor externe, otomanii căutau să stabilească legături mai strânse cu opoziția lui Gabriel Báthory din interiorul Transilvaniei. După cum am văzut mai sus, Poarta Otomană acorda sprijin secuilor, dar și orașelor săsești. După înfrângerea din 1612, orașul Brașov se pregătea de o nouă confruntare cu principele tiran care îi leza drepturile. La 12 iulie 1613, Ali pașa Maghiaroglu le scria brașovenilor să îl lase să plece pe Husein ceauș, iar, împreună cu el să trimită și doi pângari pentru sfat [68, p. 858]. La 4 august 1613, comandantul armatei otomane îi informa din nou brașovenii despre starea lucrurilor: sultanul a hotărât să îl scoată din scaun pe Gabriel Báthory, și acesta nu va mai jefui orașele transilvănene [68, p. 858]. Un sol otoman a fost trimis în aceeași perioadă la principele Transilvaniei spunându-i, că a fost mazilit din cauza numeroaselor abuzuri comise [97, p. 31-32]. Dacă până în acel moment domnii Țării Românești și ai Țării Moldovei erau mai mult pe post de observatori în această dispută, de aici înainte lor li se va cere expres să se alăture armatei lui Ali pașa Maghiaroglu. Această perspectivă nu era deloc pe placul ambilor domni. Ei nu aveau de câștigat nimic. Participarea la campanie necesita cheltuieli atât de timp cât oștenii trebuiau fie plătiți, fie răsplătiți. În plus, exista pericolul deloc neglijabil ca în timpul participării la campanie în ambele țări boierii să se răzvrătească și să încerce revenirea lui Radu Șerban, care avea destui susținători, în Țara Românească, și a dinastiei Movileștilor în Moldova. Era posibilă și ridicarea unor noi pretendenți din rândul boierilor înșiși cu atât mai mult cu cât asemenea precedente au existat atât atunci când a fost ales lui Ieremia Movilă în scaunul Moldovei, cât și atunci când Radu Șerban a devenit domn al Țării Românești. Prin urmare, ambii domni vor încerca să scape de obligația de a participa la campania împotriva lui Gabriel Báthory [69, p. 159].

În acele condiții, principele Transilvaniei a întreprins o ultimă încercare de a-i atrage de partea sa atât pe imperiali, cât și pe Radu Șerban. Așa, la 7 [64, p. 497-498] și 8 august 1613 [64, p. 499-500], acesta a dat instrucțiuni solului său, Francisc Macskasy, trimițându-l la imperiali și la Radu Șerban. Extrem de interesante sunt cele referitoare la Radu Șerban. Prin stilul său

arogant, principele își arăta poziția față de cele întâmplare în ultima vreme și, totodată, îi propunea lui Radu Șerban un tratat de vasalitate prin care l-ar ajuta să vină în scaun, iar domnul român să respecte ulterior condiția de supus al principelui: „Noul principe al Valahiei Transalpine <Radu Mihnea *n.ns.*> și-a încălcat jurământul și înțelegerea cu noi”, de aceea „nu vom ajuta pe nimeni altcineva să domnească în locul domnului Radu” <Șerban *n.ns.*>”; și, în continuare: „astfel vor sta lucrurile dacă Radu <Șerban *n.ns.*> va domni în condițiile puse de noi” și „cu ajutorul lui Dumnezeu, și prin forța armatelor noastre vom reinstitui vechea formă de guvernământ în regatul său și toate cele de odinioară. Cei apropiați principelui nu vor fi uitați, iar pe însuși înălțimea sa, Radu, îl vom apăra în domnia sa de răzmerițe și dușmani”. Iată și condițiile cărora Radu Șerban trebuia „să se supună prin jurământ”:

„Prima: Să ne ofere protecție în tot cursul vieții, să ne cinstească, să ne răsplătească întotdeauna tot așa cum îi mulțumești lui Dumnezeu.

A doua: Să fie prieten prietenilor noștri și dușman dușmanilor noștri, fără nicio excepție, să se opună în orice fel tuturor intențiilor și întreprinderilor răuvoitoare împotriva noastră, folosindu-se toate puterile și însușirile sale, iar dacă va afla că vreo țară urzește împotriva noastră să ne atace, să ne dea îndată de știre. Pe lângă acestea, nici însuși voievodul și nimeni dintre ai săi să nu comploteze, pe față sau pe ascuns, spre răul nostru sau al Regatului nostru.

A treia: Fiindcă noi, într-adevăr, cu ajutorul lui Dumnezeu, vom recupera Valahia Transalpină cu armele noastre, o vom încredința prin bunăvoința noastră Înălțimii Sale și în măsura în care reușim până atunci, astfel vrem să numim de acum înainte țara: Principatul Valahiei Transalpine, atât în înscrierile sale, cât și în altele, cu acest titlu, iar noul voievod să se recunoască pe sine, recunoscându-ne pe noi; iar noi îi vom acorda în schimb Înălțimii Sale titlul ce i se cuvine.

A patra: Ca să se bucure de bunăvoința și prietenia noastră și multe beneficii de pe urma acestei noi expediții făcute pe cheltuiala noastră, înainte ca să fie adus și așezat în scaun de către noi, să ni se dea bogății în valoare de 25 000 galbeni, după ce a fost înscăunat în Valahia, tot atâția galbeni să fie achitați; și dacă nu va putea să ne plătească astfel în bogății, după două luni de la venirea pe teritoriul Valahiei, să ne fie achitați 50 000 de galbeni. Iar după aceea să fie obligat într-adevăr pentru totdeauna ca la intervale succesive de timp, să plătească, fără târguială, un tribut de 32 000 de galbeni.

A cincea: Atât Înălțimea Sa, cât și boierii de pe lângă dânsul, să ni se supună de îndată și cu sinceritate prin jurământul său.

A șasea: În acest interval de timp cât planul nostru va fi pus în aplicare prin bunăvoința lui Dumnezeu, atât soția voievodului Radu, cât și soțiile celorlalți boieri și nobili, să fie aduse ca

zălog la curtea noastră numită Eczyed, pe care noi să le trimitem înapoi cu cinste și în pace după ce planul nostru va fi în curs de desfășurare și va corespunde jurământului său.

A șaptea: Să trimită la noi, împreună cu solul nostru, solul său.

A opta: El însuși, de câte ori are nevoie, să vină la noi după ajutor, dacă nu are puteri sau are puține, căci noi având suficientă armată, suntem în stare să preîntâmpinăm pericolul.

A noua: Atât pe însuși voievodul Radu, cât și pe toți cei apropiați lui îi asigurăm de buna noastră credință, căci nimeni dintre ai noștri și nici dintre supușii noștri nu vor fi împiedicați să meargă în pace oriunde, ci mai degrabă va fi însoțit în siguranță” [64, p. 497-498].

Chiar dacă aceste condiții erau apăsătoare se pare că fostul domn al Țării Românești a fost receptiv la apelul celui din cauza căruia a pierdut scaunul în 1611. Au fost înregistrate numeroase apeluri ale lui Radu Șerban din această perioadă pentru a reuși recuperarea scaunului domnesc. Aceste înțelegeri sau poate altele cu același conținut ajungeau la împăratul Matia în urma învoielii făcute de cei doi [64, p. 509-510]. La 21 august, Sigismun Kornis cominica lui Radu Șerban despre venirea la Timișoara a oștirii turcești cu Gabriel Bethlen, noul pretendent al otomanilor pentru scaunul Transilvaniei [60, p. 312-313]. Probabil din cauza încordării situației la graniță și pentru a nu permite vreo provocare din partea celor doi candidați la tronul Țării Românești, Camera Aulică a solicitat expres Camerei Ungare achitarea datoriilor către Nicolae Pătrașcu și Radu Șerban [60, p. 314-316]. La sfârșitul lui august 1613, de la Constantinopol venea știrea despre situația din țările române extracarpatiche: domnul Țării Românești s-a plâns pe Ali pașa Maghiaroglu marelui vizir, iar Ștefan Tomșa al II-lea ar fi încercat recuperarea Hotinului, dar a fost respins cu mare pierdere de polonezi [69, p. 160]. În interiorul conducerii Imperiului Habsburgic era în continuare incertitudine cu privire la acțiunile care ar fi trebuit întreprinse în situația creată. Ioan Molart, scriind arhiducelui Ferdinand, îi explica dificultățile existente în problema ardeleană.

Ajutorul acordat principelui Transilvaniei ar fi provocat război cu Imperiul Otoman. În plus, nici însuși Gabriel Báthory nu trezea încredere în ochii habsburgilor din cauza că l-a încurcat pe Radu Șerban să intre în Transilvania [60, p. 318-320]. Forgach, la rândul său, împreună cu Ladislau Pethe, se adresau împăratului cu apelul de a contribui la restabilirea lui Radu Șerban în scaun [64, p. 503-504].

În această perioadă se întetesc și demersurile lui Radu Șerban către înalții demnitari austrieci pentru a-l ajuta să reocupe scaunul Țării Românești. Împăratul Matia [64, p. 507], arhiducele Maximilian [88, p. 164-165], arhiducele Ferdinand [64, p. 508] și consilierul Ioan Molart [60, p. 320-321] primeau scrisori de la fostul domn al Țării Românești în care erau rugați să-i acorde sprijin pentru recuperarea scaunului domnesc. Pentru a nu tensiona și mai mult

situația, arhiducele Ferdinand scria președintelui Camerei Ungare ca să-i achite lui Radu Șerban pensia la timp, să fie ținut în credință până în momentul în care împăratul îi va rezolva solicitările [60, p. 321-322]. Totuși, alte surse din epocă arată că habsburgii se aflau într-o mare dificultate financiară [66, p. 253-254], iar otomanii pregăteau de această dată temeinic operațiunea de scoatere a lui Gabriel Báthory din scaun [102, p. 291-292].

Surse de la Constantinopol informau la mijlocul lui septembrie că Maghiaroglu se afla la poalele munților și că în scurt timp avea să intre în Transilvania [69, p. 160]. În ceea ce îl privește pe domnul Moldovei, același izvor informează că polonezii înarmați la frontieră erau gata să îl sprijine pe Báthory. Când devenise clar că domnul Moldovei va intra în Transilvania împreună cu oștirea condusă de Maghiaroglu, Gabriel Báthory le-a scris bistrițenilor ca acolo unde vor găsi bunurile moldovenilor să le trimită la dânsul [68, p. 858].

Radu Mihnea, domnul Țării Românești, a ajuns la Brașov la 2 septembrie 1613 cu un contingent armat de 5.000 de persoane. În scurt timp, la 12 septembrie tot acolo a ajuns și domnul Țării Moldovei, Ștefan Tomșa al II-lea, cu 4.000 de moldoveni [86, p. 137]. Pentru a nu deteriora probabil relațiile cu otomanii în cazul unei acțiuni a lui Radu Șerban, arhiducele Ferdinand l-a invitat pe fostul domn să vină grabnic la el [60, p. 322]. La 25 septembrie 1613, Christofor Valier, bailul Veneției la Constantinopol, comunica despre începutul campaniei în Transilvania [65, p. 342]. În același moment, înalții demnitari austrieci au renunțat la ideea susținerii lui Gabriel Báthory, iar Radu Șerban urma să fie recomandat, în urma demersurilor diplomatice, sultanului pentru revenirea în scaun [64, p. 512-513]. Schender, pașa de Buda, pe lângă care se afla și Gabriel Bethlen, viitorul principe al Transilvaniei, îi scria lui Sigismund Forgach despre rosturile campaniei din Transilvania [64, p. 515]. În această situație disperată, lui Gabriel Báthory nu îi rămânea altceva decât să se adreseze din nou lui Radu Șerban ca să vină grabnic în ajutor [64, p. 517]. O scrisoare cu un mesaj similar a expediat principele încă în exercițiu al Transilvaniei o expedia lui Sigismund Forgach [64, p. 520].

La 26 octombrie 1613, Gabriel Báthory nu mai era în viață [68, p. 859]. El ar fi fost omorât de un oarecare Andrei Ieci, care ar fi descoperit că Báthory le-ar fi promis turcilor să le cedeze Aradul și niște cetăți importante din Transilvania. În raportul ambasadorului Veneției de la Viena se mai preciza că „odată cu moartea Transilvania s-a pomenit în puterea quasi – absolută a turcilor... Se crede că Gabriel Bethlen care va fi făcut voievod de ei este în dependența absolută față de otomani”, iar aceștia ar fi putut deveni stăpâni de drept în Transilvania [66, p. 355]. După victoria obținută, cei trei domni și-au declarat credință: „a trăi ca frații și a nu se părăsi unul pe altul până la moarte” [88, p. CXVI]. Ca de fiecare dată când se făcea război armatele implicate în operațiuni militare, pe lângă obligațiile lor de serviciu, mai comiteau și

abateri. Mai multe plângeri pe moldoveni și munteni au ajuns la proaspătul principe, instalat în scunul Transilvaniei, care dădea poruncă să se vegheze la hotarele țării ca hoții să nu ducă în Moldova sau Muntenia vite și nici țărani șerbi să nu fugă din țară. În schimb, negustorii și alți drumeți să aibă trecere liberă din amândouă părțile, „afară de sărăcime și de oameni răi care umblă cu minciuni și cu vite prădate” [68, p. 859-860]. La 12 decembrie 1613, Radu Mihnea și Ștefan Tomșa al II-lea erau încă în Transilvania, iar dieta îi cerea noului principe să le asigure buna vecinătate cu aceștia [102, p. 291].

Evenimentele din jurul Transilvaniei, atât în 1612, cât și în 1613, vor avea un impact determinant pentru situația ambelor țări române extracarpătice. În 1612, armata menită să îl scoată pe principele transilvănean avea să fie îndreptată spre Moldova, unde otomanii au văzut un pericol mai mare, iar în 1613, pe lângă organizarea campaniei militare, otomanii au făcut demersurile pentru a-i asigura domnului Moldovei siguranța necesară din partea polonezilor.

Campania din 1613, cu toate că făcea parte din planul strategic otoman de asigurarea influenței lor la nord de Dunăre, confirma o dată în plus unitatea strategică a Țărilor Române, în care Țara Moldovei își avea locul său bine definit. Prin campania din 1613, otomanii realizau toate punctele din programul lor politic de restabilire a influenței la nord de Dunăre. De menționat, că de mai multă vreme sistemul suzeranității asupra celor trei țări române le asigura un instrument eficient de control asupra întregului spațiu. Astfel, în cazul în care cineva dintre domnii români sau principe al Transilvaniei își aroga mai multe prerogative decât le era permis, urma campania de scoatere din scaun, în cazul în care nu pleca din scaun de bună voie. La asemenea campanii trebuiau să participe ceilalți vasali otomani rămași fideli Porții, obligatoriu tătarii, iar comandant al armatei era numit unul dintre pașalele de la granița Țărilor Române cu propriul contingent militar. Nimeni nu putea face față unei asemenea armate. Așa se explică și înfrângerea polonezilor din 1612 și scoaterea lui Gabriel Báthory din scaun în 1613. În această din urmă campanie moldovenii lui Ștefan Tomșa al II-lea au avut, așa cum am văzut mai sus, un rol important.

III.2 Conflictul diplomatic polono-moldovenesc

În toamna anului 1612, a fost încheiată pacea dintre polonezi și domnul Moldovei. Aceasta reprezenta de fapt un armistițiu. Puși în imposibilitatea de a lupta pe două fronturi, moscovit – prioritar pentru ei, și moldovenesc – polonezii au transferat conflictul cu Ștefan Tomșa al II-lea pe tărâm diplomatic, încercând schimbarea lui în urma soliilor trimise la Constantinopol.

O solie a regelui polon la Constantinopol se plângea otomanilor pe Ștefan Tomșa al II-lea protejat de marele vizir. Ca urmare, acesta le-a poruncit tătarilor să nu mai pustiască Moldova, iar domnul Moldovei a primit permisiunea să meargă la tătari, să caute prăzile și să îi pedepsească pe făptași [69, p. 154]. La mijlocul lui mai 1613, Harlay consemna situația nu tocmai plăcută în care se pomenise diplomația poloneză: ceaușul turc a primit de la ei niște bani ca să prezinte la Poartă evenimentele altfel decât acestea erau. Tot el trebuia să insiste ca în locul lui Tomșa în scaunul Moldovei să fie numit un alt domn [69, p. 156]. O scrisoare de la regele Sigismund III Waza către marele vizir, scrisă la 20 martie, ajungea la Constantinopol cu aceeași cerere: scoaterea din scaun a lui Ștefan Tomșa al II-lea. Pentru aceasta regele i-a dat ceaușului și niște bani [69, p. 157]. La mijlocul lui iunie 1613, solul polonez de la Poartă a cerut ca în Moldova să fie numit domn Gavriil Movilă, iar drept garanție îi va trimite la Poartă pe mama acestuia, Marghita, și pe cei doi frați ai săi, Ioan și Petru.

Ambasadorul francez, cunoscător al realităților constantinopolitane, a indicat și răspunsul marelui vizir: refugiul fiilor lui Simeon în Polonia este nedrept, în plus cerea și restituirea Hotinului [69, p. 158-159]. La 4 iulie, trimițând solii săi la regele Poloniei, Ștefan Tomșa al II-lea se plângea regelui că solii săi au fost atacați mai multe ori de „părintele Constantin” și de Vasile Lozinschi [139, p. 535] și au avut de pățimit din cauza acestora: „pe solii trimiși de la împărat și pe solii noștri, luându-le scrisorile de câteva ori, i-au aruncat în închisoare în Camenița în Cetatea Hotinului, alții au fost omorâți, pe cei de-a treia scrisorilor rupându-le pecețile le-au rupt și nu ajungeau la Majestatea Voastră Regală, jefuindu-i i-au trimis înapoi cu nimic. Neauzită știu și necuviincioasă prealuminate milostive rege solilor să se facă așa ceva pentru care lucruri merg pentru pace și încheierea înțelegerilor”. În continuare, domnul Moldovei ruga să le fie acordată deplina siguranță solilor săi precum deplina siguranță le este acordată solilor și negustorilor polonezi în Moldova, iar făptașii să fie aspru pedepsiți. Îl mai anunța pe rege că împreună cu ceaușul turc Hasan Aga îi trimite pe doi boieri ai săi, Gheorghe Balș și Nicoară mare spătar, pe care tot ce îi vor spune să-i creadă [70, p. 376-378]. În instrucțiunile pe care le-a

dat lui Gheorghe Balș și Nicoară îi cerea scuze regui că nu a reușit să trimită până atunci soli din cauza oștilor dușmane și a răuvoitorilor care stăteau la graniță. Așijderea cerea anihilarea acțiunilor adversarilor săi în Polonia și anunța totodată venirea mitropolitului și hatmanului Moldovei pentru semnarea păcii [44, XVII, p. 85-87].

Ceaușul turc aducea cu el, tradițional cum era primit cu asemenea ocazii, două scrisori, una de la sultan și alta de la marele vizir. Ambele scrisori aveau același conținut și se refereau la boierii moldoveni care s-au refugiat în Polonia la fiul lui Simeon, Gabriel, precum și la cetatea Hotinului, care erau de mult sub ascultarea Porții, conform vechilor tratate.

În scrisori se cerea întoarcerea boierilor, dar și a cetății Hotinului domnului Moldovei [11, p. 223-224]. În paralel, regele Poloniei trimitea scrisoare după scrisoare în care condamna acțiunile lui Ștefan Tomșa al II-lea. În ceea ce privește tronul Moldovei, insista regele polonez, acolo ar trebui puși domni care să convină atât polonezilor, cât și otomanilor. În viziunea sa, domnul Moldovei avea numeroase păcate pe care polonezii nu puteau să i le ierte. Printre altele, potrivit oficialilor polonezi, după ce l-a alungat pe Constantin Movilă, Ștefan Tomșa al II-lea a năvălit în Polonia și a făcut pagube mari. Ca răspuns la aceste acțiuni, o parte din polonezi au încercat să-l readucă în scaun pe Constantin Movilă. După victoria asupra lui Constantin, Ștefan Tomșa al II-lea a pornit o campanie de persecuție a boierilor, acțiuni care au dus la refugiul mai multor boieri în Polonia. Printre aceștia se numărau cei opt boieri solicitați de otomani. În privința cetății Hotinului, după regele Poloniei, aceasta are scop să apere hotarul de jafuri. Scrisoarea lui Sigismund III Waza se termina cu apelul la menținerea bunelor relații polono-otomane [44, XVII, p. 87-89]. De la sfârșitul lui august 1613, de la Constantinopol, așa cum am văzut mai sus, parvenea știrea despre încercarea lui Ștefan Tomșa al II-lea de a recupera Hotinul prin forța armelor, ceea ce însă se pare că era un zvon.

Odată eșuată intenția din 1612 de a-l schimba pe Ștefan Tomșa al II-lea, polonezii mizau că în urma demersurilor făcute de rege domnul Moldovei să fie totuși schimbat, iar în locul lui să fie pus cineva la sugestia lui [65, p. 342-343]. Despre solia poloneză se știa la 10 octombrie 1613 că a ajuns cu multă pompă și că număra circa 200 de persoane. În ceea ce-l privește pe Ștefan Potocki, conducătorul expediției din 1612, acesta era ținut prizonier, iar otomanii nu doreau eliberarea lui [65, p. 343]. Bailul Veneției la Constantinopol care trimitea informația dată a anexat o scrisoare din partea regelui Poloniei adresată sultanului, în care se amintea din nou de dreptul polonezilor în numirea domnilor Moldovei, în conformitate cu vechile tratate, dar și despre motivele pentru care polonezii au reținut cetatea Hotinului [65, p. 344-345].

Harlay, ambasadorul Franței, scria în aceeași zi de la Constantinopol că solul polonez solicita scoaterea din domnie a lui Ștefan Tomșa al II-lea, deoarece acesta ar fi călcat pacea și că

ar fi prădat frontierele Poloniei [69, p. 161]. Cronicarul polonez Pavel Piasecki, referindu-se la evenimentele din 1613 menționa: „A fost trimis la Poarta Otomană Samuel Targowski cu plângerea că Tomșa I-a scos pe adevăratul domn al Moldovei Constantin și stricând toate acordurile între Poartă și Polonia și luat țara. Despre eliberarea lui Ștefan Potocki, „încarcerat Constantinopol în închisoarea numită Neagră, în cătușe de fier, avea să se discute în mod particular ca să nu pară că el a intrat în Moldova din permisiunea Rzeczypospolitej” [98, p. 255]. Polonezii nu au reușit să întreprindă în 1613 mai multe acțiuni în direcția Moldovei. Problema succesiunii la tronul Moscovei rămânea una prioritară pentru Sigismund III Wasa și evenimentele nu erau deloc îmbucurătoare nici în 1613. Întorcându-se din campania moscovită regele Poloniei a convocat în februarie 1613 seimul, pentru a discuta problema plății soldelor pentru ostașii [17, 1613-1614, p. 87, 92, 101, 103, 104] care s-au întors de la Moscova. Dacă pentru continuarea războiului moscovit nu ar fi ajuns fonduri, trebuiau găsite pentru asigurarea cetăților dobândite, în special Smolenskul [98, p. 255].

Spre sfârșitul lui 1613, cercurile diplomatice de la Constantinopol informau suveranii despre o scrisoare a lui Ștefan Tomșa al II-lea, în care acesta îi anunța pe otomani despre împăcarea sa cu regele Poloniei, probabil în urma soliei din 1613 despre care am menționat mai sus. La Constantinopol însă nu s-a mizat pe trăinicia acestui acord [69, p. 161]. Această previziune s-a adeverit întocmai doar că motivul invocat, prezența unui pretendent la tronul Moldovei în Polonia, desigur, nu Constantin, de care era vorba în scrisoare, ci altul.

În 1613, se întorceau din campaniile străine atât tătarii, cât și cazacii. Tătarii, vasalii otomanilor, veneau din Persia unde au participat la o nouă campanie a Porții de acolo, iar cazacii au fost ocupați mai bine de un deceniu de „smuta” rusească. Frontul moscovit terminat chiar în 1613, odată cu alegerea lui Mihail Romanov ca țar al Moscovei, iar noul armistițiu otomano-persan i-a adus acasă pe mai mulți tătari. Statul polonez s-a pomenit cu o mulțime de militari care au rămas fără meserie. În ceea ce îi privește pe tătari, pentru aceștia se crea o conjunctură favorabilă pentru practicarea jafurilor în teritoriile poloneze, cu atât mai mult cu cât exista pretextul deteriorării relațiilor polono-otomane. De fapt, factorii de decizie din cele două state au ajuns mai curând în incapacitatea de a face față noilor amenințări venite chiar din propria tabără. Numeroasele confederații militare formate pe teritoriul Poloniei revendicau plata soldelor restante, iar când acestea întârziiau, ceea ce se întâmpla cam de fiecare dată, se dedau la jafuri în propriile teritorii [212, p. 161-164]. Evident că incursiunile în teritoriile otomane erau mult mai tentante. În consecință, anul 1613 reprezintă fără doar și poate un punct de reper în incursiunile tătarești în teritoriile poloneze și ale cazacilor în teritoriile otomane.

La aceste probleme s-au adăugat și incursiunile cazacilor și tătarilor, care nu reprezentau o noutate pentru cele două puteri, dar la începutul deceniului al doilea al secolului al XVII-lea prindeau o nouă dimensiune. Notele cu privire la o nouă încordare în relațiile polono-otomane, mai ales din cauza incursiunilor cazacilor în teritoriile otomane și ale tătarilor în teritoriile poloneze, aveau să apară la sfârșitul anului 1613, când întorcându-se din campania din Persia, hanul tătăresc i-a trimis regelui polon o scrisoare plină de ambiții și amenințări. Între altele, hanul amintea de obligația de a le trimite „cadourile obișnuite împreună cu alte dări”, altfel armatele tătărești și turcești vor ataca pământurile regatului [14, p. 404-405]. În acele condiții visteria regală nu putea satisface o astfel de cerere. Cu timpul, așa cum au arătat evenimentele, factorul tătăresc a fost folosit atât de către otomani ca element de presiune, care de la un timp încolo se confruntau și ei cu incursiunile cazacilor zaporojeni, cât și de alți factori de decizie. Suedezii, care aveau interese majore în bazinul Mării Baltice, au înțeles cât de importante erau incursiunile tătărești pentru imobilizarea polonezilor și prin urmare au inițiat contacte directe cu aceștia [178, p. 713-720]. Cu toate acestea sursele arată că anii 1613 și 1614 au fost relativ calmi în ceea ce privește incursiunile tătărești în teritoriile poloneze.

Altfel stăteau lucrurile în privința soldaților întorși din campania moscovită, care nu și-au primit de mai multă vreme soldele. Sistemul fiscal-administrativ polonez extrem de greoi punea în dificultate achitarea atât a plăților curente, cât și a plăților restante către mercenari. De multe ori războaiele se duceau pe „datorie”, iar consecința firească a acesteia era constituirea confederațiilor soldaților, care după ce nu primeau la timp solda convenită recurgeau la jefuirea teritoriilor unde staționau. Revenirea armatelor din campania rusească nu le-a adus liniște polonezilor, pe lângă jafurile comise pe pământul polonez, cazacii au trecut foarte repede la organizarea campaniilor în bogatele provincii otomane. În august 1613, au întreprins două campanii în Crimeea. În timpul întoarcerii au distrus și o flotă turcească în limanul Niprului [242, p. 176]. Spre sfârșitul lui 1613, în a doua jumătate a lui decembrie regele dădea un ordin prin care porunca cazacilor zaporojeni să plece pe la casele lor, să elibereze casele ocupate de ei în domeniile regale și să renunțe la intenția de a face incursiuni în Țara Moldovei, sau al unei alte țări vecine ca să nu încalce pacea încheiată cu acestea [138, p. 190-192]. Ultima precizare se referea desigur la domeniile Imperiului Otoman. După câte se pare însă aceste eforturi ale oficialităților poloneze de a-i liniști pe cazaci s-au dovedit a fi ineficiente. Cazacii vor ataca în continuare domeniile Imperiului Otoman. La mijlocul lui mai 1614, regele Poloniei mai emitea un ordin prin care porunca tuturor confederațiilor soldățești să se dizolve și să plece pe la casele lor, deoarece soldele le-au fost plătite. În cazul în care această poruncă nu era respectată

hatmanul, voievozii și staroștii urmau să procedeze cu ei precum se procedează cu niște dușmani ai patriei [138, p. 193-195].

Reacția nu a întârziat. Marele vizir a început pregătirea pentru o campanie împotriva lor. Sultanul turc i-a scris regelui polonez, în prima parte a anului 1614, o scrisoare în care îl înștiința despre intenția amintită: „Aceia sunt niște lotri care polonez, care moscovit, care moldovean, care muntean din diferite popoare s-au adunat ... și jafuri și pagube fac. De aceea, ducându-se armata otomană acolo, acei lotri fugind în Polonia, armata poloneză să nu-i lase să treacă și să-i omoare” [11, p. 231-232]. În paralel, granițele poloneze urmau să fie atacate de tătari. După informațiile pe care le avea Stanisław Żółkiewski, Ștefan Tomșa al II-lea a primit ordin să participe cu armata lui la campania preconizată împotriva Poloniei, ceea ce îi era foarte ușor mai în condițiile în care se aflau polonezii. De altfel, același hatman polonez i-a scris domnului Țării Moldovei despre faptul că merge în Ucraina cu alți senatori să-i liniștească pe cazaci, iar el pentru o domnie mai liniștită ca să se înțeleagă cu el [138, p. 95-99]. Ceva mai târziu, Pavel Piasecki menționa că „granițele rusești au fost necăjite toată vara de atacurile tătărăști”, punând acest lucru pe seama domnului de atunci a Țării Moldovei: „Tomșa rupea prin această metodă forțele polonezilor, ca el însuși să nu fie afectat de ei” [98, p. 256]. Chiar dacă în același an nu a avut loc niciun atac conjugat al tătarilor și turcilor, au fost concentrări de trupe, ceea ce era un semnal de alarmă în relațiile polono-otomane. De altfel, polonezii au urmărit îndeaproape concentrările de trupe [9, nr. 4063] care păreau mai mult o demonstrație de forță din partea otomanilor.

Incursiunile căzăcești din primăvara anului 1614, deși le-au adus inițial prazi bogate acestora, la întoarcere furtuna le-a distrus corăbiile. În schimb, campania din iulie același an avea să producă pagube imense turcilor. Cazacii au cucerit și incendiat Sinope. Ei erau ghidați de foștii prizonieri la turci care, fugind, au devenit bune călăuze pentru cazaci. Pierderile otomane erau apreciate în milioane de zloți polonezi [115, p. 513]. Uneori, otomanii reușeau să îi oprească pe cazaci, ca în cazul când flota otomană condusă de Ibrahim pașa a distrus flota căzăcească lângă Oceacov. Otomanii au dus o parte din prizonieri la Sinope și acolo i-au omorât. În 1615, cazacii au organizat o mare campanie în care au fost angrenate aproximativ 80 de *czaiice*. Au ajuns până lângă Constantinopol, iar flota otomană trimisă împotriva lor a fost distrusă. A fost constituită o comisie pentru a stăvili zelul cazacilor din care făceau parte Janusz Ostrogski castelanul Cracoviei, Stanisław Żółkiewski voievodul Kievului, Janusz din Ostrog principele Zaclawului și voievod al Volâniei și Valentin Kalinowski starostele Braclawului. Comisia a luat hotărârea la Jitomer ca registrul cazacilor să fie scăzut până la 1000 și să aibă un superior, mănăstirea Trechtymirow a obținut statutul de azil, de asemenea au fost interzise incursiunile pe mare sub

amenințarea morții [11, p. 282-283]. În aceeași perioadă hatmanul Stanisław Żółkiewski a emis un ordin către armata cvartei cu privire la acțiunile cazacilor care nu permiteau armatei regale să se încartiruiască în Ucraina. El ordona să se pregătească să riposteze, dar să nu-i atace pe cazaci și să nu-i agite în așteptarea rezultatului tratativelor [139, p. 196-197]. După cum era de așteptat, aceste prevederi nu au avut efectul scontat [242, p. 176]. Astfel pot fi explicate cererile din ce în ce mai energice ale otomanilor adresate înalților demnitari polonezi pentru stăvilirea incursiunilor căzăcești în interiorul imperiului lor. Regelui polon nu-i rămânea altceva decât să confirme soliei cazacilor hotărârile comisiei [138, p. 198-199].

De partea cealaltă, la Constantinopol veneau soli pentru a liniști spiritele. Aceștia dezavuuau orice acțiune a cazacilor care atacau teritoriile turcești și totodată pasau responsabilitatea pe tătari, care perioadă efectuau campanii de jaf în interiorul teritoriilor poloneze. În 1613-1614 la Poartă s-a aflat Andrei Górski, iar în 1614-1615 secretarul regelui Samuel Targowski. Încheierea acordului polono-habsburgic în 1613, de asemenea, nu a adus mai multă liniște în relațiile polono-otomane [242, p. 177].

De asemenea, situația în relațiile polono-otomane a influențat direct relațiile polono-tătărești. Hanul tătareesc aștepta trimiterea unei solii cu daruri prin care să-l felicite cu prilejul urcării în scaun. Regele și consilierii săi își dădeau seama că trimiterea soliei fără cadouri nu ar fi dat niciun rezultat, iar pentru cadouri nu ajungeau mijloace. Amintim că în această perioadă Rzeczypospolita se confrunta cu marea problemă a confederațiilor ostașilor întorși din Rusia Moscovită și a trebuit să facă față cererilor acestora de a li se plăti soldele neachitate de atâta vreme [130, III, p. 136]. Nu a fost trimisă o solie la tătari, starea de armistițiu a fost menținută, însă această situație a fost folosită de noul țar al Moscovei, Mihail Romanov, ca să încheie pace cu tătarii din Crimeea. Totodată, aceeași situație a servit drept pretext pentru incursiunile pustiitoare tătarești în teritoriile poloneze din anii următori [242, p. 178].

La sfârșitul anului 1613 au avut loc câteva ciocniri între tătari și polonezi terminate cu victoria acestora din urmă. Forțele tătarești au fost slăbite din cauza unei confruntări interne dintre Șahin Ghirei și Djanibec Ghirei. Într-o scrisoare se menționează despre o incursiune căzăcească întreprinsă de vreo opt – nouă săptămâni care ar fi pricinuit turcilor pagube mari pe litoralul asiatic, nu departe de Trapezunt [11, p. 277]. La 15 iunie 1614, Żółkiewski s-a întâlnit cu ceaușul turc la Camenița, iar patru cazaci care trebuiau să fie omorâți în fața ceaușului au fost eliberați [139, p. 536]. În numeroasele ordine trimise către sleahta poloneză se arăta pericolul în care se află țara, precum și necesitatea unei mobilizări generale pentru apărarea granițelor în fața unei campanii otomane care se arăta iminentă. În același context, senatorii au venit cu sfatul de a

retroceda Moldovei Hotinul [136, p. 99]. Totuși bunele relații cu Moldova senatorii polonezi le vedeau doar după scoaterea din scaun a lui Ștefan Tomșa [242, p. 181].

Problema incursiunilor tătărăști și căzăcești în relațiile diplomatice polono-otomane era tratată împreună cu chestiunea moldovenească. La 8 iulie 1614, regele polon răspundea scrisorii sultanului turc în care promitea pedepsirea cazacilor pentru actele lor samavolnice, dar totodată le cerea turcilor oprirea incursiunilor tătărăști [140, p. 135-140]. Între timp, se zvonea despre apropierea armatelor otomane de granițele Rzeczypospolitej. Ca urmare a acestei întruniri, la Poartă a fost trimis Samuel Targowski, iar în noiembrie 1614, Hotinul [11, p. 299; 44, p. 204-206] a fost întors Moldovei [65, p. 347]. Campania otomanilor în Zaporojie din septembrie 1614 s-a terminat cu eșec. La această campanie au participat și contingente militare din Moldova și Țara Românească. Situația deocamdată neclară în relațiile polono-otomane, cu implicații, pe de o parte, a cazacilor, iar, de cealaltă parte, a tătarilor a intrat într-o nouă fază în toamna anului 1614. Probabil, ca urmare a tratatelor de la Poartă cu Polonia, hanul Crimeii a primit ordin să se împace cu regele polon. Trebuie să spunem că pentru moment atât Rzeczypospolita, cât și Imperiul Otoman erau pentru menținerea bunelor relații, iar acțiunile tătarilor și ale cazacilor erau mai curând niște excepții regretabile. În ce privește evenimentele din 1612, finalizate cu bătălia de la Cornul lui Sas, se pare că regele i-a convins pe înalții demnitari otomani că acțiunea condusă de Ștefan Potocki a fost una particulară și nu ținea nicidecum de poziția oficială a Rzeczypospolitei.

Hanul probabil spera ca trimiterea „cadourilor” să devină permanentă. S-ar putea ca el să fi încercat să-i atragă pe polonezi într-un fel de licitație cu Moscova. În orice caz, era mult mai bine pentru tătari să primească acele daruri de la polonezi decât bani de la Moscova pentru a intra în război cu Rzeczypospolita. Exista de asemenea bănuiala că Șahin Ghirei, care a pierdut lupta pentru tron, se afla în Polonia și că se bucura de sprijinul regelui polon [242, p. 184]. Totodată nu este exclus faptul că cele două mari puteri care colaborase intens până atunci în diferite probleme din estul și sud – estul Europei, să fi găsit o formulă de aplanare a diferendelor existente.

Chiar dacă începea promițător, anul 1615 avea să se remarce printr-o serie de incursiuni atât ale cazacilor, cât și ale tătarilor. Între timp, noile atacuri căzăcești și probabil încurajările din partea Porții i-au determinat pe tătari să treacă la acțiuni energice la mijlocul anului 1615. Un rol important în aceste acțiuni l-au jucat cadourile primite din partea moscoviților. Războiul polono-moscovit i-a servit drept bun prilej hanului pentru obținerea sumelor de bani din partea Moscovei. Diplomația moscovită a activat pe un teren propice dacă ne aducem aminte de problema cazacilor și a cadourilor. Ca urmare a situației create, din cauza faptului că darurile

pentru han nu au fost adunate, solia lui Oleszko la tătari a fost amânată. A început o perioadă când Rzeczypospolita a fost supusă unor incursiuni tătărești nemaîntâlnite până atunci. Atacurile tătărești erau urmate de răspunsurile energice ale cazacilor, care pustiau teritoriile Imperiului Otoman. În acest context ordinul regelui polonez Sigismund III venea să prevină o dată în plus societatea poloneză de pericolele care veneau din partea turcilor și a Moscovei [3, II, p. 627].

Așa cum lesne poate fi înțeles, deteriorarea relațiilor polono-otomane din cauza incursiunilor tătărești în pământurile Rzeczypospolitei și a cazacilor în teritoriile Imperiului Otoman au afectat direct situația Țării Moldovei. Chiar dacă a întreprins măsuri energice pentru stabilizarea relațiilor cu demnitarii polonezi, Ștefan Tomșa al II-lea a rămas ostatic evenimentelor de la finele anului 1611 – începutul anului 1612, când a urcat în scaun, alungându-l pe Constantin Movilă. Polonezii nu l-au iertat pentru curajul de a deveni domn al Țării Moldovei, fără voia lor. În răutățirea relațiilor polono-otomane din cauza incursiunilor tătaro-căzăcești îl afecta în mod direct și pe domnul Țării Moldovei, atâta timp cât unele incursiuni tătărești erau săvârșite de pe teritoriul Moldovei, iar acesta era obligat să participe la toate evenimentele care vizau stoparea incursiunilor căzăcești în interiorul Imperiului Otoman. Unele incursiuni tătărești erau puse chiar pe seama încurajărilor venite din partea domnului Moldovei. El nu avea nici o atribuție în situația creată și nici nu o putea stăpâni de vreme ce nu avea mijloacele necesare pentru a contracara acțiunile tătarilor care atacau terenurile Rzeczypospolitei din Moldova.

O scrisoare din epocă explică realitățile din Moldova acelor vremuri. Un trimis din Moldova relata la 19 august 1614 că tătarii nu se mai află în Moldova; aici erau alți tătari „învrăjbiți”, care s-au adunat împreună cu cazacii. Sultanul turc i-ar fi scris domnului Moldovei că „îi dă putere și ajutor, dar dacă nu-i biruie, să se ducă la Poartă și să trimită sultanul un astfel de voievod în Moldova, care să-i biruiască pe acei tătari”. Scrisoarea relatează despre două lupte în care „tătarii învrăjbiți” și „cazacii nizami” au fost omorâți [61, p. 22-24].

Așadar, menținerea în scaun a domnului Țării Moldovei depindea de capacitatea sa de a pune capăt campaniilor de pradă tătărești. De altfel, eforturile domnului Moldovei de a stăvili incursiunile tătărești în Polonia erau neconvingătoare pentru polonezi. Solul polonez la Poartă Samuil Targowski îl acuza pe Ștefan Tomșa al II-lea că nu păzește pacea cu polonezii și că dă motive pentru ruperea tratatului acestora cu turcii [44, XVII, p. 89-91].

De partea sa, domnul Moldovei a mai făcut un ultim efort pentru stabilirea bunelor relații cu polonezii. El a trimis o solie în septembrie 1614 în Polonia care avea ca obiectiv să ceară de la regele Poloniei Hotinul și să trimită la Poartă un ambasador pentru a negocia pacea cu turcii [70, p. 388-390].

Stabilitatea domniei lui Ștefan Tomșa al II-lea avea să fie afectată atât de relațiile sale cu Rzeczypospolita, cât și de relațiile sale cu vecinii săi – domnul Țării Românești, Radu Mihnea și principele Transilvaniei Gabriel Bethlen. Acordul și jurământul depus la sfârșitul anului 1613, odată cu instalarea în scaunul Transilvaniei a lui Gabriel Bethlen, așa cum arată desfășurarea de mai departe a evenimentelor, aveau să fie de scurtă durată. Un rol important în culisele diplomatice ale acelor confruntări avea să îl joace fostul domn al Țării Românești, Radu Șerban, care avea în continuare mulți susținători în Țara Românească. Dacă e să îi dăm crezare spuselor sale, Ștefan Tomșa al II-lea i s-ar fi adresat cu o cerere ca să năvălească împreună cu trupe imperiale în Țara Românească ca să-l alunge de acolo pe Radu Mihnea [64, p. 546]. Este o primă mărturie de deteriorare a relațiilor dintre Radu Mihnea și Ștefan Tomșa al II-lea, deși, coroborând această informație cu alte surse din epocă ne dăm seama că deja către începutul anului 1614, relațiile dintre cei doi se deteriorase simțitor. Cu toate acestea, din câte reiese din derularea evenimentelor produse în această perioadă în spațiul nord-dunărean, decizia finală – cine să fie titularul scaunului domnesc era luată în cadrul discuțiilor prealabile între marile puteri. Imperiul Otoman, Imperiul Habsburgic și Rzeczypospolita, fiecare aveau câte un pretendent pentru ocuparea scaunului domnesc și totodată fiecare ținea foarte mult la prerogativa desemnării sau schimbării unui sau altui domn. Cel puțin pentru perioada care ne preocupă vom remarca o trăsătură a relațiilor bilaterale polono-otomane – cel al desemnării și schimbării domnilor Țării Moldovei, iar în anumite cazuri și al Țării Românești, cum a fost desemnarea lui Gabriel Movilă, protejatul lui Stanisław Żółkiewski [139, p. 1069], domn al Țării Românești în 1618. Revenind la relațiile otomano-habsburgice, turcii au rămas intransigenți asupra titularului scaunului domnesc al Țării Românești.

Precedentele periculoase pentru otomani i-au motivat temeinic să adopte o poziție intransigentă în ce privește titularul scaunului domnesc al Țării Românești. În acest timp, Imperiul Habsburgic se pare că a pierdut din vigoarea de altădată trecând printr-o criză care avea să preceadă izbucnirea Războiului de 30 de ani. Prin urmare, habsburgii erau interesați mai mult de încheierea păcii decât de relansarea ofensivei pe linia Dunării [66, p. 360]. Ofertele propuse de Radu Șerban în viziunea unor înalți demnitari austrieci, ar fi dus la periclitarea păcii cu otomanii. Se propunea ca acesta să fie ținut „cu vorba în credința față de împărat” [61, p. 11-12]. În negocierile între habsburgi și otomani se va afirma Gașpar Grațiani, cel care va deveni peste câțiva ani domn al Țării Moldovei [61, p. 48]. Faptul că fostul domn al Țării Românești trebuia să mai aștepte „puțină vreme până i se va îndeplini dorința” [61, p. 22] avea să îi îndrepte acțiunile spre alte curți europene de acolo de unde se spera obținerea ajutorului.

În situația creată, singurul loc de unde Radu Șerban spera să obțină ajutorului era Rzeczypospolita, interesată de schimbarea domnului în Țara Moldovei. Se putea ajunge la o concluzie în ce privește rezolvarea problemelor existente: polonezii ar fi putut să îi readucă în scaun pe Movilești, iar Radu Șerban ar fi putut să revină în scaunul Țării Românești. Corespondența dintre Radu Șerban și Stanisław Żółkiewski a durat ceva vreme [115, p. 415-416]. Avem o confirmare o și din ziua de 6 iulie 1614, când înaltul demnitar polonez răspundea la scrisoarea lui Radu Șerban [61, p. 15-16]. Iată de ce otomanii aveau o mare încredere în fiul unui „turcit” și nu aveau nici un manifesta niciun interes să îl înlocuiască cu cineva care le-a creat atâtea probleme. Însă cel mai important era că Radu Șerban era considerat omul habsburgilor, cu care otomanii se aflau în conflict încă de la începutul celui de-al doilea sfert al secolului al XVI-lea.

Suveranii s-au dovedit a fi uneori spectatori ai evenimentelor. În cazul unui succes, ei aveau să-și aroge meritele victoriei, iar în caz contrar să dezavueze acțiunile supușilor lor, chiar dacă și-ar fi dorit enorm să obțină izbândă. Suveranii ambelor puteri creștine – Imperiul Habsburgic și Rzeczypospolita – s-au pomenit în 1615-1616 în această situație. Protejații lor, Ștefan Kendi și Radu Șerban, pe de o parte, și Movileștii, de partea cealaltă, aveau să acționeze pe cont propriu, iar poziția împăratului și, respectiv, a regelui avea să fie exprimată în funcție de rezultat.

Despre pregătirile lui George Drugeth de Homonna și Radu Șerban, a aflat principele Transilvaniei Gabriel Bethlen care s-a arătat foarte mirat și avertiza că pacea sigură e mai bună decât victoria nădăjduită [61, p. 34-37]. La 3 februarie 1615, se știa că principele Transilvaniei, după ce a aflat că George Drugeth vrea să intre în Ardeal cu Radu Șerban a convocat stările în tabără la Cluj [61, p. 41-42]. Ambasadorul Veneției la Viena, Giustinian, informa dogele Veneției despre intrarea lui Homonnai în Transilvania [66, p. 366-367]. La 21 martie 1615, luptele dintre cei doi adversari care își disputau tronul Transilvaniei erau în toi [66, p. 367]. Trebuie menționat că în aceeași conjunctură politică претенzii la tronurile Transilvaniei și Țării Românești erau susținuți de Ali pașa de Buda [64, p. 563, 564]. Tratatul de pace între habsburgi și otomani se desfășurau în paralel cu campania amintită din Transilvania a lui Homonnai. Despre mersul acestor negocieri ambasadorul Veneției la Viena comunica dogelui la 11 aprilie 1615 [66, p. 367-368]. În negocierile dintre Poartă și Imperiul Habsburgic s-a implicat și principele Transilvaniei. La 9 mai, același ambasador comunica dogelui despre condițiile învoielii făcute cu Gabriel Bethlen [66, p. 369]. Pentru meritele avute în încheierea păcii Gașpar Grațiani pretindea să i se dea unul dintre principatele române extracarpătice: Țara Românească

sau Moldova [66, p. 370-371]. Peste doar câțiva ani această dorință a lui avea să se îndeplinească [61, p. 78].

Între timp, după o perioadă de câteva luni, avea să reapară pe arena politică ambițioasa doamnă a lui Ieremia Movilă, Elisabeta. Se știe că la mijlocul lui iunie aceasta făcea demersuri către Leon Sapieha cancelarul Lituaniei pentru a susține urcarea fiului ei, Alexandru, în „scaunul părintesc” [17, 1615, p. 36; 44, XVI-XVII, p. 210-213]. Este adevărat că scrisoarea era îndreptată mai degrabă împotriva lui Gavriil Movilă, care și el, susținut de mama lui, Marghita, dar și de alți magnați polonezi, printre care și Stanisław Żółkiewski, dorea să ocupe tronul Țării Moldovei. Urmărind desfășurarea evenimentelor, putem presupune că Leon Sapieha nu a fost singurul demnitar polonez la care a apelat fosta soție a lui Ieremia Movilă. Ea încă de pe acum a început pregătirea, alături de ginerii ei, Samuel Korecki și Mihal Wiśniowiecki, pentru o campanie în Moldova care avea ca scop recuperarea tronului prin unul dintre fiii săi.

La Viena, în aceeași perioadă, Radu Șerban pregătea campania pentru recuperarea tronului Munteniei. După 22 iulie 1615, un trimis al acestuia pleca la Ali pașa de Buda [88, p. 167-170], iar la 8 august 1615 fostul domn al Țării Românești se adresa Camerei Aulice cu rugămintea să i se dea o scrisoare de garanție pentru 2000 de florini pe care „un prieten” era gata să i le împrumute [61, p. 46-47]. Peste ceva timp, Ioan Molart trimitea o slugă a lui Radu Șerban la Praga pentru a prezenta conținutul convorbirilor cu vizirul Ali privind problema fostului domn [61, p. 48]. Radu Mihnea, aflat și el în sistemul operațional otoman de la nord de Dunăre, era amenințat din mai multe părți. De la Constantinopol, unde de la mijlocul secolului al XVI-lea se decidea soarta domniilor în Țările Române, era slujit un pretendent la tronul Țării Românești [65, p. 348]. Procedura mutilării corpului pretendenților era utilizată alături de altele pentru a scăpa de candidații nedoriți la tronul țării.

La 31 august 1615, la Praga ajungea solia turcească pentru ratificarea păcii [66, p. 371-372]. La Veneția, la 12 septembrie se știa că Gașpar Grațiani a intrat în Praga cu un alai format din 60 de persoane [61, p. 48]. La mijlocul lui septembrie 1615, boierii lui Radu Șerban, înaintea campaniei preconizate au încheiat un acord cu George Drugeth de Homonna ca să se respecte toate condițiile tratatului semnat între el și cel pe care îl reprezintă [61, p. 49-50]. O ultimă încercare de soluționare pe cale diplomatică a problemei lui Radu Șerban a întreprins-o palatinul Gheorghe Thurzo, care se adresa la 28 septembrie 1615 lui Ali pașa de Buda ca acesta din urmă să intervină la Poartă pentru Radu Șerban [61, p. 50-51].

Totodată, Andrei Doczy îi scria regelui Matia II despre pregătirile lui Gabriel Bethlen să riposteze în cazul intervenției lui Radu Șerban pentru a ocupa tronul Țării Românești [61, p. 52].

Toamna anului 1615 a adus mai multe evenimente de anvergură, dintre care cele mai importante s-au desfășurat pe teritoriul Moldovei. Inițial, în principatul de la est de Carpați a izbucnit o răscoală a boierilor soldată cu bătălia de la Fântâna lui Păcurar. Miron Costin relatează în cronică sa că boierii moldoveni i-ar fi înaintat lui Ștefan Tomșa al II-lea o cerere să părăsească scaunul domnesc. Primind refuz, au adunat o armată, însă confruntarea militară s-a terminat cu înfrângerea lor [46, p. 62]. Detalii despre acest conflict se regăsesc în scrisoarea principelui transilvănean către Sigismund Forgach: Boierii răsculați l-au închis în curte și l-au încuiat și de la vecernie până a doua zi la aceeași vreme l-au asediat în case. Cei 160 de pedestrași unguri, au rămas alături de el și prin vitejia lor cea mare a biruit pe boierii care au năvălit asupra lui” [61, p. 54]. Un raport olandez de la Constantinopol de la 31 octombrie 1615 menționa: „în Moldova s-a iscat o mare tulburare între domn și cei mai însemnați boieri, așa încât domnul, care e un tiran foarte setos de sânge, hotărându-se a ucide pe neprevestite pe unii dintre ei, s-au strâns îndată înarmați în lagăr. Fiind apoi urmăriți de domn, unii au fost prinși și decapitați, alții s-au mântuit în Țara Românească, supt ocrotirea domnului de acolo” [84, p. 1062-1063].

Cronicarul moldovean Miron Costin arată că domnia lui Ștefan Tomșa al II-lea a tot ținut în tiranie [46, p. 62]. Caracterul despotice al domnului moldovean îi era cunoscut și principelui Transilvaniei. În scrisorile amintite Gabriel Bethlen atrăgea atenția asupra acestui fapt [61, p. 54]. Potrivit estimărilor lui Simon Pechy, domnul Moldovei ar fi omorât 72 de boieri ale căror capete voia să le trimită la Constantinopol [61, p. 58]. Cruzimile lui Tomșa erau cunoscute și la Constantinopol, de unde ajungeau știri la Vatican [78, p. 119]. O parte din boieri însă au scăpat în Țara Românească la Radu Mihnea. Așa cum relațiile dintre cei doi domni nu erau tocmai cordiale, să ne amintim de intenția lui Ștefan Tomșa al II-lea de a-l schimba pe Radu Mihnea cu ajutorul imperialilor și a lui Radu Șerban, domnul Țării Românești a încercat să folosească ultimele evenimente din Moldova împotriva domnului de acolo susținut de turci. Un ultim episod din această confruntare s-a desfășurat la finele lunii decembrie 1615, când au fost omorâți o parte din marii boieri ce l-au denunțat la Poartă pentru teroarea desfășurată în țară. Beldiman logofătul [246, p. 348-349], Sturza hatmanul [246, p. 443] și Boul vistiernicul [246, p. 352-353], fiind îndrumați de Radu Mihnea, au mers cu pâră la Constantinopol împotriva lui Ștefan Tomșa al II-lea. Marele vizir [66, p. 82] care îl susținea în continuare pe Ștefan Tomșa al II-lea [46, p. 63] a hotărât să-i trimită înapoi și să-i predea domnului, totuși luându-i și 6 000 de galbeni [61, p. 65-68]. Conform altor surse, boierii care au plecat la Constantinopol au ajuns în mâna lui Ștefan Tomșa al II-lea, care pentru asta a cheltuit 2 000 de țechini și care i-a făcut să moară în chinuri groaznice [65, p. 351-352].

Fiind implicați pe mai multe fronturi și nedorind deschiderea unui conflict direct cu otomanii, polonezii s-au mulțumit cu transferarea problemei moldovenești pe tărâm diplomatic. Ei sperau ca în urma demersurilor diplomatice turcii îl vor mazili pe Ștefan Tomșa al II-lea, de care legau toate relele ce s-au abătut asupra Rzeczpospolitej. De menționat că și otomanii erau dispuși să găsească o soluție de compromis, cu condiția menținerii domnului în scaun, care mai era și un apropiat al marelui vizir. Prin urmare:

1. Atestăm o consolidare a situației lui Ștefan Tomșa al II-lea, în pofida demersurilor diplomatice ale polonezilor.
2. Cel mai mare succes diplomatic al domnului Moldovei a fost recuperarea cetății Hotinului în 1614.
3. Afirmațiile polonezilor despre inutilitatea cetății Hotinului și pierderile mari pe care le-ar produce aceasta visteriei poloneze nu sunt altceva decât o mișcare propagandistică a elitei politice poloneze, pentru a masca eșecul politicii sale în Moldova.
4. În perioada 1613-1615, pe agenda politică polono-otomană a apărut problema incursiunilor cazacilor și tătarilor, care a fost legată strâns de chestiunea moldovenească, cu atât mai mult cu cât o bună parte din incursiunile tătarilor erau făcute de pe teritoriul Moldovei.
5. Autoritățile poloneze au exploatat în scop politic incursiunile tătărești împotriva domnului Moldovei.
6. Evenimentele din Moldova soldată cu Bătălia de la Fântâna lui Păcurar din octombrie 1615 și noua campanie organizată de Michał Wiśniowecki și Samuel Korecki la sfârșitul aceluiași an cu scopul de a-l scoate pe Ștefan Tomșa al II-lea din scaun sunt legate între ele.

III. 3. Campania de restabilire a Movileștilor (1615-1616) și consecințele acesteia.

Evenimentele produse în Moldova la sfârșitul lui 1615 - începutul lui 1616 ridică mai multe probleme. În primul rând, este vorba de conlucrarea dintre răsculații din țară și partida Movileștilor din casa lui Ieremia Movilă, care se pregăteau să revină în scaun. Mai apoi este vorba de atitudinea societății poloneze față de această intenție care s-a împărțit în două părți: una care susținea acțiunile militare în Moldova și alta care se pronunța împotriva campaniei respective, ce ar fi trezit reacția Porții. În continuare, vom arăta care au fost etapele acestei confruntări, cum au încercat să obțină Movileștii recunoașterea din partea Porții și ce au fost factorii care au contribuit la înfrângerea și sfârșitul casei lui Ieremia Movilă.

Până în prezent, în istoriografia românească nu a fost făcută legătura dintre bătălia de la Fântâna lui Păcurar și campania de restabilire a Movileștilor în scaunul Moldovei. Evenimentele au fost tratate separat fără a se găsi obiective comune.

Cu toate acestea, după toate probabilitățile, există o legătură dintre evenimentele produse în toamna anului 1615 în Moldova terminate cu bătălia de la Fântâna lui Păcurar și planurile de recuperare a tronului pentru unul dintre fiii Elisabetei Movilă. Reluând mersul evenimentelor, vom remarca faptul că o simplă întâmplare a celor două evenimente de o asemenea anvergură ar putea părea ciudată. În primul rând, așa cum am văzut, răsculații o parte dintre aceștia rude cu domnul în exercițiu, i-au cerut lui Ștefan Tomșa al II-lea să părăsească scaunul domnesc. Evident că această solicitare urma să aibă loc în momentul în care boierii ar fi avut un contracandidat la tronul țării. Acest contracandidat putea fi unul dintre fiii Elisabetei, iar legăturile dintre complotiști și fosta doamnă s-ar fi încheiat în timpul unei solii la care ar fi participat și unii complotiști. Aceste legături ar fi putut fi stabilite prin intermediul numeroșilor negustori, care activau în această perioadă. În orice caz, amintind de izbucnirea răscoalei împotriva domnului Moldovei, principele Transilvaniei, Gabriel Bethlen, menționa o armată poloneză, care s-ar fi aflat atunci la Hotin [61, p. 52-53]. De asemenea o solie a boierilor moldoveni, după bătălia de la Fântâna lui Păcurar, a fost la doamna Elisabeta a fost menționată câțiva ani mai târziu de către mercenarul francez Joppecourt [94, p. 25]. Detalii despre același episod se întâlnesc în raportul ambasadorului olandez de la Constantinopol: „agenții domnului <Ștefan Tomșa al II-lea *n.ns.*> declară că aceiași boieri <care s-au răsculat împotriva lui Ștefan Tomșa al II-lea *n.ns.*> aveau înțelegere cu polonii pentru a goni pe domn și că, folosindu-se de aceste întâmplări, polonii, cu

oastea cea mare, au și venit la hotarele Moldovei, având cu ei pe fratele celui din urmă domn Constantin, fiul lui Ieremia vodă” [84, p. 1063].

În momentul în care Stanislaw Żółkiewski anunța un act (*universal*) adresat sleahtei poloneze la 7 noiembrie 1615, oastea care avea ca scop reinstalarea Movileștilor în scaun era încă la Ustia, moșie a lor din Polonia. Demnitarul polonez afirma în *universalul* amintit, că doamna Elisabeta a vrut să profite de situația creată în Moldova de răscoala boierilor moldoveni și să-l instaleze pe fiul său de zece sau de unsprezece ani în scaun [115, p. 242-246]. Într-o altă scrisoare din noiembrie, principele Transilvaniei relatează despre boierii moldoveni că „unii dintre ei au fugit în Polonia, care au vrut să-i ducă pe leșii pregătiți împotriva tătarilor asupra Moldovei cu nădejdea că voievodul ar fugi din scaun dinaintea lor” [61, p. 61]. La începutul lui noiembrie, la câteva săptămâni după răscoala eșuată a boierilor împotriva lui Ștefan Tomșa al II-lea, au apărut știri mai exacte despre campania în Moldova a ginerilor lui Ieremia Movilă, Samuel Korecki și Michal Wiśniowiecki [61, p. 58]. La Ustia, centrul Movileștilor din Polonia la sfârșitul anului 1615, au fost recrutați soldați de cei doi magnați polonezi, proces care a necesitat ceva vreme. Timp suficient de altfel, ca cele două tabere – una din Moldova și alta din Polonia – să-și coordoneze mișcările. În orice caz, în octombrie pregătirile pentru campanie erau în toi, ca în noiembrie aceasta să înceapă. De data aceasta, se pare că înalții demnitari din Polonia erau împotriva campaniei preconizate [115, p. 243-246]. La 20 octombrie 1615, funcționarii locali, cavalerii, nobilii și cetățenii pământurilor din Halici, adunați acolo, au emis o proclamație în care se pronunțau împotriva campaniei preconizate de Wiśniowiecki și Korecki, din cauza că această campanie ar fi produs mari pagube acelor teritorii [39, p. 25-26]. Peste aproape jumătate de an, seimul care avea să se deschidă la finele lui aprilie 1616 menționa despre „jafurile și crimele de la margine”, mai ales în voievodatul de Braclaw, pentru care se prevedea aplicarea constituției din 1588 „despre jafuri și crime”, care era în vigoare în voievodatul Prusiei [130, p. 141]. După trecerea armatei conduse de cei doi gineri ai Elisabetei Movilă prin voievodatul Rusiei au fost înregistrate jafuri așa încât voievodul Jan Danilowicz observa în scrisorile sale că „de la acei oameni adunați samavolnic se vede ultima pieire a țării”, iar într-un *universal* din 3 decembrie 1615 menționa: „numai într-un fel se deosebesc de tătari că oameni nu luau și satele nu le ardeau” [212, p. 392]. Despre jafurile la care se dedau mercenarii recrutați de Movilești scria și Żółkiewski în *universalul* amintit mai sus [115, p. 242-245]. La 4 noiembrie 1615, de la Făgăraș, Gabriel Bethlen le scria bistrițenilor despre situația din Moldova și nevoia de a închide drumurile [68, p. 862-863]. Situația în care se afla domnul moldovean nu era deloc de invidiat. În fața armatelor adversarului, el se vedea nevoit să facă apel la vecinii săi pentru a veni cu ajutoare.

Ștefan Tomșa al II-lea scria căpitanului Clemente Beldi din tabăra de la Prut că, în cazul în care va fi nevoie, să fie gata să vină la el fără răgaz [61, p. 59].

Apelul voievodului Moldovei la căpitanii de margine din Transilvania era însă unul problematic. Aceștia, fără voia principelui Transilvaniei, nu aveau voie să-l ajute pe domnul Moldovei. Respectând normele de conduită în asemenea cazuri, Ștefan Tomșa al II-lea trebuia să apeleze în primul rând la Gabriel Bethlen și abia apoi acesta să dea ordin, căpitanilor de la margine să-l ajute. Un asemenea apel însă nu a venit. Despre situația creată și refuzul de a apela la ajutorul lui, precum și a domnului Țării Românești, Radu Mihnea, Gabriel Bethlen îi scria lui Andrei Doczy [61, p. 60-62]. Principele ardelean în loc să îl ajute, bănuim că i-a și avertizat pe căpitanii de margine că nu au voie să-l sprijine pe domnul Moldovei fără acordul lui. În consecință, Ștefan Tomșa al II-lea rămânea singur în fața unui adversar puternic cu atât mai mult cu cât tătarii, după cum reiese din aceeași scrisoare a principelui Transilvaniei, chemați cu multe daruri „nu au putut merge în țară din pricina unei revărsări a apelor”.

Voievodul Rusiei, Jan Danilowicz, adept al politicii promovate de Stanisław Żółkiewski, la 7 noiembrie dădea o proclamație prin care chema cavalerii din Sanok împreună cu castelanul lor să găsească mijloace pentru a pune la respect detașamentele înarmate care pustiesc țara Haliciului adunate în urma ultimelor evenimente din Moldova [38, p. 151-152]. La scurt timp [68, p. 863], unul dintre conducătorii armatei poloneze, Michal Wiśniowiecki o informa pe soacra sa despre bătălia care a avut loc la 23 noiembrie 1615.

Numărul armatei pe care o avea Ștefan Tomșa al II-lea prezentat de magnatul polonez este desigur exagerat: 20 000, dintre care spunea magnatul polonez „tătari și turci, cinci mii, infanterie ungurească, aproape de trei mii, diferiți apropiați sârbi și munteni, precum și oameni destul de mulți” [26, p. 187]. Nu cu mult timp după aceasta, Sieniawski îl ruga pe rege în numele lui Wiśniowiecki, să-l ia sub oblăduire pe Alexandru voievod împreună cu familia sa, iar la Constantinopol să fie trimis cât se poate de repede un sol care ar reține pentru rege acea țară, iar Rzeczypospolitei ar garanta siguranța. În același timp regele a putut să afle situația din Moldova dintr-o scrisoare a lui Wiśniowiecki către Elisabeta Movilă [26, p. 188 r.]. La granița Moldovei, în Halici [39, p. 28-29] și Colomeea [39, p. 29-30], la 1 decembrie 1615 erau date hotărârile seimicurilor de acolo [38, p. 151]: lor le-a parvenit știrea despre victoria asupra lui Ștefan Tomșa din 23 noiembrie, dar până când Alexandru Movilă nu va primi steagul de domnie de la turci, până atunci nobilimea de la granița cu Moldova avea să stea de pândă ca să nu se abată asupra Poloniei pericolul dinspre Moldova.

După cum era și firesc, în această perioadă în corespondența politică evenimentele din Moldova ocupă în această perioadă un loc de frunte. Atent la ceea ce se petrecea în Moldova,

Gabriel Bethlen le scria bistrițenilor despre acțiunile care trebuiau întreprinse în vederea asigurării siguranței și liniștii dinspre Moldova [68, p. 864-865]. La 7 decembrie 1615, cancelarul Simon Pechy scria baronului Ioan Molart despre alungarea din scaun a lui Ștefan Tomșa al II-lea, care a fugit la Brăila [61, p. 63]. Bailul Veneției la Constantinopol îl informa pe doge la 12 decembrie 1615, că marele vizir a primit o scrisoare de la Ștefan Tomșa al II-lea care îi descria situația creată în urma evenimentelor din Moldova. Scrisoarea bailului Veneției conține un detaliu interesant. Din ea rezultă că oficialii polonezi la acea oră dezavuase mișcarea ginerilor Elisabetei Movilă, iar regele Poloniei ar fi spus că nu are nicio implicare în această afacere [65, p. 350].

Celelalte curți europene aflau următoarele știri despre evenimente din Moldova: Sansy scria lui Puisyeulx despre tulburările provocate de polonezi [69, p. 165-166], iar comitele Sigismund Forgach îl informa pe baronul Ioan Molart despre scoaterea lui Ștefan Tomșa al II-lea din scaun și înlocuirea acestuia cu fratele lui Constantin Movilă [61, p. 64]. În pofida asigurărilor date de Sigismund III Waza, la Constantinopol se credea că această acțiune a fost organizată cu sprijinul regelui și a împăratului habsburgic. Atitudinea poloneză ar fi fost determinată de incursiunile tătarilor la care ar fi participat fostul domn. Se mai spunea că Ștefan Tomșa al II-lea nu i-a permis în 1614 [84, p. 1061], ambasadorului polonez să intre în Iași. Cu toate acestea oficialitățile otomane intenționau să-l susțină în continuare pe Ștefan Tomșa al II-lea [65, p. 351]. Domnul Țării Românești, Radu Mihnea [70, p. 392] exprima îngrijorarea ca polonezii, fiind încântați de succese, să nu treacă dincolo de Milcov [65, p. 352]. Temere care așa cum au arătat evenimentele a fost destul de întemeiată. Probabil că și relațiile strânse ale adversarului său, Radu Șerban, cu polonezii erau un motiv de neliniște.

Alexandru Movilă s-a pomenit într-o situație foarte complicată. Proaspăt instalat în scaun, cu sprijinul și la sugestia marilor boieri a început să caute mijloace pentru a intra în grația otomanilor. Se zvonea că el ar fi demarat strângerea tributului ca să-l trimită la Poartă pentru a demonstra devotamentul față de otomani, dar și dorința de a reveni la politica de echilibru promovată de tatăl său, Ieremia Movilă. În corespondența purtată se vehicula că Alexandru Movilă își justifica acțiunile pentru a se răzbuna pe Ștefan voievod care l-a omorât pe fratele său, Constantin, care în tronul Moldovei a fost tot așa de fidel sultanului precum a fost tatăl său, Ieremia Movilă [65, p. 352]. Intențiile lui Alexandru, de fapt ale celor care conduceau treburile țării în acel moment [46, p. 62], nu au fost convingătoare pentru otomani. Solul polonez care a venit de la Adrianopol cu dragomanul Cristofor Brutti [224, p. 240-241] a fost primit cu răceală. Sultanul era hotărât să îl reazeze în scaun pe Ștefan Tomșa al II-lea [65, p. 353].

După alungarea lui Ștefan Tomșa al II-lea, Wiśniowiecki a rămas cu Alexandru în Iași, având aproximativ opt mii de mercenari, în timp ce Samuel Korecki avea în jur de două mii de oșteni. Încercarea lui Alexandru de a strânge impozite întâmpina greutăți. Nu toți supușii l-au recunoscut domn din cauza că nu a primit steag de domnie. În cele din urmă tributul strâns a fost trimis la Constantinopol, dar acest lucru nu garanta că turcii vor cădea de acord cu noul domn, reprezentant al Movileștilor. O parte dintre cazacii din armata celor doi magnați polonezi au dezertat din cauza neplății soldei, iar pe drum au pustiit două ținuturi, între care Orhei. În cele câteva ciocniri care au avut loc, magnații au ieșit învingători [70, p. 391-392]. De la începutul lui 1616 ni s-au păstrat câteva documente interne emise de către Alexandru Movilă în zilele de 6 [50, p. 1] și 8 ianuarie 1616 [50, p. 2-3].

Campania de restituire în scaun a lui Ștefan Tomșa al II-lea trebuia să înceapă la începutul lui ianuarie 1616 [61, p. 64-65]. La 5 ianuarie 1616, secretarul Petru Boer îl informa pe Francisc Redey despre sosirea lui Radu Mihnea la Brăilă și despre pregătirea acestuia pentru a pleca în Țara Moldovei [61, p. 65-68]. Problemele din Moldova constituiau subiectul corespondenței dintre Harlay lui Puisylieulx [69, p. 166-167]. În Transilvania, dacă e să credem spuselor lui Andrei Doczy, înrolarea în armata care trebuia să-l readucă pe Ștefan Tomșa al II-lea în scaun a provocat nemulțumiri în rândul locuitorilor, în special faptul că oștile trebuiau să lupte împotriva polonezilor [61, p. 70]. Cercurile diplomatice de la Constantinopol vorbeau despre banii pe care Alexandru Movilă le propunea înalților demnitari otomani, fără însă vreun rezultat [84, p. 1063].

Recuperarea scanului de către Ștefan Tomșa al II-lea a avut însă rezultate pentru moment. Magnații polonezi s-au retras la Hotin [94, p. 26], fiind hotărâți să se apere acolo. Korecki a mai întreprins niște raiduri în interiorul Moldovei, pricinuind pierderi armatei care îl susținea pe Ștefan Tomșa al II-lea, dar fără a reuși să-l alunge din cetatea de scaun. Retrași la Hotin, ginerii Elisabetei Movilă au avut ocazia să se reculeagă și să formeze o nouă armată. Totuși, aflarea lor acolo, prezenta pericol pentru teritoriile de margine a Poloniei, în special pentru Pocuția și Sniatin [70, p. 394]. Armata lui Ștefan Tomșa al II-lea a ajuns la Hotin încercând să recucerească vechea cetate a Moldovei. Împreună cu el erau Schender pașa de Silistra și Radu Mihnea. Tot atunci au avut loc probabil tratativele dintre o parte din boierii munteni și polonezi ca aceștia să-i ajute să îl readucă în scaunul Țării Românești pe Radu Șerban. În aceeași perioadă, Radu Șerban solicita autorităților austriece să-i dea bani pentru o expediție în Țara Românească, acolo unde i-au rămas mulți susținători care ar fi așteptat întoarcerea sa [61, p. 71-72; 94, p. 59]. La 2 martie 1616, Radu Șerban scria arhiducelui Maximilian cuprins de speranța revenirii cât mai grabnice în scaun [88, p. 170-171]. Radu Mihnea însă a aflat de aceste planuri. Leca spătar [170, p. 93-94] și

Lupu mare logofăt [170, p. 92-93] au fost omorâți sub acuzarea de trădare. Întâlnim aceste știri le și la mercenarul francez, care descria câțiva ani mai târziu evenimentele din jurul Moldovei [94, p. 52]. Cei doi prezenți în Sfatul domnesc al lui Radu Mihnea din 24 februarie 1616 [53, p. 1-3], nu mai fac parte din cel din 8 martie 1616 [53, p. 4-5].

Odată plecat din scaunul domnesc de la Iași, Alexandru a trimis o scrisoare marelui vizir în care amintea despre promisiunea făcută lui Ieremia Movilă și descendenților lui pe linie masculină de a oferi pentru totdeauna scaunul domnesc [65, p. 354]. Bailul Veneției la Constantinopol, scria la 6 martie 1616, despre niște persoane care stăteau în casa ambasadorului Franței ce aveau o scrisoare de la Alexandru Movilă adresată marelui vizir. La acel moment Ștefan Tomșa al II-lea reocupase Iașul. Radu Mihnea care l-a însoțit în această expediție, i-ar fi lăsat în jur de 1000 de mercenari în serviciul lui [65, p. 355].

În general, începând cu finele lui 1615 și începutul lui 1616, anturajul lui Alexandru Movilă desfășoară o intensă activitate diplomatică pentru recunoașterea drepturilor la tron. Din cauza datelor cronologice precare din povestirile lui Joppecourt este anevoios să stabilim consecutivitatea și timpul exact al acestor solii, dar faptul că ele au avut loc nu încapă îndoială. Un sol polonez din partea anturajului tânărului domn moldovean ajuns în Țara Românească, unde era și Ibraim pașa, a fost prins și interogată despre efectivele armate pe care le aveau cei doi principii polonezi în Moldova. În cele din urmă, trimis la Constantinopol, interogată încă o dată, și vândut la galere [94, p. 41-42]. După plecarea lui Ibraim pașa la Constantinopol, Radu Mihnea a trimis în Moldova o solie prin care pentru ceea ce i s-a întâmplat solului polonez, promițând că va mijloci eliberarea acestuia: „Alexandru cunoaște puterea ce are sultanul asupra sa putere căreia dânsul nu se poate opune, prin urmare nici pașilor lui, că nu are ridicată nici o oaste precum rău a fost înștiințat și că planul său nu era nicidecum a ridica arme împotriva lui, spre a ajuta pe Ștefan, dacă nu era forțat la aceasta prin ordinul sultanului” [94, p. 43-44].

O solie din Moldova a fost trimisă și în Transilvania, la principele Gabriel Bethlen, care „primi solul cu mare umanitate”. Solul din partea lui Alexandru Movilă a spus că „principele Alexandru – domnul său, primise știre că el, Bethlen, ar fi ridicat oaste spre a se întruni cu Mihnea, domnul Țării Românești, și a-i face război, care lucru nu ușor poate să-l cuprindă deoarece el, Bethlen, încă de demult trăia în amicitie cu răposatul său părinte și nu crede să-i fi dat dânsul ocazie de a rupe acea amicitie, rugându-l să nu se amestece în treburile sale cu Mihnea vodă și, drept recompensă, va încerca din toate puterile să-i servească prezentându-i-se ocazia”. La aceasta Gabriel Bethlen i-ar fi răspuns că „el niciodată n-a cugetat a ridica armele nici a întreprinde ceva împotriva principelui Alexandru al cărui părinte îi era într-adevăr amic și că din partea lui nu va da ocazie niciodată pentru ca această amicitie să nu continue de-a pururea” [94,

p. 43]. După participarea contingentelor lui Gabriel Bethlen în campania de restabilire a fostului domn în scaun, principele transilvănean a trimis o scrisoare la Poartă, în care susținea că nu-i va mai trimite ajutoare Ștefan Tomșa al II-lea [65, p. 356].

Atitudinea față de acțiunile principilor în Polonia, dar și în Moldova nu era deloc unanimă. Deși se găseau destui susținători ai acestor acțiuni, comportamentul mercenarilor făceau să se ridice voci în Polonia împotriva lor. Era vorba, în special, de regiunile de margine unde se adunau armatele menite să intre în Moldova. Poziția locuitorilor acestor regiuni a fost exprimată Stanisław Lanckoroński, voievodul Podoliei, care îi scria lui Zbigniew Ossoliński, voievodul de Sandomir, să indice problema la seimicul ce avea să fie convocat acolo întrucât „din cauza indigenaților moldoveni și a cumnaților lor să nu să se piardă vechea sleahtă” [70, p. 396-397]. În Moldova, de asemenea, atitudinea populației era echivocă. Joppecourt relatează despre răscoalele orheienilor împotriva lui Alexandru Movilă. Rămânând la Iași, alături de Alexandru, Wiśniowiecki a întâlnit armata răsculaților având cu el „la două leghe” de oraș și tătari. În urma unui atac furibund, armata răsculaților a fost învinsă [94, p. 38]. O a doua răscoală a orheienilor, menționată de Joppecourt, a izbucnit din cauza nedorinței acestora să plăteacă dările către domn, până când fiul lui Ieremia Movilă nu va primi confirmarea de la Poartă [94, p. 62]. Într-o cetate situată la „șase leghe” de Tecuci a fost lăsată o garnizoană formată din 800 de soldați distrusă într-o noapte [94, p. 49]. Pe lângă faptul că i-a determinat pe polonezi să se retragă la Hotin, detașamentele care îl sprijineau pe Ștefan Tomșa al II-lea a întreprins câteva acțiuni de pradă și pe teritoriul Poloniei. Una dintre aceste campanii a fost condusă de Miron Barnovschi viitorul domn al Moldovei, care va primi și indigenat polonez [23, p. 15].

Retrași la Hotin, polonezii au câștigat câteva bătălii pe care. Nu încapă îndoială că în primele luni ale lui 1616, ginerii Elisabetei Movilă pregăteau o nouă campanie de preluare a scaunului domnesc. La 8 aprilie 1616, Stanislav Tarnovski îl informa pe voievodul de Sandomir despre o victorie obținută de Korecki împotriva unui detașament turcesc [70, p. 398]. La scurt timp după aceasta îl vom găsi din nou pe Alexandru Movilă în scaun. La 12 aprilie 1616, Christofor Valier scria dogelui că Ștefan Tomșa al II-lea a fost din nou alungat din scaun, iar detașamentele poloneze au intrat în Țara Românească [65, p. 356]. La 25 aprilie 1616, Gabriel Bethlen îi scria la rândul său căpitanului Andrei Doczy că Ștefan Tomșa al II-lea a fost din nou alungat din Moldova. Tătarii care erau lângă el au atacat Polonia și au plecat spre țara lor cu prăzi bogate. Rămas singur, fostul domn a fost gonit de polonezi care au intrat în Țara Românească [61, p. 79-80]. Revenit în scaun, Alexandru, la 27 aprilie 1616, a poruncit părcălabilor de Roman să lase în pace satele Berindeiești și Săbăoani ale mănăstirii Secu [50, p.

6]. La 12 mai 1616, tânărul domn a emis două acte pentru mănăstirea Humor [50, p. 8] și Sucevița [50, p. 9].

Așadar, la mijlocul lui aprilie, gonindu-l pe Ștefan Tomșa al II-lea, armata poloneză a intrat în Țara Românească. Se împlinise previziunea lui Radu Mihnea, care avertiza câteva luni înainte de extinderea conflictului și asupra Țării Românești. Potrivit lui Joppecourt, alungându-l pe Ștefan Tomșa al II-lea din Iași, polonezii au ajuns la granița cu Țara Românească unde au atacat ganizoana ce apăra granița țării și care număra, conform mercenarului francez, în jur de 400 de persoane, care „au fost supuși în curând și tăiați în bucăți” [94, p. 57]. A urmat apoi Buzăul, pe care polonezii l-au devastat [94, p. 57-58]. Radu Mihnea, aflând despre încălcarea granițelor țării, a trimis o solie la principii polonezi și i-a somat să se retragă. O solie din partea lui Alexandru i-a întors toate bunurile jefuite la Buzău [94, p. 60].

Ulterior incidentul de la Buzău a ridicat multe semne de întrebare privind toți actorii implicați în aceste evenimente. S-a creat un precedent. Confruntările de la graniță dintre armata poloneză și paza de la graniță a lui Radu Mihnea, câștigate de polonezi, au dat naștere la tot felul de interpretări care nu aduceau liniște în regiune [61, p. 74]. Totodată, ținând cont de așteptările încă vii ale elitelor politice din Țara Românească de a-l vedea revenit în scaun pe favoritul lor, Radu Șerban, puteau arunca spațiul românesc într-o nouă confruntare de proporții. Posibilitatea ca Radu Șerban să profite de acest moment și să revină în scaun prin devenea reală [94, p. 59], sau cel puțin trebuia să se ia în calcul și o astfel de posibilitate. Până în momentul în care operațiunile militare se desfășurau pe teritoriul Moldovei, situația putea fi controlată. Depășirea cadrului politic al Țării Moldovei aducea noi complicații în disputele politice internaționale. De acest lucru își dădea seama perfect și conducătorul armatei poloneze, Samuel Korecki, cu atât mai mult cu cât celălalt ginere al Elisabetei Movilă murise subit, existând chiar presupunerea de a fi otrăvit [94, p. 45].

Revenit la Iași, Samuel Korecki a început să scrie nobilimii poloneze scrisori prin care își motiva acțiunea, solicitând sprijin în acțiunile lui. Cunoaștem două scrisori una adresată sleahtei poloneze, la 6 mai 1616, c [44, XVI-XVII, p. 230-233] și cealaltă lui Janusz Radziwiłł [29, p. 28-29]. În cea adresată sleahtei poloneze Korecki povestea despre izbânda obținută împotriva armatei lui Ștefan Tomșa al II-lea, că acțiunile sale au ca scop apărarea Rzeczpospolitei de un asemenea mare dușman și pentru asigurarea liniștii la frontiere. Principele asigura nobilimea poloneză, că otomanii fiind ocupați cu problemele din Persia, nu o să întreprindă nimic important în acest spațiu [44, XVI-XVII, p. 230-233]. Scrisoarea adresată lui Janusz Radziwiłł pe lângă faptul că descria luptele pe care le-a avut cu armatele care îl susțineau pe Ștefan Tomșa al II-lea și care aveau menirea să apere Rzeczpospolita și granițele acesteia conținea un mesaj legat de

seimul ce avea să se convoace de curând. Korecki îl ruga pe demnitarul lituanian să-i apere la seim cauza, cu atât mai mult cu cât el nu putea să vină acolo [29, p. 29].

Situația din Moldova avea să fie discutată la seimul din 1616, deschis la 27 aprilie. În această perioadă se conturase deja două tabere în ce privește participarea contingentelor poloneze la campania din Moldova. Prima pleda pentru implicarea activă a Poloniei în treburile Moldovei nu atât ca susținători ai Movileștilor și ai aspirațiilor acestora de a-și întoarce scaunul domnesc, chiar dacă un asemenea deziderat nu ocupa ultimul loc, ci mai ales pentru a avea în Moldova, ca în timpul lui Ieremia Movilă, un domn fidel politicii Rzeczypospolitei care nu ar permite pustiirea Poloniei din Moldova sau retragerea detașamentelor tătărești în Moldova, după exemplul ultimelor incursiuni.

Cu toate acestea, Imperiul Otoman avea exemplul nu chiar depărtat al războiului otomano-habsburgic dintre 1593-1606, dar și al degringoladei care a cuprins întregul spațiu românesc în 1611, când turcii s-au pomenit în situația de a pierde aici influența.

Problema principală care trebuia și discutată la seim era stabilirea unor noi impozite pentru organizarea unei noi campanii împotriva Moscovei. Înaintea convocării seimului, în diferitele regiuni ale Coroanei erau convocate seimicurile. Nobilimea poloneză locală întrunită în seimicuri își alegea deputații la seim. Și în rândul seimicurilor exista o ierarhie iar cele mai reprezentative erau cel de la Proszowice, pentru voievodatul Cracoviei și cel din Środa, pentru voievodatele Poznanului și Kalisz-ului. Înaintea convocării seimicurilor, spre acestea era delegat un reprezentant al regelui care venea cu instrucțiunile sale și care stabilea punctele ce urmau să fie dezbătute atât la seimic, cât și la seimul general [216, p. 62-78]. Din acest punct de vedere, deja spre apropierea lucrărilor seimului, regele și anturajul său, din care făcea parte și Stanisław Żółkiewski, adversar convins al campaniei ginerilor Elisabetei Movilă în Moldova [109, p. 68-69], au pregătit terenul necesar pentru condamnarea acțiunii lui Mihał Wiśniowiecki și Samuel Korecki în Moldova. Seimicul de la Środa [216, p. 71] a acuzat acțiunea celor doi, stabilind ca pe viitor asemenea acțiuni să poată fi contracarate [44, XVI-XVII, p. 228]. Seimicul de la Wiśnea, considerat „general al pământurilor ruse” [38, p. VI], la 12 martie 1616 a stabilit nivelul impozitelor și instrucțiunea dată solilor din partea seimicului la seimul general. Delegații trebuiau să declare credință regelui și să-i mulțumească pentru grija pe care le-o poartă prin numeroasele avertismente pe care le-a dat în ultima vreme. Cu atât mai mult cu cât, ei nu ar fi fost în stare de unii singuri să țină piept aceluia mare pericol care se abătea asupra lor. Delegații urmau să promită colectarea unor impozite extraordinare. Soldații din kwartă care au fost demobilizați să fie urgent rechemati. Cetatea de la Camenița trebuia să fie aprovizionată cu toate cele necesare. Același lucru avea să fie făcut în privința altor cetăți de la Przemyśl, Sanok,

Żydaczów. Tătarilor să fie trimise urgent cadouri ca să-i liniștească. O comisie sau un sol să fie trimis la Poartă ca să justifice Rzeczypospolita și să negocieze pacea și securitatea, conform tratatelor vechi. De impozite să nu fie nimeni scutit. În relația cu Moscova să nu se ajungă la soluția extremă – războiul, iar comisia care n-a hotărât problemele existente să fie înlocuită cu alta, solii moscoviți să fie eliberați pentru ca asupra Rzeczypospolitej *mollem belli* să nu-l atragă. Cazacii să fie liniștiți conform prevederilor comisiei trecute. „Intrând în Moldova, așezând în scaun pe acel domnișor <Alexandru Movilă *n.ns.*> și prin aceasta atrăgând asupra Rzeczypospolitej mari pericole, regele trebuie să stabilească așa măsuri ca nimeni să nu mai încerce să procedeze astfel pe viitor” [38, p. 152-158].

Desigur că intenția regelui polonez de a rezolva în favoarea sa complicata problemă a tronului moscovit, trebuia soluționată nu înainte de a liniști lucrurile în Moldova. Lupta pe mai multe fronturi nu era în planul său, iar pentru succesul din Rusia era gata să-i jertfească pe cei care au intrat în țara vasală Imperiului Otoman.

În discursul de inaugurare a seimului cancelarul coroanei Felix Kryski a pus în discuție chestiunea Moldovei, prin prisma relațiilor polono-otomane: Asupra Poloniei atârână pericolul turcesc, care s-a adunat de mai multă vreme din cauza samavolnicilor polonezilor. Sultanul turc a dat de înțeles solului polonez la Poartă că dorea chiar ruperea păcii. Acesta aștepta demult ocazia, iar încheind pacea cu perșii putea concentra armata la granița Rzeczypospolitej. Schinder pașa are 100 000 de oameni, iar principele Transilvaniei și domnia Moldovei și Țării Românești au primit ordin să se alăture. „Văd că timpuri rele vin din cauza intrării noastre samavolnice în Moldova. Turcii doresc ca nimicindu-i pe cazaci să stăpânească pământurile coroanei și granițele mari ale statului său să le extindă cât mai departe... Regele l-a trimis la Poartă pe secretarul său, Kochanski [44, XVI-XVII, p. 22-223], ca să amelioreze situația, dar nu se știe cum îl vor primi acolo ... și așa lui i se dă ocazia asupra noastră, credință și cauză de la acea incursiune în Moldova, pe care într-un anumit mod să o pedepsească, iar e nevoie într-adevăr, a lăsat-o MSRegelui sub considerațiunea tuturor stărilor. Poate cuiva i se va părea credibilă dorința lor că au voit să-l scoată pe domnul nedorit poporului nostru, că au voit să vindece slava pierdută, dar să acționeze din inițiativă proprie nu se cuvinea”. Felix Kryski a adăugat cu referință la cazaci: „... în fiecare zi trebuie vegheat asupra lor pentru a preveni pericolele din afară, sau de la ei înșiși să nu fie prejudiciată ordinea internă. S-au adunat în număr de 30 000, au pornit unii cu vase pe Marea Neagră, iar alții cu mare și puternică oaste să distrugă Oceacov-ul.... La fiecare seim este vorba ca să stăvilim samavolnicia internă, care duce Rzeczpospolita spre pierzanie. Samavolnicia internă ne-a băgat în războiul moscovit, aceea ne aduce puterea turcescă. În Roma, Curtius a murit pentru toți, la noi toți vom muri pentru unul” [70, p. 399-400].

Seimul general, la fel ca seimicurile locale s-au pronunțat împotriva acțiunilor magnaților polonezi din Moldova. La Constantinopol trebuia trimis un sol, să-i convingă pe otomani de bunele intenții ale polonezilor și să dezavueze acțiunea principilor din Moldova. Regele și anturajul său nu avea de gând să facă demersuri la Poartă pentru confirmarea lui Alexandru Movilă în scaun. De aici încolo, cei care au intrat în Moldova erau sortiți la pieire. Otomanii, la rândul lor, au testat terenul înainte de pregătirea unei campanii de anvergură în Moldova. Decizia regelui polonez de a mobiliza o nouă armată pentru campania împotriva Moscovei presupunea sacrificare Moldovei interesului de a obține coroana Statului Moscovit [3, II, p. 649; 3, II, p. 350-352]. Totodată prioritățile polonezilor dezlegau mâinile otomanilor în Moldova. Ei au optat pentru aceeași tactică utilizată de-a lungul ultimului secol și mai bine – porunca adresată vasalilor din regiune pentru a pune la dispoziția unui comandant de oști local contingente militare. Moldovenii, muntenii, tătarii și detașamentele militare otomane aflate în subordinea pașilor de la margine reprezentau o putere militară importantă, iar otomanii știau foarte bine să mobilizeze și să coordoneze această putere.

Mobilizarea nobilimii decretată de seimul din 1616 avea ca scop să apere granițele Poloniei în fața pericolului turcesc, deși, în același timp seimul subsemna organizarea unei campanii militare împotriva Moscovei [130, III, p. 132]. Lupta pe două fronturi trebuia să se încheie cu sacrificarea uneia dintre cauze. În cazul dat, a fost cauza ginerilor lui Ieremia Movilă și a ambițioasei sale doamne.

Încheierea păcii între otomani și habsburgi nu a liniștit întru totul apele în ceea ce privește pretențiile la scaunul Transilvaniei. În pofida complicațiilor pe care puteau să le aducă aceste acțiuni, George Drugeth de Homonna se pregătea serios pentru ocuparea tronului Transilvaniei. Evident că el se bucura de sprijinul unei facțiuni din elita politică habsburgică, iar aceasta din urmă spera, ca în urma obținerii tronului Transilvaniei de către protejatul lor, să profite de anumite favoruri. În sistemul politic habsburgic, ca și cel polonez, de altfel, asemenea acțiuni, contrare politicii oficiale a statului, nu puteau fi preîntâmpinate. Și chiar dacă cei care le întreprindeau acționau pe cont propriu, acțiunile lor determinau importante raporturile politice cu principalul oponent – Imperiul Otoman. Încă la 7 martie 1616, ambasadorul Veneției de la Viena mărturisea că a venit o scrisoare în care pretendentul la scaunul Transilvaniei își justifica acțiunile și totodată promitea fidelitate și supunere [66, p. 373].

La Constantinopol unde nu a încetat niciodată lupta pentru obținerea domniei în una dintre cele două țări române extracarpătice, ambasadorii acreditați, pomeneau la mijlocul lui aprilie, demersuri pentru obținerea tronului Țării Moldovei [84, p. 1064].

La 5 mai 1616, principele Transilvaniei Gabriel Bethlen scria comitatelor Ardealului că a primit poruncă de la Poartă să meargă în Moldova, de aceea le porunca să vină cu oștile comitatului în tabăra de lângă Cluj [61, p. 81-83]. Este adevărat că în aceeași perioadă au apărut știri despre intențiile lui George Drugeth de Homonna și Radu Șerban să-l atace pe Gabriel Bethlen din două părți: prin Moldova și pe la Muncacs [61, p. 83-85]. La 9 mai 1616, Gabriel Bethlen îi scria lui Francisc Redey despre măsurile de precauție care trebuiau luate în asemenea caz [61, p. 85]. Cei doi pretendenți au hotărât să profite de situația încurcată din Moldova pentru a ocupa și a reocupa scaunele Transilvaniei și Țării Românești. Aluziile pe care le făcea principele Transilvaniei la implicarea împăratului habsburgic în aceste planuri aveau menirea de a preveni acțiunile energice ale austrieșilor. O asemenea tactică a dat rezultatele scontate. Pentru a nu provoca vreo intervenție din partea turcilor, austrieșii au descurajat de la bun început strângerea armatelor pentru cei doi pretendenți. Ambasadorul Veneției la Viena menționa la 9 mai 1616 complicațiunile pe care le aducea pentru habsburgi, intenția lui Homonnai de a invadea Transilvania, fiind susținut de mai mulți principii unguri [66, p. 373]. Căpitanul Andrei Doczy îi scria împăratului Matia II despre planul lui de a interveni pe lângă comitatele din Ungaria Superioară ca să-i acorde sprijin lui Radu Șerban ca să poată reveni în scaun [61, p. 86]. La 22 mai 1616, fostul domn al Țării Românești îl anunța pe baronul Ioan Molart că este gata de plecare, iar conjunctura îi este favorabilă mai mult ca niciodată deoarece armatele otomane sunt antrenate în războiul cu Persia. Totuși, Gabriel Bethlen a răspândit zvonul în rândul populației din Transilvania că Radu Șerban ar vrea să atace acolo și să nimicească religia calvină. El îl ruga pe demnitarul habsburgic să intervină prin dregătorii Ungariei Superioare ca să liniștească spiritele din comitate [61, p. 86-88]. Pe lângă pregătirile pentru campania preconizată a fost larg folosită acțiunea de dezinformare. O eventuală acțiune militară putea deteriora relațiile dintre otomani și habsburgi. Astfel se explică unele informații din această perioadă cu conținut cel puțin ciudat. Doar așa putem explica și cele menționate în scrisoarea prin care, căpitanul Andrei Doczy îl informa pe regele Matia II că Radu Șerban ar fi primit de la turci permisiunea de a se întoarce liniștit în țara sa de origine [61, p. 89], ceea ce era departe de adevăr. Întâlnim insinuările lui Andrei Doczy și în altă scrisoare adresată aceluiași Matia II. Conform sale polonezii i-au învins pe ambii domni din Moldova și Țara Românească. Motivul acestei dezinformări sau, mai degrabă exagerări, poate fi explicat prin aceeași dorință de a motiva acțiunile lui Radu Șerban și George Drugeth de Homonna, care pregăteau împreună intrarea în Transilvania [61, p. 90].

O scrisoare cu un conținut asemănător a fost trimisă palatinului Gheorghe Thurzo [61, p. 90-91]. Acțiunea de dezinformare a înalților demnitari habsburgici și-a arătat efectul. Amploarea

confuziei este reflectată de scrisoarea adresată de Sigismund Forgach către Ali pașa Maghiaroglu: „Ne-au adus scrisoarea Măriei Tale, din care am înțeles că Măria Ta ai aduna oști pentru că ai înțelege că voievodul Radul ar vrea să meargă în Țara Românească, iar George Homonnai asupra voievodatului ardelean [...] <dar ei> merg cu voia, hotărârea și îngăduința celor doi puternici împărați [...] Noi rugăm tare pe Măria Ta, ca să ne scrii cu adevărat, ce știi și ce înțelegi Măria Ta din aceea, adică dacă Puternicia Sa împăratul turcesc vrea aceea și dacă a îngăduit să poată intra atât voievodul Radul în Țara Românească, cât și George Homonnai în principatul Ardealului” [61, p. 92-93]. Altfel spus, înalții demnitari austrieci nu știau dacă a primit Radu Șerban de la sultanul turc permisiunea de a reveni în țara lui sau nu. Astfel am putea explica și conținutul scrisorii adresată de palatinul Gheorghe Thurzo principelui Transilvaniei, Gabriel Bethlen: „Astfel fiind deci lucrul acela că se silește să meargă acolo cu îngăduința și voia ambilor împărați, rugăm și noi pe Măria Ta să fii cu toată bunăvoința față de el și să-l slobozi <pe Radu Șerban *n.ns.*> în pace în țara sa” [61, p. 93]. Înrolarea soldaților în armata lui Radu Șerban nu s-a bucurat de mare interes. Chiar dacă steagul de înrolare a fost ridicat în mai multe localități, populația nu s-a arătat interesată de ofertă. Mai mult decât atât, cei care au venit au început să jefuiască populația locală, ceea ce trezea îngrijorare că aceasta s-ar putea răscula [6, p. 89].

La 23 mai 1616, ambasadorul Veneției la Viena raporta autorităților sale că Homonnai a intrat cu circa 10 000 de soldați în Transilvania. El ar fi avut acordul turcilor, iar țara va rămâne în supunerea totală a acestora [66, p. 374]. Pregătirile de război pe terenul Transilvaniei nu erau un secret pentru înalții demnitari otomani, iar în iunie au întreprins eforturi pentru remedierea tensiunilor între cele două imperii: Otoman și Habsburgic. La Viena a fost trimisă o solie care avea să negocieze în cazul celor doi pretendenți la scaunul Transilvaniei și Țării Românești, precum și în problema evenimentelor care se produceau în Moldova. Miza era sfânta pace, iar principiul prieten al prietenilor și inamic al inamicilor trebuia să primeze în raporturile dintre cele două imperii. Revenirea lui Radu Șerban în scaun a fost amânată pentru mai târziu, totul depinzând de voința sultanului [66, p. 374]. Pașa de Buda, Ali pașa Maghiaroglu, explica lucrurile în corespondența pe care a purtat-o cu demnitarii austrieci și cu principele Transilvaniei [61, p. 94-95] la finele lui mai 1616.

Nici Radu Șerban și nici George Homonnai nu aveau permisiunea sultanului de a intra în Țara Românească și Transilvania. Ambii trebuiau opriți, iar orice acțiune a lor însemna încălcarea păcii de la Zsitvatorok din 1606 [61, p. 95-97]. Pentru a pleca în Țara Românească, Radu Șerban avea nevoie de bani pentru armată. Banii i-au fost puși la dispoziție de Homonnai. Totuși numărul oștenilor era cam mic [61, p. 97-100]. Avertismentele lui Ali pașa Maghiaroglu

și-au spus cuvântul. În situația creată, demnitarii habsburgi au preferat să mențină pacea decât să se aventureze într-o afacere care nu prevestea nimic bun. Sigismund Forgach îi scria lui Ali pașa Maghiaroglu despre hotărârea de a menține pacea [64, p. 570].

O scrisoare cu un conținut asemănător a fost trimisă și de palatinul Gheorghe Thurzo [64, p. 571]. Altfel spus, oficialii austrieci le retrăseseră sprijinul претенțiilor la scaunele Transilvaniei și Țării Românești. Într-un raport adresat împăratului habsburgic Matia II, palatinul Gheorghe Thurzo arăta pericolele pe care ar putea să le aducă acțiunile lui Radu Șerban și Homonnai [64, p. 572]. Încercarea lui Radu Șerban de a-și mări oastea pe seama altor haiduci s-a terminat cu eșec [61, p. 100]. La 13 iunie 1616, la Praga se știa că principele Gabriel Bethlen a alungat oștile lui Homonnai de la hotarul Ardealului cu ajutoare primite de la turci [61, p. 102]. La 16 iunie 1616, Andrei Doczy îi scria lui Matia II că Radu Șerban se afla la Munkacs cu o oaste de 1500 de oameni [61, p. 102-103]. Situația lui se deteriora în continuare, ajuns pe o insulă la Satu Mare, exista pericolul ca armata lui să fie risipită de miliția ungară a comitatelor, care nu erau deloc încântate de eventualitatea unui conflict cu Poarta Otomană [61, p. 103-104]. Epilogul acestei campanii, conform izvoarelor contemporane, avea să se desfășoare la finele lui iunie 1616. În urma presiunilor exercitate [102, p. 161], Radu Șerban s-a refugiat în Polonia [102, p. 255], de unde va încerca să profite de războiul de succesiune la tronul Moldovei pentru reocuparea scaunului Țării Românești, dar și de această dată fără rezultatul scontat.

În această perioadă, prin oamenii săi de încredere, a încercat să-și rezolve problema prin intermediul ambasadorilor la Constantinopol. Astfel, reprezentanții din capitala Imperiului Otoman ai Franței, Veneției și Olandei [84, p. 1064-1065] primeau din numele lui Alexandru Movilă scrisori în care își motiva o dată în plus acțiunile. La 20 mai 1616, bailul Veneției de la Constantinopol îi scria dogelui despre o scrisoare care i s-a adus din partea lui Alexandru Movilă [65, p. 357-358]. Același bail al Veneției scria despre intervenția făcută de ambasadorul Franței pe lângă marele vizir, căruia i-a transmis și niște bani, pe care cel din urmă a refuzat să-i primească [65, p. 359-360]. Despre stăruințele lui Alexandru Movilă de a fi susținut la Poartă scria și Ștefan Kakony către bistrițeni [68, p. 866-867]. La 28 mai 1616, la Constantinopol se știa despre venirea lui Kohański, sol polonez. Acesta aducea scrisori de la Alexandru Movilă pentru ambasadrii europeni [84, p. 1066]. Solul polonez delegat de seim pentru restabilirea bunelor relații dintre Poartă și Rzeczpospolita a ajuns la Constantinopol pe 11 iunie 1616 [65, p. 360; 84, p. 1066] unde a fost primit în audiență. Atitudinea oficialităților poloneze față de evenimentele din Moldova poate deduce și din comportamentul solului polonez la Poartă. Aducându-i-se în față 35 de prizonieri polonezi care au căzut în captivitate în Moldova și fiind întrebat de ce aceștia au acționat cu mandatul regelui polon, solul a răspuns că regele nu a fost implicat și

acțiunile acestora, iar domnia în Moldova să fie conferită o dea unuia care să fie un vecin mai bun decât Ștefan Tomșa al II-lea [65, p. 360].

În momentul în care diplomatul venețian scria aceste rânduri la Constantinopol se pare că soarta lui Ștefan Tomșa al II-lea era decisă. La 6 iunie 1616, George Miko îl anunța pe Mihail Daniel de Vargyas că Ștefan Tomșa al II-lea a fost transportat de lângă Dunăre [61, p. 274], la Constantinopol, probabil. Soarta acestuia este strâns legată cu cea a marelui vizir. La 25 iunie 1616, la Veneția parvenea știrea despre mazilirea marelui vizir [65, p. 361]. Vehemența cu care l-a apărat pe Ștefan Tomșa al II-lea [84, p. 1066] și conflictul dintre Imperiul Otoman și Rzeczpospolita în care unul dintre principalii țapi ispășitori apărea domnul Moldovei au fost determinante în mazilirea înaltului demnitar otoman. Evenimentele se precipitau, și pe lângă problemele legate de campania împotriva Persiei, rezolvarea problemei moldovenești era pe agenda imediată a înalților demnitari otomani [84, p. 1065]. La 25 iunie 1616, fiind informat despre preconizata campanie în Moldova, hatmanul Stanisław Żółkiewski s-a adresat nobilimii poloneze de la margine ca să fie pregătită pentru respingerea atacului turcesc. Evocând evenimentele din 1612, când, după înfrângerea de la Cornul lui Sas, a urmat campania de jefuire a pământurilor de la marginea Rzeczypospolitej, se impunea pregătirea pentru o rispostă cuvenită. Conform hatmanului, toate avertismentele adresate celor care au intrat în Moldova nu au avut niciun efect. Motivând că împăratul turcesc este ocupat de războiul cu perșii și că Alexandru a primit steag de la Poartă, ei au prezentat aspirațiile lor ca realitate, „după cum se spune *facile creditur quod desideratur*”. Recentul seim nu a stabilit modalitatea de apărare a țării în fața iminentei incursiuni otomano-tătărești, pentru care nobilimea de la margine trebuia să fie respingerea acestui atac [70, p. 414-417]. Pregătirile otomane pe terenul Moldovei erau explicabile atâta timp cât lucrurile ieșise de sub control. Așa cum am văzut mai sus, în paralel cu evenimentele din jurul Moldovei se desfășurau și cele legate de recuperarea tronului Țării Românești de către Radu Șerban, dar și de instalare în scaunul Transilvaniei a lui George Homonnai, un alt personaj susținut de habsburgi. Decizia otomanilor de a pune capăt domniei lui Alexandru Movilă incursiunea în Țara Românească a armatei poloneze, în cadrul căreia a fost distrus un detașament ce se afla în paza granițelor și a ocupat orașul Buzău, pentru o scurtă perioadă incident relatat de către Stanisław Żółkiewski [70, p. 415].

Pregătirile militare din Polonia nu diminuau importanța demersurilor diplomatice pentru situația politică din Țara Moldovei. Ștefan Tomșa al II-lea a fost mazilit în aceeași perioadă cu marele vizir. Joppecour își amintea câțiva ani mai târziu că după revocarea marelui vizir, cel care îl susținea cel mai mult pe Ștefan Tomșa al II-lea, Ibrahim pașa i-a scris lui Alexandru despre mazilirea lui și că de acolo înainte o să aibă liniște. Ștefan Tomșa al II-lea a fost arestat, averea i-

a fost luată iar el însuși trimis la Constantinopol. După aflarea știrii că adversarul lor a fost mazilit, boierii au dat o mare srbătoare la Iași [94, p. 63-64]. Totodată, la Constantinopol se discuta despre un al treilea candidat la tronul Moldovei, neutru [84, p. 1066], cu atât mai mult că acolo erau mai mulți pretendenți, între care și Gavriil Movilă, susținut de hatmanul Stanisław Żółkiewski în detrimentul lui Alexandru Movilă [84, p. 1066-1067]. Știrea despre susținerea pe care o avea la Poartă Gabriel Movilă a fost confirmată și de un raport ajuns la Veneția datat cu 9 iulie 1616. În raport se spune că acesta era susținut de solul Poloniei, dar nu și de sultan [61, p. 110], cu atât mai mult cu cât marele vizir încă nu era mazilit.

La începutul lui iulie otomanii, după o mobilizare exemplară atât din punct de vedere militar, dar mai ales diplomatic au reușit să soluționeze chestiunea spinoasă privind Țările Române. Atâta timp cât anturajul regelui a dezavuat acțiunile lui Wiśniowiecki și Potocki în Moldova, iar habsburgii au preferat să mențină pacea cu otomanii decât să se aventureze în susținerea lui Hommonai și Radu Șerban [61, p. 107-110], turcii au primit mână liberă în restabilirea autorității lor în Moldova. Chiar dacă solul polonez insista ca domn al Moldovei să fie numit Gabriel Movilă, până la urmă s-a ajuns la soluția inedită de a-l numi în scaunul Țării Moldovei pe Radu Mihnea [65, p. 362]. Ambasadorul olandez la Constantinopol afirma că „Samuel Korecki ar avea de gând să se împotrivescă până la capăt, pentru că s-a ruinat din cauza expediției pe el și prieteni” [84, p. 1067].

Soluția numirii lui Radu Mihnea în scaunul Țării Moldovei era privită de otomani drept una de compromis. Având în față armata otomană, după cum mărturisea mercenarul francez Joppecourt, polonezii nu se puteau hotărî mult timp ce ar trebui să întreprindă. Tradițional, soldații nu-și primiseră de multă vreme soldele [94, p. 67].

După o primire somptuoasă și o serbare care a durat câteva zile, noul domn al Moldovei, Radu Mihnea [95, p. 67-68] împreună cu armata lui Schender pașa a pornit spre Moldova. Același mercenar francez a menționat în memoriile sale că despre toate aceste lucruri se știa în tabăra poloneză, însă Elisabeta Movilă a lansat un zvon prin armată că, de fapt, pașa aducea steag de domnie fiului său, Alexandru [94, p. 65].

În paralel, în Polonia se pregătea campania pentru a-l așeza pe Vladislav pe tronul Moscovei. Hatmanul Żółkiewski a scris către cazacii care se aflau în Moldova că dacă nu vor veni imediat nu vor mai avea loc în armata sa. Atât Miron Costin [46, p. 64] cât și mercenarul francez Joppecourt [94, p. 66] confirmă aceste informații. Exemplul lor a fost urmat și de Coste Bâcioc [246, p. 347-348] ce a trecut „pe furiș la Mihnea” „sau că și el era câștigat, sau că avea temere de această puternică oștire ce venea să-i calce” [94, p. 66-67].

La 23 iulie/3 august 1616, înconjurată din toate părțile, armata poloneză a fost învinsă. Încercând să reziste, polonezii au făcut o tabără din carele pe care le aveau la dispoziție. Inițial, artileria otomană și-a îndeplinit misiunea, omorând mai mulți polonezi și făcând breșe în tabăra acestora. Răspunsul artileriei poloneze a fost foarte timid din cauza că aveau doar șase tunuri mijlocii, dar și acestea cu puține obuze și praf de pușcă. După pricinuirea pagubelor, două detașamente de cavalerie formate din tătari și turci au atacat pozițiile poloneze, care văzând că nu se pot apăra s-au predat [94, p. 74-77]. Speranțele în ajutorul care venea din partea lui Radu Șerban [94, p. 69, 74] erau inutile. De aici încolo a început drama familiei Movilă. Elisabeta Movilă, orgolioasa doamnă, a trecut prin momente cumplite [46, p. 64]. A reușit să taie o șuviță de păr pe care a trimis-o la mănăstirea Movileștilor, Sucevița [84, p. 1019]. Pentru a nu mai putea pretinde tronul Moldovei, ambii fii ai Elisabetei au fost forțați să treacă la islam [84, p. 1044]. Un raport al ambasadorului olandez din capitala Imperiului Otoman mărturisea despre venirea prizonierilor polonezi împreună cu Elisabeta Movilă cu cei doi fii ai săi [84, p. 1069]. În urma circumciziei unul dintre ei s-a infectat și curând a murit. N. Iorga credea că cel care rămase în viață era Bogdan și că anume pe el îl promova în 1655, sora sa, Ana, în scaunul Moldovei [84, p. 1046]. Korecki avea să fie închis în Constantinopol [94, p. 87], iar soția lui, Ecaterina, fiică a lui Ieremia și Elisabeta Movilă, a fost dusă la Cetatea Albă de către un tătar fără să fie cunoscută [94, p. 77]. Carol, fratele lui Samuel Korecki, a trimis mai târziu suma de 3 000 de galbeni pentru răscumpărarea ei [94, p. 113-114]. Samuel Korecki, la rândul său, a evadat ca prin minune din închisoarea turcească în 1617 și s-a întors în Polonia prin țările occidentale [94, p. 124].

Campania de restabilire a Movileștilor în scaun și consecințele ei reprezintă un moment de cotitură în relațiile polono-otomane. Stingerea viței lui Ieremia Movilă marchează trecerea la o nouă etapă a relațiilor polono-otomane. În ce privește campania organizată de ginerii lui Ieremia Movilă putem menționa următoarele:

Dacă expediția organizată de Stefan Potocki soldată cu bătălia de la Cornul lui Sas în 1612 a avut acceptul oficialităților poloneze, campania de la sfârșitul anului 1615 nu s-a bucurat de sprijinul regelui, nici de cel al oficialităților. Susținerea expediției de către nobilimea din Ruthenia a fost cauzată de incursiunile pustiitoare ale tătarilor din 1615. Armata ginerilor lui Ieremia Movilă a fost organizată pe cont propriu, pe banii acestora și ai nobililor de la granița cu Moldova, care aveau interes în special în oprirea incursiunilor tătărești. Odată urcat pe tronul Moldovei, noul domn, Alexandru Movilă, a încercat să obțină asentimentul turcilor pentru ocuparea tronului, ceea ce nu i-a reușit.

III. 4 Concluzii

Din cele menționate mai sus tragem următoarele concluzii:

1. Pentru polonezi Ștefan Tomșa al II-lea era un uzurpator în scaunul Țării Moldovei, iar otomanii au încălcat prevederile acordului din 1597, prin care polonezii trebuiau să numească domnul în Țara Moldovei, iar otomanii doar să-l confirme.

2. Otomanii, cunoscând problemele polonezilor de pe frontul moscovit, au forțat nota și s-au folosit de situație ca să instituie un sistem de suzeranitate propriu în care polonezii puteau doar să fie consultați, dar nu să aibă un cuvânt propriu în numirea domnilor.

3. Pentru asigurarea stabilității în zonă, otomanii au decis să-l scoată din scaun pe Gabriel Báthory care punea în pericol însăși influența otomană la nord de Dunăre. Otomanii au elaborat până la acea oră un instrument funcțional de supraveghere a nordului Dunării prin cooptarea la nevoie a armatelor din cele trei țări române la care se adăugau tătarii și contingentele pașalelor de la graniță pentru susținerea influenței sale în această regiune cum a fost în 1612. Aceste contingente puteu fi folosite, de asemenea, și împotriva unui vasal răzvrătit cum s-a întâmplat în 1613.

4. Incursiunile cazacilor și ale tătarilor au jucat un rol important în deteriorarea relațiilor polono-otomane și au afectat direct stabilitatea domniei în Țara Moldovei. Chiar dacă nu era implicat în campaniile de jaf ale tătarilor în Polonia, incursiunile acestora au fost folosite de polonezi pentru a-l denigra pe domnul Moldovei,, atâta timp cât ele porneau din Moldova pe așa numitul „drum moldovenesc”.

5. Ștefan Tomșa al II-lea a dat dovadă de calități importante în vederea asigurării scaunului domnesc. Având susținători la Constantinopol, el nu numai că și-a asigurat domnia din interior după Bătălia de la Cornul lui Sas, dar a obținut și retrocedarea Hotinului în 1614, aflat de la sfârșitul lui 1610 în mâinile polonezilor. Totuși, relațiile între Ștefan Tomșa al II-lea și polonezi au rămas încordate până la sfârșitul primei sale domnii în Țara Moldovei.

6. Incursiunile tătarilor din prima parte a anului 1615 i-a determinat pe o parte din nobilii polonezi să adere la partida ginerilor Movileștilor și să contribuie la organizarea pe cont propriu a campaniei de restabilire a Movileștilor în scaunul Moldovei. Deși au obținut inițial succes, otomanii nu au dorit să recunoască revenirea Movileștilor în scaun ceea ce a generat un conflict de proporții. Numirea lui Radu Mihnea în scaunul Moldovei a fost o soluție de compromis și trebuia să îi împace pe turci și polonezi.

Capitolul IV. Confruntările politico-militare polono-otomane și impactul acestora asupra situației din Țara Moldovei (1617-1621)

IV.1. Țara Moldovei în timpul domniei lui Radu Mihnea în contextul tensionării relațiilor polono-otomane

Două bătălii importante și un război care a durat mai bine de jumătate de an – acesta era tabloul Moldovei în perioada 1612-1616. Atât Imperiul Otoman, cât și Rzeczpospolita voiau, pe lângă consolidarea autorității sale în regiune, instaurarea relațiilor de bună vecinătate, care de altfel, erau tradiționale. Țara Moldovei juca un rol important în atingerea acestui deziderat, iar căutările erau să ducă la un compromis în 1616: polonezii renunțau la susținerea Movileștilor, iar otomanii renunțau la Ștefan Tomșa al II-lea. Cu toate acestea, așteptările nu s-au adeverit, iar Moldova a fost implicată într-un întins șir de confruntări din care avea să iasă pustiită. La acestea se adaugă instabilitatea domniei – în cei patru ani au fost înregistrate patru domnii, din care cea mai lungă a fost a lui Radu Mihnea, peste doi ani – din vara anului 1616 până la începutul lui 1619; Gașpar Grațiani de la începutul anului 1619 până în luna septembrie 1620; Alexandru Iliăș până în luna septembrie 1621; și Ștefan Tomșa al II-lea revenit în scaun după bătălia de la Hotin. Cauzele principale ale acestei instabilități au fost incursiunile tătarilor și ale cazacilor, devenite deja tradiționale, demersurile polonezilor pentru schimbarea lui Radu Mihnea în 1618, hotărârea de a-l menține în scaun pe Gașpar Grațiani pe calea armelor în anul 1620, nemulțumirea turcilor de pregătirile făcute de Alexandru Iliăș pentru marea campanie de la Hotin din 1621.

Perioada cuprinsă între 1617 și 1621 este, pe de o parte, o continuare firească a faptelor care s-au succedat până atunci, iar pe de alta parte cuprinde elemente nemaîntâlnite care vormarca peisajul politic intern pentru viitor. De asemenea, acest răstimp poate fi caracterizat ca unul al confruntărilor politico-militare polono-otomane. Trebuie precizat că aceste confruntări nu au fost primele în istoria relațiilor polono-otomane. Dacă ne referim la perioada anterioară, oficialii polonezi responsabili de politica externă, regele și hatmanul de câmp, au dezavuat campania din 1612, chiar dacă au susținut-o practic, iar pe cea de la sfârșitul 1615 au condamnat-o deschis. Începând cu 1617, armatele oficiale ale ambelor puteri vor sta față în față gata de luptă. Doar în 1619 s-a crezut la un moment dat că se va ajunge la pace, în rest în 1617, au fost la un pas de o confruntare generală; în 1618 trebuie reținut din cauza bătălia/incidentul de la Orynin, după care tătarii au pustiit cumplit Ruthenia și Podolia. Încercarea eșuată a lui Gașpar Grațiani de a-i împăca pe polonezi și otomani a dus la bătălia de la Țuțora din 1620, iar

convingerea otomanilor că polonezii erau vulnerabili a generat marea campanie a sultanului Osman II din 1621.

Eșecul lui Osman II de a înșenunchea Polonia a fost un nou moment de cotitură în relațiile celor două puteri, care au trecut de la confruntarea deschisă la căutarea compromisului politic. Și chiar dacă au mai existat alte momente delicate în relațiile dintre cele două mari puteri, timp de o jumătate de secol, niciodată nu se va mai ajunge la o confruntare generală.

Aceste evenimente au fost tratate diferit în istoriografie. Istoriografia românească, de regulă, a ocolit aceste subiecte, limitându-se la o simplă consemnare fie a evenimentelor produse, fie a rolului de mediator al domnilor români din această perioadă. Istoricii români cu au efectuat o analiză profundă a situației generale și a rolului pe care domnii moldoveni l-au jucat într-o situație sau alta. Istoriografia poloneză s-a oprit cu precădere asupra celor două bătălii importante – de la Țuțora (1620) și Hotin(1621). Tratarea incompletă și deseori părtinitoare a determinat necesitatea unei noi abordări cu utilizarea tuturor informațiilor din materialele publicate, precum și lărgirea considerabilă a bazei documentare în baza materialelor inedite cu scopul de a determina:

1. Cauzele care au dus la deteriorarea relațiilor polono-otomane;
2. Impactul noii situații asupra Țării Moldovei;
3. Rolul domnilor și dregătorilor domnești în mijlocirea conflictului polono-otoman din 1617-1621.

În fața noului domn al Țării Moldovei stătea o misiune greu de împlinit. În primul rând, el trebuia să stăvilească atât atacurile tătărești în teritoriile poloneze, cât și cele ale cazacilor în teritoriile otomane. În conformitate cu tradiția politică a relațiilor dintre regii polonezi și domnii moldoveni, cei din urmă trebuiau să presteze un omagiu de credință coroanei poloneze, rămânând totodată supuși față de sultanul turc. În cei câțiva ani care au urmat evenimentelor din 1616, instabilitatea domniei din Țara Moldovei și Țara Românească a fost determinată de raporturile dintre Imperiul Otoman și Rzeczpospolita, precum și de solicitările insistente ale polonezilor de a-i înlocui pe domnii celor două țări românești. Radu Mihnea a urcat în scaunul Țării Moldovei în urma acordului încheiat dintre polonezi și otomani. Înlocuirea lui Radu Mihnea cu Gașpar Grațiani, în 1619, a lui Ștefan Tomșa al II-lea cu Radu Mihnea, în 1623, a lui Alexandru Coconul cu Moise Movilă, în 1630, după aproape jumătate de an de domnie, s-au produs în urma intervențiilor făcute de solii polonezi la Constantinopol. Astfel, chiar dacă înfrângerea de la Drăgșani a scăzut și mai mult din influența politică poloneză în Moldova, aceasta rămânea importantă, iar exemplele arătate mai sus însemnăta poziției Poloniei cel puțin în ceea ce privește titularului. Principalele puncte vulnerabile în relațiile polono-otomane

continuau să fie incursiunile cazacilor și tătarilor. Și dacă în ce privește deținătorul scaunului domnesc cele două puteri puteau să găsească un numitor comun, incursiunile tătarilor și cazacilor au afectat puternic nu numai relațiile dintre polonezi și otomani, dar și pozițiile domnilor țărilor române extracarpătice, în special al Țării Moldovei [79, p. 178-179]. Despre discuțiile cu privire la domniile în Moldova și Țara Românească dintre solii polonezi și austrieci parveneau știri de la Constantinopol la 26 august 1616 [102, p. 255].

Radu Mihnea, prin reprezentanții săi, a reluat tratativele cu oficialitățile poloneze. La 12 septembrie 1616, în târgușorul Braha s-au întrunit delegațiile poloneze și moldovenească. Aceasta din urmă era alcătuită din Anastasie Crimca, mitropolitul țării, Nicoară Prăjescu marele vornic al Țării de Sus [170, p. 137-138; 246, p. 421], Condrea mare vameș, Mihail Tăutu, logofăt al doilea. În urma tratativelor a fost încheiat un tratat între cele două părți, prin care Radu Mihnea „conform vechilor tratate, obiceiuri și datoriei păstrate de predecesorii lui regelui și regatului [...] va fi dator să depună jurământ de credință și supunere regelui, după cum au făcut odinioară Petru, Alexandru, Ieremia și Simion [...] După despărțirea acestei comisiuni, peste douăzeci de săptămâni, voievodul va fi dator să trimită regelui solii lui cu asigurare de credință, supunere și dorința sa de a îndeplini acest jurământ”.

Analizând aceste aliniate, constatăm că, din punct de vedere juridic, Republica nobiliară nu pierdea nimic din influența sa în Moldova. Mai mult, „jurământul de credință și supunere regelui”, care urma să fie încheiat și respectat era considerat similar celor încheiate odinioară cu alți domni enumerați aici (probabil textul îi are în vedere pe Petru Rareș, Alexandru Lăpușeanu, Ieremia și Simion Movilă și Ștefan Tomșa). El corespundea întru totul spiritului înțelegerilor încheiate în timpul lui Ieremia Movilă privind dubla suzeranitate polono-otomană. Altfel spus, teoretic prin acceptarea lui Radu Mihnea în scaunul Moldovei, Republica nobiliară își menținea pozițiile în Moldova atâta timp cât noul domn va fi nu numai supus al Porții, ci și al Republicii nobiliare, așa cum au fost Movileștii. Compromisul la care s-a ajuns în urma tratativelor din vara anului 1616: polonezii au renunțat la susținerea Movileștilor, turcii la susținerea lui Ștefan Tomșa, iar domn al Moldovei a fost numit cel care trebuia să dea dovadă de prietenie față de coroana poloneză și, în plus, se obliga să depună „jurământ de credință și supunere regelui” așa cum au procedat predecesorii săi.

Diferența dintre noul domn al Moldovei și cel mazilit era de asemenea prevăzută în tratat; precum și stăvilirea incursiunilor cazacilor. Polonezii își asumau responsabilitatea sub amenințarea pedepsei aspre, încetarea incursiunilor căzăcești în teritoriile otomane. Cu toate acestea prevederile din tratat cu privire la cazaci și tătari erau mai degrabă niște doleanțe decât niște planuri de acțiune împotriva lor. Polonezii se pregăteau pentru campania din Rusia, iar în

această campanie cazacii jucau un rol important. La rândul lor, tătarii, după redirecționarea lor spre evenimentele din Moldova aveau mână liberă în rotungirea veniturilor lor pe seama incursiunilor de pradă. De altfel, incursiunile cazacilor sunt menționate în 1616 [242, p. 192]. Aceasta ar fi una dintre cauzele posibile pentru care domnia Țării Românești, la care aspira Gabriel Movilă [91, p. 342], a fost dată lui Alexandru Iliăș [65, p. 366]. Ambasadorul olandez la Constantinopol din 29 octombrie 1616 preciza: „Fiul lui Simion vodă ... anume Gavrilaş, căruia i se făgăduise principatul Țării Românești, a sosit aici și el, și a sărutat mâna sultanului și i s-a dat un tain pe zi. Nu se știe de care principat va avea parte. Noul domn <Alexandru Iliăș *n.ns.*> a fost numit pentru bani, abia de curând a plecat într-acolo” [84, p. 1069]. Stupefiat, solul polonez la Constantinopol, Samuel Otfinowski scria lui Stanisław Żółkiewski, la 14 noiembrie, că sultanul a mințit, deoarece a promis domnia unuia, dar a dat-o altuia [3, II, p. 656]. În această scrisoare, ca și în cea următoare apare subiectul incursiunilor căzăcești și acțiunile pe care otomanii vor să le ia împotriva lor [3, II, p. 657]. Aceste informații de la Constantinopol pot fi completate cu cele din Rzeczpospolita unde regele chema la acțiuni împotriva cazacilor [3, II, p. 655].

Acțiunile amle care vor avea loc în 1617 puteau fi anticipate încă din a doua jumătate a lui 1616. Este vorba de apogeul încordării relațiilor dintre cele două mari puteri. Această situație a fost punctul spre care s-a mers pe linie ascendentă încă de la începutul deceniului al doilea al secolului al XVII-lea. Aproape în fiecare an au fost înregistrate fapte la starea de conflict deschis între Polonia și Imperiul Otoman. 1611 – mazilirea lui Constantin Movilă; 1612 – Bătălia de la Cornul lui Sas; 1614 – Pregătirile pentru intervenția otomană care avea ca scop „stărpirea neamului căzăcesc”; 1615 – 1616 – evenimentele din jurul Moldovei. Pentru prima oară, [199; 177] două armate erau pregătite pentru ostilități.

Și de această dată era vorba de o reacție în lanț, o incursiune tătărească era urmată ca răspuns de alta căzăcească; o incursiune căzăcească pe mare încuraja jafurile tătărești în teritoriile de unde proveneau aceiași cazaci. O soluție optimă în această situație era aproape imposibil de găsit. Cazacii, din punctul de vedere al polonezilor, răspundeau cu aceeași monedă la incursiunile tătărești, răzbunând jafurile făcute de aceștia în teritoriile de la margine, de unde proveneau cazacii. Tătarii, la rândul lor, ar fi putut stăviliți doar dacă polonezii ar fi trimis cadouri căpeteniilor lor. Aproape cu un deceniu în urmă, în 1607, anume așa polonezii l-au menținut pe Constantin Movilă în scaunul Țării Moldovei [24, p. 63-65], deși turcii îl susțineau pe fiul lui Simion Movilă. În 1617, lucrurile erau însă mult mai complicate. Lipsa unor soluții diplomatice care să ducă la găsirea unei soluții de compromis în problema incursiunilor tătărești se arăta vădită. În plus, în anul 1607, de când avem mențiunea plății cadourilor căpeteniile

tătărești și familiile acestora, soțiilor lor, situația financiară era mult mai bună decât cu un deceniu mai târziu. Regele, cel care trebuia să soluționeze problema pericolului extern, era mult prea restrâns în acțiune când era vorba de bani [147, p. 123-124]. De altfel, nici constituția seimului din 1616 nu venea cu soluții concrete în acest sens [130, III, p. 132-156]. Prin urmare, atât tătarii, cât și cazacii și-au continuat după bătălia de la Drăgșani acțiunile de jaf.

Așa cum am văzut mai sus, în 1614, otomanii și-au propus, la în modul cel mai serios organizarea unei campanii împotriva cazacilor și tranșarea acestei probleme, cel puțin pentru o perioadă îndelungată. Oficialitățile poloneze au făcut demersurile diplomatice de rigoare reușind să-i convingă pe otomani să renunțe la intenția lor. Aceeași intenție a apărut și în 1617, când otomanii au pregătit o puternică armată pentru a merge împotriva cazacilor. Implicarea acestora din urmă în treburile interne ale Moldovei erau de o tradiție veche.

Situația internă a Țării Moldovei, în urma conflictului îndelungat din perioada 1615-1616 s-a deteriorat considerabil. Totodată, noile realități interne și externe impuneau domniei ridicarea impozitelor, ceea ce bineînțeles i-a nemulțumit pe locuitorii țării. La începutul lui 1617, orheienii s-au răsculat din nou. Potrivit știrilor iar din știrile pe care le avem la dispoziție, ei aveau un pretendent la tron, care se dădea drept fiul lui Ioan vodă cel Cumplit [156, p. 93-94]. Credem că un astfel de pretendent ar putea fi adăpostit de cazaci, cu atât mai mult cu cât tradiția ingerințelor în treburile interne ale Moldovei, ale „rudelor” lui Ioan vodă din rândul cazacilor era cunoscută încă de la sfârșitul secolului al XVI-lea. Răsculații ar fi avut un efectiv militar de circa 3 000 de oșteni, ceea ce ne face să presupunem o implicare în această acțiune a cazacilor. Câteva luni mai târziu, Schender pașa invocă intervențiile cazacilor în treburile interne ale Moldovei ca un motiv al campaniei de anvergură preconizate împotriva acestora [72, p. 149].

În ianuarie, probabil, în a doua jumătate, din Turcia se întorcea Kochanski, solul polonez [2, nr. 1552], cel care primise refuzul de a acorda domnia Țării Românești lui Gabriel Movilă. El aducea o scrisoare de la sultanul turc în care conducătorul statului otoman își expunea punctul de vedere cu privire la incursiunile tătărești. Acestea, în viziunea sa, puteau fi oprite cu prețul cadourilor, pe care polonezii trebuie să le ofere „din timpuri străvechi” [70, p. 421]. În ce privește acțiunile căzăcești, sultanul menționa că dacă hatmanii polonezi nu vor pune capăt acestora, atunci el va porunci ca să pornească armata pe uscat și pe mare ca să-i distrugă, iar armata deja era pregătită [70, p. 421]. Tema cadourilor pe care polonezii ar fi fost datori să le trimită tătariilor ca răscumpărare a păcii va apărea și în scrisoare vizirului turc trimisă lui Stanisław Żółkiewski în luna mai al aceluiași an, 1617 [115, p. 252-256]. Condiționarea păcii de către otomani a dus la și mai mare încordare a relațiilor polono-otomane. Polonezii nu aveau fondurile necesare ca să le

trimită tătarilor cadouri, în consecință incuriunile tătărești în pământurile poloneze erau urmate de cele ale căzacilor în teritoriile otomane.

La 20 februarie 1617, hatmanul polonez Stanisław Żółkiewski comunica regelui despre pregătirile turcești care nu mai aveau de gând să suporte intervențiile samavolnice în Moldova și Țara Românească intenționau să meargă împotriva cazacilor și să-i supună [115, p. 248-250]. Într-un *universal* din 24 februarie 1617, același hatman făcea nobilimea de la graniță și armata kwartei să se adune la Ploskirow pentru a respinge atacurile tătărești, dar și pentru a preveni atacul armatei turcești [115, p. 251].

În cercurile otomane, în primele luni ale anului 1617 a fost ridicată problema unei campanii de anvergură pentru a pune capăt o dată pentru totdeauna incursiunilor căzăcești în teritoriile otomane. Subliniem că, din punctul de vedere al otomanilor, incursiunile tătărești aveau loc din cauza neplății cadourilor pentru înalții demnitari ai hanatului Crimeei și doar odată cu plata acestora, otomanii ar fi insistat ca tătarii să nu mai atace teritoriile poloneze. Informații despre un schimb de solii între polonezi și otomani îl avem de la sfârșitul lui mai 1617. Un „capigi” a fost trimis la hatmanul Poloniei pentru a trata un acord cu privire la incursiunile căzăcești și cele tătărești. Domnul Moldovei, Radu Mihnea, trebuia să fie intermediar la încheierea acestui acord [65, p. 368].

Punctul de vedere otoman despre situația creată legată de incursiunile tătărilor și ale cazacilor a fost expus într-o scrisoare a marelui vizir expediată lui Stanisław Żółkiewski în mai 1617: „Tătarilor trebuie să li se dea cadouri, care conform obiceiului de demult, nu li s-au dat, de aceea hanul nici pe murze, nici restul armatei nu o poate ține în ascultare... Pentru pedepsirea cazacilor pe lângă flotă mai este trimis beglerbegul Schender pașa, comandant al trupelor pe uscat” [115, p. 252-253].

Răspunzând la această scrisoare Stanisław Żółkiewski hatmanul de câmp arăta că la Poartă a fost trimis un sol, Obalkowski, care va aduce scrisoarea regelui. În ceea ce privește relațiile polono-otomane, „două sunt cauzele care atentează la prietenia de demult: fărădelegile comise de cazaci și tătari”. În ceea ce privește cazacii, „știm că ei sunt o adunătură de răufăcători din diferite poapoare adunat și obișnuit cu prada”. Pe aceștia i-a învins odată, și ei s-au liniștit, dar înțețirea atacurilor căzăcești a dus și la înmulțirea numărului cazacilor. Așa cum a luptat împotriva cazacilor, de asemenea va lupta și mai înainte. Este bine ca trupele maritime otomane să-i bată pe cazaci pe mare, iar pe terenul Rzeczypospolitei o să aibă el grijă să-i bată acolo, fără ajutorul turcesc. Trupele adunate la graniță sunt pentru a-i liniști pe cazaci și n-au nici o altă intenție. Cât privește cadourile care erau trimise tătarilor, acelea într-adevăr erau prevăzute în tratate numai că ele „erau destinate prietenilor nu dușmanilor”, făcând aluzie desigur la ultimele

incursiuni ale tătarilor în teritoriile Rzeczpospolitej. Totodată, dacă au și fost oferite cadouri, conform opiniei lui Żółkiewski, acestea au fost date „numai pentru lupta împotriva dușmanului comun - a moscovitului. Să le dea cadouri celor care acum atacă țara majestății sale regelui?” [115, p. 252-254]

Deși se încerca ajungerea la un acord cu privire la incursiunile tătaro-căzăcești, a prevalat intenția otomanilor de a tranșa această problemă pe calea armelor. Astfel, în vara anului 1617, relațiile polono-otomane au atins cote maxime de încordare. Este adevărat că între cele două tabere a avut loc un schimb permanent de scrisori, ceea ce, până la urmă, a dus la semnarea acordului de pace, deși situația era foarte încordată, exista pericolul unei confruntări de proporții între cele două tabere. S-au păstrat mai multe scrisori cu privire la acest incident diplomatic [72, p. 149]. Pentru a contracara acțiunile otomane, regele polon Sigismund III Waza i-a poruncit hatmanului de câmp, Stanisław Żółkiewski să ia măsurile necesare.

În aceeași perioadă, polonezii pregăteau campania de instalare a lui Władysław în scaunul de la Moscova. Această intenție a fost enunțată în timpul seimului din 1616, iar delegații au susținut intențiile regelui de a organiza campania împotriva Moscovei. Au fost colectate câteva impozite suplimentare și pregătită armata pentru a pune în practică aceste planuri. Pregătirea campaniei otomane împotriva Poloniei avea să aducă anumite corectări la planurile inițiale, iar o parte din armata care avea ca scop să-l așeze pe Vladislav, fiul regelui polonez, în scaunul de la Moscova a fost îndreptată pentru apărarea granițelor din sud [229, p. 120-130].

Este interesant schimbul de replici care a avut loc între conducătorii celor două armate, Stanisław Żółkiewski și Schender pașa. Demnitarul otoman, într-o scrisoare adresată hatmanului polonez expunea misiunea care stătea în fața lui: „Cazacii nemernici trebuiesc pedepsiți. ... Pe ei are de gând să-i distrugă pentru care misiune are și destule provizii” [14, p. 320-321].

Răspunzând la o scrisoare a lui Schender pașa, adusă de Otfinowski, Stanisław Żółkiewski, hatmanul polonez scria că pe cazaci de mai multe ori. „Iar ei acolo sunt când mai mulți, când mai puțini, iar acum de când tătarii le-au pustiit și le-au ars casele, nu mai au cu ce câștiga existența și se adună acolo și pustiesc pământurile atât turcești, cât și pe ale noastre. De aceea, regele mi-a poruncit să vin aici să apăr atât pământurile noastre cât și cele ale vecinilor. Ar fi bine să faceți o cetate la Azov, iar aici, la Nipru, am încredere că nici vouă, nici nouă n-o să ne mai facă pagube” [14, p. 318-320].

Corespondența între cei doi se făcea prin intermediul domnului Moldovei, Radu Mihnea [14, p. 321-322]. Într-o scrisoare scrisă la 17 iulie 1617, Schender pașa menționa intermedierea domnului Țării Moldovei în corespondența dintre demnitarii polonezi și otomani [115, p. 422-423]. În a doua scrisoare către Schender pașa, Żółkiewski se scuza că întârzierea cu care îi

răspundea ar fi fost cauzată de lipsa unui tălmăcitor și până când acesta i-a tradus scrisoarea a trecut ceva timp: „Așa și tu fratele meu, om înțelept și care scrii că dorești păstrarea păcii de demult, vei dori să veghezi ca armatele împăratului stăpânului tău și cele tătărești să nu intre în granițele regelui și noi din partea noastră declarăm că acele acorduri și pace încheiate de demult să păstrăm”. Graniță să fie râul Nistru, iar din ambele părți să vină oameni onorabili și să încheie un nou acord de felul celui încheiat cu Cazi Gherei, ca pacea veche să nu fie supusă îndoielii și să se înmulțească [14, p. 322-323]. Prin urmare, intențiile părților de a încheia pacea coincideau, iar termenele în care hatmanul polonez înțelegea să încheie acordul erau asemănătoare cu cele expuse în scrisoarea din 17 iulie 1617 a lui Schender pașa [115, p. 422-423].

Într-o scrisoare din 9 august 1617, emisă la Bar, adresată lui Stanislav Koniecpolski, Stanisław Żółkiewski nota că a venit un armean de la Schender pașa, care dorea de la el trei lucruri: stabilirea locului de întâlnire, polonezii să distrugă trei cetăți și un sol polonez să meargă cu el la Poartă [101, p. 143-144].

La 5 septembrie 1617, Schender pașa scria lui Żółkiewski, din Orhei, că peste cinci zile va ajunge la Soroca. Cerea ca acolo să fie trimis și un om al polonezilor cu care să stabilească unde să se întâlnească pentru stabilirea detaliilor acordului [115, p. 264-265]. În tabăra otomană se aflau domnii Moldovei, Țării Românești și principele Transilvaniei [46, p. 65]. Începând cu primele zile ale lui septembrie, tratativele cu privire la încheierea acordului au intrat în faza finală. Polonezii au semnalat și câteva abateri din partea moldovenilor care au trecut Nistrul și au comis niște jafuri în zona Rașcovului [3, II, 685, p. 1].

Hatmanul polonez se arăta dispus să încheie pacea cu Schender pașa, iar locul propus era Jaruga [115, p. 268]. La 10 septembrie 1617, Schender pașa îi comunica lui Żółkiewski despre noi atacuri ale cazacilor care au trecut cu opt *czajce* pe lângă Oceacov și au făcut mare pagubă în teritoriile turcești. El l-a informat că îl trimite pe Ali pașa „om demn pentru a purta tratative” [3, II, 685, p. 1 verso]. În urma acestor schimburi de scrisori, a fost încheiat acordul de la Jaruga/Busza. Într-o scrisoare adresată regelui, hatmanul polonez raporta: „am trimis scrisori și la Schender pașa și la domnul Moldovei, dar nu mi-a venit răspuns... Atunci când nu mai speram că vom ajunge la vreo înțelegere, Schender pașa l-a trimis pe Ali aga, un om onorabil cum rar întâlnești în acele părți”. Elementul principal care i-ar fi determinat pe turci să încheie pacea a fost, după afirmațiile hatmanului polonez faptul că „a întâlnit niște oameni și i-a întrebat de armata noastră și a înțeles că este aranjată bine și că va fi greu de învins” [3, II, 685, p. 2-3]. Într-un alt raport către rege trimis la 16 septembrie 1617, hatmanul menționa despre samavolniciile cazacilor: „trebuie să luăm măsuri ca să nu se mai repete acele acțiuni, trebuie să scriem și să preîntâmpinăm că vor fi luate măsuri aspre împotriva acelor lotri care acționează împotriva

Rzeczypospolitei. Trebuie să stabilim controlul mai ales asupra Niprului” [3, II, 685, p. 3]. Graba cu care a acționat hatmanul polonez este de înțeles și din perspectiva întârzierii campaniei împotriva Moscovei prevăzute inițial pentru 1617.

Acordul în principiu era alcătuit din patru puncte în linii mari confirmate de ambele părți. Atât partea poloneză, cât și cea otomană a elaborat câte un proiect de tratat care a fost adoptat la 23 septembrie 1617. În principiu au fost stabilite niște puncte cu care ambele părți au căzut de acord: 1. Lotrii cazaci să nu mai prade pe Marea Neagră; 2. Tătarilor să li se trimită cadouri în fiecare an; 3. În cazul Transilvaniei: să nu se acorde nici un sprijin lui Hommonai sau altcuiva, iar negustorii să aibă drum liber conform acordurilor de demult; 4. În Moldova, nimeni să nu intre cu armată, nici să nu ajute pe cineva cu bani, iar domnul de la Iași să păstreze pacea între rege și sultanul otoman; 5. Să nu se acorde sprijin lui Radu Șerban sau altcuiva și să nu se facă vreo incursiune în această țară, negustorilor să nu li se stabilească nicio dare nouă. În textul otoman se mai preciza ca polonezii să trimită pe marele lor sol la Poartă pentru încheierea păcii [110, p. 345-353]. O scrisoare despre pacea încheiată a fost trimisă din tabăra de la Nistru de către Stanisław Żółkiewski lui Gabriel Bethlen la 24 septembrie [68, p. 873]. Odată cu încheierea păcii, armatele ambelor părți se întorceau în țările lor, iar principele Transilvaniei dădea indicațiile necesare pentru primirea armatei care avea să se întoarcă în Transilvania pe la Rodna [68, p. 873-874].

Încheierea acordului de la Jaruga/Busza a fost apreciat de contemporani drept unul controversat. Trebuie să luăm în calcul opoziția care exista în acel moment în Rzeczypospolita împotriva regelui, precum și a susținătorilor acestuia. Unul dintre aceștia era Stanisław Żółkiewski. În plus, acest acord chiar dacă stabilea niște principii pentru viitoarele raporturi dintre polonezi și otomani, nu stabilea, de exemplu, modalitatea prin care polonezii vor trimite cadouri tătarilor, așa cum pretindeau otomanii. Problema cea mai importantă în acest caz era modalitatea prin care Rzeczypospolita putea face față unei asemenea cereri. Stabilirea cotelor pentru cadouri și modalitatea de plată a acestora putea fi adoptată numai de seim, iar convocarea lui pe un asemenea subiect nu stătea pe agenda zilei. Următorul seim avea să fie convocat pentru 13 februarie și a durat o lună până la 13 martie 1618 [208, p. 147]. *Constituția* (Rezoluția seimului) seimului nu prevedea și plata cadourilor pentru tătari [130, p. 156-159]. Astfel, la puțin timp după încheierea acordului, tătarii vor relua incursiunile de jaf în teritoriile poloneze, cu atât mai mult cu cât Rzeczypospolita era angrenată în războiul de succesiune împotriva Moscovei. Principalul vinovat de reluarea incursiunilor tătărăști în teritoriile de la margine a fost considerat tocmai Stanisław Żółkiewski, care a încheiat acordul considerat de opoziția regală rușinos. De exemplu, Albrycht Radziwill, cel care va ajunge mare cancelar al Lituaniei, descria astfel

semnarea păcii: „<Żółkiewski> a așezat tabăra și nesilit de nicio circumstanță a semnat pacea, renunțând la Moldova. La acel seim când a informat delegații despre încheierea păcii și vedea că mulți sunt împotriva lui a declarat: „Unii îmi aruncă în față că sunt fricos, dar când va apărea ocazia voi arăta vitejia mea și atunci nu o mamă va uda moartea fiului său cu lacrimi”. Ceea ce s-a întâmplat anul viitor [119, p. 64].

Cronicarul Pawel Piasecki contemporan acestor evenimente consemna: „Abia după acordurile semnate lui Żółkiewski moștenitorii lui Ieremia Movilă și ai lui Constantin nu demult omorât au pierdut drepturile pentru stăpânirea Moldovei ... de aici a pornit tot lanțul înfrângerilor de mai târziu. Și Żółkiewski a regretat faptul că din Rzeczypospolita în Moldova nu putea fi adusă nici o armată și nici detașamente de soldați, care să îl poată scoate pe domnul așezat de turci. Când a fost încheiat acel tratat a poruncit să fie dată turcilor cetatea Hotinului, până în acel moment ținută în numele Moveștilor, și care au pus acolo pârcălab pe Nicolae Iwonia care a fost tăiat pentru că nu a auzit ordinul său în acel moment”. Piasecki era indignat și de distrugerea a două cetăți Rașcovul și Bersada [68, p. 871], care i s-au părut lui Schender pașa că ar prezenta pericol [98, p. 267]. În pofida acestor opinii, acțiunile lui Stanisław Żółkiewski din 1617 soldate cu acordul de la Jaruga/Busza trebuie apreciate drept un succes, cu atât mai mult cu cât intențiile lui Schender pașa erau de a obține un succes răsunător împotriva Poloniei [109, p. 84]. În sprijinul acestei informații vine scrisoarea lui Gabriel Bethlen către arhiepiscopul Petru Pazmany. Potrivit principelui Transilvaniei, pacea a fost încheiată cu mare dificultate, iar el a fost cel care a mijlocit-o. Oficialii Polonezi au renunțat la câteva avantaje, dar și-au asigurat liniștea pe viitor [61, p. 153-157]. Chiar dacă pacea încheiată dădea speranțe pentru normalizarea relațiilor polono-otomane, în același timp hatmanul Żółkiewski în scrisoarea adresată arhiepiscopului de Gniezno Laurentiu Gembicki, prevenea că turcii adunați în consiliu secret la sultan au încheiat pace cu perșii și se pregătesc să vină cu toată puterea asupra Rzeczpospolitei [136, p. 100-101; 9, nr. 3126]. Totuși, asemenea semnale erau mai degrabă un avertisment menit să acorde importanță acțiunilor lui Żółkiewski de apărare a granițelor Rzeczpospolitei, decât reprezentau o realitate. Lupta aprigă între diferite facțiuni politice din Polonia solicita aducerea noilor argumente fie pentru succesele obținute, fie pentru insuccesele realizate. Era și cazul lui Stanisław Żółkiewski, care în ultima vreme întâmpina o tot mai mare opoziție în rândul nobilimii poloneze.

Către sfârșitul anului 1617, cercurile diplomatice de la Constantinopol au fost de evadarea din închisoare a lui Samuel Korecki, ginerele lui Ieremia Movilă căzut prizonier după bătălia de la Drăgșani. Faptul că oficialii polonezi au dezavuat acțiunea lui Korecki le-au lăsat otomanilor mână liberă în a decide soarta lui. Așa acesta a ajuns să fie întemnițat în celebra

Edicule, sau cum i se mai spunea și Închisoarea Celor Șapte Turnuri. Evadarea lui Samuel Korecki impresionează prin dârzenie și curaj, devenind legendară în epocă. La 29 noiembrie 1617, la Veneția era trimisă știrea despre scăparea lui Korecki din închisoare. Raportul bailului venețian arată data evadării nobilului polonez, 28 noiembrie seara [94, p. 124]. Planul evadării a fost pus la cale cu secretarul ambasadorului francez, când acesta a fost în vizită la vestitul prizonierul polonez. Într-o plăcintă a fost ascunsă o sfoară. Pe această sfoară cineva de jos avea să-i dea o scară de frânghie. Secretarul, pentru a nu fi bănuțit, între timp plecase în Franța, iar cel care avea să pună planul în aplicare avea să fie un preot grec, care a primit promisiuni că va primi o recompensă mare de la Korecki. Planul a fost aplicat în tocmai [94, p. 123-124]. Evadarea lui Korecki a făcut o mare agitație în capitala Imperiului Otoman, cu atât mai mult cu cât așa cum anunțase otomanii, magnatul polonez nu putea fi răscumpărat [94, p. 117-118]. Bailul Veneției la Constantinopol îl informa pe doge la 8 decembrie 1617 că ambasadorul francez și anturajul său au fost arestați fiind bănuțiti că au mijlocit scăparea magnatului polonez [65, p. 369-372]. Au fost eliberați abia pe 26 decembrie contra sumei de 15 000 de țechini [65, p. 372; 95, p. 126].

Sfârșitul anului 1617 și începutul celui următor au adus din nou o situație complicată în Țara Românească. A izbucnit un conflict aprig între marea boierime și Alecxandru Iliăș domnul Țării Românești [91, p. 342]. În urma acestui conflict, Alecxandru Iliăș avea să-și piardă scaunul. La rândul său, Stanisław Żółkiewski a revenit din nou la ideea numirii în scaunul Țării Românești a lui Gabriel Movilă [69, p. 177]. Acest obiectiv avea să fie realizat la mijlocul anului 1618 [53, p. 228-229].

Prima jumătate a anului 1618 a fost marcată din punct de vedere politic de schimbarea sultanului. În urma unei revolte, Mustafa I a fost detronat, iar în locul lui în scaun a urcat Osman II. După schimbarea de la vârful Imperiului Otoman, el i-a scris o scrisoare regelui polon în care îl înștiința pe acesta din urmă de urcarea în scaun și că dorește să păstreze vechea pace cu Polonia [1, nr. 547].

Un nou Seim a fost convocat la Varșovia între 13 februarie și 13 martie 1618. În fața regelui polon stăteau câteva probleme importante. În fața regelui stăteau câteva probleme mari. Trebuiau găsite fonduri pentru susținerea campaniei lui Vladislav spre Moscova. Recucerirea cetăților din Livonia și apărarea Ruteniei de atacurile tătărești [98, p. 269]. În cadrul dezbaterilor a fost abordată și chestiunea moldavă. În anul 1618, a murit marele cancelar, Felix Kryski, iar regele trebuia să propună o nouă candidatură pentru această funcție importantă, alături de altele mai mici. De la bun început această problemă a ocupat cea mai mare parte a dezbaterilor. Regele a dat funcția de mare cancelar lui Stanisław Żółkiewski [8, nr. 8134], dar care nu tindea spre o

astfel de funcție dedicându-și toată viața meseriei militare [98, p. 270]. Tot atunci Stanisław Żółkiewski a fost numit și în funcția de mare hatman [8, nr. 8133]. Aceste numiri controversate au trezit o reacție foarte puternică în rândul nobilimii. Ajuns la o vârstă înaintată era clar că Stanisław Żółkiewski nu putea face față noilor provocări, nici în calitate de mare hatman al coroanei, nici în cea de mare cancelar. În plus, Rzeczpospolita trebuia să rezolve problemele spinoase apărute în ultima vreme în relațiile cu Imperiul Otoman. Trebuiau găsite soluții pentru incursiunile cazacilor în teritoriile otomane și prevenite pe viitor acțiunile unor magnați polonezi pe teritoriul Moldovei, care puteau prejudicia pacea între Rzeczpospolita și Imperiul Otoman. Seimul a adoptat hotărârea ca acțiunile în cele două țări române care ar periclita pacea cu împăratul turc să fie penalizate cu duritate: „cel care ar comite așa ceva avea să fie chemat la tribunal, infamat, iar averile aveau să fie confiscate” [130, III, p. 157]. Cazaci aveau să fie liniștiți prin trimiterea hatmanului cu armata. Comisari trebuiau să stabilească „menținerea lor (cazacilor *n.ns.*) în ordinea cuvenită” [130, III, p. 157].

Manifestând o atitudine critică față de ceea ce a hotărât regele, Paweł Piasecki consemna că la seim s-a vorbit mai mult despre chestiunile private decât despre cele publice. Și doar uneori se mai auzea câte o voce despre tratatul de la Busza, încheiat de Żółkiewski. În spatele tribunei acest tratat a fost aspru criticat, dar deschis nimeni nu încerca să spună nimic, deoarece ar fi provocat furia regelui. De partea sa, Żółkiewski arăta că turcii sunt foarte puternici și au de gând să atace Rzeczpospolita. Prin urmare îi sfătuia pe delegații convocați la seim să mențină pacea și să nu țină cont de cheltuielile care s-ar folosi pentru aceasta. Seimul a adoptat propunerile lui Żółkiewski cu privire la pedepsirea celor care ar încălca prevederile păcii cu turcii [98, p. 271]. Au fost stabilite și cheltuielile pe care în viitorul apropiat Rzeczpospolita trebuia să le facă: un tribut era destinat campaniei lui Vladislav împotriva Moscovei, altul trebuia să fie destinat apărării granițelor de incursiunile tătarăști și granițele Livoniei dinspre Suedia [98, p. 271-272]. Totodată, noul seim nu stabilea modalitatea de plată a cadourilor înalților demnitari tătarăști, precum și volumul acestor plăți. Vom aminti că plata cadourilor tătarilor era condiție pentru menținerea păcii dinspre aceștia pusă de către sultanul precedent și de către autoritățile otomane în 1617 [130, p. 157; 242, p. 205].

Deși intențiile de păstrare a păcii între cele două puteri erau reciproce, în urma noilor incursiuni ale cazacilor în teritoriile otomane, retorica diplomatică a fost schimbată simțitor. Totuși, actul din 26 iunie 1618, prin care sultanul turc se adresa regelui polon, s-a dovedit a fi un fals, elaborat ulterior. Chiar și așa plasarea acestei scrisori în contextul evenimentelor din anul 1618 ni se pare sugestivă: „Ție Sigismunde al treilea rege numai al Poloniei ... sau nu te temi de moarte cu acei oameni mici ai tăi când deja te-ai gândit la război și el va fi inevitabil și aceea tot

va fi pentru care de abia atunci vei înțelege puterea mea, pe care o am în statul meu ... Cracovia, capitala ta, fără de nici o milă o voi lua, iar după mine voi lăsa o amintire o sabie însângerată pe care o trimit, pământul îl voi călca și pe Dumnezeuul tău crucificat și pentru o credință mai mare a ta îi voi smulge și ce ai sfânt voi porunci să fie tras de cai, fie ca Dumnezeu al tău să se înfurie pe mine și să-ți vină în ajutor, iar eu cu Mahomet cu părintele meu cu puterea deplină îți voi demonstra” [7, p. 25-26]. Retorica bățăioasă din falsul dat avea menirea să argumenteze demersurile politice în ce privește relațiile polono-otomane din anii următori și mai ales trebuia să argumenteze acțiunile din anul 1620, despre care va fi vorba mai jos.

Incursiunile tătarilor și ale cazacilor au dus la reluarea planurilor din anul precedent. Otomanii intenționau să construiască o cetate care să stăvilească incursiunile cazacilor pe mare. Una dintre acestea a fost înregistrată în luna mai 1618, când cazacii au ars Karakarmanul și Mangalia. În general, în 1618, cazacii au ieșit de trei ori în Marea Neagră [115, p. 338-339].

Evenimentele din 1617 au reprezentat un precedent periculos. O parte dintre demnitarii otomani, între care și Schender pașa, dornic să-și realizeze planurile din anul precedent au considerat că a venit momentul potrivit pentru a ataca Polonia, atâta timp cât principalele forțe militare erau angajate în Est [242, p. 204]. În luna iulie la Constantinopol a fost trimis Nicolai Korycki. Ajungând în capitala Imperiului Otoman la 12 august în ziua următoare a fost primit de marele vizir, iar pe 19 august de sultan. În urma tratativelor, otomanii au solicitat din nou stoparea incursiunilor cazacilor și cadouri pentru tătari. Oficialitățile otomane au asigurat că Schender pașa nu are intenții dușmănoase față de Polonia și că trebuie să ridice o cetate la vadul Iugan [1, nr. 548, 549; 242, p. 204].

Așadar, având informații cu privire la situația grea a Rzeczpospolitej angajate într-un nou război de succesiune din Moscova, oficialitățile otomane l-au delegat pe Schender pașa să întreprindă o nouă campanie împotriva Poloniei. Demnitarul otoman va schimba de această dată tactica, folosindu-i fără îndoială pe tătari ca vârf de lance. Hatmanul mare proaspăt numit a dorit, după toate probabilitățile, să confirme creditul acordat de către rege. Un succes al lui Stanisław Żółkiewski în confruntarea anunțată i-ar fi încununat cariera militară, și ar fi liniștit totodată spiritele oponentilor săi politici care contestau avansarea sa în cele mai înalte demnități poloneze. Așa cum era previzibil, numirea în cele două funcții importante a unei persoane în vârstă de 71 de ani, a nemulțumit foarte multă lume. Nobilimea poloneză a văzut în acest gest al regelui tendințe de acaparare a puterii în stat, ceea ce contravenea în mare măsură sistemului politic agreat de ea, al republicii nobiliare.

Despre pregătirile lui Schender pașa de a de a ataca Polonia, la 29 aprilie 1618, Stanisław Żółkiewski îi scria regelui Sigismund al III-lea. La această campanie urmau să

participe și domnii Moldovei și Țării Românești. Scrisoarea este importantă și din punctul de vedere al atitudinii pe care atunci hatmanul polonez o avea față de domnul Moldovei [44, XVI-XVII, p. 240-241]. În traducerea românească s-a strecurat o greșeală în loc de „din **pricina răutății grecului** (adică a lui Radu Mihnea *n.ns.*) este greu să primești știri prin Țara Moldovei” s-a tradus „din **pricina sănătății grecului**”. Textul a fost corectat după varianta poloneză din document „iz przez złość Greczyna”. Într-o scrisoare din 8 mai același Stanisław Żółkiewski îl informa pe rege că Schender pașa intenționa din nou să declare război, iar în Moldova s-au adunat mulți tătari [44, XVI-XVII, p. 241-242]. În consecință, regele polonez chema șleahța poloneză printr-un nou universal să se ridice la apărarea țării în fața pericolului otoman [3, p. 680].

Schender pașa a beneficiat de sprijinul domnilor din Moldova și Țara Românească. Astfel, la 1 iunie 1618, Osman al II-lea a poruncit principelui Transilvaniei să vegheze asupra liniștii din Țara Românească în timpul când domnul Țării Românești, Așexandru Iliăș, se va afla în campania otomană condusă de Schender pașa [79, p. 182-184]. Acest apel apare ca o urmare firească a temerilor că anume în lipsa domnului din țară, fostul domn, Radu Șerban, putea reveni în scaun cu sprijinul susținătorilor săi din țară care erau destul de numeroși. Anume în această perioadă se produce și răscoala din Țara Românească sub conducerea lui Lupu Mehedințeanu care-l va alunga pe Alexandru Iliăș din scaun. Obligația de a participa în persoană la campania lui Schender pașa împotriva Poloniei a fost semnalul pentru boierimea munteană de a declanșa revolta împotriva domnului sub lozinca luptei împotriva grecilor [170, p. 85-87; 69, p. 179-180]. Deși cea mai probabilă miză era cea a readucerii lui Radu Șerban în scaun. Tot atunci s-a produs și înlocuirea lui Alexandru Iliăș cu Gavriil Movilă [65, p. 374].

Îngrijorat regele polonez scria demnitarului austriac Sigismund Forgach să-i împiedice pe unguri să năvălească în Polonia în timpul războiului cu turcii [64, p. 579]. Conform informațiilor furnizate de Radu Mihnea, domnul Moldovei, Schender pașa avea să meargă să ridice niște cetăți [44, XVI-XVII, p. 242-243], ca să contracareze, incursiunile cazacilor zaporojeni. Din corespondența acestei perioade a apărut din nou suspiciunea că domnul Moldovei nu ar fi loial Rzeczpospolitei. În scrisoarea lui Ieronim Otfinowski, solul polonez la Constantinopol, se menționa că acolo a apărut știrea că solul persan a ajuns la regele polon sugerând să nu se dea crezare otomanilor. „Nu știu de unde s-a răspândit această știre, cred însă că de la domnul Moldovei” [44, XVI-XVII, p. 243-244].

Între timp iminența unei campanii de proporții la care se aștepta să adere și tătarii i-au determinat pe locuitorii din zonele de frontiera ale Poloniei să caute refugiu. La 4 august 1618, castelanul Sandomirului, Jan Zbigniew, scria regelui și despre aceste îngrijorarea populației din

aceste regiuni [70, p. 447-449]. Același temeri castelanul le expunea vicecancelarului [70, p. 449-451].

La 1 septembrie 1618, Radu Mihnea îi scria, din tabăra de lângă Chișinău, marelui hatman prin care îi cerea să trimită un sol la Schender pașa a i se permite să intervină ca mediator între polonezi, pe de o parte, turci și tătari pe de altă parte. Domnul Țării Moldovei îl anunța pe demnitarul polonez că se pregătește să plece la Tighina unde se află deja Schender pașa cu care ar trebui să se întâlnească la 4 septembrie. Din punctul de vedere al domnului Moldovei, Schender pașa „s-a apropiat aici nu pentru a rupe tratatul, nici pentru a călca pactele reciproce, ci pentru a încheia sfânta pace și a termina în mod perfect tratatele începute anul trecut” [44, XVII, p. 93-94].

La începutul lui septembrie, Stanisław Żółkiewski se afla lângă Orynin așa cum scria el situat la două mile de Camenița, unde se bănuia că se va îndrepta Schender pașa și la trei mile de drumul Pocuției încotro se aștepta că se vor îndrepta trupele tătărești din Moldova. Żółkiewski de asemenea că nu i-a răspuns domnului Moldovei și nici nu a trimis un sol pentru a negocia cu Schender pașa. Marele cancelar oferă informații despre locuitorii din Moldova: care „au fugit în munți, temându-se de năvălirea noastră; țara a rămas ca un pustiu” [44, XVII, p. 94-95]. După câte se pare, până atunci nu a existat nicio corespondență între Schender pașa și Stanisław Żółkiewski. Însă odată cu începerea corespondenței demnitarul otoman și-a expus motivele campaniei: după ce la Podbile a așteptat 40 de zile, solul polonez nu a venit; la Constantinopol, de asemenea nu a venit, abia mai târziu a venit un sol polonez la Constantinopol care, a fost primit foarte bine atât din partea sultanului, cât și din partea marilor demnitari otomani. Dar și după aceasta polonezii nu au trimis un mare sol. În ceea ce privește hanul tătăresc, ca în primăvară, „conform vechilor obiceiuri” să îi trimită cadouri, nu au îndeplinit. Cazacii, la rândul lor, au jefuit însă o solie turcească în drumul spre Moscova. Tătarii doresc să se răzbune pentru pierderile suferite, „cine pentru asta se face vinovat?” întreba retoric Schender pașa [115, p. 393-394].

Deznodământul conflictului din 1618 avea să se dea la Orynin. Și deși bătălia a rămas nedecisă, consecințele acesteia vor determina schimbări majore în relațiile politice polono-otomane, pe de o parte, precum și în situația din Țara Moldovei, pe de altă parte. Evenimentele de la Orynin înregistrate în toamna anului 1618 vor juca un rol important în disputele politice din Polonia.

În vara anului 1618, tătarii au efectuat o incursiune devenită tradițională în teritoriile Poloniei. Cu toate acestea, știrile despre apropierea lui Schender pașa și o posibilă campanie tătărească de proporții în teritoriile poloneze au determinat factorii de decizie să facă apel la

mobilizarea forțelor șleahței poloneze care aveau să fortifice cu contingentele sale detașamentele armatei regulate întreținute în baza impozitului fix al kwartei. Apelul regelui s-a bucurat de succes numeroși nobili fie au trimis contingentele lor, fie au venit în persoană să apere granițele poloneze de un atac al forțelor unite otomano-tătărăști. De asemenea nobilimea nutrea dorință să-l învingă pe dușman atâta timp cât soluționarea pașnică din anul precedent soldată cu acordul de la Jaruga/Busza n-a adus liniștirea granițelor sud-estice ale întinsului stat polono-lituanian. Forțele tătărăști numărau peste 10 000 de oameni, dar după unele estimări acestea nu depășeau cifra de 15 000 [242, p. 210]. În total, efectivul polonez era estimat la aproximativ 14 000 de oșteni [3, 12, p. 791]. Din păcate însă, marele hatman al coroanei, Stanisław Żółkiewski nu a fost în stare să-și impună voința asupra numeroaselor contingente private care au răspuns chemării regelui la mobilizare. Fiecare magnat polonez și-a așezat tabăra după bunul său plac fără să țină seama de necesitatea strategică a momentului. În locul unei singure tabere au fost formate mai multe. Firește că marele hatman nu avea nici o autoritate asupra celorlalte tabere [242, p. 209].

Detașamentele tătărăști au trecut Nistrul prin două locuri la Kolodrobka și Duba. În acest caz, lipsa coordonării mișcărilor din partea polonezilor, precum și precaritatea de informații concrete cu privire la direcția de atac a tătarilor au produs încurcătură în rândurile polonezilor [98, p. 274]. Acțiunile energice ale tătarilor s-au soldat cu avantaje pe anumite sectoare. Analizând situația tătării au lovit în locul cel mai vulnerabil – tabăra condusă de Tomasz Zamoyski, fiul lui Jan Zamoyski. Situația devenise critică pentru polonezi deoarece atât detașamentul condus de Cantemir, cât și cele ale lui Devlet Ghirei au lovit aceeași tabără. Abia atunci când devenise clar că tabăra lui Zamoyski poate fi cucerită de către tătari, Żółkiewski a trimis ajutoare spunând totodată: „să se învețe acest tinerel să asculte mai întâi de hatmanul bătrân, și mai apoi să conducă”. Conform altor surse el ar fi spus: „Este fiu de hatman, să învețe să se apere singur”. Ajutoarele trimise au salvat tabăra lui Zamoyski, iar după apusul soarelui tătării s-au retras în tabăra lor. Noaptea tătării au părăsit tabăra au ocolit pozițiile polonezilor și au pătruns în interiorul Poloniei. Ei nestingherit au jefuit regiuni întregi și au luat mulți prizonieri. Cu o viteză extraordinară au fost devastate regiunile de lângă Jampol, Ożohowiec, Latyczow, Międzyboż, Ostropol, Zaslavia, Kremienienc, Zbaraż și Beresteczko. La Zaslavia au cotit spre est și au pustiit Cudnow-ul, Pawołoczy și Biserica Albă. Ei s-au întors nestingheriți la tabăra lor [242, p. 212]. În asemenea situație armata poloneză a acționat fără inspirație din cauza lipsei unui comandament unic, Żółkiewski nu a reușit să organizeze o acțiune de urmărire a tătarilor care acționau cu o repeziciune impresionantă.

Opinia publică poloneză a pus pe seama marelui hatman toată responsabilitatea pentru eșecul lamentabil de la Orynin. Numeroasele scrisori descriau cu lux de amănunte evenimentele

de la Orynin în zilele următoare [70, p. 451-458]. Eșecul campaniei de apărare a granițelor Poloniei a lovit grav în autoritatea lui Stanisław Żółkiewski [115, p. 294-301], iar el însuși avea de gând să treacă la acțiuni energice menite să-i readucă autoritatea de altădată [242, p. 213]. Starea amorfă a armatei nu i-a permis acest lucru. Polonezii au fost nevoiți să trimită la Poartă un nou sol care nu putea să ceară nimic mai mult decât schimbarea domnului Moldovei. Deși acesta din urmă își propunea serviciile în medierea tratativilor de pace polono-otomane [44, XVI-XVII, p. 244-248]. Marele hatman polonez a rămas puțin impresionat de aceste oferte și le-a ignorat. Solul polonez de la Poartă Grzegorz Kochanski a cerut la Poartă înlocuirea lui Radu Mihnea [98, p. 274-275]. Faptul că marele hatman și cancelar al coroanei Stanisław Żółkiewski nu era încântat de domnul Moldovei rezultă din alte documente. În momentul urcării în scaun a lui Gașpar Grațiani, în locul lui Radu Mihnea, demnitarul polonez a subliniat: „Cu el dorim să avem de a face și nu cu acei lotri de Tomșa și Greci” [115, p. 356]. Trebuie să ținem cont și de faptul că anume în perioada primei domnii a lui Radu Mihnea în Moldova, tătării lui Cantemir murza au făcut cele mai multe incursiuni pe teritoriul Poloniei, trecând direct din Moldova. Zvonurile despre o posibilă mazilire a lui Radu Mihnea se vehiculau încă din prima jumătate a lunii iulie 1618 [77, p. 69].

Începea astfel o nouă etapă în relațiile polono-otomane, marcată de persoana lui Gașpar Grațiani, care apărea în poziția de mediator între polonezi și otomani. Cât ar părea de paradoxal, în primul an de domnie a lui Gașpar Grațiani au apărut premise serioase pentru consolidarea păcii. Atât incursiunile tătarilor, cât și cele ale cazacilor au fost pe punctul de a fi stăvilite. Ambele părți au încercat să găsească soluții agreabile pentru rezolvarea celor două probleme. În cazul tătarilor, polonezii au căzut de acord să le plătească anual cadouri, iar în ce privește cazacii s-a decis luarea unor măsuri pentru reformarea oastei zaporojeane. Au fost niște soluții de moment. Situația complicată în relațiile polono-otomane, acumularea de tensiuni în raporturile dintre cele două puteri, revolta cazacilor zaporojeni împotriva comisiei, nemulțumirea tătarilor față de cadourile polonezilor și poziția domnului Moldovei față de participarea lui Gabriel Bethlen în Războiul de 30 de ani au constituit tot atâtea motive pentru o confruntare de proporții polono-otomană soldată cu Bătălia de la Țuțora și cu catastrofa armatei poloneze conduse de același Stanisław Żółkiewski care și-a pierdut viața în urma acelei bătălii.

IV. 2. Relațiile politice polono-otomane și domnia a lui Gașpar Grațiani în Țara Moldovei 1619-1620

Înlocuirea lui Radu Mihnea era previzibilă atâta timp cât în primul rând, la Constantinopol, erau mulți doritori pentru a ocupa scaunul Moldovei sau al Țării Românești, iar, în al doilea rând, domnia lui în Moldova, nu a adus liniștea necesară în relațiile polono-otomane. În iulie 1618, noul sultan al otomanilor, Osman II, a trimis o scrisoare polonezilor în care anunța despre urcarea sa pe tron și chema totodată polonezii să îl trimită pe marele sol pentru ratificarea păcii. Fînd trimis la Constantinopol în misiune semioficială (înaaintea marelui sol), Grzegorz Kochanski a obținut schimbarea domnului Țării Moldovei [98, p. 274].

La mijlocul lui ianuarie 1619, ambasadorul Franței la Constantinopol, Harlay, îi scria regelui despre mașinațiile lui Grațiani pentru a obține scaunul Moldovei [69, p. 183]. Nu după mult timp, la 10 februarie 1619, de la Constantinopol parvenea știrea urcării pe tronul Moldovei a lui Gașpar Grațiani [69, p. 184].

Miron Costin relatează că Radu Mihnea ar fi cerut singur mazilirea [46, p. 66]. În istoriografia românească a fost susținută ideea că domnul muntean a solicitat însuși să fie scos din domnie. N. Iorga [88, p. CXXXV], C. C. Giurescu [190, p. 36], I. Caproșu [156, p. 102], Veniamin Ciobanu [160, p. 173], Gheorghe I. Brătianu [155, p. 152-153] au invocat diverse motive în acest sens. Totuși, din cele arătate mai sus, rezultă că domnul Moldovei a fost revocat de către sultan fără a cere el însuși acest lucru. Miza acestei decizii a constat probabil în speranța otomanilor de a soluționa definitiv problema Moldovei: se credea că, dacă Grațiani a rezolvat diferendul între otomani și habsburgi, tot așa el va putea rezolva problemele existente între poloni și otomani.

Datorită eforturilor lui Żółkiewski în celălalt principat dunărean a fost așezat Gabriel Movilă. Misiunea marelui sol al coroanei a fost mult așteptată în Stambul. Marele sol al coroanei Oțga a fost bine primit, iar tratatul încheiat de el era confirmarea și consolidarea actelor mai vechi încheiate între Polonia și Imperiul Otoman [214, p. 27-28]. Grațiani înțelegea că stabilitatea tronului depindea de felul în care el va media conflictul între turci și polonezi. În acest context el trebuia să contribuie la stăvilirea incursiunilor căzăcești în Imperiul Otoman și ale tătarilor în teritoriile polone. Noul domn al Moldovei scria în primele sale scrisori către Sigismund III, Żółkiewski și Jakob Zadzik despre intențiile lui de a fi mediator între polonezi și otomani [25, p. 114, 151]. În depozitele Bibliotecii Krasinki care nu s-au păstrat până în zilele noastre, cu sygn. B.I.3, se afla scrisoarea cu propunerile de mediere ale lui Grațiani adresate

voievodului de Poznan, Ostrorog. Fragmente din acea scrisoare au fost publicate de către W. Chometowski în lucrarea *Jan Ostrorog – mowca i pisarz z czasow Zygmunta III* „Biblioteka Warszawska”, t. 3, 1864, s.389-391 [214, p. 28]. Grațiani înainte de ocuparea tronului la Iași se străduia să stabilească legături apropiate cu polonezii [71, 73]. Secretarul coroanei scria despre majoritatea afacerilor turcești și tătărești secretarul coroanei scria bazându-se pe informațiile primite din corespondența cu Grațiani sau informații provenind din aceeași sursă, dar comunicate prin intermediul lui Żółkiewski. Domnii moldoveni aveau anumite îndatoriri în ce privește mijlocirea dintre Polonia și Imperiul Otoman și în perioadele anterioare. Niciodată însă eforturile nu au asemenea succese ca în cazul scurtei domnii a lui Grațiani. Domnul Moldovei a propus autorităților poloneze serviciile sale diplomatice în raporturile cu Poarta. Pe parcursul a câtorva luni, Grațiani a devenit principalul mediator în relațiile Rzeczpospolitei cu Imperiul Otoman. Grațiani a mijlocit, de asemenea, răscumpărarea prizonierilor polonezi de la tătari [12, p. 411-413]. El a propus ca, prin intermediul cadourilor, cazacii să fie temperați și să nu mai întreprindă atacuri în interiorul Imperiului Otoman. În acest sens a făcut demersuri către domnul Țării Românești, Gabriel Movilă, încercări care s-au lovit de indiferența lui Żółkiewski ce nu credea în eficiența unor asemenea metode [115, p. 399-400]. Eforturile depuse de Grațiani pentru păstrarea păcii contravin opiniei că el ar fi vrut să scoată Moldova de sub influența Porții și să o pună sub autoritatea coroanei poloneze. Așa ceva nu se putea produce decât în urma unui război dintre polonezi și otomani, iar acțiunile sale în decursul anului 1619 infirmă o asemenea intenție [214, p. 30-31]. Este incontestabil faptul că din momentul urcării sale în scaun s-a apropiat de Polonia, lucru simțit în colaborarea cu Żółkiewski de la care a primit toată susținerea [115, p. 356] După tensiunile din anii precedenți se aștepta ca între cele două puteri să se instaureze liniștea. Toate demersurile diplomatice denotă speranța unei păci trainice între otomani și polonezi. Atât anturajul regelui Sigismund III, cât și marele hatman Stanisław Żółkiewski aveau toate temeiurile să considere că otomanii nu prezintă niciun pericol serios. Iar acest lucru era foarte important atâta timp cât atenția regelui se îndrepta spre răscoala izbucnită în Cehia și teatrul Războiului de 30 de ani [176, p. 460]. Marele hatman al coroanei se arăta convins că un conflict serios cu otomanii nu se prevede în timpul apropiat [115, p. 349, 355]. În Polonia, cu unele excepții, tratatul încheiat de Oțga a fost primit în general bine. Considerațiile opoziției față de tratatul încheiat de către solul polonez erau în fond o parte componentă a luptei politice, foarte aprigă care se dădea în acea perioadă în Polonia între partida regalistă, a susținătorilor lui Sigismund al III-lea și a politicii promovate de el, și opoziția nobiliară care vedea în tentativele regelui de a promova niște reforme un atentat la libertățile nobiliare. Iată de ce Zbigniew

Ossolinski [109, p. 103] menționa că Żółkiewski a trimis la Poarta un sol netrebnic. Aceste critici exprimă mai curând aversiunea față de Żółkiewski.

Părerea lui Żółkiewski care considera că Ożga a dat dovadă de mult tact diplomatic este în acest sens mult mai elocventă [110, p. 354-368]. Tonalitatea scrisorilor sultanului trezeau speranța obținerii unor cedări pe cale diplomatică din partea sultanului, în primul rând, îndepărtarea de la frontieră a lui Schender pașa, considerat de către Żółkiewski, dar și de către rege drept un dușman convins al Rzeczypospolitej și al polonezilor [136, p. 102-103].

Izbucnirea Războiului de 30 de ani avea o miză foarte importantă pentru Polonia, chiar dacă aceasta nu participa la confruntările declanșate. Fără îndoială că otomanii, de asemenea neimplicați oficial, îl susțineau pe Gabriel Bethlen în demersurile sale antihabsburgice. Cu cât mai mult austriei aveau probleme în alte zone ale Europei cu atât mai multă liniște era în Imperiul Otoman. De partea sa, marele hatman al coroanei, Stanisław Żółkiewski intenționa să împiedice lui Gabriel Bethlen la Războiul de 30 de ani izbucnit în Imperiul Habsburgic, atunci când protestanții din Cehia și-au revendicat drepturile. Fiind vasal al turcilor, principele Transilvaniei putea prejudicia echilibrul politic din zonă. Exista pericolul ca turcii să se folosească din plin de succesele militare înregistrate de răsculații protestanți din Cehia sprijiniți de principele Transilvaniei.

Problemele existente în relațiile polono-otomane au fost puse în discuție în timpul unei noi solii [115, p. 355]. Alegerea a căzut pe secretarul regal Samuel Hieronim Otfinowski [10, p. 191], care se trăgea dintr-o familie care a dat curții mai mulți diplomați și traducători ai limbilor orientale [148, p. 35-37].

Solia lui Otfinowski era de un rang mai mic decât a lui Ożga, starostele Trembowlului. Dacă cel din urmă a fost sol mare, atunci primul era un sol obișnuit [199, p. 173]. De aici prerogativele și împuternicirile noii solii, care avea să negocieze anumite adnotări și corectări a tratatului deja existent. Instrucțiunile date lui Otfinowski [5, p. 1-5] conțineau asemenea sarcini:

- Să confirme realizarea unei părți din prevederile tratatului din 1619, liniștirea cazacilor și trimiterea de daruri către tătari;
- Să ceară eliberarea tuturor prizonierilor polonezi, care se mai aflau încă în temnițele turcești;
- Să ceară îndepărtarea lui Ischender pașa care strică pacea, îi agită pe tătari pentru săvârșirea incursiunilor și îngreunează menținerea cazacilor în ascultarea;
- Să se plângă pe Gabriel Bethlen pentru pagubele produse pe pământurile poloneze;
- Să ceară scoaterea principelui Transilvaniei din Ungaria habsburgică.

- Să ceară ca în schimbul ajutoarelor tătării să acorde ajutor militar polonezilor, mai ales împotriva Moscovei.

- Să rezolve anumite probleme de ordin juridic și comercial privitor la schimbul de mărfuri și valutar (de exemplu să se permită circulația în Turcia a talerilor „lewkowe”) [214, p. 33].

Cu asemenea împuterniciri în prima jumătate a lunii decembrie 1619 Otfinowski a pornit la Constantinopol. În același timp sau poate ceva mai înainte, la hanul Crimeei a fost trimis secretarul regal Florian Oleszko [27, p. 506]. Acesta trebuia să îndeplinească un șir de misiuni: să-l felicite pe hanul Djanibec Ghirei cu urcarea pe tron; să ceară îndeplinirea de către tătari a prevederilor păcii polono-otomane și mai ales acordarea ajutorului militar Poloniei. Aparte avea să fie stabilit locul unde aveau să fie transmise darurile. Sigismund III, din considerente de prestigiu, dorea ca acesta să se afle pe terenul Rzeczypospolitei [214, p. 33].

Așadar spre sfârșitul anului 1619, după o perioadă de acalmie relativă în relațiile polono-otomano-tătărești [3, p. 718], doi soli au pornit spre Constantinopol și Bahcisarai pentru a consolida, din punct de vedere diplomatic situația Republicii nobiliare polono-lituanene. Republica nobiliară se confrunta cu o presiune dublă, atât în interiorul țării, unde creștea vădit opoziția față de rege, cât și în exterior unde izbucnirea Războiului de 30 de ani avea să ducă la remodelarea raportului de forțe în regiune.

Situația politică internă a Rzeczpospolitej era determinată de situațiile conflictuale din anii precedenți. O cauză importantă care a tensionat raporturile în cadrul clasei politice poloneze a fost voința regelui de a numi în funcțiile de stat contrar acordului majorității nobilimii, adepții politicii sale care nu mai aveau vigoarea de altădată [98, p. 271-272]. Opoziția și-a intensificat atacurile asupra politicii promovate de rege, imputându-i tendințe absolutiste, discriminarea credincioșilor de alte confesiuni, erorile în politica externă, în special războaiele împotriva Suediei [3, 7, p. 82] și Moscovei [3, p. 697]. Pretențiile personale ale magnaților în tendința de a ocupa funcțiile politice rămase de atâta vreme vacante nu jucau un ultim rol în această dispută politică. La toate aceste probleme, s-au adăugat evenimentele din Cehia. Politica prohabsburgică promovată de rege, permisiunea a-i înrola în armata imperială pe lisowczyci [214, p. 104-105], precum și tentativa de a recupera Silezia [7, p. 27-33] au devenit motivele unor atacuri politice foarte puternice [214, p. 38-41].

În același timp, au fost înregistrate mutații în ierarhia politică otomană. În locul lui Mehmet pașa, mare vizir, a fost numit Ali pașa. Noua conducere a Imperiului Otoman era formată din exponenții politicii de forță față de Polonia.

În această conjunctură domnul Moldovei a simțit că este amenințat [36, p. 115]. Prin urmare, există elemente noi în motivele mazilirii lui Gașpar Grațiani din 1620, deoarece atât

Piasecki [98, p. 279], cât și Miron Costin [46, p. 67] au evocat drept cauză pentru revocarea domnului Moldovei interceptarea scrisorilor lui Gabriel Bethlen. Istoricul polonez Ryszard Majewski a mers chiar mai departe admițând ipoteza că scrisorile au fost oferite de către curtea regală pentru un argument mai elocvent campaniei de la Țuțora și ca probă a faptului că polonezii aveau obligația morală să-l sprijine pe domn [214, p. 42]. La 6 februarie 1620, domnul Moldovei îi scria lui Andrei Lipski subcancelarul regelui despre temerile sale, anunțându-l că i s-a poruncit să meargă împreună cu domnul Țării Românești împotriva Poloniei [9, nr. 3326]. La 11 februarie 1620, Jerzy Zbaraski menționa că Schender pașa a vrut să-l ademenească pe domnul Moldovei invitându-l la Constantinopol. Grațiani însă i-a trimis acestuia 4000 de zloți pe care însă pașa nu i-a primit, lucru de care era neliniștit [36, p. 104]. La 16 martie 1620, Gașpar Grațiani îi scria subcancelarului Andrei Lipski despre desemnarea ca mare vizir în Imperiul Otoman a unei persoane care se deosebea de cel precedent prin retorica militară [9, nr. 3327]. Peste exact două săptămâni, odată cu ajungerea la Constantinopol a lui Otfinowski, domnul Moldovei îl anunța pe același subcancelar despre pregătirile militare ale otomanilor [9, nr. 3327, 1 verso]. Totuși nu credem că a fost o singură cauză, sau una principală care ar fi dus la căderea lui Gașpar Grațiani. Este vorba desigur de mai mulți factori care i-au determinat căderea: simpatiile prea mari pentru Polonia [115, p. 555-556]: venirea la conducerea Imperiului Otoman a unor demnitari dispuși să tranșeze problemele politice existente de pe poziția forței, eșecul politicii de soluționare a problemelor incursiunilor căzăcești și tătărești, existența la Constantinopol a unor pretendenți la domnie fideli intereselor otomane: era vorba de Ștefan Tomșa al II-lea, care s-a „recomandat” ca un adversar al polonezilor în prima lui domnie din Moldova, și de Alexandru Iliș care fusese scos de ceva vreme din scaunul Țării Românești, dar descendent din dinastia domnitoare moldovenească, precum și Radu Mihnea, crescut, educat la Constantinopol și din tată convertit la islam. Aceste personaje, din punctul de vedere al otomanilor, erau mai potrivite decât Gașpar Grațiani, care lucra cu prea mult zel pentru cauza țărilor creștine: Imperiul Habsburgic și Rzeczpospolita. Schender pașa, renumit desigur prin victoria din 1616 de la Drăgșani dorea să tranșeze anumite probleme în relațiile polono-otomane de pe poziția forței.

Solul polonez Otfinowski a ajuns la Constantinopol în martie 1620, perioadă în care a scăzut numărul incursiunilor tătărești, fie din cauza interdicțiilor primite de la otomani, fie a pregătirii minuțioase a polonezilor care au luat măsurile de rigoare după dezastrul de la Orynin din 1618. De asemenea, era necesară o conlucrare în vederea temperării cazacilor zaporojeni, principalul obstacol în stabilirea unei păci trainice între Imperiul Otoman și Rzeczpospolita, lucru confirmat de Gașpar Grațiani subcancelarului Lipski la 13 mai 1620 [9, nr. 3328].

Deși părea mai bună ca niciodată situația s-a înrăutățit subit. Dacă în lunile de primăvară exista speranța fermă că relațiile dintre otomani și polonezi se vor ameliora, la începutul verii aceste sentimente au năruit nu numai că relațiile dintre Rzeczpospolita și Imperiul Otoman s-au deteriorat, s-a ajuns la o confruntare armată nemaîntâlnită până atunci.

În concluzie: Până în prezent personalitatea lui Gașpar Grațiani era privită în istoriografia românească doar prin prisma considerațiilor moralizatoare ale lui Miron Costin. Totodată, acesta a fost o personalitate neordinară, care s-a implicat din plin în rezolvarea problemelor din relațiile polono-otomane. Experiența păcii otomano-austriece a făcut ca această încredere să crească. Urcarea lui Gașpar Grațiani în scaun în locul lui Radu Mihnea a fost de la bun început privită cu ochi buni de către polonezi. Timpul petrecut la Constantinopol i-a înlesnit acestuia trecerea la cei mai de seamă funcționari otomani. Au creat așadar premise reale pentru o pace durabilă între cele două mari puteri premise datorate contribuției importante a domnului Moldovei Gașpar Grațiani. Viitorul însă a spulberat aceste așteptări.

IV.3 Războiul polono-otoman din 1620-1621 și impactul acestuia asupra situației politice din Țara Moldovei

Războiul polono-otoman din anii 1620-1621 are o importanță capitală pentru reliefaarea unei perspective mai îndelungate pentru Țara Moldovei. De asemenea, poziția pe care înșiși moldovenii au avut-o față de aceste confruntări. În cazul unui succes polon, în Moldova s-ar fi restabilit regimul dublei suzeranități existent la sfârșitul secolului precedent și primul deceniu al secolului al XVII-lea. Cu toate acestea, moldovenii nu s-au arătat dornici să-l susțină pe domn, chiar dacă era un străin, nici pe marii boieri care au ales opțiunea poloneză în conflictul devenit iminent. Chiar dacă acest război nu este al moldovenilor, a avut loc pe teritoriul Moldovei cu întregul impact asupra țării: jafuri, incendii și nu în ultimul rând depopularea țării.

Dacă istoriografia românească s-a limitat doar la menționarea confruntării militare polono-otomane din 1620-1621, fără să ofere detalii, o atenție sprijinită a fost manifestată de scrisul istoric polonez. Evenimentele din 1620 și 1621 au fost tratate pe bună dreptate ca făcând parte dintr-un singur conflict polono-otoman. Bătălia de la Țuțora (1620) și Bătălia de la Hotin (1621) sunt legate între ele și reprezentând situația complexă creată în sud-estul Europei. De asemenea, bătălia de la Hotin nu poate fi scoasă din contextul evenimentelor petrecute din 1620, când armata poloneză condusă de marele hatman și cancelar Stanisław Żółkiewski a suferit o înfrângere cumplită.

O serie amplă de lucrări poloneze au analizat evenimentele produse în 1620 în Țara Moldovei, precum și impactul pe care l-a avut Bătălia de la Țuțora asupra relațiilor politice polono-otomane [149, 197, 198, 210, 214, 217, 243, 247, 248, 249, 250]. Deși a jucat un rol foarte important în istoria Țării Moldovei, Bătălia de la Țuțora nu s-a bucurat deocamdată de un studiu critic și cuprinzător în istoriografia română. Singurele mențiuni au fost făcute în contextul politic central și sud-est european [164].

În ce privește previzibilitatea acestei confruntări de proporții, trebuie să remarcăm faptul că, cel puțin cu un an înainte de această confruntare, în relațiile polono-otomane se instaurase liniștea [168]. Chiar dacă deși raporturile dintre cele două puteri începând cu 1612 s-au complicat de la an la an. Pe de o parte, acțiunile ginerilor lui Ieremia Movilă din 1612 și 1615-1616 au fost puse pe seama acțiunilor samavolnice ale acestora, iar, pe de altă parte, în 1617, în loc de o mare confruntare s-a ajuns la acordul de la Jaruga/Busza. În 1618 tătarii din Crimeea au speculat din plin disfuncționalitatea armatei poloneze în urma ciocnirii de la Orynin [163]. Deși

1619 aducea speranța unei păci în relațiile dintre Imperiul Otoman și Rzeczpospolita, 1620 a spulberat aceste așteptări.

O succesiune de factori a dus la eșecul armatei poloneze din toamna anului 1620: reluarea de către cazacii zaporogeni, după o perioadă scurtă, a incursiunilor pe mare, nemulțumirea tătarilor față de târăgănarea plății unor cadouri pe care le pretindeau de la polonezi: venirea la putere în Imperiul Otoman a unor demnitari dornici să soluționeze de pe poziția forței problemele pe care le aveau cu polonezii, pierderea încrederii politice a otomanilor față de Gașpar Grațiani: începutul Războiului de 30 de ani și implicarea lui Gabriel Bethlen: dorința polonezilor de a efectua o campanie reușită în Moldova pentru a recupera pozițiile de la sfârșitul secolului al XVI-lea și menținerea în scaun a lui Gașpar Grațiani, voința marelui hatman Stanisław Żółkiewski de a obține un succes extern pentru a-l folosi în lupta politică împotriva adversarilor săi din interiorul țării.

În 1619, între Imperiul Otoman și Rzeczpospolita a fost încheiat un tratat. Pentru confirmarea tratatului la începutul anului 1620 la Istanbul a plecat Otfinowski, care a fost întâlnit foarte rece. La 6 aprilie 1620, el raporta regelui că de două săptămâni stă la Kuciuk Medza, la două mile de Constantinopol, ceea ce contravenea uzanțelor diplomatice ale epocii. Mai mult solul polonez îi comunica suveranului său că a fost umilit prin faptul că i s-a spus că nu vor fi semnate nici un fel de acorduri. În viziunea lui Otfinowski, Schender pașa, Hanul Crimeei și Gabriel Bethlen intens cereau pornirea unui război împotriva Poloniei. În aceeași vreme au ajuns știri despre pierderile suferite în Crimeea din cauza incursiunilor căzăcești. Schender pașa ar fi dat chiar și cifra de 300 de cazajce pregătite pentru a ataca din nou teritoriile Imperiului Otoman. În plus, potrivit autorităților otomane această incursiune se plănuia cu știința regelui. În ce privește principele Transilvaniei, solul polonez scria că acesta voia pentru el nu numai toată Ungaria, dar și toată Polonia depunând toate eforturile pentru a intra în posesia Cracoviei. Tătarilor li s-ar fi poruncit ca, luând cadourile de la Oleszko, solul polonez în Crimeea să se pregătească, cu întreaga armată și să meargă cu foc și sabie să pustiască teritoriile poloneze cât se poate de departe în interiorul lor. La rândul lor, domnii Moldovei și Țării Românești ar fi primit poruncă să se pregătească să meargă împotriva Cămenitei. Scrisoarea se termina cu un îndemn: acest an trebuie să fie un război defensiv, iar „va da Domnul Dumnezeu și, peste un an, va fi unul ofensiv” [70, p. 472-473].

Solul polonez a stat acolo 35 de zile. El nu a fost primit nici de sultan nici de marele vizir. Poziția oficialităților otomane consemnată de Polanowski era determinată de incursiunile căzăcești, iar solul polonez urma să plece cum a venit [25, 2, p. 443]. Abia după aceea, pe 25 aprilie vezirul a trimis pe subașa și i-a spus să vină în audiență, dar să nu ia nimic. Solul a avut

ezitări să meargă, deoarece avea teama să meargă la cineva care „știe numai de criminali, dar nu și de soli”. Totuși, a fost sfătuit să meargă atât de subașă, cât și de solul austriac, dar l-au preîntâmpinat că vezirul este iute la mânie și dacă nu îl ascultă va păți rău de tot. În urma mai multor ezitări, argumentele expuse de cei menționați mai sus l-au convins să pornească spre Constantinopol. În aceeași zi a fost dus la vizir, pe care l-a așteptat patru ceasuri cât a condus Divanul de seară. Intrând la înaltul dregător acesta i-a spus: „de trei sute de ani avem pace între țările noastre, iar acum de câțiva ani buni promiteți să-i liniștiți pe cazaci, și nu se face nimic. Vor să pornească asupra noastră și au câteva sute de czajce. La aceste cuvinte solul a dat asigurări că cei vizați, cazacii, nu vor porni pe mare: „Dar pe mine așa de mult m-ați ținut și nu mi-ați dat audiență și le-ați spus tătarilor și hanului în persoană să meargă asupra noastră. Nu știu ce o să fie ... Regele a făcut totul în conformitate cu acordurile încheiate de către marele sol: cadourile hanului sunt pregătite, marele sol a fost trimis la han, pe cazaci regele i-a oprit cu mare preț ca să nu iasă în mare. Iar dacă cineva va ieși totuși samavolnic, nu din cauza noastră, ci a lui Schender pașa care i-a deranjat prin scrisoarea lui ca să nu fie în supunerea regelui și a hatmanului; el dorește să încalce pacea pentru propriul beneficiu. Solul i-a arătat scrisoarea lui Schender pașa către cazaci, precum și alte două scrisori – una către hatmanul de câmp și alta a unui sătean de-al lui către cazaci scrise de aceeași mână. Drept reacție, vizirul s-a înfuriat pe Schender pașa, spunând că va fi pedepsit. Marele vizir a insistat să renunțe la ieșirea cazacilor pe mare contra unor sume de bani, la care solul polonez i-a răspuns că nu știe nimic despre cei menționați mai sus, sugerându-i să trimită solie la han ca acesta să nu intre în Polonia [25, 2, p. 444-448].

De menționat că turcii se străduiau la rândul lor să-i liniștească pe tătari. Ca rezultat, numărul incursiunilor tătarilor în 1619 a scăzut considerabil.

În opinia lui Ryszard Majewski, partea poloneză, deși avea o mare dorință, nu a reușit să-i oprească pe cazaci [214, p. 44-45]. În octombrie 1619, comisarii: Stanislaw Żółkiewski, Tomasz Zamojski, Jan Dalilowicz, Stanislaw Koniecpolski, Walenty Kalinowski, Jan Sklinski, Tyburcy Zlotnicki și Jan Bielecki [115, p. 328] au încheiat lângă Rastawica un nou acord cu starșina cazacilor reprezentată de Konaszewicz. Conform acestor înțelegeri, cazacii se obligau să asculte și să înceteze incursiunile lor în decursul următorilor ani în schimbul unui tribut în mărime de 40 000 zloți [115, p. 331-332; 3, 12, p. 688]. Îndeplinirea acestor prevederi era la discreția cazacilor. Acordul nu prevedea nicio măsură de opresiune asupra cazacilor în cazul în care ei nu ar fi îndeplinit aceste angajamente. Singura posibilitate de influențare asupra cazacilor era oprirea plății tributului stabilit. Marele hatman realiza că în curând cazacii vor trebui folosiți din nou în serviciul Rzeczypospolitej.

În rândul cazacilor erau mai multe tabere, iar fiecare dintre aceste tabere apăra propria linie politică. Una dintre acestea era condusă de Sahaidacyny-Konaszewicz. Acesta și susținătorii săi s-au străduit să mențină condițiile stabilite de comisie. De partea cealaltă o parte din cazaci nu au căzut de acord cu prevederile comisiei.

Prin urmare, Konaszewicz a fost lipsit de putere la Sece, iar ataman a fost ales Jacko Nierodowicz Borodawka [101, p. 146], care a luat ca primă măsură pregătirea unei noi campanii pe mare [36, p. 106].

În urma încălcării de către cazaci a acordului comisiei nici marele hatman, nici altcineva nu a ridicat armele împotriva cazacilor, fiind oprită plata tributului stabilit inițial [214, p. 45-46]. În același timp, în lunile de iarnă ale anului 1620, cazacii au atacat Crimeea [36, p. 114], iar în martie – teritoriile otomane [70, p. 472-473]. La 21 februarie 1620, Żółkiewski l-a informat pe rege despre înlocuirea marelui vizir, precum și că noul deținător al acestei funcții dorește să meargă împotriva Poloniei. Domnului Moldovei i s-a poruncit să gătească o armată de 15 000 de oameni, precum și o mulțime de vite, iar Schender pașa a înștiințat oficialitățile de la Constantinopol că 300 de czajce ale cazacilor sunt gata să iasă în mare [140, p. 210-211]. În aceste condiții trebuie expicată primirea rece pe care a avut-o Otfinowski la Constantinopol. Deși înainte de audiența la marele vizir, care a avut loc, așa cum am văzut mai sus la 20 aprilie, în Polonia veneau știri despre pregătirea unei campanii militare otomane împotriva ei [140, p. 212-213], în aprilie 1620 a urmat o nouă campanie a cazacilor, care au ajuns până în apropierea Constantinopolului. „Osman văzând focurile și incendiile din ferestrele palatului era cât pe ce să moară de frică” [25, 2, p. 443].

La începutul lui mai a fost înregistrată o altă incursiune a cazacilor, formată din șapte vase pe Marea Neagră. În această confruntare a fost omorât ceaușul care venea de la Schender pașa [25, 2, p. 447]. La 2 iunie 1620, Otfinowski îl informa pe Żółkiewski despre o nouă incursiune a cazacilor, în urma căreia a fost și pustiite nimicită o escadră otomană câteva orașe de pe litoral [214, p. 46].

Situația încordată din această perioadă se observă în corespondența dintre rege și înalții demnitari polonezi. La 7 mai 1620, Sigismund III îi scria lui Stanisław Żółkiewski despre mijloacele necesare pentru asigurarea securității dinspre Ucraina [3, nr. 726].

Incursiunea cazacilor din mai 1620 pe Marea Neagră pune în dificultate misiunea solului polonez [25, 2, p. 441]. Mai mult decât atât, situația acestuia s-a înrăutățit simțitor. Cu toate acestea, Ryszard Majewski considera că „dacă solul polonez ar fi întreprins în continuare acțiuni pentru a obține o nouă audiență la marele vizir... ar fi putut să impună un dialog constructiv ceea ce ar fi dus în ultimă instanță la o înțelegere între părți”. Istoricul polonez considera că influența

lui Mollart, demnitar austriac care agita spiritele antipoloneze în Constantinopol, a ajutat un rol important în situația creată [214, p. 50].

De menționat că după încheierea asediului Vienei de către principele Transilvaniei, inițiativa militară a acestuia a scăzut considerabil, fiind nevoit să țină seama de noua conjunctură politică [184, p. 119-140]. Totodată tactica Imperiului Otoman, impunea pe de o parte slăbirea Imperiului Habsburgic, iar pe de alta, menținerea lui Gabriel Bethlen ca vasal al său. Repetarea unor scenarii nu prea îndepărtate când principii sau domnii celor trei țări române doreau să constituie o nouă formațiune politică la nord de Dunăre, care să cuprindă cele trei țări române trebuiau prevenite din start. Sigismund Báthory, Andrei Báthory, Mihai Viteazul, Ieremia Movilă sau Gabriel Báthory, toți la un moment dat au dorit să-și instituie suzeranitatea lor asupra celorlalte, sau cel puțin, asupra uneia dintre țările române. O să-i adăugăm aici și pe Radu Șerban, care a fost bănuit de dorința de a repeta faptele lui Mihai Viteazul, sau Constantin Movilă care a dorit să-și instituie suzeranitatea asupra Țării Românești în anul 1611. Toți aceștia au terminat prin a fi învinși de adversarii lor [142, p. 144], iar năzuințele lor desigur că nu erau pe placul nimănui [70, p. 472-473; 15, p. 263-265]: nici al otomanilor, nici al polonezilor, și nici al Habsburgilor.

La aceste considerente trebuie să ținem cont de faptul că regele Poloniei, Sigismund III, la începutul Războiului de 30 de ani, a luat serios în calcule recuperarea Sileziei. Situația Poloniei la începutul anului 1620, era una benefică din toate punctele de vedere, iar relațiile cu statele vecine nu trezeau niciun semn de neliniște. Cronicarul Pawel Piasecki nota că războiul din acel an a fost chiar contrar așteptărilor atâta timp cât între Polonia și Rusia Moscovită a fost încheiată pacea. În timp ce privește turcii, după încheierea păcii de la Busza/Jaruga, nu aveau niciun motiv să încalce pacea [98, p. 278]. Se pare însă că tocmai acest element l-a determinat pe regele polonez să ocupe o poziție tranșantă în problema moldovenească sau, mai exact, în raporturile Rzeczpospolitej cu Imperiul Otoman și cu unii dintre vasalii săi, în special tătarii din Crimeea. Neavând complicații pe alte direcții strategice, ambițiosul rege a hotărât să acționeze energic pe direcția sudică. Un succes militar și refacerea sistemului politic prin care Moldova rămânea sub statutul de vasalitate polono-otomană i-ar fi adus regelui un plus de credibilitate pe plan intern. Prin urmare în contextul divergențelor pe care le avea cu o parte din șleahța poloneză [214, p. 39-41], un succes în Moldova era așteptat cu mare răbdare [256, p. 218-221]. Cunoaștem doar scrisorile venite de la solul polonez, nu și instrucțiunile pe care el le-a primit mai târziu. Solul polonez la Constantinopol nu a depus toate eforturile pentru a-i determina pe otomani să încheie un nou acord [214, p. 49-50]. De altfel, și instrucțiunile date la seimicul din august 1620 reprezintă mai mult o declarație de război [12, p. 413]. Chiar dacă s-a presupus că austriecii au

fost cei care i-au determinat pe polonezi să meargă spre o confruntare directă cu otomanii [214, p. 50], nu mai puțin adevărat este că înșiși factorii de decizie polonezi erau determinați să tranșeze divergențele legate de raporturile lor cu Imperiul Otoman. În acest context Moldova juca un loc important pentru ambele mari puteri.

Rezumând rezultatele soliei lui Otfinowski la Constantinopol, el a avut trei audiențe la sultan [74, p. 189-190]. Demersurile lui Schender pașa, Gabriel Bethlen și ale hanului Crimeei, atacurile repetate ale cazacilor sub comanda lui Borodawka [261, p. 173-179], venirea la conducere în Constantinopol a unor demnitari ambițioși și dornici de performanțe militare, toate laolaltă au contribuit la eșecul misiunii diplomatice a lui Otfinowski. Desigur că solul austriac avea interesul special pentru a lăsa povara care apăsa asupra Imperiului Habsburgic pe umerii Rzeczpospolitei [214, p. 50; 148, p. 78-108], dar pe lângă acest interes era și realitatea înrăutățirii vădite a relațiilor polono-otomane. De asemenea, omul de încredere al otomanilor, Gabriel Bethlen, cel care a fost nevoit să ridice asediul Vienei, avea toate motivele să fie nemulțumit atât de acțiunile mercenarilor polonezi, cât și de acuzațiile recent aduse că ar complota împotriva puterilor creștine și că ar dori să refacă Regatul Ungariei pe care să-l închine otomanilor. Mai rămânea și Schender pașa [115, p. 560], pentru care a început o perioadă foarte propice, începând cu victoria de la Drăgșani din 1616 asupra armatei de mercenari poloneze condusă atunci de Samuel Korecki. De la o seamă de vreme nici situația lui Gașpar Grațiani, cel care a ocupat de la bun început poziția de mediator în relațiile polono-otomane, nu era în siguranță [167, p. 132-140].

Războiul de 30 de ani avea să joace un rol primordial în succesiunea evenimentelor din Moldova în 1620. În toamna anului 1619, după succesele notabile ale lui Gabriel Bethlen, răsculații boemi au vrut să îl facă rege pe principele Transilvaniei [65, p. 384]. La începutul lui noiembrie, la Constantinopol a ajuns scrisoarea lui Gașpar Grațiani în care acesta reproducea conținutul unei scrisori care, chipurile, i-a fost scrisă din Polonia. Potrivit lui Homonnai a încercat să obțină ajutor de la regele polonez împotriva lui Gabriel Bethlen, dar că acesta i-ar fi răspuns că nu o poate face deoarece era în relații de pace cu sultanul turc și era obligat să nu-i acorde ajutor nici lui, nici lui Radu Șerban și nici fiului lui Mihai Viteazul [65, p. 384]. Totuși faptul că lucrurile nu stăteau chiar așa sau mai exact, invers, rezultă din alte surse din această epocă [66, p. 385-386]. Implicarea lui Grațiani în jocul diplomatic din jurul Războiului de 30 de ani nu putea fi văzută cu ochii buni de către otomani, care considerau drept inacceptabilă implicarea sa în chestiuni de asemenea natură [65, p. 385]. La granița cu Transilvania, sleahta poloneză a fost prevenită prin universale să fie pregătită de eventualele atacuri dinspre Ungaria

lui Gabriel Bethlen în urma acțiunii mercenarilor polonezi, care l-au forțat pe principe să ridice asediul Vienei [2, nr.1549].

De la începutul anului 1620, avem știri sigure despre deteriorarea relațiilor dintre Gabriel Bethlen și Gașpar Grațiani. Principele Transilvaniei l-a acuzat pe domnul Moldovei de intenția de a ocupa Transilvania [86, p. 176]. Nici cu domnul Țării Românești, Gabriel Movilă, cât n-ar fi de ciudat, relațiile lui Gașpar Grațiani nu erau tocmai cordiale [61, p. 210-212]. În scrisoarea sa către bistrițeni, Gașpar Grațiani, de asemenea, își exprima dezaprobarea față de politica principelui transilvănean [68, p. 884]. De aici și nevoia mare de știri pe care le așteptau dregătorii transilvăneni din Moldova, pentru care îndemnau să fie trimiși spioni [68, p. 885]. De altfel, la 31 ianuarie 1620, judele Sibiului, Mihail Lutsch le-a trimis bistrițenilor știri din Moldova [68, p. 886]. Încă de pe acum avem informații despre începutul tratativelor dintre Gabriel Bethlen și împăratul austriac. Dacă e să dăm crezare surselor transilvănene, aceste negocieri au fost demarate la inițiativa împăratului habsburgic [68, p. 885]. La 20 februarie 1620, Gabriel Bethlen îl ruga pe sultanul turc să mijlocească încheierea păcii între el și austrieci [64, p. 593]. La 7 martie, Valeriu Antelmi îi scria dogelui Veneției că au început negocierile dintre Gabriel Bethlen și împărat, iar o parte din polonezii care și-au făcut serviciul de partea austrieșilor au și prădat Moldova [66, p. 386]. Printre pretențiile enunțate era voința lui Gabriel Bethlen fie recunoscut ca rege al Ungariei, iar fratele său să devină principe al Transilvania [61, p. 215]. Domnul Țării Moldovei, pentru a contracara acțiunile lui Gabriel Bethlen, a trimis o solie la acesta din urmă, formată din Constantin Roșca [245, p. 434] și Martin Winkowicz [61, p. 217]. După toate probabilitățile această misiune s-a terminat cu un eșec total, iar delegații domnului Moldovei au fost arestați [106, p. 369-370]. Au fost eliberați ceva mai târziu; inițial a fost eliberat Martin Winkowicz [61, p. 237-238], iar ulterior și Constantin Roșca [109, p. 369-370].

Amenințarea tătarească în 1619 s-a redus simțitor. Nu au mai fost atâtea incursiuni pustiitoare nici la începutul anului următor. Cu toate acestea, izvoarele poloneze menționează câteva din acestea [242, p. 233]. Din Moldova erau trimise știri în Polonia că unii dintre boieri în frunte cu Cantemir murza, intenționează să intre în Podolia. Totodată, un grup mic de tătari care se întorceau de lângă Bar au fost atacați și distruși [2, nr. 1156]. Hwenko Szłomowicz informa, la 20 martie 1620, despre victoria asupra unui detașament tătarească ce a pustiit bunurile principilor Zbaraski [2, nr. 1574]. Stanisław Trzeciecki scria despre niște tătari care s-au retras în Moldova [2, nr. 1579]. J.Tułkowski îl informa pe Janusz Ostrogski, kasztelanul Cracoviei, despre victoria cazacilor asupra tătarilor lângă Czarny Taszlyk [2, nr. 1580].

În cazul incursiunilor tătărești, în primele luni ale anului 1620, domnul Moldovei, Gașpar Grațiani, și-a continuat eforturile pentru a găsi o soluție acceptabilă pentru toți [69, p. 186]. În acest context trebuie văzută și solia locțiitorului kasztelanului din Włodzimierz, Oleszko, în Crimeea. El a fost chemat la curtea regelui polonez la 25 iulie 1619 [24, p. 74] pentru a primi instrucțiunile cu privire la solia în care urma să plece. Acest personaj era cunoscut prin activitățile sale diplomatice anterioare. Misiunea diplomatică în Crimeea trebuia să aibă loc ca urmare a păcii semnate între Rzeczpospolita și Imperiul Otoman în 1619 [110, p. 130].

La prima audiență el trebuia să se plângă pe solia recentă în Polonia a lui Rustem aga, care a venit cu cuvinte urâte la adresa Rzeczypospolitei. Hanului i se lăsa o posibilitate de ieșire din situația delicată spunând că ofensele au fost scrise din vina pisarului care trebuia să fie pedepsit. Cadourile tătarilor trebuiau să înceapă să fie plătite din acel an înainte, iar locul de oferire a acestora trebuia să fie orașul Camenița. Hanul trebuia să renunțe la cadourile restante, conform acordului cu sultanul turc. Se revendica zona până la Marea Neagră deoarece acestea au fost recunoscute pentru Rzeczpospolita Gazi Ghirej. Hanul trebuia să nu aibă încredere în soliile moscovite. Ținând cont de prevederile acordului din 1607 solul trebuia să insiste ca în tratat să nu fie menționată problema căzăcească. Aceștia nu au fost pedepsiți din cauza tătarilor înșiși, care sustrag armata poloneză de la astfel de acțiuni. Tătarii urmau să-i bată pe cazaci în teritoriile lor, iar în Rzeczpospolita acest lucru îl va face armata regală. Termenul de oferire a cadourilor urma să fie luna noiembrie. După cadouri urma să vină o solie care să numere nu mai mult de 12 cai. Datoriile solilor polonezi precedenți trebuiau șterse. Hanul era eliberat să mențină pacea și să fie „dușman dușmanilor și prieten prietenilor” regelui. Cadourile urmau să fie în mărime de 15 000 de zloți galbeni, jumătate plătiți în bani, jumătate în mărfuri [242, p. 223-225]. În toamnă, fiind anunțat despre venirea a solului tătar, Dzian Anton, regele l-a reținut pe Oleszko pentru a afla cu ce fel de cereri venea acesta.

Pretențiunile tătarilor au depășit toate așteptările: distrugerea cetăților cazacilor, plata cadourilor pentru toți anii domniei lui Djanibek Ghirej. În schimb explicațiile tătărești promiteau pacea și buna vecinătate ca în vremurile lui Devlet Ghirej și ale regelui Sigismund August. Ultima precizare era de asemenea în detrimentul polonezilor, deoarece nivelul cadourilor prevăzute în timpul lui Sigismund August era mai mare. Aceste cerințe dezavantajau autoritățile poloneze care sperau că va fi confirmat acordul din 1607. Dacă aceste cerințe nu aveau să fie îndeplinite polonezii trebuiau să facă față unei incursiuni [242, p. 227-228].

Aceste precizări desigur că nu sunt într-o tocmai în conformitate cu cele afirmate de către Ryszard Majewski, ce considera că solul tătăresc venea cu o misiune pacificatoare [214, p. 57],

nuanțând atât problema raporturilor polono-otomane, cât și destinul lui Gașpar Grațiani [24, p. 74-80].

Solul polonez trimis la tătari a mai stat un timp la Iași, așteptând noi detalii pentru a putea desfășura solia cu succes. A plecat probabil din Iași în februarie luând drumul Cetății Albe. În această situație regele a ales o strategie încercată de mult – să negocieze direct cu turcii, pentru care Otfinowski a primit recomandările de rigoare. La rândul său, Oleszko a fost întâmpinat foarte rece la Bahcisarai. Procedura diplomatică nu a fost respectată. În opinia lui Oleszko, Crimeea era gata încă din iarnă să încheie un acord, dar otomanii îi îndemneau spre război, deși hanul însuși era supărat pe rege: de zece ani, de când a urcat pe tron, nu a primit cadourile cu această ocazie considera rușinos; tratatul din anul precedent îl, deoarece a fost încheiat fără participarea lui și îi stabilea îndatoriri; nu mai cereau cadouri, precum au spus, erau interesați de rezolvarea problemei cazacilor.

La 3 mai 1620, domnul Moldovei îl informa pe Stanisław Żółkiewski că hanul a primit ordin de la sultan să-i atace pe cazaci. La rândul lor, domniile ambelor țări române extracarpatice au primit ordin să-și trimită trupele [44, XVII, p. 97-98]. George Miko și Mihail Daniel anunțau guvernatorul Ștefan Bethlen că turcii se adunau în tabără, fără să se știe exact împotriva cui – a Poloniei sau a Transilvaniei [61, p. 222-224].

La 3 iunie 1620, Rudzinski, sluga lui Żółkiewski, îl informa pe Gașpar Grațiani despre situația solului polonez trimis la tătari, care după toate probabilitățile se afla în Crimeea la acea oră: „din partea negocierilor de pace fac totul ce domnia ta mi-ai poruncit, dar văd că nu merge. Panul sol al regelui nu este lăsat să le vorbească ceea ce i s-a recomandat, întrucât nici un răspuns nu a primit la scrisorile pe care le-a adus de la rege. ... Unul dintre funcționarii hanului mi-a spus: „de ce solul polonez a venit atunci când noi nu l-am chemat?”. Conform opiniei lui Rudzinski, „lipsa cadourilor și porunca otomanilor de a ataca Rzeczpospolita erau principalele cauze ale primirii reci de care a avut parte solul polonez” [25, 2, p. 499]. Și asta din cauza atacurilor neîntrerupte ale cazacilor în teritoriile otomane, dar și în Crimeea propriu – zisă. În aceste condiții, misiunea de intermediar între otomani și tătari, pe de o parte, și polonezi, pe de altă parte, a lui Gașpar Grațiani devenea aproape imposibilă [242, p. 229-232]. O ultimă încercare cunoscută de a mișca lucrurile din loc datează de la 15 iulie 1620, când Gașpar Grațiani scria o nouă scrisoare lui Oleszko în care îi cerea aproape ultimativ știri despre ceea ce se făcea în Crimeea, precum și să depună toate eforturile pentru păstrarea păcii sau măcar pentru reținerea incursiunii tătărești în Polonia [24, nr. 80]. Nu se știe ce s-a întâmplat cu Oleszko în perioada imediat următoare. Probabil a fost încarcerat în Polonia întorcându-se abia în 1623 [214, p. 58].

La 7 mai 1620, Sigismund III îi scria lui Stanisław Żółkiewski despre mijloacele necesare pentru asigurarea securității dinspre Ucraina [3, p. 726]. În continuare lucrurile s-au desfășurat cu o mare repeziciune. Otfinowski nu a mai insistat să obțină o nouă audiență pentru semnarea unui nou acord cu otomanii, iar în a doua jumătate a lunii iulie 1620, a ieșit pe neobservate din Constantinopol și a ajuns pe o corabie în Italia, iar de acolo prin Roma și Viena, s-a întors în țară [242, p. 51].

Așadar nici una dintre cele două solii nu și-a atins scopul propus. În aceste condiții, singurul lucru la care se puteau aștepta polonezii era o nouă incursiune comună otomano-tătărească, sau, cel puțin, o nouă incursiune de proporțiile celei din 1618.

La mijlocul lui iunie în cercurile constantinopolitane se vorbea despre înlocuirea domnului Țării Românești și revenirea în scaun a lui Alexandru Iliăș [64, p. 594]. Era un semn vădit al schimbării de atitudine politică a otomanilor față de polonezi, deoarece Gabriel Movilă a fost numit în scaun la insistențele polonezilor. Habsburgii au încercat să mai folosească o dată abilitățile diplomatice ale lui Gașpar Grațiani. Regele Ferdinand II i-a scris o scrisoare în care îl ruga să depună eforturi la Poartă împotriva solilor trimiși de „rebeli” [64]. Totodată, zvonurile despre schimbarea lui Gabriel Movilă aveau să se adevărească, numai că în loc de Alexandru Iliăș, scaunul a fost dat lui Radu Mihnea [65, p. 386]. Schimbarea domnului Țării Românești coincide întâmplător sau nu cu plecarea solului polonez din Constantinopol fără să fi anunțat oficialitățile otomane. Informații detaliate despre schimbarea domnilor Moldovei și Țării Românești au fost înregistrate la 19 august 1620. Gașpar Grațiani ar fi fost înlocuit pentru niște acorduri pe care le avea cu austriei și pentru simpatiile sale față de polonezi, pe care otomanii se pregăteau să-i atace anul viitor [69, p. 187]. Totodată, cercurile diplomatice de la Constantinopol aveau informația că Grațiani are la el 8 000 sau 9 000 de oșteni cu care vrea să scoată țara de sub dependență otomană [69, p. 187].

Din cele arătate mai sus rezultă că deja la mijlocul verii otomanii renunțaseră la demersurile lor îndreptate spre găsirea unor soluții pentru cele două probleme majore în raporturile polono-otomane: incursiunile tătarilor și ale cazacilor. Desigur, că pe otomani îi interesau cele din urmă, care s-au amplificat în perioada semnării acordurilor ce prevedeau oprirea lor. Și dacă otomanii au redus substanțial numărul incursiunilor tătărești în teritoriile poloneze, revolta cazacilor sub comanda lui Nerodowicz Borodawka i-a luat pe funcționarii polonezi pe neprins de veste. Ei, pur și simplu, nu aveau soluții pentru rezolvarea unei astfel de dileme. Prin urmare, înlocuirea funcționarilor otomani și tratarea inadecvată a solilor polonezi trimiși la Bahcisarai și Constantinopol au tensionat și mai mult relațiile polono-otomane. Grațiani, cunoscut datorită abilităților sale diplomatice, a fost numit domn tocmai pentru a

intermedia relațiile polono-otomane și a contribui la pacificarea cazacilor și tătarilor. Când aceste demersuri au eșuat, otomanii nu mai aveau nevoie de serviciile sale în calitate de mediator. Era nevoie deci de un pretext pentru a-l mazili. Și acest pretext a apărut de curând.

Foarte probabil ca arestarea solilor moldoveni trimiși la Gabriel Bethlen să fi fost legată de interceptarea corespondenței principelui cu demnitarii otomani și tătari. De altfel, principele transilvănean îi va aresta în vara anului 1620 și pe solii polonezi care se aflau la el [229, p. 220], episod relatat atât în cronica lui Miron Costin [46, p. 67], cât și în izvoarele poloneze [12, p. 769-789]. Faptul că scrisorile au fost interceptate de către Gașpar Grațiani și au fost trimise polonezilor se confirmă și prin alte surse din epocă [229, p. 206]. Cert este că de la o vreme Gașpar Grațiani își pierduse sprijinul din partea otomanilor [46, p. 67], iar demersurile lui filopolone și filohabsburgice nu era pe plac Porții cu atât mai mult cu cât cu cei dintâi nu puteau nicidecum să rezolve problema cazacilor. În ceea ce-i privește pe aceștia din urmă, un conflict religios i-ar fi ținut departe de un eventual conflict cu Imperiul Otoman. Prin urmare, Gașpar Grațiani nu numai că nu era necesar otomanilor, în noua conjunctură politică, dar devenea incomod prin demersurile sale.

Se consideră că Imperiul Otoman nu a participat la Războiul de 30 de ani. Într-adevăr, Poarta era legată de obligațiile păcii otomano-habsburgice din 1606 confirmată în 1615 prin eforturile aceluiași Gașpar Grațiani. Cu toate acestea era clar că mai devreme sau mai târziu între cele două imperii, Otoman și Habsburgic, aveau să reizbucnească ostilitățile. De aceea otomanii au încurajat participarea la război a lui Gabriel Bethlen, susținând, cel puțin moral, în prima fază intențiile principelui transilvănean, iar mai apoi poruncind domnilor Moldovei și Țării Românești să-i furnizeze principelui transilvănean contingente militare. Prin urmare, interceptarea scrisorilor lui Gabriel Bethlen, despre care a fost vorba mai sus, și trimiterea lor regelui polonez echivala cu un gest de neprietenie față de Imperiul Otoman. Iată de ce hotărârea de mazilire a lui Gașpar Grațiani apărea ca un demers firesc în aceste condiții.

La 19 august 1620, ambasadorul francez Cesy raporta regelui său despre schimbarea domnului în Țara Românească și despre scoaterea lui Gașpar Grațiani din scaunul Moldovei. Acesta, însă, intenționa să opună rezistență [69, p. 187]. La 24 august, se știa și numele celui care urma să-l înlocuiască – Alexandru Iliș [65, p. 387]. Domnul Moldovei s-a adresat după sprijin Poloniei. Se pare că acolo mazilirea lui Gașpar Grațiani a fost primită ca acțiune ostilă față de autoritățile poloneze. Acestea analizând evenimentele erau îngrijorate și au bănuit că după instalarea noului domn în scaunul Țării Moldovei următorul pas va fi organizarea unei campanii împotriva lor. Pentru a preveni o asemenea evoluție, regele și marele hatman au hotărât să opună rezistență.

Eșecul celor două solii i-a determinat pe polonezi să ia măsuri urgente împotriva pericolelor care veneau din partea tătarilor și otomanilor. În plus, un eventual succes militar în confruntarea cu aceștia le-ar fi adus un plus de autoritate atât regelui, cât și marelui hatman. La începutul lui august, regele a trimis solii săi la seimicurile regionale. În instrucțiunile redactate la începutul lunii august era fixată situația relațiilor cu Imperiul Otoman [3, nr. 738]. Aceste instrucțiuni seamănă în general cu decretarea stării de război [12, p. 414]. Totodată, mazilirea lui Gașpar Grațiani care și-a demonstrat atașamentul față de coroana poloneză aducea o nouă complicație pentru polonezi. Un nou domn, neprieten al Rzeczpospolitei ar fi putut nu numai să permită fără menajamente efectuarea incursiunilor tătărești din Moldova în teritoriile poloneze, dar să organizeze el însuși asemenea acțiuni, precum a făcut de atâtea ori Ștefan Tomșa al II-lea [169; 172]. Teritoriul Moldovei era de altfel foarte propice unor asemenea campanii de pradă [165]. În aceste condiții, nu-i întâmplător că la știrea despre mazilirea lui Gașpar Grațiani, polonezii au hotărât să acționeze în colaborare cu fostul domn.

Hotărârea de a întreprinde o intervenție în Moldova a fost luată probabil în prima jumătate a lui iulie 1620. Plecarea intempestivă a lui Otfinowski, solul polonez, de la Constantinopol, produsă în a doua jumătate a lui iulie este o mărturie în acest sens. Întrunirea la nivel înalt a înalților demnitari polonezi organizată la 15 iulie 1620 i-a acordat lui Żółkiewski libertatea de acțiune, deși se știa probabil că intenționează să intre cu armatele în Moldova [214, p. 70]. La 17 iulie 1620, regele a convocat nobilimea poloneză în tabăra de lângă Halici [229, p. 228; 214, p. 70]. La 1 august 1620, Stanisław Żółkiewski a anunțat nobilimea de la graniță despre faptul că sultanul-calga cu oștirile tătărești a pornit spre Polonia, totodată să se adune în tabără în care avea să vină și el în scurt timp [115, p. 374]. De altfel, așa cum am arătat mai sus, instrucțiunile date solilor regelui la seimicurile regionale decreta practic starea de război cu Imperiul Otoman. Totodată, în momentul anunțării mazilirii lui Gașpar Grațiani, la Constantinopol, se știa că el dorește să se opună puterii suzerane și că are lângă el „opt sau nouă mii de soldați” de asemenea se știa că a făcut apel la vecinii săi pentru a elibera țara de dependența turcească [69, p. 187]. Cifra firește că era exagerată, iar de fapt domnul Moldovei, proaspăt mazilit, nu avea niciun fel de forțe militare care ar fi contat într-o eventuală intervenție otomană. Probabil că aceste zvonuri i-au determinat pe otomani să mobilizeze forțe importante împotriva coaliției dintre Gașpar Grațiani și polonezi. De aici se poate trage concluzia că indiferent dacă era sau nu mazilit Grațiani, hatmanul Żółkiewski a hotărât să întreprindă o campanie în Moldova, pentru că, așa cum avea el să argumenteze, era mai bine să se ducă un război pe teritoriul inamicului [77, p. 113] decât în propria țară [115, p. 376].

Universalurile regelui și apelurile lui Żółkiewski către sleahta nu au avut efectul scontat. În tabăra poloneză s-au adunat mai puțini oșteni decât miza marele hatman. Acest fapt a întârziat cu câteva zile înaintarea armatei poloneze în teritoriul Moldovei [44, XVI-XVII, p. 250-251; 12, p. 429; 14, p. 401-403]. De asemenea, nici proviziile nu au fost adunate în cantitatea necesară, ceea ce avea să-și spună iarăși cuvântul asupra rezultatului campaniei.

Armata poloneză s-a adunat lângă Śledziówka [3, 12, p. 698; 77, p. 113-118]. Marșul spre Moldova a început pe 1 septembrie datorită insistențelor lui Grațiani după care venise un capigi-bașa cu ordinul de a pleca la Constantinopol [214, p. 141]. Armata poloneză a pornit spre Gruszka, iar pe 2 septembrie a ajuns la Nistru, nu departe de Podbile. Pe 4 septembrie oștile poloneze au ajuns pe teritoriul moldovenesc, trecând Nistru lângă Soroca [121, p. 65].

Acest moment i-a servit lui Gașpar Grațiani semnal pentru începerea răscoalei. Dacă până atunci el doar amenința cu răscoala să se ridice împotriva otomanilor poruncind ca cei care au venit după el, precum și turcii care se aflau la Iași să fie omorâți [44, XVI-XVII, p. 248-251; 121, p. 65; 14, p. 401]. Teofil Szemberg susținea că imediat după omorârea turcilor la Iași, domnul Moldovei ar fi fugit spre Hotin ca mai apoi să plece prin Pocuția mai departe [121, p. 65-67]. Aceste acuzații ar putea să fie lipsite de temei, deoarece la 7 septembrie Gașpar Grațiani, cu circa 500-600 de oșteni, dar și cu marii boieri, care au primit de la hatmanul polonez cadouri importante [44, XVI-XVII, p. 250-251; 12, p. 429; 14, p. 401-403] – Bâcioc, mare vornic al Țării de Jos [246, p. 347-348], Nicoriță, mare vornic al Țării de Sus [246, p. 421-422], Șeptelici, hatman [246, p. 446-447], Goia postelnic [246, p. 403-404], Cheuca, mare comis [246, p. 401-402] s-au unit cu armata poloneză. Câteva zile mai târziu, pârcălabii de Orhei, Stețco și probabil Mierăuță, au adus o scrisoare de la Schender pașa prin care anunțase că Poarta în locul lui Gașpar Grațiani a fost numit de la Poartă un alt domn, și că îi ruga să-l prindă pe cel dintâi și să se închine lui Alexandru [44, XVI-XVII, p. 250-251; 12, p. 429; 14, p. 401-403].

În cadrul unui consiliu organizat pe 8 septembrie au fost luate în dezbateri două soluții: Gașpar Grațiani a propus ca Schender pașa, care se afla la Tighina, să fie atacat imediat deoarece avea puține forțe [214, p. 161; 121, p. 67]. Intenția lui Żółkiewski era să meargă spre Iași să-l reazeze pe Gașpar Grațiani în scaunul țării și apoi să pornească spre Țuțora ca să apere calea spre Iași [214, p. 163]. Această acțiune din urmă nu era altceva decât repetarea scenariului la care hatmanul polonez deja participase. În anul 1595, exact așa armata poloneză condusă de către Jan Zamoyski inițial l-a așezat la Iași pe Ieremia Movilă iar apoi l-a menținut în scaun în urma bătăliei de la Țuțora din acel an [41, p. 641-653]. Conjunctura politică era însă diferită. Atunci Țările Române erau angrenate într-un conflict cu Imperiul Otoman. Urcarea în scaun a lui Ieremia Movilă și scoaterea Moldovei din război era convenabilă turcilor. În plus, atât populația

cât și marea boierime era categoric de partea noului domn al Moldovei, ales de țară, decât de partea lui Răzvan vodă care guverna țara în calitate de reprezentant al principelui Transilvaniei Sigismund Báthory [166, p. 10-21]. În anul 1620, Imperiul Otoman nu mai era în conflict cu Imperiul Habsburgic, Moldova nu trebuia scoasă din coaliția antiotomană, iar moldovenii nu-l susțineau [121, p. 69] nici pe Gașpar Grațiani, care era „omu neștiutoriu rîndul și a obiceiurilor țării, fără limbă de țară, care lucru mai greu nu poate fi, cîndu nu știe domnul limba țării unde stăpînește” [46, p. 66], nici pe polonezi. Moravurile armatei poloneze nu s-au schimbat nici în această campanie, iar jafurile erau la ordinea zilei în pofida avertismentelor venite atât din partea hatmanilor, cât și din partea regelui însuși [214, p. 166-167]. Despre jafurile comise de soldații polonezi scria și Lukasz Miaskowski către fratele său. Chiar dacă făptașii erau pedepsiți încrederea moldovenilor era foarte scăzută [44, XVII, p. 102].

Între timp, Schender pașa a început să acționeze. Pe lângă scrisoarea menționată către orheieni prin care le spunea că sultanul a numit un domn nou și că Gașpar Grațiani trebuie predat, știm cel puțin de încă o poruncă prin care le ordona celor din ținutul Orhei să adune 400 de călăreți pe care să-i deplaseze spre Nistru și acolo să împiedice înaintarea armatelor poloneze pe la trecători [44, XVI-XVII, p. 250-251; 12, p. 429; 14, p. 401-403].

Conform izvoarelor din epocă, armata poloneză a ajuns la Țuțora în jurul zilei de 12 septembrie. Ajunși acolo, au reînnoit șanțul săpat încă din timpul lui Zamoyski, dar lucrările se desfășurau fără prea mare tragere de inimă [121, p. 69]. Polonezii au făcut apel și la Gabriel Movilă, care se afla la Cluj, ca adunând sabați să-l alunge din scaun pe Radu Mihnea. Pentru a preveni jafurile din partea polonezilor, Gașpar Grațiani a pus la dispoziția armatei 1 000 de boi și 2 000 de berbeci [44, XVII, p. 99-102].

Primele ciocniri între detașamente poloneze și cele otomane s-au produs la 17 septembrie. Ca urmare a acelei confruntări polonezii au pierdut după spusele lui Szemberg în jur de 1000 de slugi [121, p. 71]. În ziua următoare, 18 septembrie, au avut loc de asemenea câteva confruntări locale fără ca armatele să se antreneze într-o bătălie frontală, deși otomanii își concentraseră armata acolo.

Bătălia de la Țuțora s-a dat la 19 septembrie. În momentul confruntării, armata poloneză împreună cu ajutoarele venite de la moldoveni număra în jur de 10 000 de oameni [7, p. 60-61; 214, p. 169]. Ryszard Majewski considera că Schender pașa avea la dispoziție aproximativ aceleași contingente militare [214, p. 180].

Żółkiewski a aranjat armata pornind de la niște concepții pe care le credea utile în lupta cu tătarii. În primul rând era vorba de prevenirea mobilității cavaleriei tătărăști, care putea să efectueze un atac pe flancuri și să aplice o lovitură din spate. Hatmanul polonez a hotărât să facă

un fel de cetate mobilă; ambele flancuri urmau să fie apărate prin de tabere formate din care. Fiecare tabără era alcătuită din 4 rânduri din care câte 50-60 fiecare așezate cu infanterie și tunuri. Cavaleria trebuia să fie plasată în centru. Această așezare avea însă un mare neajuns, fiind flancată de infanterie, cavalerimea poloneză era incapabilă să execute manevre.

Bătălia a avut trei faze: confruntarea frontală din ambele părți; a doua atacarea de către tătari a flancului drept al armatei poloneze și nimicirea taberei din dreapta a armatei poloneze. După atacul frontal a început să se profileze o perspectivă îmbucurătoare pentru polonezi [107, p. 54], însă înaintarea armatei a provocat o destabilizare a pozițiilor. Comandamentul care nu era de la bun început chiar eficient, într-un anumit moment a ieșit de sub controlul atât al marelui hatman, cât și al hatmanului de câmp Koniecpolski. Această problemă s-a abătut în mod special asupra flancului drept. Tabăra din dreapta a înaintat prea mult în comparație cu cea din stânga. În plus, întâmpinând un val sau șanț în care se afla infanteria turcească a încercat să-l ocolească. Prin urmare, între tabăra din dreapta și restul armatei s-a produs o spărtură.

În a doua fază, anume aici au lovit tătarii [121, p. 77-79]. Iar cei care aveau menirea să-i asigure stabilitatea s-au dispersat. Astfel, tătarii au avut posibilitatea să atace cavaleria poloneză din spate, ceea ce dintotdeauna s-a străduit să prevină Żółkiewski. Cavaleria poloneză a fost nevoită să se retragă, lăsând tabără din dreapta de una singură. Încercările lui Żółkiewski de a organiza armata pentru a lupta în continuare au eșuat, drept urmare, cu mici excepții, cei din tabăra din dreapta fie au fost omorâți, fie au căzut prizonieri [214, p. 188-189].

În opinia lui Ryszard Majewski, bătălia din 19 septembrie 1620, contrar unor opinii [229, p. 243], trebuie considerată pierdută de către armata poloneză [3, nr. 732-732]. Lipsa unui comandament eficient, insuficienta cunoaștere a câmpului de bătălie, căderea psihică a cavaleriei poloneze și nu în ultimul rând lipsa de rezerve care ar fi contracarat acțiunile cavaleriei tătarești au fost principalele motive ale înfrângerii [214, p. 191].

În ziua următoare din cauza panicii, o parte din armata poloneză s-a îndreptat spre Prut unde a fost pradă ușoară fie a moldovenilor, fie a tătarilor [121, p. 81]. Din câte se pare, moldovenilor, în schimbul unor recompense, li s-a cerut să-i predea pe polonezi, mai ales pe cei nobili. Degringolada în care a ajuns armata poloneză a fost pusă pe seama lui Gașpar Grațiani. El ar fi auzit de niște tratative pe care polonezii ar fi dorit să le înceapă, iar extrădarea lui reprezenta una dintre condițiile principale ca acestea să se desfășoare productiv [121, p. 81]. Cronicarul turc Mustafa Naima, de asemenea, amintește despre niște negocieri pornite imediat după bătălie. Totuși, așa cu arăta Naima, ideea de a-l trimite ca ostatec pe Cantemir mârza a fost respinsă de către acesta din start [107, p. 54]. Posibilitatea purtării unor tratative i-a reținut pe polonezi în tranșeele de la Țuțora încă nouă zile [7, p. 56; 121, p. 87]. Într-un fel sau altul, doar pe 29

septembrie, în formă de tabără, armata poloneză a început calea întoarsă spre Polonia [121, p. 87], care de întoarcere [214, p. 170; 244] nu era ușoară. Oastea poloneză era însoțită de armatele tătărăști și otomane care le atacau periodic. În calea de retragere polonezii au întâlnit numeroase sate arse [7, p. 57]. Unul dintre acestea era situat până la Răut [7, p. 57]. După ce polonezii au trecut acest râu localitățile incendiate erau frecvente [70, p. 490-500]. După câte se pare, tătarii au practicat tactica pământului pârjolit [214, p. 210-212], incendiind atât satele care erau în drumul polonezilor, cât și nutrețul pentru cai [168].

Calea de întoarcere a durat aproximativ o săptămână, obiectivul armatei poloneze fiind să ajungă la Movilău unde puteau spera la ajutor. Atunci însă când îi rămăsese să parcurgă cale de câteva ore până a fi salvați, pe 6 spre 7 octombrie, din cauza noilor tulburări trupele poloneze s-au dispersat [121, p. 96-101; 7, p. 59-60], fiecare încercând să se salveze pe cont propriu. Astfel au devenit pradă ușoară fie a tătarilor, fie a moldovenilor care au participat din plin la vânatoare predându-i pe polonezi tătarilor sau turcilor [44, XVI-XVII, p. 253-254]. În aceeași dimineața a fost găsit și corpul lui Żółkiewski [214, p. 217].

Analizând campania lui Żółkiewski în Moldova în 1620 conchidem următoarele: Încercările diplomatice de consolidare a prevederilor păcii încheiate în 1619 nu numai că nu s-au încununat cu succes, dar au fost puse sub semn de întrebare în 1620; solii polonezi tratați neadecvat la Constantinopol și Bahcisarai au amplificat temerile cu privire la un eventual război polono-otoman, în care tătarii ar fi ocupat un loc important; deși conjunctura era una prielnică, polonezii, având încheiată pace cu toți vecinii lor, și având posibilitatea să-și concentreze atenția pe direcția sud-estică, nu au utilizat toate atuurile pentru a le impune otomanilor propriile condiții; până la acea oră, atât Schender pașa, în 1616, cât și tătarii din Crimeea, la Orynin, în 1618, au obținut succese răsunătoare asupra armatelor poloneze. Acțiunile lui Żółkiewski la Orynin au fost criticate vehement, iar situația creată în 1620 era una prielnică pentru a repune pe tapet pretențiile poloneze nu numai asupra Moldovei, dar și asupra Țării Românești; totul depindea de reușita bătăliei de la Țuțora din 1620.

Lipsa disciplinei, a unei conduceri eficiente a armatei poloneze, a animozităților pe care marele hatman le avea practic cu majoritatea celorlalți conducători de regimente și, nu în ultimul rând, complexul pe care hatmanul îl avea în fața tătarilor au fost tot atâtea motive pentru înfrângerea în bătălia din 19 septembrie 1620. Au urmat alte două situații în care a fost demonstrată criza de autoritate a hatmanului în armată – Prima s-a consumat în noaptea chiar după bătălie, iar a doua – în ultima clipă când nu le rămânea decât foarte puțin până la teritoriile poloneze. Consecința cea mai importantă a acestei înfrângeri a fost organizarea campaniei

militare cu participarea a însuși tânărul sultan Osman II în 1621 la Bătălia de la Hotin, prin care otomanii n-au reușit să înfrângă armata poloneză.

O altă urmare importantă pentru Polonia după înfrângerea de la Țuțora a fost campania cumplită de jaf pe teritoriul polonez de margine rămas fără apărare. Armata kvartei care tocmai avea obligațiunea să apere teritoriile de la marginea țării participase la campania din Moldova. În pofida efectivului său redus, armata regulată a jucat cel mai important rol în respingerea campaniei de jaf tătărești de la marginea Poloniei. Decretarea mobilizării generale și numirea lui Jerzy Zbaraski în fruntea armatei nobiliare nu a avut rezultatul scontat. Regele a acordat această funcție unuia dintre cei mai fervenți adversari politici ai lui Stanisław Żółkiewski și critici ai politicii sale de până atunci. Totuși, pe câmpul de luptă, Zbaraski s-a dovedit a fi mai puțin talentat decât în disputele politice. În plus, majoritatea nobililor polonezi, în loc să se unească sub conducerea celui desemnat de rege, s-au preocupat mai ales de apărarea propriilor domenii. Astfel, jefuind pe parcursul lunii octombrie regiunile de la margine, tătării s-au întors, fără prea mari pagube, prin Moldova în Crimeea [215, p. 4-6]. Printre numeroasele obiecte de preț jefuite s-au aflat și cărți bisericești. Acest fapt le-a permis unora dintre boierii moldoveni să le răscumpere de la turci [82, p. 170-171].

La scurt timp după înfrângerea de la Țuțora, Lubomirski îi scria lui Tomasz Zamoyski despre jafurile comise de tătari. După informațiile furnizate de cel dintâi, calga a lăsat puțini tătari la Iași, iar cea mai mare parte a fost trimisă în Polonia [4, 350, p. 8]. Unele izvoare contemporane menționează că la aceste campanii de jaf au participat și contingente moldovenești [77, p. 119]. Jerzy Zamoyski episcopul Chelmului îi comunica lui Tomasz Zamoyski la 16 decembrie 1620 că Schender pașa se afla la Cetatea Albă cu circa 3000 de oameni și că i-au venit în ajutor alte 500 de ieniceri pe care îi plătește cu 800 de aspri pe lună. Sultanul turc le-ar fi poruncit să se pregătească pentru campania în Polonia [4, 407, p. 16].

La scurt timp după bătălia de la Țuțora a fost convocat seimul [12, p. 413]. Evident că după înfrângerea de la Țuțora au fost făcute schimbări majore în ordinea de zi a seimului. Conform informațiilor de care dispuneau autoritățile poloneze, în 1621, turcii pregăteau o mare campanie împotriva lor [70, p. 472-473]. Imboldul principal care i-a încurajat pe otomani să treacă la îndeplinirea acestui plan a fost fără îndoială înfrângerea dezastruoasă a armatei poloneze în bătălia de la Țuțora. Otomanii au avut impresia că Rzeczpospolita era foarte slabă și că ar fi o pradă ușoară într-o nouă confruntare militară [214, p. 244].

Situația precară în care s-a pomenit Rzeczpospolita în urma bătăliei de la Țuțora i-a determinat pe polonezi să se mobilizeze în fața pericolului iminent care venea din partea turcilor. În anii următori, regele însuși, a ocupat o poziție maleabilă față de opoziția nobiliară, oferindu-le

posibilitatea să participe activ la luarea deciziilor și la ostilitățile militare. O dovadă în acest sens a fost numirea lui Jerzy Zbaraski în fruntea armatei nobiliare menită să apere țara de atacurile tătarilor, precum și desemnarea fratelui acestuia Krzysztof (Cristofor) Zbaraski, ambii cunoscuți adversari ai lui Żółkiewski [180], drept mare sol pentru încheierea păcii cu otomanii între 1622 și 1624 [117; 112, p. 13-21]. În fața pericolului otoman, s-a diminuat semnificativ și lupta politică dintre cele două tabere – una proregală și nobiliară.

Seimul a hotărât ca armata poloneză să atingă efectivul de 60 000 de soldați [215, p. 8] la care trebuiau să se asocieze cazacii [130, III, p. 181]. Evident că pentru întreținerea unei asemenea armate era necesară sporirea substanțială a impozitelor [215, p. 8-10]. Seimul a stabilit totodată comandantul pentru confruntarea militară. Dintre cei mai indicați marele hatman Stanisław Żółkiewski căzuse în campania din Moldova, iar Stanisław Koniecpolski, hatmanul de câmp [227] se afla în prizonieratul otoman. În pofida faptului că la această demnitate aspirau: Krzysztof Zbaraski, Tomasz Zamoyski, și Stanisław Lubomirski, majoritatea a căzut de acord că cel mai indicat și cel mai experimentat pentru numirea în calitate de comandant suprem era Jan Karol Chodkiewicz, marele hatman al Lituaniei [215, p. 14-15]. Era importantă și asigurarea echipamentului necesar pentru viitorul război. În acest scop seimul a adoptat un ordin prin care interzicea exportul de cai [130, III, p. 181].

În aceeași perioadă s-a activizat diplomația poloneză, având drept scop obținerea unui sprijin material, permisiunea de a înrola soldați, precum și cumpărarea de armament și muniții. Jerzy Ossolinski a fost trimis în Anglia, Achacy Grochowski la Roma, Piotr Żeromski în Flandra austriacă, Lukasz Dydynski a plecat la seimul imperiului în Ratizborn, Maximilian Przerębski la împăratul habsburgic. Totuși, în pofida unor demersuri diplomatice energice, această activitate n-a avut un rezultat notabil [215, p. 22].

Așa cum avea să se constate, polonezii s-au întâlnit cu dificultăți mari în realizarea prevederilor seimului de la sfârșitul anului 1620. Înrolarea unui număr de 60 000 de soldați, găsirea banilor necesari pentru plata soldelor, și echiparea armatei întâmpinau greutăți. Această cauză a dus la convocarea unui seim extraordinar [3, p. 766] în care a fost pusă din nou în discuție stabilirea noilor impozite [130, III, p. 198-215]. Totodată au fost înregistrate dificultăți în aprovizionarea armatei cu armament și muniții.

Polonia era, de asemenea, în fața unui atac conjugat și dinspre Transilvania, slăbiciune referată de castelanul Cracoviei, Jerzy Zbaraski într-o scrisoare adresată regelui [100, p. 30-31]. Din cauza unor animozități în organizarea armatei s-a ajuns la o situație când unele regimente formate mai devreme au primit banii promiși, iar pentru cele constituite mai târziu nu mai ajungeau bani. Erau și numeroase cazuri în care unele detașamente, după primirea soldei

dezertau [215, p. 30-33]. O altă problemă consemnată organizarea apărării erau jafurile comise de diferite detașamente în teritoriile poloneze [100, p. 33-34]. Un rol important în formarea armatei poloneze au jucat regimentele cazacilor zaporojeni [3, p. 741]. Până la urmă, în pofida greutăților de organizare și mobilizare a armatei la sfârșitul verii, polonezii au reușit să adune un contingent militar care număra aproximativ 32 000 de polonezi și circa 20 000 – 25 000 de mii de cazaci zaporojeni [46, p. 78].

Chiar dacă au existat probleme majore în organizarea acestei armate care și-au spus cuvântul în ultimă instanță asupra modului în care s-au purtat confruntările, trebuie să arătăm și de greutățile pe care le-a întâmpinat armata otomană în pregătirea campaniei împotriva Poloniei. În pofida bravadei etalate de către conducătorii statului otoman, organizarea unei campanii de proporții nu se putea pune în practică în termenele propuse. Principala dovadă în acest sens o reprezintă termenele de mobilizare și concentrare a armatei otomane în Moldova. Putem presupune că dacă o asemenea organizare s-ar fi ridicat la nivelul necesar, cel puțin, spre sfârșitul primăverii, armata otomană trebuia să se afle deja la granițele Poloniei, ceea ce însă nu s-a întâmplat, chiar dacă sultanul, conform unor surse, în ziua de 7 mai, a ieșit cu pompa cuvenită din Constantinopol [137, p. 194]. Plecarea spre Moldova s-a târăganat încă de la Adrianopol [65, p. 391]. Anume aceste termene puteau fi luate în seamă dacă s-ar fi mizat pe un succes în Polonia cu atât mai mult cu cât armata poloneză întâmpina dificultăți semnificative în mobilizare și aprovizionare. Aparatul administrativ militar nu se mai afla de multă vreme la nivelul necesar, iar hotărârile importante se luau anevoios și cu o mare încetineală [214, p. 84-100]. Problemele otomanilor s-au amplificat așisderea din cauza morții în noiembrie 1620, la Cetatea Albă, a Schender pașa [139, p. 546; 77, p. 121-122]. Anume el a condus cu cele mai importante operațiuni militare împotriva polonezilor începând cu 1616, obținând victorii răsunătoare atât în Bătălia de la Drăgșani din 1616, cât și mai ales în cea de la Tuțora din 1620, care i-a determinat de altfel pe otomani să pornească marea campanie militară din 1621. Prin urmare, în pofida dificultăților majore pe care le-au întâmpinat polonezii în organizarea apărării în 1621, nici otomanii nu s-au ridicat din punct de vedere organizațional deasupra adversarilor lor, dimpotrivă nivelul lor de pregătire era mult mai scăzut decât al polonezilor. Astfel intenția de a ataca Polonia în regiunea Cameniței nu rămânea decât un obiectiv [65, p. 391].

De partea cealaltă, Jerzy Zbaraski, castelanul Cracoviei, fratele lui Krzysztof, cel care va fi trimis mai târziu la Constantinopol pentru confirmarea păcii de la Hotin, la 5 mai 1621, îi scria regelui că îi trimite o copie a scrisorii interceptate a lui Gabriel Bethlen către calga tătărească. Demnitarul polonez scria ironic: „o să înțelegi cât de frumos ne recomandă calgăi” [100, p. 27]. În fața iminentului atac turcesc, regele polonez Sigismund III îl informa pe Tomasz Zamoyski

despre planurile sultanului: „nu-i nici un dubiu că sultanul în persoană a pornit spre granițele Coroane; el a poruncit aspru ca Moldova și Țara Românească să pregătească proviziile necesare pentru o asemenea armată: vrea să se oprească cu întreaga armată sub Camenița: principele Transilvaniei ar fi primit ordin să-și îndrepte armatele spre Cracovia [4, 295, p. 38-40, 42-43, 45].

Noul domn al Moldovei, Alexandru Iliăș, a ajuns la Iași în octombrie 1620. Situația în care s-a pomenit nu era deloc de invidiat. Războiul antiotoman al lui Gașpar Grațiani și înfrângerea polonezilor în bătălia de la Țuțora a însemnat o mare dificultate pentru întreaga țară. Populația din partea de nord era retrasă în munți și, după câte se pare, nu a mai revenit la locurile sale. În anturajul domnului au apărut diferite persoane, unele din Polonia, care aveau un trecut dubios [4, 404, p. 1]. Demersurile lui Alexandru Iliăș de mediere a păcii s-au lovit de neîncrederea polonezilor. În scrisoarea din 12 octombrie 1620, Alexandru Iliăș îl anunța pe Tomasz Zamoyski, voievodul Kievului, fiul lui Jan Zamoyski, despre urcarea sa în scaun și despre intenția de a fi prieten Regatului Polonez. Totodată, noul domn amintea de predecesorul său, Gașpar Grațiani, care „l-a trădat pe Domnul Dumnezeu și pe domnul său, iar mai apoi a adus și coroana polonă la mari pierderi”, asigurând autoritățile poloneze că nu va fi ca și cel care „coroana polonă a adus la așa rușine și pagubă” [70, p. 480-481]. La 16 decembrie 1620, Jerzy Zamoyski îi comunica aceluiași Tomasz Zamoyski despre promisiunile domnului Moldovei de a fi folositor coroanei, doar că ofertele acestuia au fost primite cu reticență [4, 407, p. 16].

La 1 aprilie 1621, subcancelarul Wenczeslaw de Lesno îl anunța pe Laurențiu Gembicki, arhiepiscop de Gniezno, că la Camenița a ajuns un sol, probabil Constantin Batista Vevelli [182, p. 53, 97], de la domnul Moldovei cu propuneri de pace între regele polonez și sultanul turc. Însă, așa cum preciza demnitarul polonez, „nimic concret ce ar sta la baza păcii domnul nu spune”. Regele le-ar fi trimis starostei de Camenița considerentele sale cu privire la situația creată, dar „ar fi bine ca și arhiepiscopul să-și spună părerea despre această problemă” [36, p. 98].

În aceeași perioadă domnul Moldovei a desfășurat o amplă acțiune de sondare a terenului. S-a scris de câteva ori regelui, și demnitarilor polonezi [100, p. 28]. În general, autoritățile poloneze erau foarte suspicioase față de toți moldovenii. Un oarecare Manuc din Hotin, căsătorindu-se în Camenița, a fost arestat și trimis forțat la Chodkiewicz, la Skala, fiind acuzat de spionaj în favoarea moldovenilor. A fost torturat și a murit din cauza chinurilor [139, p. 550]. Probabil, în același context, Miron Costin povestește despre alți hotineni aruncați de pe zidurile cetății [46, p. 77]. Regele polonez recomanda starostelui de Camenița, Stefan Potocki, să

elibereze orașul și cetatea de moldoveni, deoarece „de la ei nu se poate aștepta pace” [18, p. 228-229].

În iulie, conform informației din Cronica de la Camenița, a venit un sol de la Alexandru Iliș în lagărul de lângă Orynin unde era dislocată armata poloneză. Acest sol, probabil este vorba același tot Constantin Batista Vevelli, „a fost reținut și trimis cu 200 de haiduci în Camenița” [139, p. 550]. În ultimele zile ale lui mai, la Skala și-a stabilit tabăra Stanisław Lubomirski [137, p. 178]. Un jurnal al Bătăliei de la Hotin precizează că anume Constantin Batista Vevelli a fost trimis la polonezi cu scrisori de la Husein pașa, capigi pașa și de la domnul Moldovei cu propuneri de pace [20, p. 140]. Solul lui Alexandru Iliș însă nu s-a bucurat de încredere. Lubomirski nu i-a răspuns la scrisori, motivând că îl așteaptă pe Chodkiewicz și l-a reținut sub strajă în satul apropiat [137, p. 179]. Solul domnului moldovean a fost reținut, după unele surse, 48 de zile [137, p. 188]. Comandantul suprem al armatei poloneze, Jan Karol Chodkiewicz, scria, la 15 iunie 1621, regelui despre corespondența purtată cu domnul Moldovei: „Nu știu ce-mi va răspunde acum, dar și solia ceea despre care domnul ne-a înștiințat a fost făcută mai degrabă pentru a observa cum stau lucrurile decât pentru încheierea unor acorduri” [96, p. 181-183]. Nu-i întâmplător că în aceleași corespondențe, la 10 iulie 1621, suveranul dădea instrucțiuni solului său, Alexandru Piaseczynski, la seimikul din Vinița. Între altele regele preciza că „domnul Moldovei <Alexandru Iliș *n.ns.*> se anunță că vrea să mijlocească pacea între noi și turci; cine s-ar încrede în el de bună seamă că s-ar înșela; nimeni nu i-a recomandat aceasta; nu are nicio putere, el însuși este vasal turcesc, face ceea ce i se poruncește, spre trădare și înșelăciune” [136, p. 26-33]. În aceeași perioadă, regele polonez îi scria starostelui de Camenița, Stefan Potocki [139, p. 547], că domnul Moldovei este „complet în trădare și minciunos” [18, p. 228-229]. Domnul Moldovei a prins șase polonezi în Moldova și i-a trimis sultanului, iar acesta le-a tăiat capetele la cinci dintre ei [65, p. 391].

În condițiile în care posibilitățile de manevră ale domnului Moldovei erau foarte limitate, succesul demersurilor sale erau puse sub semnul întrebării. În fond, domnul Moldovei nu le putea propune polonezilor decât mijlocirea relațiilor cu otomanii. Acesta din urmă, după succesul cu totul neașteptat de la Țuțora, credeau că următoarea campanie le va aduce cu siguranță izbânda, iar miza era una mare. Potrivit domnului Țării Românești, Radu Mihnea, intențiile sultanului erau cât se poate de clare: „S-a dat ordin ca nimeni să nu cuteze a vorbi despre pacea cu leșii, căci îi va cădea capul pentru acesta”. Sultanul ar fi acceptat să renunțe la campanie numai în condițiile în care s-ar fi ajuns la înțelegerea „ca Țara Leșească să-și plece capul Puternicului împărat, ar da dare o sumă anuală, pe care ar plăti-o în fiecare an, după cum fac Ardealul, Țara Românească, Moldova și multe alte țări” [61, p. 235]. Așadar, singura soluție

pentru a preveni campania otomană era acordul polonezilor de a plăti turcilor un tribut anual, domnul Moldovei fiind delegat să poarte negocieri doar în acești termeni.

În ce privește polonezii devenise clar că sub nicio formă polonezii nu vor fi de acord să le plătească turcilor tribut. Iată de ce demersurile diplomatice ale lui Alexandru Iliș nu puteau să aibă sorti de izbândă.

Între timp se stabilise că armata otomană nu va ataca Polonia dinspre Transilvania, iar principele Gabriel Bethlen nu i-a chemat pe turci în ajutor. Discuția dată a fost purtată între Jerzy Zbaraski și un sol ungar, care l-a asigurat pe demnitarul polonez că Gabriel Bethlen nu i-a chemat niciodată pe turci în ajutor, iar dacă au fost câțiva nu au depășit cifra de câteva zeci [100, p. 35-36].

Din ceea ce știm este că la 4 august, Constantin Batista Vevelli, în calitate de sol al domnului Moldovei, dar și ca trimis al unor dregători otomani, a primit răspuns abia la 4 august, atunci când s-a hotărât traversarea Nistrului de către armata poloneză. În răspunsul adresat domnului și marelui vizir Chodkiewicz le propunea să aleagă între pace și război. Dacă vor să poarte negocieri de pace, condițiile trebuie să fie prielnice Rzeczpospolitei, iar dacă își doresc război partea poloneză este gata să răspundă provocării [111, p. 70-71].

Tergiversările și totala nepregătire a armatei otomane s-au manifestat în continuare. Așa cum am menționat mai sus, sultanul a plecat din Constantinopol în prima jumătate a lui mai, la Dunăre, abia la începutul lui august. Iscoadele trimise de către polonezi în Moldova expediau noutăți îmbucurătoare: la 12 august [111, p. 72] sultanul se afla încă de partea cealaltă a Dunării, iar armata otomană duce o mare foame, oamenii și caii [20, p. 140]. În aceeași scrisoare se preciza că domnul Moldovei fugise din Iași, fiind speriat de cazacii zaporojeni [51, p. 59-60]. Acest ultim detaliu de asemenea avea să conteze la final [111, p. 83; 215, p. 35]. De altfel, dacă otomanii ar fi contat serios pe un succes răsunător, așa cum se așteptau, în această perioadă, trebuiau să fie deja la granițele Poloniei. Acest lucru însă nu s-a întâmplat. Un alt detaliu de asemenea semnificativ, la 7 august 1621, Radu Mihnea, domnul Țării Românești, se afla încă la Târgoviște de unde dădea un act pentru o mănăstire din orașul Buzău [54, p. 50-51].

Miron Costin menționează că Lubomirski, loctiitorul lui Chodkiewicz, înainte de a intra turcii în Moldova: „au prădat țara până în Iași, ieșindu și lăsindu și Alexandru vodă Ieșii cu fuga la Romanu. Și au arsu leșii și Ieșii și din prada țării au strâns hrană, care apoi au ținut pre leși toată vremea cât au fostu la Hotin” [46, p. 77]. Jurnalele elaborate cu prilejul bătăliei de la Hotin consemnează diferite incursiuni în interiorul Moldovei pentru aprovizionarea polonezilor cu produse. De altfel, încă de la sfârșitul confruntării de la Țuțora moldovenii au fost asociați cu dușmanii, atât din cauza refuzului de a se alia cu armata poloneză, cât și din cauza numeroaselor

fapte comise împotriva acesteia când au prins un număr important de oșteni și i-au predat tătarilor sau turcilor. Prin urmare, incursiunile polonezilor și ale cazacilor au jucat un rol important în sabotarea pregătirii produselor necesare pentru armata otomană. Evocând retragerea moldovenilor în munți [111, p. 72], tabloul Moldovei din ajunul confruntării de la Hotin era extrem de sumbru. În aceste condiții, este evident că nici vorbă nu putea fi de îndeplinirea poruncilor sultanului de aprovizionarea armatei otomane. Sultanul era, de asemenea, nemulțumit și pe transilvăneni, care nu i-au trimis oile și vitele „de care are mare nevoie” [61, p. 238]. Intențiile polonezilor de a intra în Moldova erau cunoscute la Constantinopol la mijlocul lui iunie [65, p. 391]. Totodată, sarcina pusă domnilor Moldovei și Țării Românești de a-i împiedica pe polonezi să treacă Nistrul desigur că nu putea fi pusă în aplicare.

Nici pe plan diplomatic lucrurile otomanilor nu stăteau bine pentru otomani. Pentru a asigura succesul campaniei, a fost trimisă o solie la Moscova condusă de Toma Cantacuzino [267, p. 248-287], altul decât dregătorul cu același nume adus în Moldova de către Radu Mihnea [246, p. 361-362]. Cercurile diplomatice de la Constantinopol anunțau că în a doua jumătate a lunii aprilie marele vizir intenționa să-l trimită pe Toma Cantacuzino la Moscova cu propunerea încheierii unui acord ruso-otoman îndreptat împotriva Rzeczpospolitei. Acest lucru l-ar fi făcut la îndemnul ambasadorului Olandei și al lui Chiril Lucaris, patriarhul Constantinopolului [267, p. 250]. Solia a pornit prin Azov, iar la 9 iulie, cu excorta căzăcească, membrii soliei au primit permisiunea să meargă spre Moscova [34, p. 6-8]. La 1 august 1621, Putila Fiodorovici Reazanov primea poruncă să meargă să-l întâlnească pe solul turc și instrucțiuni cu privire la tratativele cu otomanii. Între altele, reprezentantul rus preciza că deși a fost încheiată pe 14 ani, în 1619, „în zadar a făcut această pace țarul și marele cneaz. Regele Poloniei și fiul acestuia nu s-au îndreptat întru totul în fața țarului și marelui cneaz: să crezi polonezilor „Nu trebuie deoarece nu există niciodată în ei adevăr și consecvență” [34, p. 42]. Solul otoman a prezentat scrisorile sultanului, marelui vizir [34, p. 109-112] și a patriarhului ortodox [34, p. 112-123]. Printre altele sultanul propunea autorităților ruse acțiuni comune: „Iar acum mergem împotriva regelui lituanian să mergeți și voi cu armata voastră așa cum ne-ați scris înainte asupra lui și prin aceasta să consolidăm prietenia și dragostea noastră” [34, p. 108]. În același context se înscrie la Moscova a lui Theofan, patriarhul Ierusalimului, care l-a investit în funcția de patriarh al Moscovei, pe Filaret, tatăl țarului Moscovei Mihail Romanov, restabilind și ierarhia ortodoxă în Ucraina [101, p. 145-146]. La 15 martie 1620, acesta împreună cu anturajul său se afla deja la Kiev, trezind interesul asupra persoanei sale [3, p. 723].

Chiar dacă rușii ar fi fost dispuși pentru o eventuală asociere cu armata otomană, întârzierea soliei nu putea să aducă un rezultat notabil, alianța ruso-otomană împotriva Rzeczpospolitei fiind de domeniul viitorului.

Consiliul militar polonez de la începutul lunii august a luat în calcul câteva posibilități: să înainteze în Moldova, să aștepte dușmanul în țară sau să ocupe o poziție strategică în Moldova, aproape de graniță pentru a evita pagube pe teritoriul Poloniei [3, 12, p. 715]. Această ultimă opinie a plăcut ambilor comandanți, lui Chodkiewicz și Lubomirski [137, p. 184-185], de vreme ce Hotinul aparținea din nou polonezilor. În aceeași perioadă Ionașco Rotompan scria bistrițenilor atât despre situația din Moldova, cât și despre chestiuni de interes personal [68, p. 915].

La 8 august 1621, primele regimente în frunte cu Stanisław Lubomirski au trecut Nistrul și au așezat tabăra lângă Hotin [111, p. 113]. La 10 august, detașamentul lui Lipnicki a efectuat o incursiune de pradă și de aprovizionare a armatei cu provizii pe seama populației Moldovei. Detașamentul a ajuns până la Siret și s-a întors cu sute de vite [111, p. 115]. Un grup de oșteni polonezi aflându-se pe teritoriul Moldovei a fost atacat de un detașament condus de Miron Barnovschi care le-a luat caii cu tot cu care, omorând o parte din ei. După aceasta Jan Karol Chodkiewicz a interzis incursiunile de pradă în teritoriul Moldovei, ceea ce a nemulțumit armata. Se credea că acest ordin a fost luat pentru a nu pune în pericol viața lui Szemberg delegat să negocieze cu otomanii, fie din cauza vorbelor lui Petru Movilă, fiul lui Simion, care spera că moldovenii se vor închina Rzeczpospolitei, în cazul în care teritoriile lor nu aveau să fie pustiite [111, p. 115-116]. Întâmplător sau poate nu în această perioadă sursele relatează despre niște „tâlhari din Tara Rusească” care au fost deposedați de către bistrițeni de ceea ce au furat în Transilvania [68, p. 915-916].

La 19 august 1621, întreaga armată poloneză era adunată lângă Hotin și organizată în tabără. Peste două zile au venit și cazacii zaporojeni [111, p. 18]. Solul cazacilor, Doroszenko, a anunțat hatmanul despre prăzile efectuate în ținuturile Soroca și Orhei. Între timp a început vânătoarea detașamentelor de cazaci care prădau Moldova, mulți dintre aceștia căzând în prizonieratul turcesc [111, p. 121].

La 1 septembrie 1621, în tabăra poloneză s-a întors Szemberg împreună cu Constantin Batista Vevelli. Din raport reieșea că solul nu a atins niciun rezultat. Capiği pașa, Husein pașa și domnul Moldovei au negat că ar fi scris lui Jan Karol Chodkiewicz cu scopul încheierii păcii. Vizirul la rândul său a ascuns de sultan venirea solului polonez. În scrisoarea sa către Chodkiewicz, i-a scris că nu-i un lucru bun ca împăratul turcesc să facă pace, fără să rezolve chestiunea căzăcească. În plus, a cerut ca Rzeczpospolita să le plătească turcilor tribut [111, p.

125]. Pretențiile otomanilor pentru plata tributului aveau să declanșeze una dintre cele mai interesante dispute diplomatice.

Reîntoarcerea în tabăra poloneză a lui Constantin Batista Vevelli însemna că eforturile pentru încheierea unui acord vor continua. Ambele tabere erau pentru semnarea acordului, totuși fiecare avea propria variantă.

Între timp, fusese schimbat domnul Moldovei. Această schimbare se produsese probabil la sfârșitul lui august. Miron Costin arată faptul că „Alexandru vodă, precum s-au pomenit mai sus, viind la Hotin împărăția n-au aflatu nemica grijit, nice poduri, nici conace și țara aflându-se fugită și stricată de leși, s-au scîrbitu pre Alexandru vodă așea de rău, cît numai era să-l omoară. Ce l-au scos de la moarte veziriul, iară de urgie mare n-au hălăduit, că pînă la Hotin, tot au fostu legatu la puști în obedzi și toată vremea aceia, cît au fost împărăția la Hotin” [46, p. 85]. La 15 septembrie 1621, o notă era trimisă la Vatican preciza că domnul Moldovei și principalii boieri erau să fie omorâți pentru că nu pregătise un pod peste Nistru, nici cele necesare armatei [61, p. 238-239]. Aceeași informație era trimisă autorităților franceze de către ambasadorul lor la Constantinopol [69, p. 190]. Au fost invocate și alte motive pentru schimbarea lui Alexandru Iliș [111, p. 125], deși despre înlocuirea lui cu Ștefan Tomșa al II-lea se vorbea încă de la sfârșitul lui iulie 1621 [77, p. 124]. Ținând cont de faptul că de la producerea acestui eveniment și până la ajungerea notei la Constantinopol a trebuit să treacă ceva vreme se poate admite că evenimentul a avut loc la sfârșitul lui august 1621. Incursiunile cazacilor și teama ca în urma acestora să nu cadă prizonier nu i-au permis lui Alexandru Iliș să organizeze aprovizionarea armatei otomane cu cele necesare, furia sultanului punând capăt scurtei sale domnii. Astfel, Miron Costin afirma pe bună dreptate că solul venit în tabăra poloneză pentru continuarea medierii păcii îl reprezenta deja pe Radu Mihnea [111, p. 75-76]. Domnul Țării Românești s-a orientat bine în situația creată. El l-a preluat pe Constantin Batista Vevelli de la Alexandru Iliș intuind beneficiile acestor demersuri. Interesul pentru evenimentele din Moldova și mai ales urmările lor era imens, iar informațiile contau foarte mult în această perioadă de răstrijte [68, p. 914].

Ostilitățile propriu-zise au început la 2 septembrie. După o ciocnire, ambele armate au revenit la pozițiile inițiale [74, p. 205]. Izvoarele poloneze menționează o luptă dintre un detașament de români cu cel al principelui Czartoryski în care cel din urmă a fost învins pierzând slugi și cai [111, p. 78]. Începând cu ziua de 4 septembrie, principala direcție a atacurilor turcești au fost șanțurile cazacilor. După atacul frontal otoman soldat cu multe pierderi, a urmat răspunsul curajos al cazacilor, dar care, după cum se menționa într-un jurnal de expediție, dacă nu ar fi venit noaptea ar fi eșuat [111, p. 79-80]. Precupeții care au venit în tabăra poloneză,

aproximativ 100, fiind suspectați că ar fi spioni și că doreau să arunce în aer tabăra au fost aspru pedepsiți de către polonezi [111, p. 81]. Se pare că acest episod l-a avut în vedere Miron Costin relatând despre târgoveții arincați de pe zidurile cetății: „Nu știu ce vină or hi dat bieților târgoveți de Hotin, a o samă ce au fostu mai fruntea, de iau înpensu din cetate de pe zid fără de nici o milă leșii” [46, p. 77].

După câteva zile de bătălie, niște dezertori turci le-ar fi spus polonezilor că sultanul s-ar fi îndoit de puterea sa, iar oastea lui era neliniștită. În plus, turcii ar fi auzit de ajutoare care veneau din țară și de la cazacii de pe Don, înțelegând că polonezii nu insistă pe încheierea păcii, potrivit autorul jurnalului de expediție, l-au trimis din nou pe Vevelli cu o scrisoare „creștină pe care i-au poruncit s-o scrie lui Radu voievodul muntean” [111, p. 181-182]. După o ciocnire în care a intervenit husaria poloneză, turcii au direcționat din nou principala forță de atac asupra șanțurilor unde erau cazacii, îndreptând spre ei tot focul artileriei. Și de această dată atacurile otomane au fost respinse.

La 12 septembrie, în tabăra poloneză a venit din nou Constantin Batista Vevelli cu o scrisoare scrisă de Radu Mihnea în limba maghiară adresată lui Jan Karol Chodkiewicz, comandantul armatei poloneze. Conținutul acestei scrisori se reducea la următoarele: „scrii despre pace neclar, spre aceea domnia ta nu scrii concret cum ar trebui ea să arate ... noi creștinii în ochi având <suferințele acestei țări *n.ns.*> păcii am fi bucuroși” [111, p. 85-87; 77, p. 128-129]. Jan Karol Chodkiewicz era bolnav la acea oră [111, p. 84] s-a adresat către consiliul militar invocând slăbiciunea în care se afla adversarul și hotărârea de a răspunde lui Radu Mihnea la scrisoarea deja adresată, pornind de la „onoarea patriei” pe care o apăra la Hotin [111, p. 87-89; 45, p. 481-504]. În scrisoarea expeditată lui Radu Mihnea, comandantul polonez invoca experiența de o viață prin care știa de nenorocirile pe care le aduce războiul. „Nesilit de nicio preaputere, numai de dragostea către pace am apelat pentru aceea către domnul vizir în scrisorile mele date solului. Am ridicat armele numai ca să-mi apăr patria mea și pentru readucerea păcii, nu din dorința de a declanșa și a continua războiul ... iar dacă dorești ajutorul său pentru întoarcerea acesteia <păcii>, nu voi ezita să folosesc și cu drag îl voi primi” [111, p. 91-93]. În același sens i-a scris și marelui vizir [46, p. 83].

În ambele scrisori îi anunța pe otomani că a numit sol pe Żeleński [111, p. 92], care avea să negocieze prevederile păcii. Faptul că între prima solie și încheierea păcii propriu-zise au mai durat aproape două săptămâni a fost determinat de cerințele înaintate către otomani polonezilor. Prima și cea mai importantă cerere a otomanilor era plata anuală a tributului [46, p. 83], ceea ce firește că polonezii nu puteau accepta. Ca urmare a situației create solii polonezi au fost reținuți [46, p. 83], iar operațiunile militare au continuat. Încercarea lui Karakaș pașa de a produce

lovitura de grație armatei poloneze s-a soldat cu un nou eșec, însuși el fiind omorât în timpul luptei [111, p. 94]. Cazacii la rândul lor au atacat noaptea pozițiile otomanilor de unde ei erau bombardati [111, p. 95]. Miron Costin descria astfel atacul de noapte al cazacilor: „Au acestu obicei cazacii, daca li să dodiește răul și pieru de pușci, iesu de dau năvală, tocma acolo de unde batu pușcile. Așea au făcut și la Hotin, cându părea turcilor că sintu pătrunși de morți ce făcea pușcile într-înșii că-i bătea atuncea în cele 5-6 zile 60 de pușci ... atuncea au făcut cu hatmanul său, cu Sahaidacinii și s-au orînduit în doao bulucuri, o parte în ceia parte de Nistru și altă parte din ceasta parte ... și au lovitu tocmi șanțurile veziriului din ceia parte, cât i-au căutatu veziriul în ceia noapte a nu mînea supt cortu. Iară dincoace, aceia spaimă și glogozală făcuse în oastea turcească, cât în giumătate de oaste fugisă de supt corturi la altă parte de tabără” [46, p. 83-84].

După aceste succese ale polonezilor s-a ajuns din nou la tratative. Și pentru că solia trimisă la marele vizir așa și nu s-a mai întors, Chodkiewicz i-a scris o nouă scrisoare lui Radu Mihnea în care îi cerea să intervină pentru eliberarea solilor polonezi: „Dacă vizirul speră să aibă succes, mie îmi este cunoscut că acea speranță nu este de folos. Avem de partea noastră mult mai multe provizii și ajutoare militare decât sultanul. Dacă nu are un sfat, i-l dau eu fie să acționeze mai larg, fie să se ajungă la pacea de demult între suveranii noștri, nimic să nu adauge, nici să scoată, iar acest război să-l încheie cât mai repede. Armata noastră este nerăbdătoare arde și dorește lupta în așa fel încât e greu să o ții. Pentru aceasta rog să fie ținut cuvântul dat și vreau ca solul meu să fie trimis înapoi cât mai grabnic” [111, p. 95-96]. Solul polonez s-a întors peste o zi, pe 22 septembrie [111, p. 97].

În continuare, au fost înregistrate incursiuni de pradă. Niște cazaci au mers spre Prut de unde au adus vite, noaptea, aceiași cazaci au atacat o tabără mai mică de pe un pod și l-au omorât pe Hali pașa, care avea misiunea să meargă la Camenița cu tunurile. A fost omorât și defterderul împăratului. Totodată, tătarii au prins niște slugi ale polonezilor care au mers după iarbă [111, p. 96-97]. Pe 24 septembrie, Jan Karol Chodkiewicz a decedat conducerea armatei trecând în mâinile lui Lubomirski [111, p. 97]. Polonezii aveau probleme cu praful de pușcă din care cauză au luat câteva sute de kilograme din rezervele personale ale lui Lubomirski. Bombardamentul detașamentului de lisovcici nu a adus mari rezultate. În tabăra poloneză a venit din nou Constantin Batista Vevelli cu cererea să fie trimis un alt sol să-l salute pe sultan [111, p. 98, 153]. Știrea despre moartea lui Chodkiewicz a fost luată de otomanii ca un semn pentru un nou asalt asupra zonei controlate de lisovcici și cazaci pe care îl credeau de astă dată cu succes, care au eșuat din nou. În ziua de 28 septembrie, luptele s-au dat în jurul unei redute construite în

câmp pe care otomanii nu au reușit să o cucerească [111, p. 100]. Jakub Sobiecki îl aprecia asaltul din această zi, ca cel mai mare și cel mai periculos [111, p. 153].

Odată cu apropierea lunii octombrie hotărârea de a încheia pacea era agreată de ambele părți. Împreună cu Constantin Batista Veveli, la 29 septembrie, pentru continuarea tratatelor aveau să plece Stanisław Żórawiński și Jakub Sobiecki [111, p. 100-101]. Instrucțiunile primite de către soli repetau prevederile acordurilor încheiate anterior [111, p. 157-161]. La rândul său, solul venit din partea lui Radu Mihnea, le-a adus polonezilor o listă privind cadourile pe care trebuia făcute demnitarilor otomani [111, p. 161-162]. Dar și de această dată, în pofida negocierilor aveau loc confruntări armate. Unul dintre momentele cele mai importante l-a reprezentat aducerea în tabăra poloneză a proviziilor de către Kossakowski, provizii pe care au avut să le preia dar care în cele din urmă în tabăra poloneză [111, p. 101]. Mai mult decât atât, prințul Władisław, fiul lui Sigismund III Waza, care se afla în tabăra poloneză, a fost vizitat de soli ai cazacilor de pe Don. Aceștia i-au jurat credință și s-au arătat dispuși să le vină în ajutor polonezilor [111, p. 101].

Deși continuau ostilitățile între cele două armate, negocierile au început să ocupe locul principal. Tratatulele se purtau într-un mod interesant. Radu Mihnea era traducător la vizir. Partea poloneză se folosea de serviciile unui oarecare Simion, care-i spunea în română domnului ce i-au spus polonezii. Radu Mihnea la rândul său traducea turcilor. Această situație le-a provocat „repulsie” polonezilor. Ei spuneau că prin așa multe persoane era greu să se înțeleagă [111, p. 165]. Radu Mihnea a fost trimis de vizir să negocieze punctele aflate pe ordinea de zi. Una dintre problemele existente în relațiile polono-otomane se referea la incursiunile cazacilor în teritoriile otomane. Cu privire la această chestiune, polonezii au spus că pricina acțiunilor cazacilor stă în incursiunile tătărești și moldovenești. Când Radu Mihnea a cerut să se facă dreptate în privința incursiunilor tătărești. Polonezii le-au răspuns că cel care a fost cauza samavolnicilor, Borodawka, a fost omorât, dar „dacă turcii vor dreptate să se facă în cazul cazacilor să ni se facă și nouă dreptate în cazul lui Barnovschi (Miron Barnovschi viitorul domn era acuzat de polonezi de săvârșirea jafurilor în Polonia *n.ns.*) și a așa de multe murze tătărești”. Unul dintre punctele cele mai importante care s-au pus în discuție a fost cel legat de tribut. Partea otomană le-a pretins polonezilor plata anuală a tributului, la care solii polonezi au respins din start această posibilitate. Plata haraciului ar fi însemnat dependență față de Imperiul Otoman, iar pentru „libertate” polonezii s-au declarat gata să lupte [111, p. 165-166]. În ziua următoare, pe 3 octombrie, negociatorilor polonezi li s-a comunicat că sultanul dorește să mai stea încă șase săptămâni. De dimineață, Radu Mihnea a venit la ei din nou, iar negocierile au continuat. Stabilind principiilele puncte ale viitorului tratat, delegația a mers la vizir. Acesta le-a spus că

dacă polonezii n-au să le plătească tribut și n-au să-i liniștească pe cazaci atunci otomanii n-au să încheie pacea. Sultanul „va mai sta până la sărbătoarea Sfântului Dimitrie (26 octombrie) apoi va pleca și va reveni și mai bine pregătit anul viitor primăvara”. Żórawiński i-a răspuns că polonezii nu acceptă plata tributului, iar despre cazaci i-a spus deja lui Radu Mihnea cum stau treburile. După care solii polonezi s-au arătat gata să plece, iar vizirul i-a oprit și negocierile au continuat [111, p. 167-168]. Pe 4 octombrie tratativele au continuat. Când solii polonezi au propus să încheie un tratat cu hanul tătar, vizirul le-a răspuns că acolo sultanul este stăpân, iar hanul tătar îi este supus. Ar fi fost o încălcare a majestății sultanului dacă cu tătarii s-ar fi încheiat un tratat separat.

Cu privire la incursiunile tătărești vizirul a promis că dacă hanul nu o să-i liniștească pe murzele samavolnice atunci sultanul îl va mazili. Acest răspuns i-a mulțumit pe solii polonezi [111, p. 168-169]. În procesul elaborării textului tratatului au apărut din nou problema cu traducătorii, căci așa cum arăta Jakub Sobiecki, unul dintre negociatorii din partea poloneză: „în poloneză dicta munteanului, acesta în greacă grecului, iar grecul turcului care scria actele” [111, p. 170]. În data de 8 octombrie, a avut loc vizita solilor polonezi la sultan. Solii au asistat la întregul ceremonial la care au participat Radu Mihnea și Constantin Batista Vevelli. După spusele lui Jakub Sobiecki, un boier de-al lui Radu Mihnea a fost traducător la această ceremonie [111, p. 170-174].

Tratatul de la Hotin a fost semnat la 9 octombrie 1621 [110, p. 376-380]. Odată cu încheierea tratatului ambele armate trebuiau să se întoarcă la locurile de dislocație [111, p. 175-176]. Cetatea Hotinului era întoarsă Moldovei, iar în lipsa domnului Moldovei, cetatea era lăsată lui Radu Mihnea [46, p. 85], care a avut un rol important la încheierea păcii de la Hotin [74, p. 300-302]. Jakub Sobiecki afirma că în ziua de 11 octombrie a venit „banul Craiovei care preluând Hotinul i l-a dat unui pârcălab moldovean și l-a lăsat acolo” [111, p. 180]. Acest ban al Craiovei putea fi Ianachi Catargi, care a ocupat această dregătorie între 1613-1616 și 1618-1620. Știm că a plecat în Moldova și că era socrul lui Alexandru Iliăș, care era căsătorit cu o fiică de a sa, Elena [246, p. 147]. Era în bune relații cu Radu Mihnea ceea ce i-a asigurat desigur statutul special în timpul imediat următor bătăliei de la Hotin [170, p. 90-91]. Prezența lui la Hotin este adevărată și de un document intern din Țara Românească [54, p. 383-384]. Să fi ținut Ianachi Catargi scaunul Moldovei până la venirea lui Ștefan Tomșa al II-lea? Oricum știrea de mai sus admite această posibilitate [51, p. 68-69].

Cercurile diplomatice de la Constantinopol au remarcat rolul de intermediar pe care l-a avut Radu Mihnea și totodată eșecul sultanului care a fost constrâns să încheie pacea [69, p. 191].

În urma lor rămânea o țară pustiită, cu populația împrăștiată care încotro. De abia peste șapte ani avea să se afle proporțiile tulburărilor din Moldova pe care le-au adus bătăliile de la Țuțora și Hotin. Așa la începutul anului 1628, domnul de atunci Miron Barnovschi dădea un așezământ special care era menit să stabilească regimul de reședință a țăranilor dependenți în Țara Moldovei. Mănăstirile Putna [56, p. 288], Voroneț [56, p. 289], Homor [56, p. 291], Sfânta Parascheva din Iași [56, p. 294], iar lista cu siguranță a fost mai mare, au primit de la Miron Barnovschi voievod așezăminte pentru vecinii lor. Din actele amintite, care folosesc niște formule diplomatice valabile pentru toate cazurile amintite rezultă că: „... domnia mea am svătuțit cu tot svatul nostru ... ce vor hi fugiți vecini de după împăratul încoace, ca să hie tari și puternici cu cărțile domniei mele clugării și feciorii de boiari a-ș lua vecinii, însă să le ia și cislă cum va hi cu direptul, hie unde vor hi și-i vor găsi, hie în sat domnescu, hie în oraș, hie în sat boierescu ...

Așijderea vecinii ce vor hi duș mainte de împăratul într-alte țări și vor veni de-acmu, ... să hie slobozi a merge unde va hi voia ...” [56, p. 288].

Cei care și-au mutat locul de trai în urma evenimentelor din 1621, având un motiv întemeiat, să nu mai fie deranjați. Și doar cei care au fugit de pe moși după, fără motiv întemeiat, să fie aduși înapoi.

Un caz similar a fost înregistrat în timpul domniei lui Mihai Viteazul, când după evenimentele din 1595, Țara Românească a fost ocupată pentru câteva luni de otomani. Un mare număr de țărani și-au părăsit moșiile ajungând la alți stăpâni. Acest act a fost apreciat eronat de către o parte din istoriografia românească drept „legarea de glie a țăranilor” [150, p. 154-161], de fapt Mihai Viteazul nu a fost primul care i-a legat pe țărani de glie, nici primul domn care a stabilit întoarcerea acestora înapoi. Aceste practici au existat înainte. Atât în Țara Românească cât și în Moldova se dădea un termen de prescripție după care țăranii nu mai puteau fi căutați și aduși înapoi, rămânând pe pământurile noilor stăpâni. În ambele cazuri este vorba de evenimente extraordinare care s-au desfășurat pe teritoriul celor două țări: invazia otomană în Țara Românească în 1595 și campania lui Osman II împotriva Poloniei în 1621.

IV. 4 Concluzii

Perioada cuprinsă între 1617 și 1621 este una specială și se individualizează din următoarele trăsături:

1. Radu Mihnea a jucat un rol important de mediator, fapt necunoscut până în prezent, în contextul evenimentelor din 1617 și încheiate cu semnarea acordului de la Busza/Jaruga;
2. Precipitarea faptelor a fost determinată de eșecul armatei poloneze contracararea incursiunilor tătarești și eșecul de la Orynin (1618), mazilirea lui Radu Mihnea, la începutul anului 1619, a fost grăbită de incapacitatea sa de a stopa incursiunile de pradă ale tătarilor în Polonia;
3. Domnia lui Gașpar Grațiani începea promițător. Domnul Moldovei a întreprins mai multe eforturi pentru a-i împăca pe otomani și polonezi. A pregătit terenul pentru plata cadourilor poloneze către tătari. El s-a bucurat de susținerea și sprijinul elitelor politice poloneze cu care a întreținut o corespondență activă;
4. Interceptarea corespondenței purtate de către Gabriel Bethlen și trimiterea acesteia regelui polonez a fost principalul motiv al tensionării relațiilor dintre principele Transilvaniei și domnul Moldovei. Solia trimisă pentru aplanarea conflictului a fost arestată și eliberată abia peste câțiva ani;
5. Campania soldată cu bătălia de la Țuțora din 1620 a avut ca scop repetarea acțiunii din 1595 când polonezii l-au impus pe tronul Moldovei pe Ieremia Movilă. Stanisław Żółkiewski voia să-l mențină în scaun pe Gașpar Grațiani;
6. Succesul neașteptat al lui Schender pașa și Cantemir murza la Țuțora l-a determinat pe sultanul Osman II să pornească o campanie în 1621 cu scopul de a cureri Camenița și de a le impune polonezilor plata tributului;
7. Pe lângă efortul militar polonez care a anihilat planurile otomane, mai multe cauze de ordin logistic au făcut imposibilă obținerea succesului de către turci: armata otomană a ajuns la Hotin la începutul lui septembrie, când era deja târziu din punct de vedere a anotimpului, Moldova era pustiită încă din anul precedent și nu a putut face față cerințelor de aprovizionare a armatei otomane. În plus, contingente militare poloneze continuau incursiunile în partea de nord a țării cu același scop de aprovizionare a armatei, în consecință, a făcut imposibilă executarea ordinelor sultanului, totodată, domnii români, Alexandu Iliăș și Radu Mihnea, au jucat un rol important în medierea conflictului;

Capitolul V. Situația politică a Țării Moldovei de la pacea de la Hotin până la urcarea în scaun a lui Vasile Lupu

V.1 Tratatul pentru confirmarea păcii de la Hotin și situația politică externă a Țării Moldovei

După semnarea păcii de la Hotin trebuiau urmate procedurile obișnuite cu asemenea prilej. În acest context rolul Moldovei avea să revină din nou în prim plan. Trebuiau puse la punct mai multe detalii rămase în suspans încă din timpul tratatelor, iar perioada imediat următoare avea să fie dominată de aceste eforturi din partea părților implicate în conflict. Trebuia soluționată problema tributului pretins de otomani, de asemenea trebuia găsit un numitor comun și în privința titularului scaunului domnesc de la Iași, atâta timp cât imediat după terminarea operațiilor militare, turcii l-au readus pe Ștefan Tomșa al II-lea în scaun știind că această candidatură nu convinea polonezilor. Rămânea deschisă și chestiunea tătarilor nogai care împreună cu conducătorul lor, Cantemir murza, se mai aflau în stepa Bugeacului. Fiind știute aceste detalii va începe/continua și lupta pentru obținerea scaunului domnesc al Moldovei. Aceste și multe alte probleme trebuiau soluționate în perioada imediat următoare.

Acordul încheiat la Hotin trebuia confirmat prin trimiterea unui mare sol polonez la Constantinopol. Pacea deși încheiată la Hotin, prin intermedierea lui Radu Mihnea, lăsa mai multe semne de întrebare. Turcii insistau ca polonezii să le plătească tribut, să-i oprească pe cazaci din incursiunile lor pe mare. În ceea ce privește Moldova, aici trebuia să fie numit un domn prieten polonezilor [61, p. 241]. Cu toate acestea, chiar de la bun început, otomanii au dorit să forțeze mâna polonezilor pentru a le impune niște clauze mai dezavantajoase. Era vorba atât de condițiile tratatului de la Hotin, interpretate de otomani în interesul lor, dar și de titularul scaunului Țării Moldovei. Cele trei probleme: incursiunile tătarilor, incursiunile cazacilor și titularul scaunului Țării Moldovei trebuiau să fie luate în seamă în viitoarele negocieri, iar renunțările în anumite chestiuni trebuiau să fie urmate de cedări din cealaltă parte. De aceea credem că numirea nu întâmplătoare a lui Ștefan Tomșa al II-lea care în Polonia se bucura de o faimă tristă trebuie privită din perspectiva jocurilor diplomatice ale viitoarelor negocieri [77, p. 134]. Altfel spus, otomanii puteau să renunțe oricând la dânsul în favoarea altor cedări din partea polonezilor [46, p. 86]. Totodată numirea lui Ștefan Tomșa al II-lea în scaun le oferea otomanilor o marjă de manevră în viitoarele negocieri, domnul moldovean fiind o bună monedă de schimb, așa cum avea să arate și timpul, în tratativele care trebuiau să urmeze.

Primul document intern cunoscut emis de Ștefan Tomșa al II-lea în cea de-a doua domnie datează din 5 noiembrie 1621 [51, p. 72]. În aceeași zi, călugării de la Moldovița scriau bistrițenilor despre instaurarea liniștii prin reșezarea în scaun a lui Ștefan Tomșa al II-lea [68, p. 922].

În primele luni ale anului 1622, diplomatice consemnau apariția unui pretendent la tronul Moldovei [66, p. 398-399], care ar fi fost numit chiar de sultan [61, p. 243]. La 30 aprilie 1622, bailul Veneției la Constantinopol relatează despre intrigile lui Locadello de a obține scaunul Țării Moldovei [68, p. 401]. Pe lângă aventurierul italian care a propus sume importante pentru obținerea tronului Moldovei, la același scaun pretindea Radu Mihnea pentru fiul său. Drept argument pentru aceste aspirații principele valah aducea succesele obținute în timpul medierii păcii dintre polonezi și otomani la Hotin [65, p. 392].

După cum arăta Miron Costin, noul domn al Moldovei a depus toate străduințele ca să stabilească bune relații cu polonezii: „Însă siliia Ștefan vodă să nu dea ceva pricină leșilor, fiindu atuncea de curundu legați cu priietesugu nou împărăției ... iară tot pre leși priietini a face n-au pututu” [46, p. 86]. Cu toate acestea, Ștefan Tomșa al II-lea avea o încredere mică în ochii polonezilor. Regele polon într-o scrisoare adresată lui Tomasz Zamoyski sublinia să existau două pericole: primul din partea soldaților care nu și-au primit soldele pentru participarea la Bătălia de la Hotin și cel de-al doilea extern. Regele sublinia că din Moldova veneau știri nesigure, iar pacea nu putea fi sigură atâta timp cât în scaunul Moldovei se afla Ștefan Tomșa al II-lea [4, 295, p. 52-54].

Pentru confirmarea acordului încheiat la Hotin, polonezii l-au desemnat mare sol pe Krzysztof Zbaraski comis regal [201, p. 81]. Pregătirea soliei s-a făcut din timp cu implicarea lui Constantin Batista Vevelli, cunoscut prin eforturile sale de mediator în timpul conflictului de la Hotin. Într-o scrisoare adresată cancelarului polonez din februarie se menționa că Vevelli a adus o scrisoare de la oficialitățile turcești prin care le cerea polonezilor să trimită o solie la Poartă pentru confirmarea păcii [19, p. 107]. Pentru serviciile acordate, Constantin Batista Vevelli a fost luat sub protecția regală [19, p. 107-108]. Sursele epocii, omul de încredere al lui Radu Mihnea s-a întâlnit și cu cel desemnat să fie mare sol la Poartă, Krzysztof Zbaraski [112, p. 16], după care a plecat în Moldova, unde a fost întemnițat de către Ștefan Tomșa al II-lea și eliberat odată cu venirea solului polonez [112, p. 16]. Întemnițarea lui Constantin Batista Vevelli confirmă odată în plus relațiile foarte tensionate care erau între cei doi domni români: Radu Mihnea și Ștefan Tomșa al II-lea. Și în cazul dat era vorba nu numai de rivalitatea încă din timpul primei domnii a lui Ștefan Tomșa al II-lea în Moldova [46, p. 63], dar și de aspirațiile ale acestuia de a pune mâna pe ambele domnii atât a Țării Românești, cât și a Țării Moldovei [46, p. 88]. Ștefan

Tomşa al II-lea ştia despre aspiraţiile lui Radu Mihnea, iar acest fapt s-a răsfânt şi asupra atitudinii faţă de Constantin Batista Vevelli. Acesta din urmă a jucat un rol foarte important în pregătirea soliei poloneze, pentru care s-a bucurat la un moment dat de tot sprijinul polonezilor [27, p. 669].

La 28 mai 1622, Andrei Lipski îi scria lui Ştefan Tomşa al II-lea despre faptul că a fost trimis un curier la Constantinopol, care trebuia să-i aducă marelui sol un paşaport pentru întărirea tratatului de la Hotin. Demnitarul polonez i-a mai cerut domnului Moldovei să intervină pe lângă sultan în interesul polonezilor [44, XVII, p. 107-108]. Plecarea lui Zbaraski la Poartă întârzie. Domnul Moldovei îi solicita regelui polonez la 14 iunie 1622, trimiterea grabnică a marelui sol la Constantinopol [70, p. 522-524]. Tergiversarea misiunii diplomatice era condiţionată de evenimentele care s-au produs în capitala Imperiului Otoman. La 19 mai 1622, la Constantinopol a fost omorât sultanul turc Osman II. După întoarcerea din campania de la Hotin, el a dorit iniţierea unor reforme profunde care să modernizeze armata otomană. Avea de gând să creeze o nouă armată care să-i înlocuiască pe ieniceri, pe care îi credea nestatornici şi predispuşi spre răzvrătire. El intenţiona să mute capitala imperiului în Asia [134, p. 302].

Omorârea sultanului turc a produs o mare impresie în epocă. Numeroase manuscrise poloneze conţin date amănunţite despre cele produse în anul 1622 la Constantinopol [16, p. 140-145]. Despre cele produse acolo în mai 1622, Suliszewski îl informa pe Zbaraski: În locul lui Osman II pe data de 23 mai a fost făcut sultan unchiul său, Mustafa II, întemniţat până atunci. Suliszewski a fost primit prietenos de către vizir care i-a spus că trebuie „să vină solul mare al Rzeczpospolitej şi să încheie pacea” [16, p. 146-147]. În acelaşi timp, Zbaraski a primit o scrisoare de la Samuel Korecki cel care a căzut în captivitate împreună cu alţii mari nobili polonezi după Bătălia de la Tuşora: „turcii doresc pace trainică cu Rzeczpospolita. S-a trims la Cantemir mârza ca sub nici o formă să nu intre în Rzeczpospolita. Suliszewski, cel care a mers la Constantinopol înaintea marelui sol polonez, le-a dat asigurarea că odată cu venirea marelui sol toţi prizonierii polonezi vor fi eliberaţi” [16, p. 145-146].

Înainte de plecare, marele sol a primit instrucţiunile necesare, obişnuite în asemenea cazuri. Printre punctele acestora câteva merită atenţie: Cadourile pe care marele sol le ducea cu el la Constantinopol trebuiau apreciate ca un gest de prietenie şi nu ca un tribut pe care de regulă îl plătea un vasal unui suzeran. Trebuiau oprite incursiunile tătarilor, iar mai apoi polonezii le vor opri pe cele ale cazacilor; Moldova trebuie oferită Poloniei. Dacă aşa ceva e imposibil, acolo trebuie aşezat un domn la sugestia polonezilor care ar lucra pentru menţinerea păcii între cele două puteri [27, p. 535-547]. În acelaşi timp, probabil, solul polonez trebuia să rezolve unele probleme apărute în comerţul dintre cele două puteri [6, p. 183-184].

Potrivit mai multor surse, întâlnirea dintre marele sol polonez și domnul Moldovei, în drum spre Constantinopol [134, p. 308] a decurs foarte rece [16, p. 149]. Totuși, urmând procedurile protocolare, Ștefan Tomșa al II-lea s-a adresat solului polonez cu un cuvânt de salut: „Mulțumesc Celui de sus că solul polonez merge la Țarigrad pentru stabilirea păcii și că aceste țări oboseite de atâtea înfrângeri se vor putea odihni, că atât cazacii, cât și tătarii vor fi opriți să facă incursiunile lor cumplite. Mă mir că această solie a întrziat atât de mult” [134, p. 308]. Solul polonez i-a replicat că întârzierea se datorează tulburărilor din capitala Imperiului Otoman, și de întemnițarea lui Constantin Batista Vevelli, la Iași [134, p. 308-309]. La masa festivă organizată de domn, Krzysztof Zbaraski s-a întâlnit cu un curier al lui Cantemir mârza, iar între cei doi a avut loc un schimb neplăcut de replici [112, p. 17-18]. Plecând spre Țara Românească i-au venit niște scrisori de la Constantinopol în care Suliszewski l-a înștiințat de schimbarea marelui vizir [134, p. 310-311]. În unele surse din epocă, noul vizir turc a fost desemnat ca „cel mai mare dușman al coroanei poloneze” [16, p. 149].

Cu totul altfel arată descrierea întâlnirii din Țara Românească. Domnul de acolo, Radu Mihnea, deși bolnav de reumatism, ar fi demonstrat „iubirea lui fără greș pentru poporul polonez” [112, p. 19]. Domnul Țării Românești s-a adresat lui Zbaraski: „Nu-i prima zi pentru mine a prieteniei și cinstei pentru rege și Rzeczpospolita ... în ultimul război, fiind supus otomanilor și bănuțit mai mult, m-am străduțt mai mult pentru pace decât să mă arunc în luptă. Sunt fericit că salut astăzi pe întăritorul păcii, solul polonez. Am speranța că vei străduțt pentru pace, aceasta este dătătoarea tuturor bunurilor, iar războiul este începutul tuturor pierderilor”. Solul i-a mulțumit lui Radu Mihnea pentru aceste vorbe bune. În continuare, Zbaraski a fost invitat în oraș unde i s-a făcut cadou doi cai frumoși [134, p. 312].

Continuându-și drumul spre capitala Imperiului Otoman, solul a ajuns la cetățile otomane de la Dunăre trimițându-i înainte la Constantinopol pe Kulikowski și Vevelli. Aceștia doi trebuiau să afle care era atitudinea vizirului în preajma vizitei marelui sol polonez. Trecând peste Dunăre prin Serbia și Bulgaria, solia a traversat prin niște regiuni lovite de epidemie [134, p. 313].

Ajungând la Constantinopol [44, XVI-XVII, p. 257-259], marele sol a fost întâlnit de secretarul vizirului, care l-a înștiințat că negustorii care erau în curtea solului trebuiau să plătească vama, iar în caz contrar mărfurile lor aveau să fie confiscate. Auzind acestea Zbaraski le-a replicat că măsura este împotriva tuturor obiceiurilor diplomatice și a demnității regelui său. În scurt timp, au venit și secretarii misiunilor diplomatice din Constantinopol anunțându-și disponibilitatea de a-l ajuta pe sol în demersurile sale [134, p. 316]. Surprizele nu se terminau aici. Vizirul le-ar fi transmis trimișilor marelui sol că acesta nu avea loc în Constantinopol, iar în

oraș a răspândit zvonul că solul polonez a venit în capitala Imperiului Otoman pentru a aduce tributul anual care a fost stabilit la Hotin [134, p. 317]. După un schimb de replici, Krzysztof Zbaraski a primit permisiunea de a intra în Constantinopol. Miron Costin care scria cronică Țării Moldovei peste câteva decenii remarcă faptul deosebit cu care a intrat în Constantinopol marele sol polonez [46, 88]. Despre venirea marelui sol polonez la Constantinopol scriau ambasadorii țărilor europene [69, 191-193].

După schimbul de cadouri, marele vizir l-a invitat pe sol la el acasă pentru a purta tratativele legate de semnarea păcii. Primul a luat cuvântul marele sol polonez, care a accentuat că „de veacuri între sultani și regii polonezi era o pace neclintită... ce a obținut ultimul Osman cu ruperea păcii și cu ridicarea armelor împotriva Poloniei? ... pacea de la Hotin a pus capăt tuturor disputelor între noi ... am venit în numele regelui ca pacea deja încheiată să o întăresc”. Vizirul i-a răspuns „... de laudă este fapta regelui și a Rzeczpospolitej că au trimis sol, în fine de ce e nevoie de arme dacă se poate trăi în pace” [134, p. 321-322]. Când vezirul a amintit de plata haraciului, solul polonez a replicat: „numai aceia plătesc haraciul care nu știu să fie liberi ... vrei pace semnează-o, te împotrivesți, mai mult nu o să aștept aici” [134, p. 322]. Prima întâlnire terminându-se cu eșec au urmat intervențiile solului polonez pe lângă alți demnitari otomani și a obținut audiență la sultan. Între timp solul englez [128] și cel venețian [65] și-au oferit serviciile de intermediere [134, p. 328].

Solul polonez trebuia să obțină scoaterea lui Ștefan Tomșa al II-lea din scaun. Conform acestuia: „Ceea ce Cantemir cu tighinenii iau din Ucraina, Tomșa în Iași și Suceava păstrează, Cantemir fură, Tomșa păstrează, iar din cauza lor e greu să ai pace trainică” [16, p. 153]. Autoritățile poloneze voiau ca Ștefan Tomșa al II-lea să fie înlocuit cu Petru Movilă, fiul lui Simeon, care ar fi „un domn bun la fel ca și tatăl și unchiul său ar menține pactele și înțelegerile încheiate între cele două puteri” [70, p. 524-525]. Încercările lui Ștefan Tomșa al II-lea de a intra în grațiile polonezilor [126, p. 99-100] așa și nu s-au încununat cu succes. Solul polonez a folosit întregul arsenal pentru a-l discredita pe domnul Moldovei și a-l face unul dintre principalii artizani ai relațiilor rele dintre polonezi și otomani, alături de Cantemir [44, XVI-XVII, p. 258]. La acuzațiile solului polonez, vizirul turc a replicat că în cazul lui Cantemir „e greu să fie stăpânită samovolnicia lui, este în câmp ca pasărea”, în ceea ce-l privește pe Ștefan Tomșa al II-lea acuzațiile au fost respinse ca nefondate, ceea ce l-a înfuriat pe sol [16, p. 153]. Despre pretențiile pe care le avea solul polonez față de Cantemir și domnul Moldovei scria și ambasadorul francez la Constantinopol [69, p. 194]. Marele vizir, la a doua întâlnire, i-a spus marelui sol că nici Tomșa, nici Cantemir nu-i sunt atât de dragi, numai că pe de altă parte „cazaci zaporozjeni să nu facă incursiuni în țările împăratului” [16, p. 157], ceea ce ar confirma

presupunerea noastră că numirea lui Ștefan Tomșa al II-lea în scaunul Țării Moldovei imediat după Bătălia de la Hotin putea fi parte din planul diplomatic mult mai vast al otomanilor de a le forța mâna polonezilor în chestiuni principiale precum ar fi incursiunile căzăcești. Totodată, mediile diplomatice străine acreditate la Constantinopol relatau de susținerea de care se bucurau în continuare, atât Cantemir, cât și Ștefan Tomșa al II-lea [128, p. 115]. Despre tratarea necorespunzătoare de către marele vizir a lui Zbaraski, Cesy îl informa pe Puisieulx [69, p. 195-196]. Insistențele otomanilor de a-i menține pe Ștefan Tomșa al II-lea în scaun și pe Cantemir în Silistria erau subliniate de bailul Veneției la Constantinopol, cu toate că insistențele otomane în ceea ce privește susținerea lui Cantemir murza și Ștefan Tomșa al II-lea puneau sub semn de întrebare pacea între cele două puteri, Polonia și Imperiul Otoman [65, p. 399].

În timpul aflării marelui sol la Constantinopol, în luna ianuarie 1623, a avut loc o nouă revoltă a ienicerilor din cauza neplății soldei încă din timpul campaniei de la Hotin [134, p. 328-329]. Despre această revolta regele francez era informat de către ambasadorul său de la Constantinopol Cesy [69, p. 197-199]. La reluarea tratativelor, s-a încercat din nou să se facă presiune asupra solului polonez ca să admită plata tributului de către Rzeczpospolita. O astfel de promisiune i-ar fi liniștit și pe răsculați. Și de această dată otomanii au primit un refuz categoric din partea lui Krzysztof Zbaraski [134, p. 330]. În același timp a avut loc și schimbarea marelui vizir. În locul lui Giurgiu dregătoria a fost preluată de Husein pașa [134, p. 331]. În timpul întrevederii s-a discutat problema prizonierilor polonezi, care au fost luați după Bătălia de la Țuțora [134, p. 334]. În același timp, Constantin Batista Vevelli a încercat să obțină scaunul Țării Moldovei însă a fost puternic dojenit de către vizir. Izvorul polonez care pomenește de acest fapt menționează că Vevelli s-ar fi dus la vizir și i-a trădat toate tainele soliei, spunând chiar că solul ar fi având două instrucțiuni pentru solie și că haraciul l-ar scoate de la el ușor. Marele vizir s-a supărat și a poruncit să fie întemnițat [134, p. 334-335].

Sumele stabilite inițial pentru răscumpărare au fost puțin micșorate când Zbaraski a început să dea în contul răscumpărării argintul, aurul și blănurile care erau cu el, ba mai mult a poruncit chiar să fie bătuți taleri din vasele și vesela de argint [134, p. 335].

A urmat faza finală a tratativelor și întărirea tratatului de la Hotin. Solul polonez a primit varianta turcească a tratatului cu care s-a întors în Polonia [110, p. 388-402]. Împreună cu noua formulă a tratatului, solul polonez a răscumpărat de la Constantin Batista Vevelli și varianta poloneză a tratatului încheiat la Hotin [27, p. 668]. Calea întoarsă a fost prin Țara Românească și Transilvania [145, p. 37]. Schimbarea traseului s-a datorat, credem, poziției față de domnul Moldovei a solului polonez în timpul tratativelor. De această poziție a solului polonez desigur că a aflat și Ștefan Tomșa al II-lea, iar întoarcerea lui prin Moldova nu mai era așa de sigură ca la

plecarea spre Constantinopol. Marele sol polonez a lansat și zvonul că era pândit de tătari care-l așteptau [129, p. 142]. Așa se încheia solia menită să întărească pacea încheiată la Hotin în toamna anului 1621. În urmă rămânea o puternică impresie produsă de Zbaraski la Constantinopol [98, p. 309]. Considerentele sale din această solie le-a înșirat, mai târziu, într-un raport despre starea Imperiului Otoman care s-a bucurat de un mare interes în mediile poloneze [133, p. 321-346].

La întoarcere mare a fost mirarea când s-a stabilit că textul care i-a fost înmănat marelui sol polonez aduceau prejudicii intereselor poloneze [13, p. 329]. A fost nevoie de trimiterea unui nou sol, Krzysztof Serebkowicz armean care cunoștea bine cum funcționează cancelaria otomană și care i-a mituit pe pisarii otomani să introducă în text prevederile pe care le doreau polonezii, fără să știe însă marele vizir [201, p. 82]. Tot el a obținut mazilirea lui Ștefan Tomșa al II-lea și urcarea în scaunul Țării Moldovei a lui Radu Mihnea, cu condiția ca în Țara Românească să domnească fiul său, Alexandru Coconul. Anume de această dată putem considera că s-a acționat după un plan bine stabilit [44, XVII, p. 110], iar succesul diplomatic al lui Radu Mihnea avea să fie pentru polonezi o soluție de compromis, când otomanii principial nu au vrut să-i dea domnia lui Petru Movilă. Așadar nici Petru Movilă, dar nici Ștefan Tomșa al II-lea „dușmanul de onoare” al polonezilor, care a stat la originile pierderii influenței poloneze în Moldova.

V. 2 Uniunea dinastică a Moldovei și Țării Românești sub Radu Mihnea în contextul relațiilor politice internaționale

Numirea lui Ștefan Tomșa al II-lea în scaunul Țării Moldovei a fost desigur pentru otomani un atu în tratativele care au urmat pentru confirmarea păcii de la Hotin. Bănuim că în urma discuțiilor și a corespondenței intense care s-a purtat în această perioadă s-au pus la punct lucrurile care au dominat situația politică din ambele țări extracarpătice. La acea oră, dintre candidații la tronul Moldovei cel mai bine stătea desigur Radu Mihnea. Avea o experiență de domnie în ambele țări de mai bine de 10 ani. Era cunoscut mediilor de la Constantinopol, iar față de polonezi s-a manifestat cu toată bunăvoința, chiar dacă în prima domnie din Moldova nu de puține ori le-a trezit acestora repulsia. Dar de atunci, principalul lui oponent Stanisław Żółkiewski era mort de câțiva ani, iar în conjunctura creată noii funcționari poloni, de regulă agversari ai defunctului hatman, chiar îl simpatizau. În cele ce urmează vom atrage atenția asupra conjuncturii care a dus la numirea lui Radu Mihnea domn al Țării Moldovei și a fiului său, Alexandu Coconul domn al Țării Românești.

Evenimentele din 1623, s-au înscris într-o oarecare măsură tendințelor de unire dinastică apărute încă la sfârșitul secolului al XVI-lea, deși desigur sunt detalii și nuanțe care individualizează. În primul rând, dacă actele precedente s-au produs fie în timp de război, când domnii români au fost nevoiți să accepte suzeranitatea principelui transilvănean, fie în urma unor campanii militare, ceea ce s-a întâmplat în anul 1623 a avut loc în urma unor demersuri diplomatice.

Așa cum am văzut mai sus, Krzysztof Zbaraski a cerut marelui vizir schimbarea lui Ștefan Tomșa al II-lea cu un alt domn agreat de polonezi. Acest domn în viziunea regelui polon era Petru Movilă, fiul lui Simion Movilă și nepot al lui Ieremia Movilă, care au domnit în perioada în care între cele două mari puteri, Rzeczpospolita și Imperiul Otoman, era pace și înțelegere [77, p. 524-525]. Otomanii pe lângă susținerea în continuare a lui Ștefan Tomșa al II-lea nu agreau candidatura unui fiu de domn care avea indigenat polonez. S-a ajuns oarecum la repetarea situației din anul 1616, când polonezii susțineau candidatura lui Gabriel Movilă fratele lui Petru, iar otomanii, până la urmă, au impus în scaunul Moldovei candidatura lui Radu Mihnea, în care aveau mare încredere.

Varianta numirii lui Radu Mihnea în scaunul Moldovei, iar a fiului acestuia în cel al Țării Românești ar fi apărut după întoarcerea lui Krzysztof Zbaraski în Polonia. După înregistrarea chestiunilor inacceptabile introduse de secretar în varianta otomană a tratatului, a fost nevoie de

organizarea unei noi solii poloneze în frunte cu Krzysztof Serebkowicz. Ambasadorul francez de la Constantinopol îl informa pe regele său despre nemulțumirile polonezilor cu forma tratatului și mai ales cu două articole [69, p. 206-207]. De abia în timpul noii solii s-au îndreptat momentele delicate din textul variantei otomane [110, p. 134].

Firește că reușita lui Radu Mihnea trebuie plasată în contextul evenimentelor produse în acea perioadă. Polonezii, care așteptau foarte mult de la solia lui Krzysztof Zbaraski au rămas decepționați de conținutul tratatului. Încercarea lor de a-l promova în scaunul Țării Moldovei pe Petru Movilă nu s-a încununat cu succes. Intransigența otomanilor în purtarea tratatelor se manifesta și prin îndârjirea prin care ei insistau să-l mențină pe Ștefan Tomșa al II-lea în scaun. Totodată noua situație trebuie plasată în contextul evenimentelor care s-au produs în spațiul central și sud-est european și sursele care pot explica ceea ce s-a întâmplat cu destinarii scaunelor Moldovei și Țării Românești.

La câteva zile după întoarcerea lui Krzysztof Zbaraski regele polonez expedie un protest sultanului turc în care denunța noile incursiuni ale tătarilor în teritoriile poloneze subliniind implicarea domnului Moldovei în situația tensionată creată [74, p. 278]. Aceleași incursiuni sunt evocate în notele informative ale ambasadorului francez [69, p. 205]. Totodată nici cazacii nu au rămas pasivi. Tomasz Skiliński l-a anunțat pe Zaslawski despre o campanie pe mare a acestora în aceeași perioadă [2, nr. 1687]. Împotriva lor otomanii aveau de gând să trimită o escadră formată din 12 sau 15 galere [69, p. 207]. La 9 iulie 1623, de la Constantinopol se vorbea despre o nouă incursiune tătarească în Polonia. Totodată s-au accentuat și anumite neînțelegeri pe teme religioase între cazaci și polonezi [69, p. 212]. La 21 iulie un curier polonez se plângea pe tătari care recent au efectuat trei incursiuni luând mai mulți prizonieri [69, p. 212].

Între timp s-a agravat din nou situația din jurul Războiului de 30 de ani. Fiind implicat direct în conflict, principele Transilvaniei, Gabriel Bethlen a trimis o solie la Poartă pentru a primi ajutoare din partea puterii suzerane. La 4 mai 1623, solii principelui transilvănean plecau înapoi cu asigurarea sprijinului pe care otomanii aveau să îl ofere în lupta împotriva împăratului habsburgic [69, p. 207-208].

Pașalele din preajma spațiului românesc aveau beilerbeiul de Bosnia, Ibraim pașa [104, p. 218-219; 79, p. 191-193], și cel de Agria, Suleiman pașa [104, p. 219], au primit firmane prin care li se ordona să meargă în ajutorul lui Gabriel Bethlen. După toate probabilitățile, conducătorii vilaietelor de la hotarele cu Imperiul Habsburgic nu ardeau de dorința să participe la aceste campanii. În consecință un nou sol transilvănean a fost la Poartă să ceară ajutoare de la otomani [69, p. 213], de vreme ce aceleași documente arată „scuze și pretexte (care) nu se primesc” [104, p. 219].

Asemenea cereri a primit și Radu Mihnea domnul Țării Românești care s-a și grăbit să execute ordinele venite de la Poartă [54, p. 388-389]. Probabil că și domnul Țării Moldovei, Ștefan Tomșa al II-lea a primit același ordin pe care firește că trebuia să-l execute [55, p. 226]. Astfel, dacă în campania precedentă, otomanii i-au acordat lui Gabriel Bethlen un sprijin mai mult tacit, în cea de-a doua susținerea Porții a devenit evidentă. În plus, în tratativele care s-au derulat între otomani și polonezi după bătălia de la Hotin, se menționa expres interdicția pentru polonezi de a permite adunarea armatelor care ar fi folosite împotriva principelui transilvănean. Într-o scrisoare adresată regelui polonez în 1623, sultanul turc solicita ca polonezii să nu dea „împăratului creștin, nici pe față, nici pe ascuns ajutoare nici în bunuri, nici în soldați din țările voastre”. În situația creată, în opinia sultanului, cel care se făcea vinovat de tensionarea situației era împăratul habsburgic. El a mers împotriva lui Gabriel Bethlen și a domnilor unguri, care ascultau de sultan și le-a cucerit câteva orașe/cetăți [21, p. 15-16].

Dacă în timpul evenimentelor din 1618-1619, regele polonez a ocupat o poziție prohabsburgică, de această dată nu cunoaștem vreun gest pe care Sigismund III Waza l-ar fi făcut pentru susținerea habsburgilor. După toate probabilitățile noua situație creată după campania de la Hotin l-a determinat pe acesta să fie mult mai prudent și să nu se implice în niciun fel în noua etapă a Războiului de 30 de ani. Atât criticile din interior care au criticat acțiunile prohabsburgice ale regelui, dar și atitudinea habsburgilor din perioada conflictului polono-otoman din 1620 și 1621, când au refuzat să le acorde sprijin polonezilor în fața amenințării otomane au fost motive întemeiate pentru schimbarea atitudinii față de conflictul european [201, p. 31-34]. Focusarea interesului doar pe relațiile strict polono-otomane a avut un rol important în evenimentele care s-au înregistrat în acest spațiu pe parcursul lui 1623.

La începutul deceniului al treilea al secolului al XVII-lea s-a înregistrat o nouă activizare a prozelitismului catolic din țările noastre. Papalitatea a simțit nevoia să întărească autoritatea sa în regiunile locuite de ortodocși, iar țările române extracarpătice ocupau un loc important în acest sens. Firește că uzanțele diplomatice impuneau papei promovarea unui limbaj special la adresa principilor Moldovei și Țării Românești. Sugestive sunt scrisorile pe care papa de la Roma le-a adresat celor doi domni ai țărilor române extracarpătice: Radu Mihnea și Ștefan Tomșa al II-lea. Dacă scrisoarea adresată lui Ștefan Tomșa al II-lea era una simplă de protocol, atunci scrisoarea adresată lui Radu Mihnea abundă în complimente: „Căci cunoaștem puterea numelui tău în aceste provincii, nume a cărui supremație este răsplata forțelor tale de război, deoarece moștenirea trebuie să fie a neamului Corvinilor. Mai știi că nu ți s-a dat nici un drept ca moștenitor al neamului părintesc dar ai pornit către glorie pe acest drum periculos și ai ajuns la putere. Nu ne sunt necunoscute nici victoriile pe care le-ai avut în Moldova asupra celor mai

puternici dușmani” [68, p. 404-405; 171, p. 26-40]. Era o anticipare atât a succesului care avea să urmeze pentru domnul român, cât și o recunoaștere a rolului pe care el l-a avut în timpul încheierii păcii de la Hotin, rol cunoscut în Europa acelor vremuri din corespondența diplomatică desfășurată. Totodată domnul Țării Românești trebuia să țină cont și de importanța pe care a obținut-o Gabriel Bethlen pentru otomani [69, p. 155], mai ales în contextul noilor confruntări cu împăratul habsburgic. În acest sens, nu pare întâmplătoare nici trimiterea lui Papa clucerul la Dieta Ardealului [61, p. 254]. Gesturile de curtuazie față de influentul vecin din nord erau cauzate și de intensificarea atacurilor asupra propriei persoane din capitala Imperiului Otoman [65, p. 399], acolo unde fusese ceva timp în urmă mazilit patriarhul Constantinopolului [69, p. 207-208], Chiril Lucaris, un apropiat al domnului Țării Românești [170, p. 99]. Astfel poate fi explicată intenția sa de a deschide un cont în Banca Veneției [65, p. 399]. Văzându-se în pericol și știind cât de nesigure pot fi lucrurile la Constantinopol Radu Mihnea ar fi hotărât să trimită o parte din bani la Veneția ca, în caz de necesitate, să se poată retrage acolo. Soarta însă i-a rezervat alt destin.

Înainte de a ajunge solul la Poartă, regele polonez i-a comunicat dificultățile pe care urma o să le aibă în purtarea tratativelor: cazacii „au ieșit din nou în mare și au produs mare pagubă și sultanului turc, și Hoardei”. Suveranul polonez îl ruga pe Tomasz Zamoyski să fie comisar în noua comisie organizată cu scopul de a pune capăt incursiunilor cazacilor pe mare [4, 295, p. 67-68].

La 11/21 iulie 1623, Thomas Roe scria de la Constantinopol că a ajuns un nou sol polonez cu o scrisoare în care se spunea de intenția polonezilor de a menține pacea cu condiția ca otomanii să-i oprească pe tătari, „în caz contrar autoritățile nu vor putea asigura liniștea din partea cazacilor. Peste aproximativ o lună a parvenit știrea despre mazilirea lui Ștefan Tomșa al II-lea și numirea în scaunul Țării Moldovei a lui Radu Mihnea, fiul acestuia i-a moștenit tronul în Țara Românească [88, p. 183]. Schimbarea propriu zisă a întârziat puțin.

În această perioadă la Constantinopol a avut loc o nouă lovitură de palat [69, p. 218-219]. Mustafa a fost înlocuit cu Murat, fratele lui Osman II [69, p. 219-220]. După toate probabilitățile, anume aceste evenimente au reținut plecarea lui Radu Mihnea la Iași. A fost nevoie de noi tratative și condiții între cele două puteri. Doar astfel putem explica confirmarea lui Radu Mihnea în scaunul Moldovei, și a fiului acestuia în scaunul Țării Românești, la 17 septembrie 1623. Raportul ambasadorului francez din această zi preciza că Radu era un om foarte galant și puternic prin prietenii săi. Cel care fusese scos din scaun, adică Ștefan Tomșa al II-lea, potrivit ambasadorului francez Cesy, era un om foarte bătrân și mare inamic al polonezilor. Întreaga afacere l-a costat pe Radu Mihnea 300 000 de scuzi, din care 200 000 i-au

revenit marelui vizir [69, p. 223]. Venirea lui Radu Mihnea la Iași se aștepta la sfârșitul lui octombrie, iar Stanisław Koniecpolski, hatmanul de câmp, îi raporta regelui că va depune eforturi ca să se găsească soluții pentru menținerea păcii. De asemenea, îl informa pe rege că i-a scris starostelui Cameniței, Ștefan Potocki, ca moldovenilor să nu li se facă nicio neplăcere din partea polonezilor [136, p. 108-109]. Revenirea lui Radu Mihnea în scaunul Țării Moldovei era considerată ca o soluție pentru nesiguranța instaurată în ultimele luni [74, p. 312-313]. La începutul lui noiembrie, Radu Mihnea era la Iași, emițând documente în diferite pricini [55, p. 118-120].

Ambasadorul venețian la Constantinopol raporta la 23 decembrie 1623 despre mazilirea lui Cantemir, pe atunci beiful Silistrei [65, p. 403]. La întoarcere, Krzysztof Serebkowicz relatează regelui isprăvile săvârșite la Constantinopol [44, XVII, p. 110-111]. Ștefan Tomșa al II-lea nu a renunțat atât de ușor la tron. La începutul lui 1624 acesta a încercat să recâștige tronul, dar aceste încercări au eșuat, chiar dacă era gata să cheltuiască mulți bani [128, p. 213-214]. Nu trebuie să uităm nici de oamenii de încredere ai lui Radu Mihnea care vegheau îndeaproape ceea ce se petrecea la curtea sultanului.

Bulversările prin care a trecut Imperiul Otoman în 1622 și 1623 au continuat în Hanatul Crimeii. În 1623, hanul Gianibec Ghirei a fost mazilit, în locul acestuia a fost numit Mehmed Ghirei. În anul următor, 1624, otomanii au încercat să-l restabilească pe Gianibec Ghirei, dar intenția lor s-a terminat cu eșec. Un loc aparte l-a avut și Cantemir murza cunoscut după incursiunile de pradă în Polonia [268, p. 106-108].

Urcarea lui Mehmed Ghirei în scaun și aducerea în calitate de calgă a lui Șahin Ghirei cunoscuți ca persoane ambițioase nu putea să aducă liniștea în zonă. Primul lucru pe care l-au încercat noii stăpâni ai Hanatului Crimeii era să-l aducă în supușenie pe Cantemir murza [44, XVII, p. 113]. Aceștia au îndeplinit porunca sultanului turc, însă victoria împotriva lui Cantemir murza le-a întărit pozițiile [268, p. 110].

Îndepărtarea lui Cantemir de la granițele poloneze era o problemă pe care un nou sol polonez, Krzysztof Kielczewski, trimis la Poartă trebuia să o rezolve [44, XVII, p. 114]. În instrumentul polon de ratificare se preciza ca tătarii de la Tighina și Cetatea Albă să fie mutați peste Nistru, iar domnii moldoveni nu vor acorda ajutor tătărilor să prade în Polonia. Acest acord repeta prevederile tratatelor mai vechi, încheiate începând cu cel de la Jaruga/Busza din 1617 [44, XVII, p. 115-117]. Instrucțiunile primite urmăreau ca scop confirmarea păcii încheiate de Krzysztof Serebkowicz. În rest, apărea aceeași problemă a incursiunilor tătărești pe de o parte și a cazacilor, pe de altă parte. Se cerea identificarea unor soluții pentru liniștirea lor temeinică.

Încercarea polonezilor de a-i liniști pe cazaci era pusă în dificultate de incursiunile tătarilor [5, p. 13-15].

Radu Mihnea, așa cum i-a cerut regele polonez a trimis solii săi în Polonia, solicitându-i lui Tomasz Zamoyski să le asigure protecție [70, p. 525-526]. Pe lângă soluționarea problemei incursiunilor tătărăști în Polonia s-a încercat, a câta oară, identificarea unui mijloc pentru temperarea cazacilor. În acest sens, bailul Veneției la Constantinopol raporta autorităților de acolo despre pregătirea turcilor de a porni împotriva cazacilor adunați la granițele Moldovei [65, p. 403]. În timpul soliei lui Krzysztof Serebkowicz s-a pus de asemenea problema anihilării acțiunilor lui Cantemir murza [5, p. 43-45]. Marele vizir a poruncit hanului tătărăsc să-l izgonească pe Cantemir din stepele Bugeacului. Deși în campania organizată împotriva lui Cantemir, hanul Crimeii a avut un rol important, la scurt timp, relațiile dintre otomani și noul han aveau să se deterioreze. Atunci când otomanii și-au dat seama că Mehmed Ghirei va promova o politică independentă față de Poartă și autoritară față de supușii săi au încercat schimbarea lui. Noul sultan, Murad IV, urcat pe tron în septembrie 1623, a hotărât să-l schimbe pe Mehmed Ghirei și să-l readucă în scaun de han pe Gianibec Ghirei. Principalul argument al sultanului era nedorința sa de a-l tolera în Crimeea pe Șahin Ghirei, pe atunci calgă, aliat al șahului persan, Abas. În anul 1623, Poarta a început un nou război. Mustafa, considerat slab de minte, pentru care a fost destituit pentru acest gest. Fraților Mehmet și Șahin Ghirei li s-a propus funcția de namesnici ai Moreii și Herțegovinei. Ei însă au refuzat să se conformeze noilor numiri.

Între timp, în Crimeea, în mai 1624, a ajuns Gianibec Ghirei hotărât să-și recapete tronul. Bătălia dintre armata otomană care îl susținea pe Gianibec Ghirei și cea a hanului în exercițiu și a calgăi s-a dat la începutul lui august. Mehmed și Șahin Ghirei au ieșit victorioși. Sultanul turc a făcut un pas de neimaginat până atunci – a anulat decretul de revocare a hanului Crimeii [268, p. 111-112]. În aceste lupte cazacii au participat de partea armatei conduse de Șahin Ghirei. Inițial, hanul Crimeii a trimis o solie în Polonia, cerând regelui să le permită cazacilor să participe la operațiunile militare din Crimeea. Odată ce regele a refuzat, au inițiat un dialog direct cu cazacii zaporojeni finalizat cu semnarea unui acord la 24 decembrie 1624. Au urmat campanii de jaf ale tătarilor în Moldova și Țara Românească. Aceste acțiuni organizate în septembrie 1624 [65, p. 404] erau de asemenea o consecință a instabilității politice de la Constantinopol. La 13 septembrie 1624, Radu Mihnea le scria polonezilor despre necazul care s-a abătut asupra celor două țări române și le cerea totodată ajutor [70, p. 527-528]. La 30 septembrie 1624, ambasadorul Olandei, Cornelius Haga consemna în raportul său jafurile tătarilor din Țara Românească [88, p. 184]. De-a lungul lui septembrie, ambasadorul englez la Constantinopol, Thomas Roe, a trimis spre țara sa informații amănunțite despre campania de jaf tătărăscă din

Moldova și Țara Românească [130, p. 289, 292]. Ambasadorul Olandei la Constantinopol informa oficialitățile din țara sa de origine că Radu Mihnea a primit 1000 de oșteni de la principele Transilvaniei, Gabriel Bethlen [88, p. 185].

Evenimentele din 1624 au readus în discuție o posibilă alianță tătaro-căzăcească, în contextul unei eventuale confruntări cu Poarta Otomană [268, p. 114]. La 12 octombrie 1624, Radu Mihnea le scria bistrițenilor despre situația creată în cele două țări române [69]. Incursiunile tătărești produse o puternică impresie la Constantinopol [65, p. 404]. Normalizarea situației dintre tătari și otomani s-a produs doar la sfârșitul lui octombrie 1624 [65, p. 405].

După succesul obținut în Moldova, tătarii nu s-au oprit aici, continuând politica lor agresivă împotriva lui Radu Mihnea prin metode diplomatice. În contextul normalizării relațiilor dintre tătari și otomani, primii au încercat să-l scoată din scaun pe Radu Mihnea, dorind ca în locul acestuia să fie pus un pretendent de-al lor [128, p. 314]. Această știre a încurajat mai mulți aspiranți la tronurile Țării Moldovei și a Țării Românești. La 7 decembrie 1624, bailul Veneției la Constantinopol comunica despre fuga unuia dintre aceștia la tătari [65, p. 406]. O ceată tătărească ajunsă să prade în Țara Românească a fost atacată la întoarcere de fâlceieni, covurluieni și tecuceni episodul fiind înregistrat de Miron Costin: „Au lovit pre Tătari la întorsu și li-au loatu toată dobânda și robii” [46, p. 72].

Otomanii nu au acceptat amestecul tătarilor în repartizarea domniilor în țările române extracarpatică și nici nu erau cointeresați în creșterea puterii tătarilor din Crimeea. Toate aceste aspecte desigur că i-au ajutat lui Radu Mihnea să se mențină în scaun, dar nu înainte de a le plăti tătarilor o sumă importantă de bani [71]. Oricum la sfârșitul anului 1624 și începutul lui 1625, Radu Mihnea a avut reședința la Suceava ca mai apoi să o mute la Hârlău [55]. Situația celor doi domni români devenise sigură doar la începutul anului 1625 [189, p. 59]. Trecând peste o nouă criză, și văzând cât de nesigură îi era domnia domnul Țării Moldovei a hotărât să mai facă o depunere la banca Veneției [65, p. 407].

Situația din 1625 ne apare liniștită. O știre de la Constantinopol evoca problemele existente între hanul Crimeei și Cantemir murza. Se aștepta o luptă între cei doi [65, p. 406]. Abia în toamnă se vor produce careva evenimente care merită să fie menționate, și anume căsătoria lui Alexandru Coconul, fiul lui Radu Mihnea, cu fiica lui Scarlet Saegiul de la Constantinopol, „vestit om între Țarigrădeni”. La nuntă au fost invitați nobili din Transilvania și Polonia [46, p. 91] printre care și Jerzy Zbaraski, fratele solului polonez de la Constantinopol în 1622-1623. În septembrie 1625, acesta îi scria regelui Poloniei că a fost chemat la nunta fiului lui Radu Mihnea [101, p. 91-93]. Într-o altă scrisoare din 22 septembrie 1625, același demnitar

polonez atrăgea atenția că liniștea relativă care s-a instituit în acest an putea să nu fie de lungă durată dacă nu vor fi temperați cazacii [100, p. 96-101].

Succesul politic al lui Radu Mihnea s-a datorat conjuncturii politice favorabile și faptului că, la un anumit moment, ambele puteri au căzut de acord să lase țările române extracarpatică în mâna unui domn în care aveau toată încrederea. Totodată, sistemul politic de suzeranitate otomană demonstrează fragilitatea situației în care se aflau domniile române. Numărul mare de pretendenți, implicarea puterilor vecine, impunerea cu forța a unor pretendenți răătăciți pe la diferite curți și acceptați de puterea suzerană – constituiau motivele care nu numai că duceau la dese schimbări de domnie, dar reprezentau, de asemenea, un eventual pericol pentru principii aflați în scaune. Sistemul suzeranității otomane făcea vulnerabilă orice domnie, inclusiv a unui domn în care turcii aveau toată încrederea, fie și în cazul domnilor care proveneau din foști domni trecuți la islam precum Radu Mihnea. Chiar și acesta, în momentele de cumpănă, se gândea să părăsească țara și să ia calea pribegiei acolo unde copilărise – la Veneția, și unde și-a deschis un cont în bancă. Loviturile de palat de la Constantinopol la începutul anilor 20 au subrezit și mai mult situația din Țara Moldovei. Astfel, ca urmare a indeciziilor cu privire la persoana care trebuie să fie han al Crimeii în 1624 tătarii vor ataca și pustii Moldova.

V.3. Țara Moldovei în cadrul relațiilor internaționale între domnia lui Miron Barnovschi și cea a lui Vasile Lupu

Sănătatea lui Radu Mihnea era șubredă, iar sfârșitul previzibil. Din 1611, boierii moldoveni nu au mai apucat să-și spună cuvântul în ce privește candidaturile la domnie. Această ocazie s-a ivit doar în 1626. Rapiditatea cu care au acționat boierii moldoveni a demonstrat că, atunci când aveau prilej, elitele politice moldovenești luau decizii curajoase și în interesul țării. Este adevărat că trecutul noului domn nu era favorabil din punctul de vedere al opiniei publice polone, dar în scurt timp el va reuși să atragă simpatia nobililor, sau, cel puțin, a unora dintre acestea. Cu atât mai mult cu cât în 1627 Miron Barnovschi a avut un rol activ în medierea conflictului polono-otoman. Totuși, domnia lui Miron Barnovschi nu avea să dureze mult. Denunțurile la Constantinopol și implicarea în conflictul din Hanatul Crimeei i-au adus repede sfârșitul domniei. Perioada cuprinsă între 1629 și 1634 se caracterizează printr-o profundă instabilitate a domniei: Alexandru Coconul, Moise Movilă, Alexandru Iliăș, Miron Barnovschi, Moise Movilă încă o dată vor domni perioade scurte.

La începutul anului 1626, la Hârlău s-a stins Radu Mihnea, cel care a dominat scena politică extracarpatică începând cu 1620. Cel mai bine a descris această situație Miron Costin, apreciere confirmată de documentele din epocă. „Credință aceie avea Radul vodă la împărăție, care n-au avut nice mainte de dânsul, nice mai pre urmă, nici un domnu, câți au fostu în țară ... Și Crăiile creștinești, ales Leșii, Ungurii și alte țări creștine mare folos ave de dânsul... Deci și la Turci credință și la creștini laudă avea că toate era cu înțelepciune legate” [46, p. 91].

În acest context, Ștefan Erdély le scria bistrițenilor despre veștile rele din Moldova și despre necesitatea de a păzi granițele de tătari [68, p. 950-951]. Atât Miron Costin care descrie perioada din istoria Țării Moldovei [46, p. 92], cât și cronicarii munteni [92, p. 95; 93, p. 92] atrag atenția asupra sfârșitului lui Radu Mihnea. Corpul lui Radu Mihnea a fost așezat în ctitoria sa Mănăstirea Sfânta Troiță, numită după cel de-al doilea ctitor al ei și Radu Vodă. Piatra de mormânt scrisă în română [81, p. 346], așezată de fiul lui Radu Mihnea, Alexandru Coconul, păstra stemele celor două țări române extracarpatică ca indiciu al domniei în ambele țări, dar mai ales a domniei sale autoritare peste ambele în perioada 1623-1626.

Conform inscripției funerare din București, **Ошибка! Закладка не определена.** el a murit la 13-14 ianuarie 1626 [170, p. 342]. Din această perioadă însă datează un caz rar întâlnit în diplomația românească. Sunt cunoscute câteva documente emise în numele lui Radu Mihnea între 14 și 20 ianuarie 1626, când acesta era deja mort [56, p. 8-10]. Cunoaștem un act emis, la

17 ianuarie 1626, de Miron Barnovschi în calitate de domn, la Iași **Ошибка! Закладка не определена.** [194, p. 49]. El întărea Mănăstirea Hlincea un loc domnesc din hotarul târgului Iași odată cu stabilirea acolo a călugărilor scoși de la mănăstirea Aron Vodă **Ошибка! Закладка не определена.**[56, p. 14-15]. Editorul volumului precizează că actul este autentic, iar cifra este scrisă clar. În acest caz, rezultă că au fost emise în același timp acte atât în numele domnului decedat, Radu Mihnea, cât și al celui nou, Miron Barnovschi. Acest fapt ar putea fi explicat prin tendința de a asigura continuitatea domniei. Dacă s-ar fi procedat altfel, ar fi existat neșansa intervențiilor din exterior în favoarea unor pretendenți care n-au lipsit niciodată din jocurile marilor puteri. Prin urmare, prin alegerea rapidă și de comun acord a lui Miron Barnovschi a fost **Ошибка! Закладка не определена.** exclusă posibilitatea de ingerință externă și se asigura funcționarea fără întrerupere a aparatului de stat.

Dintre motivele evocate de Miron Costin **Ошибка! Закладка не определена.** pentru alegerea lui Miron Barnovschi s-a încetățenit **Ошибка! Закладка не определена.** în istoriografia românească ideea că formula: „Omu de țară fără cuconi” renunțarea la tradiția dinastică. Făcându-se trimitere la relatarea lui Miron Costin, s-a considerat că prin alegerea lui Miron Barnovschi a fost consolidat regimul nobiliar în Moldova [221, p. 133-137]. Expresia amintită a fost scoasă din contextul relatărilor cronicarului moldovean. Pe lângă faptul că era „om de țară și fără cuconi” viitorul domn al Moldovei era „cunoscut împărăției cu slujbele ce făcuse la Hotin, la sultan Osman și știut și căpeteniilor tătarăști, ales lui Cantemir cu carile prinse prieteșug încă den mârzeciia lui, la Toporăuți, la o trecătoare a lui în Țara Leșască” [46, p. 93]. Miron Costin nu amintește că noul domn era nepot de soră al lui Ieremia și Simion Movilă. Noul domn se va intitula în documentele epocii: „Miron Barnovschi Moghila”, iar în acte externe îi numea pe cei doi „predecesori din sângele nostru” [70, p. 536].

Schimbările produse în scaunul Moldovei, după cum era și firesc, au trezit interesul cercurilor diplomatice de la Constantinopol. La 21 februarie 1626, bailului Veneției de la Constantinopol, bun cunoscător al realităților românești, observa că Radu Mihnea, când era pe moarte; „a înlocuit în acel guvern pe un Primoschi <Miron Barnovschi *n.ns.*> de origine poloneză, dar din neam vechi moldovenesc și destinat a-i fi ginere <*subl. ns.*>, căruia i-a lăsat o sută de mii de țechini, cincizeci <de mii *n.ns.*> ca moștenire, iar ceilalți <bani *n.ns.*> pentru a obține de la Poartă Principatul, cum s-a și întâmplat” [65, p. 413]. Iar dacă lucrurile stau așa, înseamnă că Radu Mihnea, aflat pe patul de moarte, împreună cu fruntașii țării, a desemnat ca succesor, pe cel care urma să-i fie ginere.

Un interes deosebit pentru cel care avea să-i urmeze lui Radu Mihnea în scaun era și în Polonia. În pofida unor probleme care au existat între Radu Mihnea și polonezi, mai ales în

timpul primei domnii, domnul decedat era considerat „prieten al regatului” și numai Dumnezeu știa ce îi aștepta pe polonezi de la cel care avea să-i urmeze în scaun [77, p. 176-177].

Alianța matrimonială trebuia să asigure continuitate, precum și o mai mare legitimitate domniei. Astfel a apărut ideea căsătoriei fiicei lui Radu Mihnea, Ecaterina, cu Miron Barnovschi. În acest caz, expresia „fără coconi” din cronica lui Miron Costin, pusă de istoriografia românească pe seama triumfului regimului nobiliar în Moldova, trebuie privită mult mai nuanțat cu atât mai mult cu cât marele cronicar și-a scris letopisețul mult mai târziu decât evenimentele descrise de el. Apare aici o problemă – de ce nu s-a făcut această căsătorie? Una dintre explicații ar fi vârsta fiicei lui Radu Mihnea, căsătoria ar fi putut fi amânată pentru o perioadă când aceasta ar fi atins majoratul. Știm doar că această căsătorie nu s-a produs.

Rapiditatea cu care boierii moldoveni au pus puterea suzerană în fața faptului împlinit era motivată de numeroșii pretendenți de care țările noastre nu au dus niciodată lipsă. La aceștia s-a adăugat un oarecare Roditi, protejatul hanului tătar. După evenimentele din 1624, pericolul unei intervenții tătărești era real [46, p. 413]. Cu atât mai mult cu cât turcii nu aveau de gând să intre în conflict cu tătarii [65, p. 413]. Într-o scrisoare de la 22 martie 1626, același Zorzi Giustinian exprima situația din Moldova de după moartea lui Radu Mihnea, principala problemă venind de la aceiași tătari: „După moartea principelui Radu, mulți au fugit din Moldova, temându-se că Saim Ghirai va reuși să-l pună în scaun pe Roditi și primul ales <Miron Barnovschi *n.ns.*> de sultan strânge o sumă de bani pentru a-l opri”. Exista deci posibilitatea izbucnirii unui conflict pentru scaunul Țării Moldovei.

Noul domn a fost considerat un continuator al politicii promovate de înaintașul lui. Aurel H. Golimaș, în monografia sa referitoare al domnia lui Miron Barnovschi, menționează că acesta conducea „după stilul lui Radu Mihnea” [194, p. 240] și că a „lăsat pe toți sfetnicii înaintașului său la dregătoriile lor”, singura schimbare fiind bineînțeles cea a hatmanului [194, p. 49], dregătorie pe care Miron Barnovschi a deținut-o în timpul lui Radu Mihnea. După cum se știe, o dată cu instalarea lui Radu Mihnea pe tronul Moldovei, au venit aici mai mulți dregători din Țara Românească [245, p. 252-255]. Dintre aceștia mulți erau greci. Prin cooptarea în sfatul său domnesc a celor mai importanți boieri moldoveni și includerea colaboratorilor săi apropiați din rândul grecilor, Radu Mihnea a reușit formarea unui sistem al sfetnicilor bine pus la punct, care i-a asigurat promovarea unei politici active în exterior, precum și sprijinul din interior.

Miron Barnovschi a moștenit membrii Sfatului Domnesc ai predecesorului său. Boierii pământeni, repuși în drepturi de către Radu Mihnea, după persecuțiile din timpul primei domnii a Ștefan Tomșa al II-lea, se regăsesc și în Sfatul Domnesc al lui Miron Barnovschi, care, pe lângă faptul că era un descendent al Movileștilor, era înrudit cu cei mai mulți dintre ei [246, p. 400-

401, 413-414, 428, 317, 426-428]. Ionașcu Ghenghea, care a fost mare logofăt în timpul primei domnii a lui Radu Mihnea și la începutul celei de-a doua, era căsătorit cu fiica lui Luca Stroici fiind astfel înrudit cu Movilești. Nicoară hatman și Mateiaș Gavrilaş erau căsătoriți cu surorile lui Miron Barnovschi. Savin Prăjescu era fiul lui Ion Prăjescu și al Greacăi, fiica lui Ion Movilă, tatăl lui Ieremia și Simion Movilă.

Totodată, Miron Barnovschi a moștenit de la precursorul său și pe dregătorii de origine străină, pe care Radu Mihnea i-a adus în Moldova. Aceștia erau deja împământeniți cu familiile boierești de seamă din Moldova sau Țara Românească [246, p. 369, 378-379, 404, 422]. Necula Catargiul, mare postelnic în Sfatul Domnesc al lui Miron Barnovschi era căsătorit cu Despa, fiica lui Vasile mare vistier în Țara Românească, Lupu Coci viitorul domn al Moldovei era căsătorit cu Todosia, fiica lui Coste Bâcioc mare vornic, iar Grama căsătorit cu o nepoată a lui Orăș hatman, dregător în timpul domniei lui Constantin Movilă.

În cazul Moldovei, odată cu decesul lui Radu Mihnea, puteau să reizbucnească disputele între Imperiul Otoman și Polonia pentru desemnarea pretendentului propriu la scaunul țării. Radu Mihnea a știut să păstreze distanța între cele două mari puteri și, prin acțiunile sale, să inspire încredere atât otomanilor, cât și polonezilor.

Deși Miron Barnovschi este cunoscut ca un domn prieten polonezilor, înainte de domnie, atitudinea față de el era cu totul alta. Avem astfel câteva mențiuni de dinaintea domniei lui Miron Barnovschi, care confirmă atitudinea nu prea bună a polonezilor față de el. Încă din 1616, viitorul domn a fost amintit drept conducător a unui detașament care a prădat Polonia [23, p. 15]. Problema lui Barnovschi s-a discutat și în timpul convorbirilor preliminare de la Hotin. El era acuzat de comportament necorespunzător și ca persoană care pune în pericol pacea dintre otomani și polonezi [111, p. 165-166]. Din aceeași perioadă datează mențiunea despre atacul asupra mai multor domenii nobiliare din Pocuția în care îl întâlnim din nou menționat pe Miron Barnovschi în calitate de conducător al atacatorilor [212, p. 192]. Toate acestea au fost rezumate de către Albrycht Radziwiłł în memoriile sale. Demnitarul polonez evocă atât trecutul nefast, al lui Miron Barnovschi, precum faptul că cum el s-a schimbat din momentul în care a devenit domn [120, p. 374-375]. Fiind în prim planul vieții politice din Moldova, Miron Barnovschi știa foarte bine cum funcționează sistemul de numire a principilor și durata domniilor acestora în Moldova. Și așa cum diplomații polonezi care s-au perindat pe la Constantinopol începând cu 1616 aveau un cuvânt important în numirea domnilor Moldovei, nu-i de mirare că el a încercat să se împace cu ei și să le obțină bunăvoința. De asemenea, pretenția de a se trage din Movilești, chiar dacă era pe linie maternă, avea o motivare în plus. Perioada domniei lui Ieremia Movilă,

când influența poloneză în Moldova a atins cote maxime, era încă vie în memoria colectivă poloneză.

Alegerea boierilor moldoveni se pare că a fost la moment dat pe plac otomanilor, atâta timp cât exista temerea la Constantinopol ca nu cumva tătarii din Crimeea să pună în scaun un favorit al lor [65, p. 415]. La mijlocul lui mai Zorzi Giustinian scria de la Constantinopol consemna numirea lui Miron Barnovschi în scaunul Moldovei și retragerea tătarilor [65, p. 416]. În decursul verii lui 1626, la est de Carpați a fost liniște. Drumul moldovenesc nu mai era folosit de tătarii din 1624, iar în 1626 chiar dacă au fost semnalate câteva incursiuni tătărești, acestea au avut un alt traseu. Către sfârșitul 1626 tătarii au suferit o puternică înfrângere în urma unei confruntări cu armata poloneză condusă de Stefan Chmielecki. În general, dacă e să ne referim la domnia lui Miron Barnovschi, tătarii nu au atacat niciodată Polonia de pe teritoriul Moldovei. În toamna anului 1626, un trimis al lui Miron Barnovschi ajungea la Bistrița [68, p. 954-955]. În aceeași perioadă, domnul Moldovei le scria bistrițenilor despre tătarii [68, p. 955-956]. Un apel către bistrițeni pentru a-i trimite țițglă datează din 31 ianuarie 1627 [68, p. 960-961].

În 1627, se înregistrează din nou o acutizare a relațiilor polono-otomane motivul principal fiind incursiunile cazacilor în teritoriile otomane. Pentru a pune capăt acestor incursiuni, turcii au inițiat un proiect de construire a unei cetăți la gurile Niprului, care ar fi pus stavilă acestor incursiuni. Ca în cazurile precedente, domnului Moldovei i-a revenit misiunea să intermedieze relațiile polono-otomane și să contribuie la împăcarea celor două părți implicate în conflict.

Din fericire documentele despre mijlocirea relațiilor dintre otomani și polonezi în timpul crizei din 1627 s-au păstrat [22], iar o bună parte din acestea au fost publicate [70, p. 537-583]. Bailul venețian, la 28 ianuarie, îl înștiința pe doge despre pregătirile turcilor împotriva cazacilor [65, p. 417]. La 10 martie 1627, solul polonez Dzierzko îl înștiința pe Stanisław Koniecpolski despre ultimele evenimente de la Constantinopol unde s-a hotărât construirea unei cetăți cu scopul de a stăvili incursiunile cazacilor în teritoriile otomane. Conform proiectului, costurile construcției urmau să fie suportate de cei doi domni români, din contul tributului pe doi ani [118, p. 12]. Era fără îndoială un semnal îngrijorător pentru autoritățile poloneze, precum și pentru domnul Moldovei. Orice acțiuni de acest gen nu puteau duce decât la o tensionare a situației și transformarea Moldovei într-un nou câmp de luptă dintre cele două mari puteri.

Deși bailul Veneției scria dogelui despre lipsa de provizii și greutățile pe care le aveau Moldova și Țara Românească în aprovizionarea trupelor cu cele necesare [65, p. 417-418], acest lucru nu i-a oprit pe otomani. Campania otomană a fost pornită aproximativ în mai 1627 [70, p. 536]. La începutul campaniei, sultanul i-a scris regelui polonez o scrisoare în care indica motivele care l-au determinat să poruncească ridicarea unei cetăți care ar opri incursiunile

cazacilor [70, p. 577-580]. În mai 1627, sultanul a dispus lui Miron Barnovschi să vegheze ca trupele turcești și tătărești de pe teritoriul principatului să nu facă incursiuni de pradă în Polonia pe durata tratativelor de pace [70, p. 537]. Miron Barnovschi a fost împuternicit de la bun început să medieze tratativele de pace. Un om al domnului Moldovei a fost trimis la regele polon ca să discute chestiunea construirii cetății de către turci împotriva cazacilor [65, p. 418]. Hatmanul de câmp Ștefan Chmielecki era informat printr-o scrisoare specială expediată de către un demnitar turc despre rolul pe care domnul Moldovei trebuia să-l joace în acele tratative, [22, p. 421].

Cât de serioase erau intențiile otomanilor se poate deduce din cele câteva porunci adresate domnilor români în vara anului 1627 ale cărei miză era adunarea sumelor de bani pentru construirea cetății în cauză. La 16 iulie 1627, sultanul Murad a poruncit lui Alexandru Coconul să trimită grabnic la Vozia restul banilor de haraci ai țării, precum și banii pe care domnul îi luase cu împrumut din „visteria internă” a Porții Otomane [79, p. 197-198]. În aceeași zi, domnul Țării Românești a primit reconfirmarea dreptului de a colecta taxa „badj” de la negustorii musulmani pentru visteria țării [79, p. 199].

Miron Barnovschi a întreprins în ambele direcții eforturi pentru medierea situației care era foarte tulbure încă la începutul lunii iulie. Domnul Moldovei dorea să aibă aprobarea regelui pentru construirea cetății turcești preconizate și cum otomanii ar trebui să fie determinați să renunțe la această intenție. Cel puțin, până în acel moment, domnul Moldovei nu a primit niciun răspuns concret la scrisorile expediate demnitarilor polonezi în ce privește poziția lor în situația creată [70, p. 539]. Miron Barnovschi l-a înștiințat peste o săptămână, de la Oceacov, pe Ștefan Chmielecki despre trimiterea lui Grama mare stolnic [70, p. 543-544] și a lui Jora sluger. Ei urmau să îi aducă demnitarului polonez mai multe scrisori „trebuincioase” adredate regelui [70, p. 575-576]. În scrisoarea trimisă regelui, la 17 iulie 1627, domnul moldovean îl anunța că „deocamdată lucrurile pot fi duse spre un rezultat bun și oștirile păgâne nu sunt grămadă”. Alte detalii ne apar din corespondența purtată de rege cu cancelarul coroanei, Waclaw Leszczynski, și Maximilian Przerembski. În aceeași zi scria celui din urmă, pe care-l numea între altele cumnat. Domnul moldovean îl înștiința de marea armată care s-a adunat la Oceacov, iar pentru ca lucrurile să nu degenereze îi cerea să trimită în grabă un sol al său care să negocieze pacea cu otomanii.

La 23 iulie 1627, Miron Barnovschi îl înștiința pe rege despre situația complicată creată pe câmpiile din nordul Mării Negre, cerându-i să trimită un sol care să negocieze încheierea păcii [70, p. 550].

După insistențele lui Miron Barnovschi, hatmanul de câmp l-a trimis pe Baltazar Witkowski, despre asta fiind înștiințați regele polon [70, p. 546-547], capudan pașa [70, p. 547], și domnul Moldovei [70, p. 548]. În instrucțiunile primite de solul polonez trimis la pașă și domnul Moldovei se preciza că regele polonez face permanent eforturi pentru menținerea păcii între cele două puteri, dar că suferă mult din cauza pustiirilor pe care le au locuitorii regatului. Mergând în întâmpinarea voinței domnului Moldovei ca să îi împace pe otomani și polonezi, a fost trimis un sol care să poarte tratative pentru stabilirea păcii în Ucraina. A fost înaintată speranța că în timpul tratativelor nu vor avea loc operațiuni militare. Era surprinzător că pașa a adunat atâtea oștiri și că intenționa să construiască o cetate la graniță, o mare provocare în Ucraina, era de așteptat că contingentele de cazaci nu vor dori să-i asculte pe superiorii lor numiți de rege. Dacă tătarii vor cere cadouri să li se spună că ei nu sunt demni de așa ceva deoarece jefuiesc cu „foc și sabie” pământurile regatului și strică pacea între cele două țări. În ce privește domnul Moldovei, regele solicita ca acesta să mijloacească mai grabnic audiența și să-l trimită înapoi [22, p. 461; 73, p. 166-122].

Audiența a avut loc la începutul lui august. Solul polonez l-a întrebat pe pașa de Oceacov unde are să construiască cetatea. Răspunsul a fost că cetatea avea să fie construită unde sunt semnele a două coloane din fier îngropate în pământ lângă Nipru, de asemenea sunt și pietre de mormânt. La aceasta solul polonez i-a replicat că asemenea coloane ar putea fi îngropate cu miile. În ce privește pietrele, cineva poate muri într-un loc, iar pietrele să fie puse în altul. Nefiind mulțumit de răspunsul pașei, solul polonez a întrebat unde au fost menționate granițele dintre împăratul turc și regele polon. Pașa a răspuns că hotarele au fost stabilite și în tratatul recent semnat de Krzysztof Zbaraski, în timp ce cetatea dorește să o construiască la Czapczaklu, pe Bug, pentru a apăra pământurile turcești de incursiunile cazacilor. Căci dacă nu a fost distrus Raszkwul cu alte nouă cetăți, regele trebuie să păzească din nou poruncind acelor oameni de acolo să nu facă vreun rău în țările turcești nici în cele românești. În ceea ce privește construirea unei cetăți de către Șahin Ghirei, pașa de Oceacov de partea cealaltă a Niprului a spus că hanul Crimeei nu a primit permisiunea pentru așa ceva, dar că o face pentru a se apăra de cazaci. Cât privește prizonierii proaspăt luați, pașa de Oceacov urma să dispună ca aceia să fie dați domnului Moldovei. De asemenea el a poruncit ca toți tătarii să fie izgoniți din câmpie și a promis că va veghea ca tătarii să nu atace Polonia. Celelalte puncte ale tratativelor au vizat din nou probleme legate de incursiunile tătărești, căzăcești, precum și liniștirea țărilor române [22, p. 463-464].

După tratative solul polonez a întocmit o dare de seamă în care a expus mersul negocierilor. Delegatul regelui a acordat o atenție deosebită poziției și rolului pe care domnul Moldovei, Miron Barnovschi, l-a avut în timpul desfășurării acestora [22, p. 473-474]. Despre

rolul de mediator al lui Miron Barnovschi scria regelui și Maximilian Przerembski. Potrivit acestor surse, domnul Moldovei i-ar fi spus lui căpudan pașa că nu trebuie să ridice cetatea la graniță cu Polonia, întrucât regele n-a pierdut niciodată de la niciun adversar de-al său, opt voievodate sunt gata să-l atace. Prin urmare, conform domnului Moldovei „nu-i un alt leac ... decât să scrie M.S. Regelui rugându-l să trimită un alt sol pentru întărirea pactelor și să oprească armata tătărească” [73, p. 202-204].

În aceeași chestiune Jerzy Zbaraski scria regelui polon despre condițiile pe care trebuie să le stabilească partea poloneză în tratativele dintre Rzeczpospolita și Imperiul Otoman: „M.V. și Republica aveți îndestulătoare pace cu sultanul turcesc, făcută prin încheierea pactului răposatului frățior al meu și prin întărirea actualului împărat turcesc. Și e un lucru cunoscut că de această parte a Niprului, spre noi, țarm al coroanei care desparte Hoarda de Polonia, nu-i voie în timp de pace să se clădească deloc castele” [73, p. 206-209].

La 14 septembrie 1627, Miron Barnovschi îl informa pe Ștefan Chmielecki de la Oceacov despre mersul negocierilor: capitan pașa s-a obligat să-i țină în supușenie pe tătari; La hanul Crimeei a fost trimisă o solie și odată cu întoarcerea ei principele avea să-i scrie demnitarului polonez despre rezultatele obținute de solii trimiși la Bahcisarai. În viziunea domnului moldovean, era importantă trimiterea cât mai grabnică la Constantinopol a marelui sol polonez pentru încheierea unui nou tratat polono-otoman [70, p. 559-560]. La scurt timp, după ce a primit scrisoarea de la domnul Moldovei, Ștefan Chmielecki i-a raportat regelui că a trimis pe un om de-al său să poarte tratative cu otomanii [22, p. 425]. Alexandru Chocimirski trimisul polonez pentru a purta negocieri cu otomanii, menționa că principiul de bază pe care l-a adoptat a fost cel al *statu-quo*-ului. El a făcut trimitere la tratatele polono-otomane încheiate atât în timpul lui Soliman Magnificul, cât și în timpul sultanului Murat. Mediarea tratatelor a fost asigurată de către domnul Moldovei, Miron Barnovschi.

Potrivit reprezentantului polonez au fost făcute noi propuneri în problema tătarilor și cazacilor; a-a stabilit ca în Orhei să se afle un demnitar care să le asigure justiția polonezilor nedreptățiți de către moldoveni. Propunerile pașei au fost acceptate și de către Miron Barnovschi [70, p. 562-564].

Construcția cetății în zona Oceacovului a pus în mișcare multă lume, iar o parte din moldoveni care au fost obligați să participe la acele construcții au fugit în raiaua Tighinei. Pentru a-i recupera domnul Moldovei a făcut demersurile necesare către demnitarii otomani. Sultanul a poruncit funcționarilor otomani să-i depisteze și să-i trimită înapoi pe țăranii care își părăsiseră satele ca să scape de munca la ridicarea cetății din regiunea Oceacovului [79, p. 203-204]. Pentru

eforturile depuse în timpul evenimentelor din 1627, domnii Moldovei și Țării Românești au fost reconfirmați în scaun [79, p. 207-208].

Cu toate acestea, liniștea nu s-a instalat în relațiile polono-otomane, iar domnul Moldovei ca persoană care a intermediat negocierile era vizat, în special pentru faptul că a susținut poziția poloneză. La mijlocul lui octombrie 1627, domnul Moldovei l-a anunțat pe Maximilian Przerembski despre o nouă incursiune a cazacilor zaporojeni, incursiune care periclita eforturile de pace întreprinse în ultima vreme [70, p. 566-567]. În aceeași zi, domnul Moldovei i-a scris regelui invocând aceleași temeri. Ca în scrisoarea precedentă, domnul Moldovei a amintit de o pricină iscată cu un nobil polonez, Tyszkiewicz, care a provocat pagube locuitorilor Moldovei [70, p. 570-571]. Același Tyszkiewicz le-a confiscat negustorilor moldoveni 600 de boi la un iarmaroc din Iazlowiec [70, p. 573].

La mijlocul lui noiembrie 1627, Miron Barnovschi s-a adresat din nou regelui cu rugămintea să trimită cât mai grabnic pe un mare sol la turci, la hanul tătăresc. Doar așa puteau, în viziunea lui, întărite acordurile încheiate la Oceacov cu ceva timp în urmă [70, p. 574]. Rolul de mediator al lui Miron Barnovschi este subliniat și în scrisoarea hanului Crimeii Mehmed Ghirei adresată regelui polon Sigismund III la sfârșitul lui noiembrie 1627. Hanul Crimeii solicita totodată trimiterea cadourilor pentru trei ani, adică atâta timp cât se afla în scaunul hanatului. În schimbul acestei favori, acesta dar asigura libertatea comerțului în ambele direcții. Hanul promitea de asemenea regelui polonez să respecte totodată principiul prieten prietenului și dușman dușmanului [118, p. 16-17]. O scrisoare cu un conținut asemănător a fost trimisă lui Stefan Chmielecki [118, p. 18-19].

În pofida asigurărilor că ambii domni români vor rămâne în scaun, în prima parte a lunii noiembrie de la Constantinopol a parvenit știrea despre mazilirea lui Alexandru Coconul și numirea în locul acestuia a lui Alexandru Iliăș [65, p. 418-419]. La sfârșitul aceleiași luni, în capitala Imperiului Otoman era așteptat solul polonez care avea să discute despre oprirea cazacilor de a mai face incursiuni pe Marea Neagră [65, p. 419].

Dacă situația domnului Țării Românești era una șubredă, în 1627, Miron Barnovschi și-a consolidat cum nu se poate mai mult situația. Poate nu întâmplător, Petru Movilă, unul dintre contracandidații la tronul Moldovei, cel care încă din 1621 era sprijinit de polonezi pentru a ocupa tronul Țării Moldovei, a decis să treacă să acceadă în ierarhia ortodoxă din Polonia. La 19 octombrie 1627, Maximilian Przerembski a făcut demersurile necesare, pe lângă Tomasz Zamoyski pentru ca fiul lui Simion Movilă să fie susținut în obținerea demnității de arhimandrit al Lavrei Pecerska [4, 375, p. 6]. Așa a început cariera strălucită de mare cleric ortodox a lui Petru Movilă.

Dacă 1627 a fost sub tensiunea legate de construirea cetății în regiunea Oceacovului atunci în 1628, a reînceput lupta pentru putere în Hanatul Crimeii. Au fost din nou create alianțe, iar domnul Moldovei trebuia să aleagă între cele două tabere beligerante. Conflictul din Crimeea a pornit de la rivalitatea devenită tradițională dintre Cantemir murza, pe de o parte, și Mehmed Ghirei hanul Crimeii Șahin Ghirei calga și a degenerat într-un război civil încă din 1627. Poarta a primit un prilej bun pentru a-i mazili pe cei din urmă, care duceau de la o seamă de vreme o politică independentă față de Constantinopol. În vara anului 1628, Gianibec Ghirei a reocupat tronul cu ajutorul otoman [268, p. 118-122], iar cei doi frați au hotărât să-și găsească adăpost la cazacii zaporojeni. Așa cum am remarcat conflictul din Hanatul Crimeii s-a situat în centrul atenției politicii europene: în afară de otomani, polonezi și perși interesați direct în evenimentele din Crimeea, indirect erau interesați spaniolii și habsburgii, deoarece implicarea militară otomană din peninsulă i-ar fi îndepărtat pe aceștia de teritoriile unde era în plină desfășurare Războiul de 30 de ani. Franța și Anglia, la rândul lor, erau interesate să atragă armatele otomane în conflictele europene de partea taberei protestante [268, p. 121]. Nu știm în ce măsură plasarea domnului Moldovei de partea lui Mehmed și Șahin Ghirei i-a influențat soarta de mai departe. Posibil însă ca poziția domnului Moldovei să fi fost șubrezită de faptul că a optat pentru tabăra învinsă.

La 8 aprilie 1628, Miron Barnovschi îi scria lui Maximilian Przerembski despre derularea confruntării dintre Șahin Ghirei și Cantemir murza. Domnul Moldovei nota că Șahin Ghirei a trecut Nistru, a prins câțiva spioni ai lui Cantemir după care a pornit pe urmele lui [118, p. 22]. Maximilian Przerembski a fost numit de către rege comisar în comisia care avea să rezolve divergențele apărute între molodveni și polonezi. Din scrisoarea demnitarului polonez adresată regelui polon rezultă că din partea Moldovei au fost numiți comisari cei doi vornici mari, Gheanghea și Gavrilaş Măteiaș. Printre cei nemulțumiți un loc de frunte îl ocupa același Tyszkiewicz de care am amintit mai sus. Regele era informat că Miron Barnovschi a primit o scrisoare de la Șahin Ghirei prin care cel din urmă își motiva acțiunile sale în apropierea Moldovei. Printre motivele evocate era dorința de a-l prinde pe Cantemir murza, dar și de a determina Polonia să-i trimită cadourile pentru anii precedenți. Dacă aceste cadouri nu ar fi fost trimise, hanul și calga tătarilor își rezervau dreptul să nu elibereze prizonierii [118, p. 22-23].

Problema cazacilor rămânea în continuare în atenția lui Miron Barnovschi și asta cu atât mai mult cu cât el era drept garant al păcii semnate un an în urmă. Regele și diferiți demnitari polonezi au primit scrisori în care erau condamnate incursiunile cazacilor pe mare. Într-o scrisoare adresată regelui, din 9 iunie 1628, domnul Moldovei anunța despre recenta întoarcerea

solilor săi de la Constantinopol, care au adus mai multe solicitări în care erau condamnate incursiunile cazacilor și se cerea să se pună capăt acestor acțiuni.

Însă cazacii zaporojeni nu numai că nu au încetat acțiunile lor, dar le-au oferit o altă dimensiune, implicându-se în conflictul din Crimeea de partea lui Mehmed și Șahin Ghirei. Stefan Chmielecki și regele polonez primeau scrisori de la cazacii zaporojeni în care își motivau implicarea lor în conflictul din Crimeea [118, p. 24-26, 26-28]. La 20 iulie 1628, Miron Barnovschi îi scria lui Stefan Chmielecki prevenirea acțiunilor oamenilor samovolnici care pun în pericol pacea dintre Rzeczpospolita și Imperiul Otoman [118, p. 28-29]. După schimbarea marelui han în Crimeea se vehicula intenția acestuia să meargă împotriva Poloniei ca să răzbune acțiunile cazacilor, mai ales ținând cont de faptul că fostul han și calgă se aflau la cazacii zaporojeni. Despre aceste intenții domnul Moldovei îi scria lui Stefan Potocki, starostele Podoliei [118, p. 29-30]. Domnul Moldovei îl ruga pe Stefan Chmielecki că dacă ar avea noutăți despre Șahin Ghirei să i le trimită [118, p. 30-31]. În următoarea scrisoare domnul Moldovei cerea ca regele să-l ia sub protecție pe Șahin Ghirei care se afla atunci la cazacii zaporojeni. Dintre alte știri comunicate de Miron Barnovschi – capudan pașa, care l-a așezat pe noul han în scaun, s-a întors la Constantinopol [118, p. 31-32]. Jerzy Zbaraski primea știri de la Iași prin două slugi ale lui în care erau relatate realitățile din Crimeea. Problema care se punea atunci era ce urma să întreprindă în noile condiții odată cu schimbarea hanului Crimeei și retragerea lui Șahin Ghirei la cazaci [118, p. 36-37]. Acesta trebuia ținut acolo iar cazacii să nu întreprindă nimic în Crimeea ca să nu le dea prilej otomanilor să-i acuze pe polonezi de încălcarea păcii. În mediile polone se afirma că între otomani și Șahin Ghirei niciodată nu avea să existe încredere [118, p. 37-39]. Într-o scrisoare a lui Miron Barnovschi trimisă lui Jerzy Zbaraski, domnul Moldovei își afirma sprijinul față de Șahin Ghirei cu care avea mai de demult relații bune. Pentru domnul Moldovei era foarte important ca han să fie o persoană binevoitoare lui [118, p. 39]. Contingente moldovenești au participat la luptele din Crimeea de partea lui Șahin Ghirei [88, p. 187; 69, p. 230]. Totodată un sol de-al domnului Moldovei care mergea la Șahin Ghirei, cu solul acestuia și patru cazaci, cu „multe treburi importante” a fost prins de cei din Oceacov și trimiși împreună la Constantinopol [118, p. 45].

Din această perioadă avem informații despre intenția lui Miron Barnovschi de a obține indigenatul polonez, detalii consemnate în corespondența lui Jerzy Zbaraski cu cancelarul Jakub Zadzik la începutul lunii septembrie 1628 [100, p. 137-140]. Tematica indigenatului domnului moldovean a fost discutată și la unele seimikuri din 1628 [216, p. 69, 77]. Foarte probabil ca scrisoarea de curtuazie trimisă de domnul Moldovei lui Tomasz Zamoyski a avut același scop, să pregătească opinia publică înainte de seim [70, p. 583].

Coroborarea informațiilor cu privire la eșecul politicii externe a lui Miron Barnovschi, atunci când Șahin Ghirei a fost învins și nevoit să părăsească Crimeea cu informația despre demersul domnului Moldovei pentru obținerea indigenatului polonez ne duce la ideea că deja la sfârșitul anului 1628 situația lui Miron Barnovschi a devenit șubredă, în special după acțiunile cazacilor din Crimeea în același an, acțiuni care contraveneau acordurilor de pace polono-otomane.

Simpatiile față de Polonia aveau să joace un rol important în destinul său de mai departe [160, p. 215]. Demersurile pentru obținerea indigenatului polonez au avut sorți de izbândă. În prima jumătate a anului 1629, Miron Barnovschi a depus jurământul față de regele Poloniei **Ошибка! Закладка не определена.**, Sigismund al III-lea **Ошибка! Закладка не определена.**, cu prilejul obținerii indigenatului polonez [44, XVII, p. 126-127]. Prin scrisoarea din 3 iulie 1629, domnul Moldovei l-a asigurat pe Stefan Liubomirski **Ошибка! Закладка не определена.**, voievodul Rusiei **Ошибка! Закладка не определена.**, de atașamentul său față de Polonia [70, p. 584] **Ошибка! Закладка не определена.** Înclinarea evidentă a lui Miron Barnovschi spre Polonia a alarmat o parte din boierii moldoveni, care l-au denunțat pe domn la Poartă **Ошибка! Закладка не определена.**, cerând sultanului îl mazilească. Motivele invocate de cei care îl pârau pe domn erau înțelegerile lui Miron Barnovschi cu polonezii precum și căsătoria acestuia cu fiica lui Przerembski [69, p. 230] **Ошибка! Закладка не определена.** Miron Barnovschi s-a căsătorit cu fiica unui nobil polonez, și nu cu Ecaterina **Ошибка! Закладка не определена.**, fiica lui Radu Mihnea.

Evident că gruparea care l-a denunțat pe Miron Barnovschi la sultan **Ошибка! Закладка не определена.**, cu argumente imbatabile, era reprezentată din persoane care nu împărtășeau linia politică promovată de domn. Aceștia nu puteau fi decât dregătorii pe care Radu Mihnea i-a adus cu el în Moldova **Ошибка! Закладка не определена.** și care, înrudindu-se cu familiile boierești autohtone, au început să joace un rol important în viața politică a țării. Ei nu puteau vedea cu ochi buni politica de apropiere a domnului Moldovei față de Polonia și abandonarea politicii de echidistanță promovată de predecesorul lui Miron Barnovschi. Ei urmăreau aducerea pe tronul Moldovei a favoritului lor, Alexandru Coconul, fiul lui Radu Mihnea, care, de aproximativ doi ani, de la sfârșitul anului 1627, aștepta ca șansa revenirii în scaun să-i mai surâdă o dată. Nu avea importanță dacă acesta urma să domnească în Țara Moldovei sau Țara Românească. Tatăl său a fost domn în ambele țări, ceea ce-i permitea, conform tradiției dinastice, să ocupe tronul fie la est, fie la sud de Carpați. Argumentele cu care partida împământeniților s-au prezentat la Poartă sunt lesne de presupus. În primul rând, persoana care obținea indigenatul trebuia să declare jurământ coroanei poloneze. Or, acest lucru contravenea

intereselor otomane, care puteau declanșa oricând un conflict militar cu Polonia. În al doilea rând, conform principiilor acordării indigenatului, cei care îl obțineau trebuiau să cumpere moșii în Polonia pentru a se întreține în timpul aflării lor în regat [132, p. 12], ceea ce facilita opoziția, în cazul dat, a domnilor Țării Moldovei față de Imperiul Otoman. Atunci când s-a pus problema indigenatului Moveștilor, Ieremia Movilă a cumpărat o moșie în Polonia, la Ustia. După dezastrul din 1616, a convertirii forțate la islam a fiilor lui Ieremia Movilă și a vinderii într-un harem a Elisabetei Movilă [85, p. 1019-1067], moșia de la Ustia a rămas văduvită de simbolul de moșie domnească. Or, credem că, nu întâmplător, anume această moșie a ajuns în atenția lui Miron Barnovschi pentru a îndeplini condițiile obținerii indigenatului polonez. Prin cumpărarea acestei moșii de la descendenții lui Ieremia Movilă pe linie feminină, Miron Barnovschi demonstra o dată în plus calitățile sale de membru al unei dinastii domnești [62, p. 310-313].

După toate probabilitățile, tratativele privitoare la acordarea indigenatului pentru Miron Barnovschi s-au dus și în perioada anterioară. O dovadă în acest sens ar fi corespondența activă din 1628 dintre Miron Barnovschi și Maximilian Przerembski [44, XVII, p. 122-123, 124-125] castelanul de Sieradz, cel care l-a primit pe Miron Barnovschi în cadrul herbului Nowina și care avea să-i devină și socru.

Prin urmare, participarea contingentelor moldovenești la campania de restabilire a lui Șahin Ghirei în Crimeea, adică contrar poziției oficiale a Porții, apropierea de Polonia și obținerea indigenatului polonez au fost motive suficiente pentru mazilirea domnului Moldovei [88, p. 187]. Miron Barnovschi a plecat în Polonia, așteptând acolo o nouă posibilitate de a reveni în scaun. În locul său sultanul a numit domn în Moldova pe Alexandru Coconul [69, p. 230] **Ошибка! Закладка не определена.** lucru raportat de către bailul Sebastian Vernier **Ошибка! Закладка не определена.** dogelui **Ошибка! Закладка не определена.** la 7 iulie 1629 [65, p. 427].

Instalarea lui Alexandru Coconul însă a întârziat un timp. Miron Costin **Ошибка! Закладка не определена.** ne oferă un tablou oarecum diferit de cel prezentat mai sus. Conform cronicii sale, vizirul **Ошибка! Закладка не определена.** i-ar fi cerut lui Miron Barnovschi **Ошибка! Закладка не определена.** 40 de pungii, iar acesta nevrând să le dea “i-au venit mazilie, neîmplându bine patru ani de domnie” [46, p. 94]. Posibil că acești bani i-au fost ceruți lui Miron Barnovschi pentru a nu da curs acuzațiilor de infidelitate față de Poartă venite din partea adversarilor săi. Abia la 15 august 1629, Ioan Dzik îi **Ошибка! Закладка не определена.** scria lui Ioan Jwazzkowicz **Ошибка! Закладка не определена.** că turcii aduc în scaun pe Alexandru [44, XVII, p. 128], iar la 18 august 1629, ambasadorul Veneției **Ошибка! Закладка не определена.** la Viena **Ошибка! Закладка не определена.** raporta dogelui că

Husain paşa **Ошибка! Закладка не определена.** stă la hotarele Moldovei, hotărât să gonească pe principele de acolo, care era bănuït că are o înţelegere cu tătarii şi polonezii [61, p. 291].

La 1 septembrie 1629, Sebastiano Vernier **Ошибка! Закладка не определена.** raporta de la Constantinopol **Ошибка! Закладка не определена.** despre o întâlnire a sa cu Alexandru Coconul, care n-a vrut să pornească spre Moldova înainte de a sta de vorbă cu dânsul, asigurându-l de ataşamentul lui faţă de „Serenisima Republică” [65, p. 433]. La 28 septembrie 1629, fiul lui Radu Mihnea, Alexandru Coconul, îi comunica lui Gabriel Bethlen **Ошибка! Закладка не определена.** că a preluat scaunul Moldovei la 22 septembrie 1629 [61, p. 292], în urma unei lupte care s-a dat între susţinătorii săi conduşi de Lupu vistiernicul, viitorul domn Vasile Lupu şi armata fostului domn. Aceasta din urmă a fost învinsă, iar toţi cei care îl susţineau pe fostul domn au trecut de partea sa, cu excepţia lui Nicoară hatmanul, care avea să-şi piardă moşiile pentru un asemenea devotament.

Miron Costin ne informează şi el despre o bătălie, la Toporăuţi **Ошибка! Закладка не определена.**, între hatmanul Nicoriţă, **Ошибка! Закладка не определена.** pe de o parte, şi vornicul Vasile Lupu **Ошибка! Закладка не определена.** şi stolnicul **Ошибка! Закладка не определена.** Grama **Ошибка! Закладка не определена.**, pe de altă parte, în urma căreia; „I-au împensu pre Nicoriţă de la marginile ţării” [46, p. 95]. După unele surse numirea lui Alexandru Coconul domn al Țării Moldovei a fost primită cu mare bucurie de către moldoveni, care sperau că vor avea în sfârşit linişte [83, p. 97-102]. Aşteptările moldovenilor erau alimentate de memoria unui domn drept şi înţelept, precum a fost Radu Mihnea. Sugestive în acest sens sunt şi alte menţiuni referitoare la personalitatea şi autoritatea domnului decedat. Astfel, la 16 octombrie 1629, senatorul George Arafii **Ошибка! Закладка не определена.** scria lui Gabriel Bethlen **Ошибка! Закладка не определена.** din Bucureşti **Ошибка! Закладка не определена.** despre ştirile pe care le avea din Moldova: „Voievodul cel nou <Alexandru Coconul *n.ns.*> e în scaun, celălalt vodă s-a dus la Hotin **Ошибка! Закладка не определена.** cu o sută de ai săi, dar nu ca duşman, ci aşteaptă - așa e vestea aici - ca tătarii **Ошибка! Закладка не определена.** să plece din Polonia **Ошибка! Закладка не определена.**; așa a spus că pleacă, nu atacă niciodată pe fiul Domnului său” [61, p. 296-297]. Este adevărat că realitatea era alta. Aflându-se la Hotin, Miron Barnovschi cerea permisiunea de la Tomasz Zamoyski vicecancelar, să adune armată pentru a recupera tronul [70, p. 588-589].

Cu toate că moldovenii şi-au pus speranţe mari în noul domn, domnia lui Alexandru **Ошибка! Закладка не определена.** nu a reuşit să aducă pace în această ţară. Incursiunile tătăreşti **Ошибка! Закладка не определена.** au produs mari pagube, iar fostul

domn nu era deloc încântat de posibilitatea ca altcineva să fie stăpân în Țara Moldovei **Ошибка! Закладка не определена.**, chiar dacă acesta era fiul „Domnului său”.

Domnia lui Alexandru Coconul **Ошибка! Закладка не определена.** în Moldova **Ошибка! Закладка не определена.** a durat aproape jumătate de an. Povara domniei într-o țară ca Moldova a fost mult prea mare pentru tânărul domn, chiar dacă el era fiul lui Radu Mihnea **Ошибка! Закладка не определена.** Miron Costin **Ошибка! Закладка не определена.** afirmă că decizia de a-l înlocui pe Alexandru a fost determinată de convingerea otomanilor că această țară; „de margine” nu poate fi guvernată de el [46, p. 95]. La 28 aprilie 1630, ambasadorul Mihai Tholdalagi **Ошибка! Закладка не определена.** îi raporta principelui Ștefan Bethlen **Ошибка! Закладка не определена.** că, în locul lui Alexandru Coconul a fost numit domn al Moldovei **Ошибка! Закладка не определена.** Moise Movilă **Ошибка! Закладка не определена.** Fiul lui Radu Mihnea, conform informației furnizate de ambasadorul amintit, a fost învinuit că „șade acolo în scaun ca un fier și alții, unii greci **Ошибка! Закладка не определена.**, unii români, pustiesc țara” [46, p. 306-307]. La 30 aprilie 1630, același lucru îl comunica ambasadorul francez **Ошибка! Закладка не определена.**, Cesy [69, p. 231] **Ошибка! Закладка не определена.** De fapt, aceste acuzații par mai mult un pretext pentru schimbarea domnului. Mult mai probabilă pare ideea potrivit căreia fiul lui Radu Mihnea a căzut pradă aceluiași pertractări diplomatice polono-otomane, care au avut ca rezultat scaunul Țării Moldovei să fie oferit unui favorit polonez. În acest context apar și unele știri venite de la Constantinopol. Conform acestora, la intervenția regelui polon, Alexandru a fost scos din scaun, iar în locul său a fost instalat Moise Movilă: „În sfârșit, a precumpănit voința regelui pentru depunerea principelui Moldova **Ошибка! Закладка не определена.**, care a fost încercată, așa cum am mai scris, și în locul lui a fost ales Moise, fiul lui Simion care a fost principele provinciei de care am vorbit și Valahiei” [65, p. 445].

Pentru a se asigura din partea noului domn, Poarta **Ошибка! Закладка не определена.** a pretins ca din Transilvania **Ошибка! Закладка не определена.** să vină la Constantinopol **Ошибка! Закладка не определена.** Ion Movilă [61, p. 308] **Ошибка! Закладка не определена.**, iar, probabil, pentru asigurarea echilibrului pentru noua domnie s-a convenit ca Moise Movilă să se căsătorească cu Ecaterina, fiica lui Radu Mihnea. Nu cu mult timp după urcarea lui Moise Movilă **Ошибка! Закладка не определена.** în scaunul Moldovei **Ошибка! Закладка не определена.**, a survenit o știre de la Constantinopol despre o răscoală a moldovenilor [65, p. 445-446]. Totodată, la 30 iunie 1630, din capitala Imperiului Otoman **Ошибка! Закладка не определена.** venea știrea despre sosirea la Constantinopol a lui

Alexandru Coconul **Ошибка! Закладка не определена.**, cumnatul celui care a fost numit în locul său [61, p. 446-447].

Dar și această domnie nu avea să reziste mult. Acceptată cu condiția unei alianțe dinastice, domnia lui Moise Movilă avea să fie amenințată din altă parte. A câta oară scaunele Țărilor Române aveau să fie revendicate de Alexandru Iliăș, care își terminase nu chiar reușit primele două domnii: prima oară scos de răscoala lui Lupu Mehedințeanu din Țara Românească, iar a doua oară de însuși sultanul turc în persoană nemulțumit de îndeplinirea obligațiilor militare în cadrul campaniei de la Hotin din 1620. Știrea despre numirea lui Alexandru Iliăș **Ошибка! Закладка не определена.** în scaunul Moldovei **Ошибка! Закладка не определена.** i-a nemulțumit profund pe boierii moldoveni [46, p. 96]. Ei au trimis o delegație la Constantinopol ca **Ошибка! Закладка не определена.** să-i convingă pe demnitarii otomani să renunțe la intenția numirii lui Alexandru Iliăș ca domn al Țării Moldovei.

De remarcat că odată cu instalarea lui Miron Barnovschi **Ошибка! Закладка не определена.** în scaun, boierimea moldovenească s-a divizat în două tabere: partida lui Miron Barnovschi, formată cu precădere din boierimea locală, cea de-a doua formată, în special, din cei pe care i-a adus Radu Mihnea **Ошибка! Закладка не определена.** în Moldova **Ошибка! Закладка не определена.** și care s-au împământănit aici. Această divizare, așa cum vom arăta mai jos, se va manifesta și mai târziu, dar, deocamdată, numirea lui Alexandru Iliăș **Ошибка! Закладка не определена.** ca domn al Moldovei a nemulțumit pe toată lumea și reprezentanții celor două grupări au format un front comun în acțiunea lor împotriva lui Alexandru Iliăș. La scurt timp va izbucni răscoala împotriva noului domn, care s-a terminat cu victoria răsculaților.

O dată cu izgonirea lui Alexandru Iliăș **Ошибка! Закладка не определена.**, conflictul dintre cele două partide boierești din Moldova **Ошибка! Закладка не определена.** a reizbucnit. Miron Barnovschi **Ошибка! Закладка не определена.** a fost obligat să meargă la Constantinopol **Ошибка! Закладка не определена.** pentru a fi confirmat în domnie de către sultan. Însă din cauza refuzului căsătoriei cu fiica lui Radu Mihnea și a indigenatului polonez prin jurământul acordat regelui polonez, nu era chiar atât de greu pentru adversarii săi să inventeze o nouă acuzare. **Ошибка! Закладка не определена.** În urma intrigilor lui Vasile Lupu **Ошибка! Закладка не определена.**, Miron Barnovschi a fost spânzurat [46, p. 103]. Acolo, la Constantinopol, fiind conștient de finalul său, Miron Barnovschi și-a scris testamentul. Mama lui, Elisabeta Barnovschi, fiica Scheaucăi Movilă și a lui Melentie Balica, care trăia în Polonia la Ustia, moșia Movileștilor, la sfârșitul anului 1632 scria frăției Stavropighiei din Liov despre speranța în revenirea în scaun a fiului său. În 1634, la 13 februarie, ea trimitea un mesaj aceleiași frății scuzându-se că nu le-a trimis ajutoare, dar a promis că le va trimite în sfântul post.

În 1633, a izbucnit un nou război polono-otoman. Inițiativa a venit de la pașa Silistrei Abaza pașa. Principalul argument ținea de incursiunile cazacilor care nu conteneau. Războiul polono-otoman se va desfășura în același timp cu războiul polono-rus[95, p.146, nr.49],. Wladislaw IV se afla în tabăra sub Smolensk, de unde îl ruga pe Koniiecpolski ca atunci să preia chestiunile legate de acel război. În situația creată, s-a ajuns la crearea unor sisteme de alianțe, foarte complicate. Pe de o parte, Moscova a încurajat intrarea în război a Imperiului Otoman împotriva Rzeczpospolitei. În Hanatul Crimeei se formase două tabere. Una favorabilă participării alături de polonezi în campania împotriva Moscovei, în frunte cu hanul Djanibek Ghirei, iar cealaltă care s-a grupat în jurul lui Cantemir murza – un adversar tradițional al polonezilor. De partea lor, cazacii zaporojeni, după mai multe oscilații au acceptat sprijinirea coroanei poloneze în războiul împotriva Moscovei. Motivul invocat de partea otomană era cel al pălăncilor, de unde cazacii întreprind campanii de pradă asupra pământurilor turcești.

La mijlocul lunii august 1633, Stanislaw Koniiecpolski îl anunța pe rege că Abaza pașa a traversat Dunărea lângă Silistra la care au venit armatele din Moldova și Țara Românească. Domnii muntean și moldovean au primit ordin să adune oștile și să se unească cu comandantul otoman, la 27 septembrie 1633 [95, p. 147-148, nr.51], despre care Koniiecpolski îi comunica regelui din tabăra de la Cotuijani. La 2 octombrie 1633, Abaza pașa se afla la Țuțora, avea o armată de șapte mii de ieniceri, seimeni și dărăbani. Avea șase tunuri mari și peste 40 mai mici. Pe Suliszewski l-a trimis la comandantul turc, dar acesta îl reținea în continuare [95, p.149-150, nr.54].

În fața noului război polono-otoman curtea sultanului turc a ocupat o poziție de expectativă. Se credea că dacă războiul va aduce favoruri Imperiului Otoman atunci sultanul își va putea adjuceca meritele victoriei. În caz de insucces, inițiatorul, adică Abaza pașa, va fi pedepsit. Prin urmare, confruntările militare aveau loc în același timp cu tratativele de pace. Interesante sunt instrucțiunile pe care hatmanul S. Koniiecpolski le-a adresat solului polonez Redactată inițial în vară, instrucțiunea cerea între altele să se pună capăt schimbării dese a domniilor în Moldova: „Schimbările dese ale domnilor moldoveni dau nu puține motive pentru neplăceri și pace nesigură, deoarece unul după altul urcați în scaun domnii nu pot în scurt timp să facă față problemelor apărute, ca acea provincie de lotri tătari să fie eliberată și trebuie stabilită pacea generală în acele țări și gândită prietenia. Să-i spună vizirului în numele regelui și să ceară ca mai apoi asemenea schimbări să nu se producă, prin care și însuși țara se distruge”[95, p.187, nr.86].

Refuzul hanului de a acorda ajutor otomanilor, situația din Moldova, ciocnirile la granița Persiei, știrile despre succesele poloneze în războiul cu rușii și despre acordul încheiat la

Polanowa, l-au înclinat pe sultan să ia partea celor care erau pentru relații pașnice cu Rzeczpospolita. Seimul extraordinar convocat a stabilit noi taxe. La Liov a venit însuși regele Vladislav al IV-lea pentru organizarea apărării. Au fost numiți comisari pentru purtarea tratatelor cu otomanii, iar lui Koniecpolski i s-a interzis trecerea graniței polono-moldovenești pentru a nu provoca războiul. Doar o pregătire exemplară a Rzeczpospolitei putea impune otomanilor începerea tratatelor de pace.

Ca și în alte cazuri contingentele militare otomane întârziiau traversarea Dunării. Între timp în vara lui 1634, armatele poloneze erau concentrate în zona Cameniței. Până la urmă o confruntare militară în vara lui 1634 a fost evitată.

La 19 august 1634, în tabăra de lângă Camenița a fost încheiat acordul polono-otoman semnat de Koniecpolski pe de o parte și Sahin aga pe de alta. După semnarea acordului la Constantinopol a fost trimis Jakub Zieliński însoțit de Sahin aga. Abaza pașa a fost condamnat la moarte, iar în locul lui numit Murtaza, prieten al Poloniei. La sfârșitul lui septembrie solul polonez a fost primit cu cinste de către sultan cu care au stabilit următoarele condiții să-i alunge pe tătari din Bugeac, să mențină palancile pe Nistru și Bug, să nu așeze contingente militare în cetățile de la graniță, să așeze în scaunul Moldovei domni conform cu voința regelui polonez, să asigure libertatea comerțului [110, p.442-447].

Între timp s-a schimbat și domnul Moldovei. În locul lui Miron Barnovschi, în scaunul a fost numit Moise Movilă **Ошибка! Закладка не определена.** Cumnatul său, Alexandru Coconul a murit în 1632 [65, p. 454-460], iar partida împământenită nu mai avea un alt candidat la domnie pe care să mizeze. De aceea alegerea, încă o dată cu alungarea lui Alexandru Iliăș, a căzut pe Vasile Lupu, care știa deja cum trebuie să acționeze în asemenea situații. Colaborarea cu polonezii în 1634 i-a pecetluit soarta domniei lui Moise Movilă, care înainte de 2 mai 1634, s-a refugiat în Polonia [65, p. 477]. De la Moise Movilă cunoaștem câteva acte prin care el a corespondat cu frăția Stavropighiei din Liov. Prin 1650–1651, el încredința Stavropighiei niște lucruri spre păstrare. La 1 februarie 1659, a întocmit un registru al lucrurilor sale lăsate spre păstrare, iar la 1660 și-a luat o parte din lucruri înapoi. Nu mai era în viață la 18 martie 1664, când verișoara sa, Ana Mohilanka-Potocka, lua de la Stavropighie ce i-a mai rămas de la verișorul ei, Moise Movilă.

În Țara Moldovei, în 1634, a început domnia lui Vasile Lupu **Ошибка! Закладка не определена.** Fost copil de casă a lui Radu Mihnea, crescut și educat **Ошибка! Закладка не определена.**, a fost adus în Moldova **Ошибка! Закладка не определена.** de către acesta, rapid treptele ierarhiei boierești, căsătorindu-se cu fiica lui Coste Bâcioc [258, p. 157-170]. A devenit unul dintre conducătorii partidei grecești, iar când aceasta a pierdut ultimul său

reprezentant, și-a propus el însuși să devină domn. Domnia lui în Țara Moldovei a devenit una dintre cele mai strălucite, dacă nu chiar cea mai strălucită din secolul al XVII-lea.

V. 4 Concluzii

1. Perioada cuprinsă între semnarea păcii de la Hotin în 1621 și urcarea în scaunul Țării Moldovei a lui Vasile Lupu reprezintă, pe de o parte, una dintre perioadele de maximă instabilitate a domniei pe tronul Țării Moldovei, iar pe de alta, este perioada când după cele două bătălii importante în relațiile polono-otomane se trece din nou spre dialog și căutarea soluțiilor diplomatice de aplanare a diferitor conflicte.

2. Numirea lui Ștefan Tomșa al II-lea în scaunul Moldovei imediat după terminarea bătăliei de la Hotin a fost un pas tactic făcut de otomani pentru a-i forța pe polonezi să facă noi concesii în cadrul tratatelor care aveau să urmeze pentru confirmarea păcii.

3. Între cea de-a doua domnie a lui Radu Mihnea, 1623, și domnia lui Miron Barnovschi există o continuitate. Miron Barnovschi nu numai că a preluat domnia de la Radu Mihnea dar a și continuat politica predecesorului său și a avut un rol important în soluționarea conflictului polono-otoman din 1627.

4. După pacea de la Hotin (1621) s-a produs armonizarea politică între Moldova și Țara Românească. Se produc schimburi de dregători dintr-o țară în alta. Înrudirile și alianțele matrimoniale între diferite neamuri vor produce o și mai mare uniformizare a sistemului politic din cele două țări extracarpătice, dar și armonizarea pe principiile colaborării economice, politice și culturale ale celor două țări cu Transilvania.

5. În 1626 marii boieri din Țara Moldovei reușesc să impună în scaunul Țării Moldovei pe propriul său candidat, Miron Barnovschi, fără amestecul otoman sau polonez. Este singura dată în perioada 1611-1634, când lor le-a reușit așa ceva.

6. Noul război inițiat de pașa de Silistra în 1633 nu le-a adus otomanilor succese notabile. Eforturile oficialităților poloneze de a stăvili incursiunile cazacilor au început să dea roade, iar în corespondența diplomatică se atrăgea din ce în ce mai mare atenția asupra faptului că schimbarea deasă a domnilor Moldovei nu contribuie la pace, siguranță și stabilitate în zonă. Otomanii l-au numit în scaun pe Vasile Lupu, care era puțin agreat de polonezi, dar tocmai el avea să beneficieze de această stabilitate punând bazele unei noi perioade în istoria Țării Moldovei.

Concluzii generale și recomandări

În urma elaborării lucrării *Țara Moldovei în cadrul relațiilor internaționale 1611-1634*, consultării bibliografiei, descoperirii noilor surse documentare și prelucrării materialelor am tras următoarele concluzii:

1. La originea instabilității politice în istoria Moldovei în perioada 1611-1634 a stat reconfigurarea politică a Europei în spațiul Central, Est și Sud Est European și mai ales confruntarea polono-otomană pentru deținerea supremației în zonă, în cadrul proceselor europene profunde generate în perioada anterioară. În perioada 1611-1634 Țara Moldovei a devenit tributară factorilor externi și dependentă de evenimentele înregistrate în țările vecine, de cele mai multe ori datorate ambițiilor nemăsurate ale suveranilor din epocă;
2. Proiectele politice regionale apărute la sfârșitul secolului al XVI-lea, materializate prin efortul lui Mihai Viteazul - „Planul Dacic” – au continuat în secolul următor, în general, precum și în perioada anilor 1611-1634 primind alte forme și modalități de exprimare, iar dorința principelui Transilvaniei Gabriel Báthory principele Transilvaniei de a deveni suzeran al Țării Românești și al Moldovei se încadrează pe aceeași linie și a fost un element care a declanșat o nouă fază a luptei pentru dominație a marilor puteri;
3. Conflictul din 1611 din Țările Române a atentat la configurația politică la nord de Dunăre, a pus capăt sistemului dublei suzeranități polono-otomane din Moldova, iar câștigător în această confruntare iese Imperiul Otoman, care impune noi reguli în raporturile polono-otomane. Polonezii nu au fost de acord cu noua realitate și au încercat inițial prin forța armelor, iar apoi pe cale diplomatică să-și recapete influența în Moldova. Sistemul politic polonez permitea magnaților de acolo acțiuni pe cont propriu, care și ele au contribuit pe de o parte la deteriorarea continuă a relațiilor polono-otomane, iar pe de altă parte la deteriorarea și mai mare a situației politice a Țării Moldovei, devenită câmp de luptă între polonezi și otomani;
4. Deși sistemul dublei suzeranități polono-otomane a fost abolit în anul 1611, polonezii vor avea un cuvânt important în numirea domnilor Moldovei. În 1616, 1619, 1623, 1629, domnii Moldovei au fost maziliți la intervenția solilor polonezi. Totuși, nu același lucru s-a întâmplat cu numire domnilor în Țara Moldovei. Otomanii de fiecare dată refuzau ofertele polonezilor, iar cei din urmă acceptau noii titulari ai scaunului Țării Moldovei, care trebuiau să se declare fideli coroanei poloneze;
5. Boierii moldoveni au reușit să-și impună propriul candidat în scaun o singură dată. Miron Barnovschi a ocupat scaunul țării după moartea lui Radu Mihnea în anul 1626, iar în anul 1633, l-au alungat din scaun pe Alexandru Iliăș. Deși l-au ales tot atunci pe Moise Movilă, domnia

acestui n-a durat mult și în plus, era o altă parte din boierime care îl doreau domn pe Vasile Lupu;

6. Un rol primordial în destabilizarea situației din Țara Moldovei l-au jucat incursiunile tătarilor în teritoriile poloneze și ale cazacilor în interiorul Imperiului Otoman. Aceste incursiuni au dus la tensionarea relațiilor din cele două mari puteri și la transformarea Moldovei în câmp de bătălie între ele;

7. Sistemul politic polonez permitea intervenții particulare ale magnaților de la graniță. A fost și cazul intervenției militare ale lui Samuel Korecki și Michał Wiśniowiecki de la sfârșitul anului 1615 prima jumătate a anului 1616. Spre deosebire de campania din 1612, cea din 1615 a fost dezavuată de rege;

8. Încercarea otomanilor de a ridica o cetate care să prevină incursiunile cazacilor pe mare a constituit de fiecare dată momentul tensionărilor între Rzeczpospolita și Imperiul Otoman;

9. Începând cu 1617, relațiile polono-otomane s-au agravat constant. Tratatul de la Busza/Jaruga din același an n-a detensionat situația, a urmat incidentul de la Orynin din toamna 1618, când în urma unei manevre de noapte armata tătărească încurajată de Schender pașa a jefuit cumplit teritoriile de margine poloneze. Unul dintre cei acuzați de dezastru a fost Radu Mihnea atunci domn al Țării Moldovei, care la începutul lui 1619 a fost mazilit. Totodată hatmanul Stanisław Żółkiewski a fost aspru criticat de opoziția regală;

10. Gașpar Grațiani, care l-a substituit în scaun pe Radu Mihnea, a jucat un rol important în eforturile de pacificare a cazacilor și tătarilor. A ocupat o activă poziție propolonă și s-a bucurat de sprijinul lui Stanisław Żółkiewski marele hatman al coroanei;

11. Deși n-au participat deschis în Războiul de 30 de ani, atât otomanii cât și polonezii au simpatizat părțile implicate în război, părți aflate pe ambele părți ale baricadei. Participarea lui Gabriel Bethlen principele Transilvaniei, vasal al turcilor, în Războiul de 30 de ani nuanțează însăși chestiunea neparticipării Imperiului Otoman la această conflagrație;

12. Mazilirea lui Gașpar Grațiani are la origine două motive: eșecul pacificării cazacilor și stricarea relațiilor cu principele Transilvaniei - interceptarea corespondenței lui Bethlen cu hanul Crimeei și trimiterea acesteia regelui polon. Soliile poloneze din anul 1620 de la Constantinopol și Bahcisarai s-au soldat cu eșec și au creat impresia unui război iminent. Marele hatman și cancelar, Stanisław Żółkiewski, a hotărât să acționeze după planul din anul 1595, a lui Jan Zamoyski și să-l mențină în scaun pe Gașpar Grațiani și să recapete din autoritatea puternic afectată de ultimele insuccese răsunătoare;

13. Înfrângerea usturătoare a armatei poloneze de la Bătălia de la Țuțora a avut ca și consecință imediată organizarea unei campanii otomane în anul următor, 1621, cu participarea însăși a

sultanului turc, Osman II, dornic de afirmare. Bătălia de la Hotin a fost excesiv ideologizată. Polonezii au putut să bifeze o primă „confruntare în numele creștinătății împotriva păgânilor” și să apară ca „salvatori ai Europei”.

14. În timpul tratativelor urmate după Bătălia de la Hotin s-au remarcat abilitățile diplomatice ale domnilor români. Alexandru Iliăș și Radu Mihnea au depus eforturi enorme pentru a negocia încheierea unei păci care să fie acceptată de ambele părți. Succesul diplomatic al lui Radu Mihnea a fost motivul pentru care el a fost recomandat de solul polon ca domn al Moldovei, iar fiul său Alexandru Coconul devenea domn al Țării Românești;

15. Miron Barnovschi va demonstra aceleași abilități diplomatice ca și predecesorul său în scaun și în anul 1627 îi va împăca din nou pe otomani și polonezi, dar relațiile strânse cu polonezii, instabilitatea politică și conflictele din vecinătate, Hanatul Crimeei, îi vor aduce mazierea în 1629.

16. O ultimă confruntare s-a produs în anul 1633, dar din nou părțile aflate în conflict aveau să accepte limbajul diplomatic confruntărilor militare deschise. Relațiile politice din această perioadă dintre Imperiul Otoman și Rzeczpospolita au monopolizat teritoriul Țării Moldovei transformându-l într-un câmp de bătălie militar pe de o parte și politic pe de altă parte. Odată cu liniștirea cazacilor și tătarilor, Țara Moldovei a căpătat liniștea necesară pentru dezvoltarea fără egal pe parcursul secolului al XVII-lea în timpul domniei lui Vasile Lupu, perioadă care se va termina iarăși din cauza izbucnirii unui nou val de violență în mediul cazacilor, odată cu răscoala lui Bohdan Chmielnicki;

Recomandări:

În urma studiului complex și atotcuprinzător al elementelor, care au stat la baza raporturilor politice internaționale, am reușit să formulăm următoarele recomandări.

1. Schimbarea spectrului de abordare tematică de la cel românocentrist spre cel europocentrist;
2. Realitățile de politică externă în spațiul Central, Est și Sud Est European trebuie abordate pornind de la realitățile europene și analiza impactului lor asupra Țărilor Române;
3. Formarea echipelor de cercetare cu stimularea studiilor complexe în materie de politică externă în cadrul mai multor țări care sunt moștenitoarele teritoriilor marilor puteri actori de primă mână în perioada secolelor XVI-XVII;
4. Schimbul de informații și organizarea conferințelor științifice internaționale, simpozioane și mese rotunde pentru schimbul de opinii și stabilirea unor trasee de colaborare internațională în domeniu;

5. Stimularea studierii limbilor străine pentru înlesnirea cercetării bibliografiei și materialelor documentare din țările care au fost implicate în relațiile politice internaționale în această epocă;
6. Reluarea publicării colecțiilor mari de documente externe cu privire la istoria românilor și continuarea investigațiilor din arhivele austriece, poloneze, ruse, otomane și colaborarea internațională în ceea ce privește depistarea noilor materiale inedite și traducerea lor în limbile accesibile cercetătorilor;
7. Extinderea cercetărilor în domeniul politicii externe care să creeze un tablou cât mai amplu pentru a realiza legătura dintre secolele trecute și vremurile noastre;
8. Folosirea rezultatelor cercetărilor ca material didactic la facultățile de istorie, politologie și relații internaționale;
9. Organizarea de emisiuni TV și Radio în care să fie făcute publice rezultatele cercetărilor;
10. Continuarea investigațiilor despre acest subiect în vederea depistării noilor informații necunoscute încă pentru nuațări, definitivări sau amendării a unor opinii;

Bibliografie:

1. **AGAD** (Archiwum Główne Akt Dawnych), AKW, Dział Tureckie, Sygn. 547, 548, 549.
2. **AGAD**, Archiwum Potockich ze Łańcuta, część II, sygn.1549, 1552, 1556, 1574, 1579, 1580, 1687.
3. **AGAD** Archiwum Radziwiłłów, dz.II, sygn. 350-352, 575, 627, 649, 655, 656, 657, 685, 680, 697, 698, 718, 723, 726, 731, 732, 738, 741, 765, 766, ks.6, p. 82; ks.12, p. 688, p. 698, p. 715, 791.
4. **AGAD**, Archiwum Zamoyskich, Nr.295, fila 38-40, 42-43, 45, 52-54, 67-68; Nr.350, fila 8; Nr.375, fila 6; Nr.404, fila 1; Nr.407, fila 16.
5. **AGAD**, Metrika Koronna, Libri Legationum, nr.30: filele 1-5, 13-15, 30, 43-46.
6. **AGAD**, Teki Naruszewicza, sygn. 9 (1587-1612), f.152-155v.
7. **AGAD**, Zbiór Branickich ze Sucheju, Księga 155/181: UKRAINE SPRAWY: Przyczynek do dziejów polskich, tatarskich i tureckich XVI i XVII wieku. Książeczka II. Zebrał Stanisław Przylecki, 56, p. 57, 59-60, 60-61.
8. **AGAD**, Zbiór Dokumentów Pergaminowych, Sygn.8133, 8134.
9. **AGAD**, Zbiór Dokumentów Papierowych, Sygn. 3126, 3327, fila 1, 1 verso, 3328, 4063.
10. **AGAD**, Metryka Koronna, t.165, s.191.
11. **Biblioteka Czartoryski – Cracovia - Polonia** Ms.343 (Kopiarz akt, mow, listow i in. Pism publiczn), p. 223-224, 231-233, 274-276, 277, 282-283, 299
12. **Biblioteka Czartoryski**, Ms.350 (Kopiarz akt, mow, listow i in. Pism publiczn. Do dziejow Polski z lat 1586-1626), p. 349-353, 399-404, 411-413, 414, 415-427, 429, 769-789.
13. **Biblioteka Czartoryski** (Kopiarz akt, mow, listow i in. Pism publiczn) Ms. 612, p. 329
14. **Biblioteka Czartoryski** (Kopiarz akt, mow, listow i in. Pism publiczn) Ms. 1577, p. 318-323, 401-405.
15. **Biblioteka Czartoryski** (Kopiarz akt, mow, listow i in. Pism publiczn) Ms. 2245, p. 263-265.
16. **Biblioteka Czartoryski** Ms. 1320, fila 140-147, 149, 153, 157, .
17. **Biblioteka Czartoryski** Teki Naruszewicza, T.106 (1611), Nr. 8; T.107 (1612), Nr. 42, 85, 171, 173, 179., T. 110 (1615-1616), Nr.36, , T.108 (1613-1614), Nr.87, 92, 94, 96, 101, 103, 104, tom.108, 1613-1614, Nr.63 fila 245-247.
18. **Biblioteka Jagiellońska – Cracovia - Polonia** Ms.2, fila 228 verso-229 recto.
19. **Biblioteka Jagiellońska** Ms.102, fila 107 verso-108 recto, 464.
20. **Biblioteka Jagiellońska** Ms.108, fila 140.

21. **Biblioteka Jagiellońska** Ms.109, fila 15 recto-16 recto
22. **Biblioteka Jagiellońska** Ms.211, fila 421 recto-verso, 425, 461 recto-verso, 463-464 recto, 473 – 474 recto.
23. **Biblioteka PAN Krakow** Ms. 1051, fila 15.
24. **Biblioteka PAN Krakow** Ms.1690, fila 63 recto-65 verso.
25. **Biblioteka Raczyński – Poznan** Ms. Sygn..2, p. 443, 444-448.
26. **Biblioteka Kórnicka – Kórnik – Polonia** Ms.324, fila 187-188 recto.
27. **Biblioteka Kórnicka** Ms.326, p. 506, 535-547, 668.
28. **Biblioteka Kórnicka** Ms. 1539, nr.43.
29. **Biblioteka Kórnicka** Ms. 1540, k.28-29.
30. **Biblioteka Ossolinskich Wroclaw – Polonia.**Ms. 2284, fila 235.
31. **Biblioteka PAN Varşovia - Polonia** Ms.1690, fila 74 v.-80.
32. **Wojewódzki Archiwum Państwowy. Gdańsk – Polonia,** Ms. 300/29, nr.94.
33. **Wojewódzki Archiwum Państwowy. Kraków** Archiwum Sanguszków, Ms. Sygn..75, tom 2, p. 19-23.
34. **RGADA** (Российский Государственный Архив Древних Актов=Arhiva de Stat a Actelor Vechi din Rusia), F.89, 1621, nr.4, fila 6-8, 42 recto-verso, 108 recto, 109 verso-112 verso.
35. **Vernadschi „Biblioteca Ştiinţifică din Kiev”** Fond Sf. Sofia, Nr. 367/676c.
36. **Riksarkivet-Stokholm Suedia** Extranea IX, Polen, din Stokholm, sygn. 98, 104, 106, 114, 115.
37. Agache, D., *Adenda et corrigenda*, în AIIA “A.D.Xenopol”, 1983, p. 433
38. *Akta Grodykie i Ziemskie*, tom XX. Lauda seimikowe, tom I. Lauda wiszeńskie (1572-1648), opracwał Antoni Prochaska, Liov, 1909.
39. *Akta Grodzkie i Ziemskie z Archiwum Ziemskiego we Lwowie*, tom XXIV. Lauda Seimikowe Halickie (1575-1695), wydał Antoni Prochaska, Liov, 1931.
40. Buiucliu, Gr. M., *Camenia sau cronica armenilor din Polonia și Moldova*, în „Convorbiri literare”, XL, 1906, p. 240-253;
41. *Călători străini despre Țările Române*, vol.III, volum îngrijit de Maria Holban, M.M.Alexandrescu Desca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, Bucureşti, 1971, p. 641-653.
42. *Călători străini despre Țările Române*, vol.IV, volum îngrijit de Maria Holban, M.M.Alexăndrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, Bucureşti, Editura ştiinţifică, 1972.
43. Caproşu, I., *Structuri fiscale și administrative într-un catastif moldovenesc de visterie din 1606*, extras din „Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol”, XXX, 1993, Iaşi Editura Academiei Române.

44. Corfus, I., *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone*, sec. XVI, București, Ed. Academiei, 1979; sec. XVII, București, Ed. Academiei, 1983; sec.XVI-XVII, volum îngrijit de Vasile Matei, București, Ed.Academiei, 2001.
45. Corfus, Ilie, *Noi informații despre români în vechi ediții polone de documente*, în „Revista de Istorie”, XXI (1978), nr.3.
46. Costin, Miron, *Letopisețul Țării Moldovei*, în *Opere*, ediție critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice și glosar de P. P. Panaitescu, Editura pentru literatură și artă București, 1958, p. 78.
47. Costin, Miron, *Latopis Ziemi Moldawskiej i inne utwory historyczne*, tl., wstęp i komentarz Ilona Czamańska, Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM 1998.
48. Deny, Jean, *L'arméno-coman et les „éphémérides de Kamieniec (1604-1613)”*, Wiesbaden, 1957.
49. *DIR*, A, veacul XVII, vol.III (1611-1615), București, 1954.
50. *DIR*, A veacul XVII, vol.IV (1616-1620), București, 1956.
51. *DIR*, A, veacul XVII, vol.V (1621-1625), București, 1957.
52. *DIR*, B, veacul XVII, vol.II (1611-1615), București, 1951.
53. *DIR*, B, veacul XVII, vol.III (1616-1620), București, 1951.
54. *DIR*, B, veacul XVII, vol. IV (1621-1625), București, 1954.
55. *Documenta Romaniae Historica*, Seria A. Moldova, vol.XVIII (1623-1625), volum întocmit de I.Caproșu și V.Constantinov, București, Ed. Academiei, 2006.
56. *Documenta Romaniae Historica*, Seria A. Moldova, vol.XIX (1626-1628), volum întocmit de Haralambie Chirca, București, Editura Academiei, 1969, p. 390-391, nr.288.
57. *Documenta Romaniae Historica*, Seria A. Moldova, vol.XVII (1643-1644), întocmit de Petronel Zahariuc, Cătălina Chelcu, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Nistor Ciocan, Dumitru Ciurea, București, Ed. Academiei, 2005.
58. *Documenta Romaniae Historica*, Seria B. Țara Românească, vol. XI (1593-1600), Domnia lui Mihai Viteazul, volum întocmit de Damaschin Mioc, Ștefan Ștefănescu, Marieta Adam, Constantin Bălan Maria Bălan, Sașa Caracaș, Ruxadra Cămărășescu, Olimpia Diaconescu, Coralia Fotino, București, Editura Academiei, 1975
59. *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, editate de Andrei Veress, vol.IV, București, 1932.
60. *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol.VIII (1607-1613), publicate de Andrei Veress, București, 1935.
61. *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. IX (1614-

- 1636), Acte și scrisori, publicate de Andrei Veress, București, Editura Cartea Românească, 1936.
62. *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. I (1408-1660), editate de Ioan Caproșu și Petronel Zahariuc, Iași, 1999
63. *Documente privitoare la istoria românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzaki, vol.II, partea a 2-a (1451-1510), București, 1891.
64. *Documente privitoare la istoria românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzaki, vol. IV, partea I-a (1600-1649), București, 1882.
65. *Documente privitoare la istoria românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzaki, vol. IV, partea a II-a (1600-1650), București, 1884.
66. *Documente privitoare la istoria românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzaki, vol.VIII (1376-1650), București, 1894.
67. *Documente privitoare la istoria românilor*, continuare la colecția Hurmuzaki, vol.XI (1517-1612), București, 1900.
68. *Documente privitoare la istoria românilor*, culese de Eudoxiu Hurmuzaki, volumul XV. Acte și scrisori din arhivele orașelor ardelene (Bistrița, Brașov, Sibiu), publicate după copiile Academiei Române de N. Iorga, partea II (1601-1825), București, 1913.
69. *Documente privitoare la istoria românilor*, urmare la colecțiunea lui Eudoxiu Hurmuzaki, supliment I, vol.I (1518-1750), documente culese de Gr. G. Tocilescu și A. I. Odobescu, București, 1886.
70. *Documente privitoare la istoria românilor urmare la colecțiunea lui Eudoxiu de Hurmuzaki*, suplimentul II, volumul II (1601-1640), documente culese din arhivele polone, coordonate, adnotate și publicate de Ioan Bogdan cu traducerea franceză a documentelor de I.Skupiewski , București, 1895.
71. Hurmuzaki, E., *Fragmente de istoria românilor*, III, București, 1900.
72. *Documente turcești privind istoria României*, volumul I (1455-1774), întocmit de Mustafa A. Mehmed, București, 1976.
73. Duzinchevici, G., *Miron Barnovschi Moghilă și Polonii*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, Cluj, VII (1936-1938), p. 166-222.
74. *Elementa ad Fontium Editiones*, vol.VI (1603-1625). Res Poloniae Iacobo Angliae Regnante Coscriptae ex Archivis Publicis Londoniarum, edit dr. Carolus H. Talbot, Roma, 1962.
75. *Elementa ad fontium editiones*, vol. XXIII, editerunt Valerianus Meysztowicz et Wanda Wychowska de Andreis, Romae, 1970.
76. *Elementa ad Fontium editiones*, vol.XXVII, Res Polonicae ex Archivo Mediceo Florentino. II pars. editerunt Valerianus Meysztowicz et Wanda Wychowska de Andreis, Romae, 1972.

77. *Elementa ad Fontium editiones*, vol.XXVIII, Res Polonicae ex Archivo Mediceo Florentino. III pars. editerunt Valerianus Meysztowicz et Wanda Wychowska de Andreis, Romae, 1972.
78. Filitti, Ioan C., *Din arhivele Vaticanului*, II, Documente politice (1526-1788), București, 1914.
79. Gemil, T., *Relațiile țărilor române cu Poarta otomană în documente turcești (1601-1712)*, București, DGAS, 1984.
80. Holban, T., *Lupta de la Țuțora în izvoare inedite*, „Magazin istoric”, XVIII (1984), nr 8, p. 62.
81. *Inscripții medievale ale României*, vol. I (1395-1800). Orașul București, Alexandru Elian (redactor responsabil), Constantin Bălan, Haralambie Chircă, Olimpia Diaconescu, București, Editura Academiei, 1965.
82. *Însemnări de pe manuscrise și cărți vechi din Țara Moldovei*, un corpus editat de I.Caproșu și E.Chiaburu, vol.I (1429-1750), Iași, Casa Editorială Demiurg, 2008.
83. Iorga, N., „Coconul” lui Radu Mihnea și capuchehaiaua Curt Celebi - cu prilejul unui document inedit de la Alexandru Coconul, în “Revista istorică”, XVIII (1932), nr.4-6, p. 97-102.
84. Iorga, N., „Doamna lui Ieremia vodă” în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice” (AAR MSI), seria II, tom XXXII (1910).
85. Iorga, N., *Acte și fragmente*, vol. I, București, 1894.
86. Iorga, N., *Contribuții la istoria Munteniei în a doua jumătate a secolului al XVI-lea*, în AAR MSI, seria II, tomul XVIII, 1896.
87. Iorga, N., *Socotelile Brașovului* **Ошибка! Закладка не определена.** și scrisori românești către sfat în secolul al XVII-lea, în AAR MSI, seria II, tomul XXI, 1899, p. 130-145.
88. Iorga, N., *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol.IV. Legăturile Principatelor Române cu Ardealul, București, 1902.
89. Iorga, N., *Studii și documente privitoare la istoria românilor*, vol.X Brașovul și românii, București, 1905.
90. Iorga, N., *Studii și documente privitoare la istoria românilor*, vol.XX, București, 1911.
91. *Istoria celor petrecute în Țara Românească începând de la Șerban voievod până la Gavriil voievod compusă de presfințitul între arhieriei mitropolitul Mirelor, domnul Matei din Pogoniana*, în Al. Papiu - Larian, Tesauru de monumente istorice, vol. I, București, 1862.
92. *Istoria Țării Românești 1290-1690. Letopisețul Cantacuzinesc*, ediție critică întocmită de C. Grecescu și D.Simonescu, Editura Academiei, București, 1960.
93. *Istoriile domnilor Țării Românești, de Radu Popescu vornicul*, introducere și ediție critică întocmite de C.Grecescu, Editura Academiei, București, 1963.

94. Joppecourt, Charles, *Istoria scurtă și adevărată a celor mai memorabile lucruri întâmplare în tulburările din urmă ale Moldovei*, în A. Papiu Ilarian, *Tesauru de monumente istorice pentru România*, tom.II, București, 1863.
95. *Korespondencja Stanisława Koniecpolskiego hetmana wielkiego koronnego 1632-1646*, opracowała Agnieszka Biedrzycka, Kraków, 2005.
96. *Korespondencye Jana Karola Chodkiewicza*, opracował i opisał Wł Chomętowski, Warszawa, 1875.
97. Kraus, Georg, *Cronica Transilvaniei (1608-1665)*, traducerea și studiu introductiv de C. Duzinchevici și E. Reus-Mârza, București, Editura Academiei, 1965.
98. *Kronika Pawła Piaseckiego*, Kraków, 1870.
99. *Le relazioni degli stati Europei. Lette al Senato dagli ambasciatori Veneziani nel secolo Decimosettimo*, raccolte ed annotate da Nicolò Barozzi e Gulielmo Berchet, Turchia, volume unico, parte I. Venezia, 1871.
100. *Listy księcia Jerzego Zbaraskiego, kasztelana krakowskiego z lat 1621-1631*, wyd. A. Sokołowski, „Scriptores Rerum Polonicarum”, t.5, Kraków, 1880.
101. *Listy Stanisława Żółkiewskiego (1584-1620)*, wydał T.Lubomirski, Kraków, 1868.
102. *Lupta pentru unitate națională a Țărilor Române (1590-1630)*, Documente externe, publicate de Radu Constantinescu, București, 1981.
103. Matei al Mirelor, *Povestirea pe scurt despre neașteptata cădere din domnie a lui Șerban-vodă zis și Radu, și despre venirea în Țara Românească a lui Radu-voievod, fiul lui Mihnea*, în N. Iorga, *Manuscripte din biblioteci străine relative la Istoria Românilor*, AAR MSI, tom XXI, seria II, tomul XXI, 1899.
104. Mehmet, A., Demeny, L., *Noi documente turcești privitoare la istoria Transilvaniei din secolul al XVII-lea*, p. 209-238, în RA, anul XLVII, vol. XXXII (1970), nr.1.
105. Mihail, Paul, *Alte acte românești de la Constantinopol (1596 - 1860) IV*, în AIIA, "A.D.Xenopol" Iași, XII (1975), p. 238 – 241.
106. *Moldova în epoca feudalismului*, vol.I (sec.XV-1625), alcătuitori P. G.Dmitriev, D.M.Dragnev, E.M.Russev, P. V.Sovetov, Chișinău, 1961.
107. Naima, Mustafa, *Naima Tarihi*, în *Cronici turcești privind Țările Române*. Extrase, vol.III (Sfârșitul sec. XVI-începutul sec. XIX), volum întocmit de Mustafa A. Mehmet, București, Ed. Academiei, 1980.
108. Oprișan, H., *Un izvor polon asupra luptei de la Țuțora (1620)*, „Revista Istorică”, XXV (1939), nr 7-9, p. 242-243.
109. Ossoliński, Zbigniew, *Pamiętnik*, opracował i wstępem poprzedził Józef Długosz,

Wasrszawa, Państwowy Instytut Wydawniczy, 1983.

110. *Ottoman-Polich diplomatic relations (15th-18th Century). An Annotated Edition of Ahdnames and Other Documents*, by Dariusz Kołodziejczyk, Brill, Leiden, Boston, Köln, 2000.

111. *Pamiętniki o wyprawie chocimskiej r.1621*, z rękopismów współczesnych i druków mniej znanych zebrał Żegota Pauli, Kraków, 1853.

112. Panaitescu, P. P. , *Călători polonezi prin Țările Române*, București, 1936.

113. Panaitescu, P. P. , *Tratatul de la Braha (traducerea românească)* „Revista Istorică”, XIII (1927), nr.10-12, p. 388-390.

114. Pippidi, Andrei, *Cronica armenilor din Camenița. Noi spicuri privitoare la istoria românilor*, în „Studii”, 1973, p. 145-155.

115. *Pisma Stanisława Żółkiewskiego*, wydał A. Bielowski, Lwów, 1861.

116. Popescu, Radu, *Istoriile domnilor Țării Românești de Radu Popescu vornicul*, introducere și ediție critică întocmite de Const. Grecescu, București, Editura Academiei, 1960.

117. Samuel Twardowski, *Przeważna legacja, Jaśnie Oświeconego Książęcia Krzysztofa Zbaraskiego ...*, wyd. krytyczne oprac. Roman Krzywy, Warszawa 2000.

118. Przyłęcki, Stanisław, *Ukrainne sprawy. Przyczynek do dziejów polskich, tatarskich i tureckich, XVII. wieku.*, Lwów, 1842.

119. Radziwiłł, Albrycht Stanisław, *Rys panowania Zygmunta III*, przełożył Edward Kotłubaj, Wydali Janusz Byliński i Włodzimierz Kaczorowski, Opole, 2011.

120. Radziwiłł, Albrycht, *Pamiętnik o dziejach w Polsce*. Tom 1 (1632-1636), Przełożyli i opracowali Adam Przyboś i Roman Żelewski, Warszawa, Państwowy Instytut Wydawniczy, 1980.

121. *Relacja prawdziwa o weszciu wojska polskiego do Wołoch i o potrzebie jego z pogaństwem w Roku Pańskim 1620 we wrześniu i w październiku przez Teofila Szemberga sekretarza Króla Jego Mości który w potrzebie tej obecnie był i odwagą zdrowia Ojczyźnie służył spisana*, do druku przygotował i wstępem poprzedził Bohdan Królikowski, życiorys opracował Mirosław Nagielski, Lublin, 2009.

122. Schütz, E., *An Armeno-Kipchak Chronicle on the Polish-Turkish Wars in 1620-1621*, Budapesta, 1968;

123. Siruni, H.Dj., *Mărturii românești despre România. Extrase din Cronica armenilor din Camenița*, în AAR MSI, s.III, t.XVII, 1936.

124. Solcanu, I., *Pomelnicul triptic al mănăstirii Solca*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D.Xenopol” din Iași”, XI (1974), s. 203.

125. Stanisław Żółkiewski *Początek i progres wojny moskiewskiej za panowania króla jegomości Zygmunta III*, p. 1-127, în *Pisma...*
126. Sulkowska, Irena, *Noi documente privind relațiile romano-polone în perioada 1589-1622*, în „*Studii. Revista de Istorie*”, XII (1959), nr.6.
127. *The Crimean Khanate and Poland-Lithuania. International Diplomacy on the European Periphery (15th-18th Century)*, A study of Peace Treaties Followed by Annotated Documents by Dariusz Kołodziejczyk, Leiden, Boston, 2011.
128. *The negotiations of Sir Thomas Roe in his embassy to the Ottoman Porte, from the year 1621 to 1628*, London, 1740.
129. Vászary, Istvan, *Armeno-Kipchak Parts from the Kamenets Chronicle*, în „*Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae*”, 2/XXII, 1969, p. 139-189.
130. *Volumina Legum*, vol. II, III, Petersburg, 1859.
131. Ureche, Grigore, *Letopisețul Țării Moldovei*, Chișinău, 1990.
132. Wdowiszewski, Zygmunt, *Regesty przywilejow indygenatu w Polsce (1519-1793)*, Buenos-Aires-Paryż, 1971.
133. Wojtasik, Janusz, *Uwagi księcia Krzysztofa Zbaraskiego, posła wielkiego do Turcji z 1622 r. – O państwie ottomańskim i jego siłach zbrojnych*, „*Studia i materiały do historii wojskowości*”, tom VII, część 1, Warszawa, 1961, p. 321-346.
134. *Zbiór pamiątek historycznych o dawnej Polsce*, przez J.U.Niemcewicza, tom II, Warszawa, 1822.
135. *Zbiór pamiątek historycznych o dawnej Polsce*, przez J.U.Niemcewicza, tom. VI, Lwów, 1833.
136. *Źródła do dziejów polskich*, wydawane przez Michała Grabowskiego i Alexandra Przezdzieckiego, tom.I, Wilno, 1843
137. *Żywot J. K.Chodkiewicza wojewody wileńskiego, hetmana wielkiego W. Ks. Lit.*, przez Adama Naruszewicza, Wydanie Józefa Turowskiego, tom I-II, Przemyśl, 1857.
138. *Архивъ Юго-Западной Россіи (АЮЗР)*, часть 3, Акты о козакахъ, томъ I (1500-1648), .
139. Гаркавец Александр, *Кыпчакское письменное наследие*, том I. Каталог и тексты памятников армянским письмом, Alma-Ata, 1084 p. .
140. *Жерела до Історії України-Руси*, том 8, Матеріали до історії української козаччини по р.1631, том I, зібрав и видав Іван Крипякевич, Львов, 1908.
141. Полное Собрание Русских Летописей, томъ 2, Ипатьевская летопись, изд. 2, изд. А.А.Шахматов, Санктъ Петербург, 1908.
142. Andreescu, Ștefan, *Transilvania la începutul secolului XVII: acțiuni și proiecte pentru*

- unitatea spațiului carpato-danubian*, în Idem, *Restitutio Daciae*, vol.II. Relațiile politice dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania în răstimpul 1601-1659, București, Editura Albatros, 1989.
- 143.Andreescu, Șt., „*Sultanul Jahja*” și *Radu vodă Mihnea: un episod din istoria Mării Negre în veacul XVII*, în „*Revista Istorică*” (Serie nouă), II (1991), nr.11-12, p. 679-699.
- 144.Andreescu Ștefan, *Știri diverse și interpretări diferite. Data luptei de la Cornul lui Sas*, în AIIAI, XXIV (1987), nr.2, p. 597.
- 145.Andreescu, Șt., *Radu Mihnea Corvin, domn al Moldovei Țării Românești*, în *Restitutio Daciae*, vol.II. *Relațiile politice dintre Țara Românească, Moldova și Transilvania în răstimpul 1601-1634*, București 1989.
- 146.Andrzej Lipski, *Stefan Potocki*, în *Polski Słownik Biograficzny*, tomXXVIII, Warszawa ș.a., 1984-1985, p. 175.
- 147.Augustyniak, Urszula, *Wazowie i „królowie rodacy”*, Warszawa, 1999.
- 148.B.Baranowski, *Znajomość Wschodu w dawnej Polsce*, Łódź, 1950.
- 149.Baidaus, Eduard, *Stanisław Żółkiewski și Țara Moldovei: considerente privind campania polonă din anul 1620*, în „*Revista de Istorie a Moldovei*”, 2004, nr.1, p. 36-42.
- 150.Bălcescu, N., *Despre starea soțială a muncitorilor plugari în Principatele Române în deosebite timpuri*, în Idem, *Scrieri istorice, politice și economice 1844-1847*, București, Ed. Academiei, 1974, p. 154-161.
- 151.Bejenaru, N.C., *Ștefan Tomșa al II-lea (1611-1616; 1621-1623) și rivalitatea turco-polonă pentru Moldova*, Iași, 1926.
- 152.Besala, Jerzy, *Stanisław Żółkiewski*, Warszawa, 1988
- 153.Binder Pavel, *Ostași din Țara Românească în solda magistratului din Brașov (1612)*, în “*Studii și Materiale de Muzeografie și Istorie Militară*”, vol.IX (1976), p. 47-54.
- 154.Brătianu, Gh.I., *O oaste moldovenească acum trei veacuri. Răscoala boierimii împotriva lui Ștefan Tomșa (1615)*, în „*Revista istorică*”, 1916, nr.3-6, p. 54-79.
- 155.Brătianu, Gheorghe I., *Sfatul domnesc și Adunarea stărilor în Principatele române*, București, Editura Enciclopedică, 1995.
- 156.Caproșu, I., *Despre politica internă a lui Radu Mihnea și răscoalele țărănești din prima lui domnie în Moldova (1616-1619)*, “*Studii și cercetări științifice (SCȘI)*”, XIII, 1962, nr 1.
- 157.Caproșu, I., *Structuri fiscale și administrative într-un catastif moldovenesc de visterie din 1606*, extras din „*Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol*”, XXX, 1993, Iași Editura Academiei Române.
- 158.Chomętowski, W., *Książę Krzysztof Zbaraski koniuszy koronny*, „*Biblioteka Warszawska*”,

t.3-4, 1865.

159.Ciobanu, V., *Din istoriografia raporturilor politice internaționale ale țărilor române în secolul al XVII-lea: realizări și perspective (I)*, „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D.Xenopol” din Iași”, XXVI (1989), p. 517-521.

160.Ciobanu, Veniamin, *Politică și diplomatie în secolul al XVII-lea. Țările Române în raporturile polono-otomano-habsburgice (1601-1634)*, București, Editura Academiei, 1994.

161.Constantinescu, F., *De la Mihai Viteazul la fanarioți: observații asupra politicii externe românești*, „Studii și Materiale de Istorie Medie”, VIII (1975), p. 101-135.

162.Constantinov Valentin, *Conjunctura internațională în jurul confruntării de la Orynin, din anul 1618, și consecințele ei asupra Moldovei*, „Miscelania historica in honorem Professoris Marcel-Dumitru Ciucă septuagenarii”, Brăila – Pitești, 2013, p. 239-252.

163.Constantinov Valentin, *Despre tratatul lui Radu Mihnea cu orașul Brașov din 12 septembrie 1611*, în „Ioan Neculce – Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei” – Iași (serie nouă), IV-VII (1998-2001), p. 107-123.

^{164.} Constantinov Valentin, *Działania wojenne na terenie Mołdawii w latach 1615-1621 w historiografii rumuńskiej*, „Studia z dziejów polskiej historiografii wojskowej”, Poznań, Polonia, XIV, 2013, p. 49-56.

165.Constantinov Valentin, *Impactul incursiunilor cazacilor și tătarilor asupra relațiilor dintre Ștefan Tomșa al II-lea și polonezi*, în „Buletin științific al tinerilor istorici”. Materialele Conferinței științifice internaționale anuale a tinerilor cercetători, Serie nouă I (VI), Chișinău, 2012, p. 55-61.

166.Constantinov Valentin, *Moldawia w stosunkach międzynarodowych w końcu XVI i na początku XVII wieku*, în „Rzeczypospolita wobec Orientu w epoce nowożytnej”, pod red. Dariusza Milewskiego, Zabrze, 2011, p. 10-21.

167.Constantinov Valentin, *Relațiile politice polono-otomane și domnia în Țara Moldovei a lui Gașpar Grațiani 1619-1620*, în „Materialele conferinței științifice internaționale „Republica Moldova între Est și Vest. Opțiunile tineretului la etapa actuală”, Chișinău, 2013, p. 132-141.

168.Constantinov Valentin, *Câmpia Bălților în Evul mediu moldovenesc*, „Promemoria. Revista Institutului de Istorie Socială”, IV (2013), nr.5-6, p. 105-115..

169.Constantinov Valentin, *Țara Moldovei în cadrul relațiilor internaționale în timpul primei domnii a lui Ștefan Tomșa al II-lea (după Bătălia de la Cornul lui Sas și până la începutul campaniei de restabilire a Movileștilor în scaun 1613-1615)*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, 2012, nr.3, p. 34-47.

170.Constantinov Valentin, *Țara Românească și Țara Modovei în timpul domniilor lui Radu*

Mihnea, Iași, Editura Universității „Al. I. Cuza”, 2007.

171.Constantinov, Valentin Alexei, *Despre tratatul lui Radu Mihnea cu orașul Brașov din 12 septembrie 1611*, în „Ioan Neculce – Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei” – Iași (serie nouă), IV-VII (1998-2001), p. 107-123.

172.Constantinov, Valentin, *Bătălia de la Cornul lui Sas și implicațiile ei asupra relațiilor polono-otomane*, în „Materialele conferinței anuale a tinerilor cercetători”, 2011, Chișinău, Institutul de Istorie, Stat și Drept, p. 48-60.

173.Constantinov Valentin, *Bitwa pod Sasowym Rogiem i jej wpływ na relacje polsko-osmańskie w 1612 roku*, În „Wybrane problemy badawcze historii wojskowej. W pancerzu i mundurze”, pod redakcją naukową Karol Kościelniak i Zbigniew Pilarczyk, Toruń, 2014, p. 101-127.

174.Czamańska, Ilona, *Rumuńska emigracja polityczna w Polsce XVII wieku*, în „Balcanica Posnaniensia”, VI (1993), p. 5-22.

175.Czamańska, Ilona, *Wiśniowieccy. Monografia rodu*, Poznań, 2007.

176.Czapliński, W., *Polska wobec początków wojny 30-letniej*, „Sobotka”, z.4, 1960, s.460.

177.Czapliński, Wl., *Dyplomacja polska 1605-1648, Polska służba dyplomaticzna XVI-XVII wieku*, Warszawa, 1966.

178.Czapliński, Władisław, *Sprawa najazdów Tatarskich na Polskę w pierwszej połowie XVII w.*, „Kwartalnik Historyczny”, LXX (1963), nr.3, p. 713-720.

179.Decei, Aurel, *Istoria Imperiului Otoman (până la 1656)*, București, 1978.

180.Dobrowolska, W., *Księżęta Zbarascy w walce z hetmanem Żółkiewskim*, Kraków, 1930.

181.Duzinchevici, G., *Miron Barnovschi Moghilă și Polonii*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, Cluj, VII (1936-1938), p. 166-222.

182.Dziubiński, Andrzej, *Na szlakach Orientu. Handel między Polską a Imperium Osmańskim w XVI-XVII wieku*, Wrocław, 1998.

183.Felezeu, Călin, *Cadrul politic internațional (1541-1699)*, în *Istoria Transilvaniei*, vol. II (de la 1541 până la 1711), Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler, Magyari András (coordonatori), Cluj-Napoca, Institutul Cultural Român, Centrul de Studii Transilvănene, 2005.

184.Feneșan, Cr., *Transilvania în războiul de 30 de ani*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca”, XXVI (1983-1984), p. 119-140.

185.Filippi, Maja, *Michael Weiß. Sein Leben und Wirken in Wort und Bild*, Bukarest, 1982.

186.Filitti, Ioan C., *Despre doi candidați la domnie din prima jumătate a sec. XVII-lea*, Mihai cămărașul (1602-1603, 1611) și Neagu Vodă (1633-4), în Idem, *Cercetări și documente privitoare la istoria Principatelor Române*, București, 1935.

187. Floareș, D., *Câteva contribuții privind originea și începuturile ascensiunii lui Gaspar Gratiani*, "Ioan Neculce - Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei", II-III (1996-1997) (serie nouă), p. 19-27.
188. Floareș, D., *Unele observații privind domnia lui Gaspar Gratiani în Moldova (1619-1620)*, "Ioan Neculce - Buletinul Muzeului de Istorie a Moldovei", II-III (1996-1997) (serie nouă), p. 29-39.
189. Gemil, T., *Țările române în contextul politic internațional (1621-1672)*, București 1979.
190. Giurescu, C. C., *Istoria românilor*, vol. III, partea 1, de la moartea lui Mihai Viteazul până la sfârșitul epocii fanariote (1601-1821), București 1944, p. 36.
191. Giurescu, Constantin C., *Ioan Vodă cel Viteaz*, Chișinău, 1992.
192. Giurescu, Constantin C., *Istoria Românilor*, vol. III, București, Editura All, 2011.
193. Giurescu, Constantin, *Vechimea româniei în Țara Românească și legătura lui Mihai Viteazul*, București, 1915.
194. Golimaș, Aurel H., *Un domnitor – o epocă. Vremea lui Miron Barnovschi voievod al Moldovei*, București, Editura Sport-turism, 1980.
195. Gorovei, Șt. S., *Contribuții la genealogia familiei domnitoare Tomșa*, „Revista Arhivelor”, XXXIII (1971), nr. 3, s. 375-390.
196. Gorovei, Ștefan S., *Mușatinii*, Chișinău, 1991.
197. Górski K., *O wyprawie i klęsce cecorskiej (od 1 września do 6 października)*, „Biblioteka Warszawska”, t.4, 1886.
198. Górski K., *Teofil Szemberg o klęsce pod Cecora*, „Biblioteka Warszawska”, t.4, 1886.
199. Grybowski, St., *Organizacja służby dyplomatycznej 1573-1605, Polska służba dyplomatyczna XVI-XVII wieku*, Warszawa, 1966.
200. Guboglu, M., *Sultani și mari dregători otomani, Marii viziri otomani*, în „Hrisovul. Buletinul școlii de arhivistică”, VII (1947) p. 70-82
201. *Historia dyplomacji polskiej*, tom II (1572-1795), pod redakcją Zbigniewa Wójcika, Warszawa, 1982
202. Iacob, Aurel, *Țara Moldovei în vremea lui Ștefan Tomșa al II-lea*, Brăila, 2010.
203. Iorga, N., *Istoria românilor*, vol. VI. Monarhii, ediția II, volum îngrijit de Ștefan Andreescu, București, Editura enciclopedică, 2000.
204. Iorga, N., *Istoria românilor*, volumul V. Vitejii, ediția II, volum îngrijit de Constantin Rezachevici, București, Editura enciclopedică, 1998.
205. Karol Szajmocha, *Dwa lata dziejów naszych 1646. 1648*, tom I, Lwow, 1865.
206. Kołodziejczyk, Dariusz, *Podole pod panowaniem tureckim. Ejalet Kamieniecki 1672-1699*,

Warszawa, 1994.

207.Kołodziejczyk, Dariusz, *Tratatul de la Hotin – un exemplu de diplomatie premodernă*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, 2004, p. 20-25.

208.Konopczyński, Władysław, *Chronologia seimów polskich (1493-1793)*, w „Polska Akademia Umiejętności. Archiwum Komisji Historycznej”. Seria 2. Tom IV (XVI), nr.3, Kraków, 1948.

209.Korzon, Tadeusz, *Dzieje wojen i wojskowości w Polsce. Epoca przedrozbiorowa*, tom. II, Kraków, 1912.

210.Liske K., *Stanisława Żółkiewskiego hetmana i kanclerza wielkiego koronnego wyprawa i zgon na polach cecorskich*, „Dziennik Literacki”, 1869;

211.Łoziński, Władysław, *Patrycyat i mieszczaństwo Lwowskie w XVI i XVII wieku*, Lwów, 1902.

212.Łozinski, Władysław, *Prawem i lewem. Obyczaje na Czerwonej Rusi w pierwszej połowie XVII wieku*, Warszawa, 2008.

213.Luca, Cristian, *Depozitul lui Radu Mihnea la Zecca Veneției*, în SMIM, XVIII (2000), p. 189-195.

214.Majewski R., *Cecora rok 1620*, Warszawa, 1970.

215.Majewski, Ryszard, *Polski wysilek obronny przed wojna Chocimską 1621 r.*, în „Studia i Materiały do Historii Wojskowości”, tom. VII (1961), cz.1, p. 3-39.

216.Milewski, Dariusz, *Seimiki koronne wobec zagrożenia tureckiego w 1628 r.* (Seimicurile regale în fața amenințării turcești în anul 1628), în „Materialele conferinței științifice internaționale: 200 de ani de la geneza problemei Basarabiei. Aspecte social-politice, economice și culturale”, Chișinău, 2012, p. 62-78 (text polonez și traducere română de Valentin Constantinov).

217.Mischevca, Vlad, „*Stâlpul Leahului*” – cel mai vechi monument al unui comandant de oști de pe teritoriul Republicii Moldova, în volumul *Studii de istorie veche și medievală: Omagiu profesorului Gheorghe Postică* / Ed. Arnăutu T., Munteanu O., Musteață S. Chișinău: Pontos, 2004, p. 233-241.

218.Murgescu, Bogdan, *Circulația monetară în Țările Române în secolul al XVI-lea*, București, 1996.

219.Neamțu, V., *Frământări sociale în orașul Iași în primele decenii ale secolului al XVII-lea*, în „Analele Științifice ale Universității „Al. I. Cuza” din Iași”, Secțiunea III (Științe sociale), a. Istorie, filologie, IX (1963), p. 64-65.

220.Panaitescu, Petre P. , *Influența polonă în opera și personalitatea cronicarilor Grigore Ureche și Miron Costin***Ошибка! Закладка не определена.**, în Analele Academiei Române Memoriile Secțiunii Istorice (AAR MSI), seria III, tomul IV, mem.4, 1925.

- 221.Panaitescu, P. P. , *Regimul nobiliar în Moldova (1621-1629)*, în *Istoria României*, vol. III, București, Editura Academiei, 1964, p. 133-137.
- 222.Peksa, I., *Żółkiewski și expediția Doamnei Elisaveta Movilă în Moldova în anul 1615-16*, „Revista Istorică”, XIV (1928), nr 1-3, s. 46-53.
- 223.Pintescu, F., *Bătălia de la Hotin (1621): încadrarea tipologică, analiza ei și prezentarea în istoriografia română*, „Glasul Bucovinei”, XVIII (2011), nr 4, p. 7-27.
- 224.Pippidi, A., *Quellques drogmans de Constantinople au XVIIe siecle*, în “Revue des Etudes Sud-Est Europeenes”, X, 1972, nr.2, p. 240-241.
- 225.Podchorodecki, L., *Kampania chocimska 1621 r.-Obrona Chocimia*, „Materiały i Studia do Historii Wojskowości”, X (1964), cz.2, XI (1965), cz.1.
- 226.Podchorodecki, L., Raszba, N., *Wojna chocimska 1621*, Warszawa, 1979.
- 227.Podchorodecki, Leszek, *Stanisław Koniecpolski ok.1592-1646*, Warszawa, 1978.
- 228.Podchorodecki, Leszek, *Hetman Stanisław Koniecpolski*, Warszawa, 2011.
- 229.Prochaska, Antoni, *Hetman Stanisław Żółkiewski*, Warszawa, 1927.
- 230.Pungă, Gh., *Unele considerații privitoare la planul dacic al lui Mihai Viteazul*, p. 149-164, în Idem, *Studii de istorie medievală și de științe auxiliare*, Iași, Editura Demiurg, 1999.
- 231.Rezachevici, C., *Politica internă și externă a Țărilor Române în primele trei decenii ale secolului al XVII-lea*, în *Istoria Românilor*, vol.V, București, 2011.
- 232.Rezachevici, C., *Radu Șerban și epoca sa*, rezumatul tezei de doctorat, București, 1978.
- 233.Rezachevici, C., *Strategia militară românească în secolul al XVII-lea*, în „Revista de Istorie”, XXXI (1978), nr.10, p. 1783.
- 234.Rezachevici, Constantin, *Bătălia de la „Cornul lui Sas” (3/13 iulie 1612) – Reconstituire* – în „Studii și materiale de muzeografie și istorie militară”, IX (1976), p. 59-70.
- 235.Rezachevici, Constantin, *Cronologia critică a domnilor din Țara Românească și Moldova a.1324-1881*, I, Secolele XIV-XVI, București, Editura Enciclopedică, 2001
- 236.Rezachevici, Constantin, *Din nou despre data bătăliei de la Cornul lui Sas*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie „A.D.Xenopol” din Iași” (în continuare AIIAI), XXV (1988), nr.2, p. 502-503.
- 237.Rezachevici, Constantin, *Două rectificări cronologice privind istoria Moldovei în secolul al XVII-lea. Data bătăliei de la Cornul lui Sas*, în „Studii. Revista de Istorie”, XXV (1972), nr.2, p. 311-313.
- 238.Rezachevici, Constantin, *Les relations politiques et militaires entre la Valachie et la Transylvanie au début du XVIIe siecle*, în „Revue Roumaine d’Histoire”, XI (1972), nr.5, p. 767-769.

- 239.Rezachevici, Constantin, *Neobișnuitul drum peste Carpați al oștii lui Radu Șerban, înaintea bătăliei de lângă Brașov cu Gabriel Báthory (iulie 1611)*, în “Cumidava”, VIII (1974-1975), p. 119-131.
- 240.Zdisław Spieralski, *Awantury moldawskie*, Warszawa, 1967.
- 241.Șerban, C., *Medierea conflictelor interstate est-europene de către domnii Moldovei în secolul al XVII-lea*, în „Sub semnul lui Clio, Omagiu academicianului Ștefan Pascu”, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1974, p. 593-598.
- 242.Skorupa, Dariusz, *Stosunki polsko-tatarskie 1595-1623*, Warszawa, 2004.
- 243.Śledziński K., *Cecora 1620*, Warszawa, 2007.
- 244.Spieralski, Zdisław, *Egzorbitancje Jana Zamoyskiego: z dziejów pamfletu politycznego w Polsce* „Odrodzenie i Reformacja w Polsce”, V (1960), p. 145-172.
- 245.Stoicescu, N., *Un aspect al relațiilor politice dintre Țara Românească și Moldova în secolele XVI-XVII: mutarea dregătorilor dintr-o țară în alta*, extras din “Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie “A.D.Xenopol” din Iași”, XI(1974), p. 252-255.
- 246.Stoicescu, Nicolae, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova sec. XIV-XVII*, București, Editura Enciclopedică, 1971.
- 247.Suvara F., *Przyczyny i skutki klęski cecorskiej 1620 r.*, Kraków, 1930.
- 248.Szujski J., *Cecora i Chocim*, Kraków, 1886
- 249.Tabuncic, Sergiu, *Campania poloneză de la Prut din anul 1620. Localități și locuri străbătute*, sub tipar la „Anuarul Institutului de Istorie al AȘM”, II, 2012.
- 250.Tretiak, J., *Historia wojny chocimskiej (1621)*, Kraków, 1921.
- 251.Turcu, C., *Despre Ștefan Tomșa al II-lea (Originea domnească; începutul domniilor)*, Revista Arhivelor, IV (1940-1941), nr 2, s. 397-401.
- 252.Xenopol Al.D., *Istoria Românilor din Dacia Traiană*, tomul III, ed. IV, De la moartea lui Petru Rareș până la Matei Basarab și Vasile Lupu. Text stabilit de Nicolae Stoicescu și Maria Simionescu. Note comentarii, prefață, indice și ilustrația de Nicolae Stoicescu, București, Editura științifică și enciclopedică, 1988.
- 253.Wagner, Marek, *Expediția de la Țuțora*, în „Revista de Istorie a Moldovei”, 2004, nr.1, p. 6-15.
- 254.Wasiucionek, Michał, *Zobowiązania finansowe Moldawii wobec Rzeczypospolitej Obojga Narodów w latach 1600-1611*, în „Polska i Rumunia – związki historyczne i kulturowe przeszłość i dzień dzisiejszy / Polonia și România – legături istorice și culturale – trecut și prezent”. Materialele simpozionului, Suceava, 2011, p. 13-24.

255. Wielka Historia Polski, tom 4, Dzieje Polski i Litwy (1506-1648), Stanislaw Grzybowski, Krakow, 2000.
256. Wisner, Henryk, *Zygmunt III Waza*, Warszawa, 1991.
257. Wojtasik, Janusz, *Uwagi księcia Krzysztofa Zbaraskiego, posła wielkiego do Turcji z 1622 r. – O państwie ottomańskim i jego siłach zbrojnych*, „Studia i materiały do historii wojskowości”, tom VII, część 1, Warszawa, 1961, p. 321-346.
258. Zaborovschi, Ion, *Vasile Lupu ca dregător înainte de domnie*, în “Revista Istorică Română”, XV (1945), fasc. II, p. 157-170.
259. 1621. Хотинська війна. Киев, 1991.
260. Алекберли, М. Хотинская война (1621 г.), Cernăuți, 1957.
261. Голобуцкий, В. А., *Запорожское казачество*, Киев, 1957.
262. Григорьева, Т., *Укладення миру після Хотинської війни (1620–1621 рр.): спроба переоцінки досягнутих домовленостей*, în „Україна в Центрально-Східній Європі”, випуск 9-10, Київ, 2010, p. 42-59
263. *Очерки внешнеполитической истории Молдавского княжества (последняя треть XIV - начало XIX в.)*, Д. Драгнев (отв. редактор), Кишинев, 1987.
264. Сас П. М., *Хотинська війна 1621 року*, Видання 2-ге, виправлене і доповнене. – Біла Церква, Видавець Пшонківський О. В., 2012.
265. Сас, П., *Бій біля острова Тендра під час Хотинської війни між Османською імперією та Річчю Посполитою*, „Україна в Центрально-Східній Європі”, випуск 9-10, Київ, 2010, p. 60-65.
266. Сас **Ошибка! Закладка не определена.**, Петро, Кіркене, Генуте, *Хотинська битва 1621 – битва за Центральну Європу*, Киев, 2011.
267. Флоря, Б.Н., *Фома Кантакузин и его роль в развитии русско-османских отношений в 20-30-х гг. XVII в.* În «Россия и христианский восток». Выпуск II-III, Москва, изд. «Индрик», 2004, p. 248-287.
268. Новосельский, А. А., *Борьба Московского государства с татарами в первой половине XVII века*, Москва, 1948.

Anexe documentare

1611 noiembrie 23. Raportul lui Grigorie di Nicolo Raguseo către regele Matia despre solia sa la Constantinopol și despre negocierile urmate pentru schimbarea domnilor Moldovei și Țării Românești. (Hurmuzaki, IV/1, nr CCCLXXXII, p.455-457).

Domnul meu. Cum știți Majestatea voastră la 15 mai, în funcție de ordinul dumneavoastră, am apucat din acest oraș al Vienei împreună cu scrisoarele dumneavoastră pentru sultanul Ahmat spre Constantinopol luând drumul prin Cracovia și Leopoli; nefiind atunci drumuri sigure m-am oprit 10 zile; m-am dus cu un călugăr franciscan spre Camenița, în drumul spre Camenița erau mulți asasini. Acolo la 8 iunie, unde am regăsit pe Ștefan Kendi, care strângea oameni pentru a urmări pe Radu Șerban, care mi-a spus că se consideră servitorul dumneavoastră. Din Camenița am plecat spre Iași, sediul principal al voievodului Moldovei, cu el și cu mama lui am avut două întâlniri private, când era acolo și un trimis din Polonia, care mergea și el pentru domnul lui la Constantinopol; În aceste întâlniri am rugat voievodul în numele dumneavoastră ca să-mi dea patru persoane spre Constantinopol. (Despre rețineri la Iași din cauza tătarilor). Apoi au primit un permis din partea lui Ureche vornic, locotenentul suprem al voievodului, spre Dunăre cu patru soldați pe care i-a dat domnul. După numai două zile și jumătate dimineața au dat peste niște tătari și de aceea s-au întors la Iași. După o săptămână a fost organizată o expediție cu ambasadorul (polonez) cu 50 de care și dorind să plec în curând am cerut permisul lui Ureche pentru a pleca cu el, dar el i-a recomandat o soluție mai sigură. Nedorind să aștept mai mult am plecat cu acest grup. Când Ureche a aflat că am plecat mi-a trimis un om cu o scrisoare unde eram rugat să mă întorc, nefiind dorit de ambasador. În sfârșit, după patru zile dându-mi patru oameni am plecat spre Constantinopol, unde am ajuns zece zile înaintea ambasadorului din grația divină. Când am ajuns la Constantinopol am stat în casa servitorului său, Mihail Starzer. Și i-am prezentat scrisorile dumneavoastră, discutând mult pe tema lor și ne-am gândit foarte mult și ne-am hotărât să cerem audiență la Sultan (Gran Signore) mai ales că voievodul Transilvaniei supusul vasalul dumneavoastră cu care nu ne putem egala, (“în sens că solii regelui sunt mai sus decât cei ai lui Gabriel Báthory”) trimișii lui Báthory sunt primiți foarte ușor de sultan. Așa Kai Mekan ne-a promis să aranjeze o asemenea întâlnire și cred că a stăruit pentru asta. Dar înainte să facă asta mi-a spus de ce eu n-am ajuns la Constantinopol pe la Buda. Eu i-am răspuns că Măria sa Regele a trimis aceleași scrisori cu Andrea Negroni cu un alt curier la Buda, dar pașa de Buda n-a vrut să-i ofere posibilitatea să intre în Buda. Regele a fost surprins de chestia asta, pentru că era o maximă bună pace între rege și sultan, de ce nu i-a dat posibilitatea să treacă prin Buda și atunci a trebuit să mă trimită pe mine pe o altă cale. Și mi-a răspuns Caimacam dacă eu cu adevărat n-am trecut pe acolo pentru a trata cu regele Poloniei, cu Moldovanul și cu Radu Șerban ca niște inamici ai Casei Otomane. Pentru că grecii agenții voievodului din Valahia, fiul lui Mihnea, pe care îl cheamă și Radul, în ciuda faptului că am fost mulți ani servitorul lui Radu Șerban și trimisul lui la Constantinopol ca spion, deghizat cu scrisori ai Majestății Voastre. Atunci eu i-am răspuns lui Caimacam că nu trebuie să-i asculte pe greci pentru că ei din cauza invidiei și răutății; ei au pierdut Imperiul și Regatul și ar vrea ca și

ceilalți principii să pățească la fel, ajungând ca dacă ar fi fost așa n-ar fi venit aici așa cu patru moldoveni, pentru că fiind Moldavul amic și servitor de amândouă părțile a dorit să fie acompaniat de patru persoane, dacă nu era așa veneam ascuns prin alte mijloace mai tăcut. În sfârșit, aflând minciunile grecilor și găsind adevărul Caimacam s-a liniștit și a cerut pe 12 după o zi de la venirea mea la Constantinopol sultanului cu cine va dori ar prefera să vorbească înainte cu mine sau cu ambasadorul polonez. Și sultanul a spus, cu trimisul Majestății voastre. Așa pe 22 august dimineața devreme sultanul a trimis 15 ceauși cu Satrzer și dragomanul și am intrat la Curte. Apoi mi-au dat un caftan și am intrat în audiență și am prezentat în ordine scrisoarea dumneavoastră. A doua zi după audiență am primit răspunsul de la caimacam despre scrisoarea dumneavoastră, care ne-a răspuns că vrea să dea ordin la toți pașii de la frontieră ca sub amenințarea cu moartea să nu strice pacea și în special Hasan pașa de Buda ca să nu mai atace satele.

Pentru alte chestii sper ca Starzer să vă dea întreaga relațiune.

1611. Istoricul evenimentelor din ultimii ani în Ardeal. (Filitti, Vatican, p.102-106, nr.XCVIII).

Războiul din Transilvania.

Sultanul a atacat pe împărat.. .. i-a comandat lui Sigismund, principele de Transilvania, și la toți vasalii lui ca să trimită ajutorul potrivit: Fiind el catolic n-ar fi vrut niciodată să facă așa ceva și mai ales împotriva ungarilor, națiunea lui. Dar împotriva voinței baronilor (care după i-a omorât din cauza asta) s-a revoltat împotriva sultanului și s-a apropiat de împărat, fiind căsătorit cu o verișoară a împăratului și pentru că i s-au promis oameni și bani pentru a rezista turcilor. Transilvanul trecând de partea împăratului l-a atras după el și pe Mihai voievod, principele Valahiei Transalpine: și amândoi făcuseră pregătiri împotriva marelui vizir Sinan pașa, care era șeful armatei turcești, care a cucerit și aruncat din Valahia cu mare rușine pe Mihai, înainte a cucerit o parte din Arabia, în Africa a cucerit Goletta și în Europa, Giavarino, fortărețe de necucerit, apoi s-a întors la Constantinopol și a murit. Mihai voievod a trecut Dunărea și liber trecea prin Bulgaria și Tracia cu mari pagube pentru turci. Și tremurau și cei din Constantinopol. Pe de altă parte Sigismund s-a unit cu arhiducele Maximilian și cu armatele lor care nu aveau mai mult de 40 de mii de soldați i-au determinat pe turci să fugă, care aveau 300 de mii. Acum având transilvanul frică de turci pentru ceea ce a făcut cerea insistent ajutorul promis de împărat, dar el neavând încredere în împărat temându-se să piardă provincia și onoarea sa a renunțat și s-a retras în Opavia, Ducatul de Silesia, care i-a fost dat ca reședință de Majestatea sa ca reședință și cu 50000 de taleri pensie și l-a trimis în locul lui pe Maximilian.

Sigismund ajuns în Opavia a găsit intrarea foarte complicată și a început să ceară pensia lui de 50 000 de taleri, dar s-a întors și el în Transilvania, pentru că nu i s-au dat banii și a ajuns înaintea lui Maximilian și a luat posesiunea. Cu toată această întâmplare s-a văzut nedorit de amândoi împărați și a chemat pe cardinalul Báthory, vărul său din Polonia și sigur l-a pus în locul său. Și el a devenit invizibil (a dispărut). Cardinalul pentru a păstra acest loc a încercat să devină dorit de amândoi împărați cu diferite promisiuni, dar împăratul creștin a împins împotriva lui pe Mihai voievod, iar din altă parte pe Basta, generalul din Ungaria Superioară. Mihai a ajuns înainte îl rupe și l-a pus pe fugă: fugind i s-a tăiat capul și Mihai a rămas patronul Transilvaniei. Îl aruncă și pe Basta care a ajuns după, și nici nu a vrut să dea provincia înapoi miniștrilor

împăratului spunând că și el era ministru bun, numai dacă împăratul îl trimitea pe unul din frații lui (împăratului). Anul viitor Mihai a cucerit și Moldova și probabil aspira la coroana Poloniei, unde era invitat de mulți baroni din Rusia, care erau din secta lui grecească și deja se vedea ca un alt împărat. Transilvanii neputând suporta tirania lui și a armatei lui, care era mare s-au răsculat și au cerut ajutorul lui Basta, promițându-i să fie supuși împăratului, dar și Mihai văzându-se atacat de ei tot a cerut ajutorul lui Basta, ca rebeli ai împăratului. Basta ajunsese deja disgustat de Mihai s-a hotărât să se apropie de transilvani și l-au rupt pe valah, nefiind ajunși în timp oamenii lui din Valahia și după a fost bătut și de polonezi și al treilea de turci, total învins a hotărât să meargă la curtea împăratului pentru a cere ajutorul împotriva transilvanilor care văzându-se eliberați n-au menținut promisiunea făcută lui Basta și l-au aruncat pe el. Cu promisiuni false l-au convins să renunțe la armata lui. Împăratul, auzind răutatea transilvanilor a înarmat valahul împotriva lor, deși nu avea încredere în el și l-a trimis împreună cu Basta împotriva lor. În acest timp Sigismund se întorsese în Transilvania și a devenit încă o dată patronul Transilvaniei ajunsese în Ungaria cu o armată de 30 de mii de soldați pentru a se întâlni cu Basta și valahul: dar cerându-i ca să nu se facă război între creștini pentru a se uni împotriva turcilor dușmanii comuni. dar amândoi considerând mai mult dușmani pe transilvani decât pe turci au vrut să se bată. Transilvanii care erau de două ori mai mulți nu s-au retras și aranjându-se așteptase pentru o parte a zilei pe imperiali și nevenind ei au început să se întoarcă în tabără lor.

1612 septembrie 12. - Scrisoarea boierilor din Țara Românească către Radu Șerban, rugându-l să se întoarcă cu ajutor împărătesc în țară. (Hurmuzaki, IV/1, nr CCCCIX, p.479-180).

Vă înștiințăm despre șederea noastră; după cum se va fi văzut și după cum domnia voastră ne va fi promis, și noi, la rândul nostru, domniei voastre, vă așteptăm patru sau cinci luni, timp în care să se poată ajunge la Majestatea Sa, și de îndată să hotărâm despre asta, astfel încât să se întoarcă la noi cu ajutor, și să nu ajungem la vreo situație disperată; însă dacă nu va obține nici un sprijin de la Majestatea Sa, domnia voastră să nu ne lase la nevoie (chiar dacă se gândește să lase gaj toată familia sa). Iar atunci ei să rămână treisprezece luni, fiindcă scrisoarea a plecat dar noi n-am primit nici un răspuns, și de atunci mulți nobili au fost uciși, adică: postelnicul Dragotă, fratele logofătului, stolnicul Bărcan, paharnicul Stanciul, banul Vodă, vornicul Karka, logofătul Dragu, postelnicul Drăghici de la Somonești, comisul Anghel, cămărașul Mihai, postelnicul Paul, Ludovic, Proca și portarul a fost ucis cu sabia; logofătul Marcu, paharnicul Dragomir. Și chiar și dintre căpetenii și soldați și alții au fost uciși. Iar noi am plecat spre Mehedinți, și de atunci am fost exilați de la casele și domeniile noastre aproape de domnia voastră, iar pământurile noastre sunt acum ale unor străini. De aceea rugăm pe domnia voastră, dacă are vreun ajutor la curtea domnească, ca să poată veni, să vină fără întârziere; fiindcă de acum e timpul, noi toți suntem pregătiți, oricând domnia voastră ar fi gata să jure prin jurământul sacru în care noi credem. Dacă însă nu are îndurare și nici ajutor de la Majestatea Sa, să lase în gaj chiar și familia sa, după cum Domnia voastră ne-a promis prin jurământ. Dacă nu, rugăm de asemenea pe Domnia Voastră să ne înștiințeze, astfel încât noi să ne descurcăm totuși altfel. Deoarece noi nu vom lăsa casele și pământurile noastre până la sfârșitul vieții în mâini străine, și

însăși Domnia Voastră își arată dreptatea față de Dumnezeu prin jurământ, fiindcă domnia voastră ne-a ocrotit de ai noștri și pe noi. Să te înțelegi cu această persoană reprezentantul puterii prin care am trimis această scrisoare, în care să te încrezi fără griji. Scrisoare datată în luna septembrie ziua 12. Anul 1612.

1612 septembrie 15. - Scrisoarea căpeteniilor oștirii muntene către Radu Șerban rugându-l să se întoarcă cu ajutor împărătesc. (Hurmuzaki, IV/1, nr CCCIX, p.180).

Vă înștiințăm despre armata noastră, ca să se știe că noi rămânem, după cum domnia voastră ne-a promis prin jurământ sfânt, să-l așteptăm în patru cinci luni până când va ajunge la Majestatea Sa și se va întoarce cu ajutor, fără întârziere. Și atunci familia lui să rămână treisprezece luni, ca să nu vină el însuși; dar n-am mai primit răspunsul după cum ne-a fost promis; iar dacă nu va primi ajutor, să nu renunțe, să lase gaj toată familia sa. De aceea rugăm aceasta să judece și să vină cu ajutor, deoarece acum e momentul potrivit pentru toată lumea, căci nu sunt chiar atâți de mulți. Și dacă nici domnia voastră nu poate veni, ca să avem răspunsul și achitarea jurământului, noi ne vom consulta ce va fi de făcut, după voia domnului. Să te înțelegi cu această persoană, purtătorul de cuvânt, în care să ai încredere, deoarece este trimis prin hotărârea tuturor. Despre aceasta vă înștiințăm. domnul Dumnezeu să vă păzească prin bunăvoința sa și să vă aducă înapoi cu vești bune. Scrisoare datată în luna septembrie, ziua 15 1612.

1613 august 7.- Instrucții date din partea principelui Gabriel Bathory solului Francisc Macskasy, trimis la Radu Șerban. (Hurmuzaki, IV/1, nr.CCCCXXVI, p.497-498).

Rostesc dispozițiile către Înălțimea Sa Domnul Radu voievodul Valahiei Transalpine prin solul Francisc Macskasy. Datate în cetatea noastră Szassölös în ziua de 7 a lunii august, Anno Domini 1613

Fiindcă nu sunteți o amenințare pentru noi (deși se cunosc câteva tentative curajoase de a pune la cale un atac împotriva noastră și a Regatului nostru de către însuși Radu vodă în anii trecuți), și fiindcă noul principe al Valahiei Transalpine și-a încălcat jurământul și înțelegerea cu noi, având cunoștința despre intențiile dușmănoase și fiind înștiințați de sosirea turcilor cu o armată numeroasă împotriva noastră, vom acorda din bunurile și din afecțiunea noastră Principelui și nu vom ajuta pe nimeni altcineva să domnească în locul domnului Radu (astfel vor sta lucrurile dacă Radu va domni în condițiile puse de noi) cu ajutorul lui Dumnezeu, și prin forțele armatelor noastre, vom reinstitui vechea formă de guvernământ în regatul său și toate cele de odinioară, cei apropiați principelui nu vor fi uitați, iar pe însuși înălțimea sa Radu îl vom apăra, în domnia sa, de răzmerițe și dușmani.

Și iată mai jos, scrise în forma și conținutul originale, condițiile cărora Radu trebuie să se supună prin jurământ

Prima: Să ne ofere protecție în tot cursul vieții, să ne cinstească să ne răsplătească întotdeauna tot așa cum îi mulțumești lui Dumnezeu.

A doua: Să fie prieten prietenilor noștri și dușman dușmanilor noștri, fără nici o excepție, să se opună în orice fel tuturor intențiilor și întreprinderilor răuvoitoare împotriva noastră, folosindu-se toate puterile și însușirile sale, iar dacă va afla că vreo țară urzește împotriva noastră să ne atace, să ne dea îndată de știre. Pe lângă acestea nici însuși voievodul nici nimeni dintre ai săi să nu comiteze, pe față sau pe ascuns, spre răul nostru sau al Regatului nostru.

A treia: Fiindcă noi într-adevăr, cu ajutorul lui Dumnezeu, vom recupera Valahia Transalpină prin armele noastre, o vom încredința prin bunăvoința noastră Înalțimii Sale și în măsura în care reușim până atunci, astfel vrem să numim de acum înainte țara: Principatul Valahiei Transalpine, atât în înscrierile sale cât și în altele, cu acest titlu, iar noul voievod să se recunoască pe sine, recunoscându-ne pe noi; iar noi în schimb îi vom acorda Înalțimii Sale titlul ce i se cuvine.

A patra: Ca să se bucure de bunăvoința și prietenia noastră și multe beneficii de pe urma acestei noi expediții făcute pe cheltuiala noastră, înainte ca să fie adus și așezat în scaun de către noi, să ni se dea bogății în valoare de 25000 de piese de aur, după ce va fi fost înscăunat în Valahia, tot atâtea piese de aur să fie achitate; și dacă nu va putea să ne plătească astfel, în bogății, după 2 luni de la venirea lui pe teritoriul Valahiei, 50000 de piese de aur să ne fie achitate. Iar după aceea să fie într-adevăr obligat pentru totdeauna ca la intervale succesive de timp, să plătească, fără târguială, un tribut de 32000 de piese de aur pe an.

A cincea: Atât Înalțimea Sa cât și boierii de pe lângă sine să ni se supună de îndată și cu sinceritate prin jurământul său.

A șasea: În acest interval de timp cât planul nostru va fi pus în aplicare prin bunăvoința lui Dumnezeu, atât soția voievodului Radu, cât și soțiile celorlalți boieri și nobili să fie aduse ca zălog la curtea noastră numită Eczyed, și pe care noi să le trimitem înapoi cu cinste și în pace după ce planul nostru va fi în curs de desfășurare și va corespunde jurământului său.

A șaptea: Să trimită la noi, împreună cu solul nostru, solul său.

A opta: El însuși de câte ori are nevoie, să vină la noi după ajutor, dacă nu are puteri sau are puține căci noi având suficientă armată, suntem în stare să preîntâmpinăm pericolul.

A noua: Atât pe însuși voievodul Radu cât și pe toți cei apropiați lui îi asigurăm de buna noastră credință, căci nimeni dintre ai noștri și nici dintre supușii noștri nu vor fi împiedicați să meargă în pace oriunde, ci mai degrabă va fi însoțit în siguranță.

Iar Înalțimea Ta să nu se simtă înșelat sau trădat de condițiile puse de noi.

Pe verso: Dispozițiile lui Bathory Principele Transilvaniei prin solul său către voievodul Radu.

1617 iulie

Șesul Buzăului - "Ne-a numit (sultanul) serdar ca să mergem și să-i îndepărtăm și să-i înlăturăm pe cazacii răufăcători care vin acum asupra vilaetului Moldovei...Veți vedea cum li se va veni de hac celor care au îndrăznit să facă aceste tulburări, deoarece fericitul padișah, ocrotitorul lumii l-a înlăturat din Moldova pe Tomșa. De altfel și dorința craiului nostru (adică a regelui Poloniei) era tocmai înlăturarea lui". (Mustafa, doc.turc., p.149-150, nr.155)

1621 septembrie 12. Scrisoarea lui Radu Mihnea către Jan Karol Chodkiewicz comandantul armatei poloneze în timpul bătăliei de la Hotin.

Dnia 12. p.78 ...przysłali dziś Vevellego z tym listem Raduly językiem węgierskim napisanym ...
:

Ilustrissime Domine! Przybył Konstanty Baptista (Vevelli) za listem któryś Wmć pisaś wezerowi jego mości i bardzo wdzięcznie przyjął od Wmci. Który abyśmy przetłumaczyli zaraz jego mość wskazał. Przetłumaczywszy go z Turkami, ale że Wmść z strony pokoju chmurno piszesz, k temu żeś Wmć rzetelnie sprawy samej nie napisał jakim sposobem by miał bydź? A vezer co ma na to mówić? My wiedząc jaki w tej ziemi multanskiej i w sąsiedztwie wielki płacz, szkody, utrapienia od cudzych ludzi, i w Wmcióm ziemi jakich nie moge wymówić, które w tej krótkiej chwili Tatarowie poczynili; a Pan Bóg wie jako dalej będzie. My chrześciane w oczach to mając, pokojowi byśmy radzi, i ze wszystkiego serca pracujemy, aby był, tylko żeby też Wmć był do tej sprawy chętny. A cóż p.79 pomoze obstinacja? Dzień po dzień mija a Tatarzyn każdy dzień pali i plondruje. Co pomogło niemieckiej ziemi tak długa relactatia, teraz co ma za zysk i pożytek. Wmć wiesz persowie cóż sobie pomogli ich przeciwniem się nacierpiawszy szkod przecie musieli się do pokoju uciec. Ale Wmć jako zacny wielki i rozumny hetman wszystkiej Korony Polskiej głowę w rękach swych mając wedle sumnienia myśląc o wszystkich rzeczach widzisz że z tej procrastinacij pożytku nie masz. My acz pragniemy tego pokoju tak rozumemy żebyś Mmć posłał mądrego jakiego i wiernego człowieka do jego mości pana wezera z zupełną instrukcją, który by w osobie Wmci traktował z nim pokój według instrukcji Wmci. A my zaś temu człekowi za głowe głowami naszemi slubujemy, albo więc ten święty pokój koniec weźmie, albo my bez żadnej go obrazy do pokoju odeszlem, jako od Wmciów przyszedł. Albo wiem jeśliby potężnemu cesarzowi padło szczęście wygrania o czym tyłko sam Pan Bóg wie, już potem nic a nic nie ugonicie pięknego słowa bo jego potentia dawno odżałowana i w gniewie rozjątrzona na Wmciach by się wykonała bez miłosierdzia. Nam to tylko ciężka że na każdy dzień widziemy jako med oczy nasze siła więźniów przynoszą z wszelakim plonem. Pojrzyje Wmć na P. Boga na tych wiele uszkodzonych dusz dobrym duchem według dobrego sumnienia o tem myśląc abo wiem to Wmć wyrozumiawszy i o tem wiedziawszy pokoju tego nie deprowadzic, welkie karanie od Pana Boga odniesiesz p.80 tak wielu sierot, wdów wielkiego i gorzkiego wzdychania. Jesli też Wmci nasze rozumienie się niepodoba, czyli Wmć z tem co chcesz. Kto wie jako te rzeczy w oczach staną. Od Wmci jednak na to pisanie responsu zaraz czekamy i z tem bene valere Illstmam dominationem Vestram an annos multos fidelissime desideramus.

Ad Chotim posites ex castris.

<Traducere>: Ziua 12 (septembrie 1621). L-au trimis astăzi pe Vevelli cu această scrisoare a lui Radu în scrisă în limba ungurească.

Ilustrissime Domine! A venit Constantin Baptista (Vevelli) cu scrisoarea pe care excelența voastră ați scris-o excelenței sale vizirului și foarte mulțumitor a fost primită de la excelența voastră. Pe care a poruncit ca noi imediat să o traducem. Am tradus-o cu turcii, dar excelența voastră despre pace scrii neclar, spre aceea excelența voastră nu a scris în ce mod ar avea să fie (încheiată pacea)? Iar vizirul ce are să spună la aceea? Noi știind ce mare plângere, pierderi, violare din partea oamenilor străini în această Țară a Moldovei și în vecinătate este și în țara excelenței voastre pe care nu le pot descrie, pe care în acel scurt timp au comis-o tătarii și Domnul Dumnezeu știe ce va fi mai departe. Noi creștinii în ochi aceea având am fi bucuroși păcii și din toată inima lucrăm ca să fie (pace), dar numai ca și excelența voastră spre acea

chestiune să fii binevoitor. La ce ar ajuta continuarea? Zi după zi trece iar tatarul în fiecare zi arde și jefuiește. Ce a ajutat țara nemțească o așa lungă operațiune, acum ce are ca profit și beneficiu. Excelența ta știi cum perșii și-au ajutat, de opoziția lor săturându-se de pagubele suferite au trebuit să accepte pacea. Iar excelența ta ca un om nobil mare și înțelept, hatman al întregii coroane poloneze, având capul în mâinile sale, judecând conform conștiinței judecând despre toate lucrurile, vezi că de la acea tăgădanare n-ai nici un beneficiu. Noi dorim acea pace și așa înțelegem ca excelența ta să trimiți un om înțelept și credincios la excelența sa domnul vizir cu o instrucțiune completă, pe care din partea excelenței tale să negocieze cu el pacea conform instrucțiunii excelenței tale. Iar noi de asemenea acelui om pentru capul lui, cu capetele noastre garantăm, și ca acea sfântă pace să fie instaurată, și noi fără de nici o supărare pentru pace în vom trimite înapoi, ca pe unul care a venit de la excelența voastră. Știu dacă puternicului împărat îi va cădea fericirea victoriei despre care numai Domnul Dumnezeu știe, ca mai apoi să nu pierdeți frumosul cuvânt, căci puterea lui demult este miluită și în furie e îndreptată asupra excelențelor voastre ca să fie executată fără milă. Nouă aceea ne aduce numai durere că în fiecare zi vedem cum sub ochii noștri mulțime de prizonieri aduc cu diferite bunuri. Îndreaptă-te excelența ta spre Dumnezeu asupra acelor suflete pătimate cu sufletul bun față de gândul bun despre aceea gândind, căci știi că excelența ta înțelegând și despre aceea știind, dacă n-ai să aduci pacea vei avea o mare pedeapsă din partea lui Dumnezeu din cauza atâtor orfani, văduve, a oftatului mare și amar. Dacă însă excelenței tale înțelegerea noastră nu-ți place, sau excelența ta poate să vină cu ceea ce dorești. Cine știe cu ce acele lucruri vor rămâne. De la excelența ta la acea scrisoare răspuns așteptăm imediat și cu aceea *valere Illstmam dominationem Vestram an annos multos fidelissime desideramus.*
Ad Chotim posites ex castris.

1621 septembrie 14. Răspunsul lui Jan Karol Chodkiewicz lui Radu Mihnea cu privire la scrisoarea primită două zile în urmă.

Dnia 14. ... p.82 ... i wiele innych racyi szeroko powiadając rozkazał napisac do hospodara wołoskiego Radula ten (din multe alte considerații a poruncit să-i scrie lui Radu domnul român):
Illustrissime Princeps. Epistolam M.D.Vrae christiani mere principis teperam (teseram) libenter legi, eoque libentius quod amoris in patriam nostram mihi est luculentus testis, quem et illa redamavit et ego complector. Si cui, mihi sane multorum annorum experienta edocto nota est infelicitas et dolenda belli conditio quam p.83 si semper abhorruui hoc tum maxime tempore a patria mea amovendam omnibus viribus studeo, hec hucusque ullam occasionem tentandae et curandae pacis omnis. Per literas meas ad internuntium dominum vesyrum compelavi nulla vi sed solo amore pacis adductus. Arma haec ipsa quae sumpsi tuendae tantummodo patriae et curandae pacis gratia non gorem tantominus inferendi belli. Et quis tam amens ut bellum paci praeferat? Staque Illustrissimam dominationem vestram de me imprimis persvasum volo desideratissimam D.T. operam suam pollicetur, non tantum non rejicio, verum accepto et rogo ut quantum potest eam interponat, quatenus tot saeculorum foedus et integra inter Reges nostros amicitia in pristinum redeat. Imprimis vero D. Vesyro persvadeat, ut ita clavum hunc ad quem sedet Ottomanici Imperii dirigat, ut salutarem tot populis sanctae pacis inter bellicosissimos antecesores caesareae Mttis et regis Poloniae justam amicitiam restituat, ut quam primi Vesyri proprij comodi amore corruptam sibi reliquerunt, ipsius prudentia refloret supremum laudis et

gloriae ilius cumulum. Non enim ignarum puto quentum Ottomanicis Imperatoribus in Regnum Poloniae conjunctione et firma pace situm sit, qua dubia omnis omnium christianorum Regnum optatissima occasio dabitur. Sint antiquae hujus foederis conditiones, quae cur non resumantur? Et iterum felicissimam pacem his terris reddant, non video? Statutum quidem nobis est mori potius quam videre mala gentis nostrae! Sed conditiones aequas et honestas non rejicere est decisum. Ad quas p.84 tractandas in fidem Illustrissime Dominationis Tuae generosum Dominum Zieliński mitto: ne ullum de candore meo et publici boni amore apud Illustr. Dominationem Tuam dubium maneat, rogo Illustr. D. T. Ut et benehabitum et opera sua quicquid in Reipublicae Christianae et patriae meae commodum viderit adjutum quam celerime remittat. Valeat Illustr. D. T. mea officia commendata sibi habeat. Ex castris ad Chotimum.

1621 septembrie 14. Scrisoarea lui Jan Karol Chodkiewicz adresată marelui vizir în chestiunea încheierii păcii.

A iż się to ich mościom zdała aby i do wezyra jm.p. napisał, kazał tedy napisać list ten (și încă excelența sa a poruncit să i se scrie și vizirului acea scrisoare):

Illustrissime princeps! Quod binis jam literis meis Illustr. D.Vrae professus sum, idem his testor imo de utroque armorum queror. Ecquid causae est, cur hucusque Martem servire patimur. Cur non potius optatam terris reddimus pacem? Nobis tanti sanguinis justo severoque judici reddenda est ratio. Mihi certe crastinare non fuit animus, nec nunc est, si Illustritati Vestrae idem est. En a me exemplum mitto Gnosum D. Zielinski ad tractandas cum Illustr. V.D. meo nomine conditiones pacis. Agat mecum in hoc viro maturi judicij et integrae fidei: et ille cum Illmo D.T. meo spiritu tractabit. Valeat ad Regnum nostrorum conjungendos animos, regnorumque desideratur tranquillitatem diu et feliciter aec.

Arhiva Centrală a Actelor Vechi) din Varșovia, Zbiór Branickich ze Suchej, dosar 17/25

1621 septembrie 21. Jan Karol Chodkiewicz îi scrie lui Radu Mihnea o scrisoare în care îl avertizează despre reținerea Zielinski, ceea ce era contrară înțelegerilor preliminare.

Illustrissime princeps! Suspicionem scire non possum quid sibi velit haec mora justis rerim bene gerendarum in bellis, quae occasionibus et celeritate constant, Illma D. Tua conquesta ed de mea negligentia: et quid est, quod et D. Vesirus in respondendo tantum deliberat? Si arte agit, nota est mihi, nec profutura. Majora nobis quam Imperatori virtus et milites subsidia adsunt. Si consilij inopia? En mecum candide agat, antiquae Regum nostrorum amicitiae nil addat nil minuatur, et sepeliet hoc bellum feliciter. Miles noster in proclium ardet et difficulter continetur. Quare fidem datam quaero nuntium reddi sine mora postulo, nisi regnorum juraque gentium violata velint, quae pro nobis tandem militent. Ego pacis amator et auctor.

Illmae D.T.officia mea commendo. Ad Chotim.

Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD) (Arhiva Centrală a Actelor Vechi) din Varșovia, Zbiór Branickich ze Suchej, dosar 17/25.

1623 mai 15. Scrisoarea papei Grigorie XV către Radu Mihnea pe care-l roagă să

dee ocrotire călugărilor trimiși în Țara Românească. (Hurmuzaki, vol. VIII, nr.DLXXXVI, p.404-405).

Către cinstitul fiu de neam ales Radu Mihnea Corvin, Principele Valahiei.

Roma acest Părinte al neamului omenesc și învățătoare a adevărului creștin, hotărăște ca autoritatea tuturor ținuturilor să fie încredințată în acest scop Celui Dintâi dintre Apostoli și succesiorilor acestuia în scaunul pontifical, astfel încât să slujească cu chibzuință mântuirii neamurilor pământului. Căci puterii sacerdotale pe care o deținem noi i se cuvine să propovăduiască milostenia Dumnezeului celor nenorociți și neputincioși, să însemne nu numai mântuirea și slava unui singur conducător, ci ocrotirea tuturor neamurilor pământului. căci nici o misiune nu ne este străină pe atâta întindere a pământului, pe care să nu o luminăm sub oblăduirea bunăvoinței pontificale. Am ajuns adesea până în Valahia, unde nenorocirea acelor oameni cheamă rugăciunile noastre și puterea generozității tale. Dar cu greu se poate spune că am fi adunat mai multe roade de pe acele pământuri decât nevoi și suferințe. Religia ortodoxă însă, care făgăduiește viața veșnică drept principiu fundamental, ar trebui să domnească în voie nu numai în ținuturile cetății, ci și să triumfeze fericit și în provinciile Valahiei, până la hotare, să nu fie oprimată prin jugul barbar al nelegiuirii celor sfinte, nici să fie acceptatăca o povară de frică. totuși după spusele părinților pământului, Dumnezeuul cel nemilos există, se va milui cândva de Sionul răsculat și va aduna popoarele Israelului. Nu ne pierdem nădejdea pentru aceste ținuturi, chiar dacă ar secătui în întregime tot se va înălța stânca și vor curge apele spre viața veșnică. cu această speranță fericită în virtutea nobleții tale noi aducem religia. Căci cunoaștem puterea numelui tău în aceste provincii, nume a cărui supremație este răsplata forțelor tale de război, deoarece moștenirea trebuie să fie a neamului Corvinilor. Mai știi că nu ți s-a dat nici un drept ca moștenitor al neamului părintesc dar ai pornit către glorie pe acest drum periculos și ai ajuns la putere. Nu ne sunt necunoscute nici victoriile pe care le-ai avut în Moldova asupra celor mai puternici dușmani, învingând prin șiretlicurile cărora le erai adept. Dar dacă faptele glorioase au fost puse pe seama acestui renume al nobleții tale, se spune că celelalte însușiri s-au ilustrat și prin laude, cum că pe chipul tău se întrunesc înseși trăsături ale îngerilor. Italia te-a văzut odinioară exilat din ținuturile strămoșești, și a apreciat exilul de unul mai mult ca orice triumf. Așadar ai purtat crucea, mânat de dorința mântuirii, și nu ți-a păsat de puterea cea mare în ținutul Bizanțului; să nu te îndepărtezi de religia creștină, să fii demn de ea, căreia biserica romană îi aduce neîncetat slavă către cer și pentru care însuși stăpânul lumii este răsplătit cu împărăția cerurilor. Iar mai departe noi nu suntem păcătoși prin această mărturie de credință, iar tu vei recunoaște pe Dumnezeuul cel Atotputernic și pe conducătorul Apostolilor cel din scaunul roman și, prin cultul umilinței, vei fi venerat. Astfel încât să duci o viață ușoară, deoarece noi te înconjurăm cu afecțiunea mărinimiei pontificale și sperăm în firea ta nobilă. Vestea propovăduirii Împărăției Divine va fi dusă, cu demnitate, de către cinstitul fiu, bărbatul credincios Andrei Bogoslavici crescut în comunitatea Sfântul Francisc, pe care îl trimitem cu un alai de 6 însoțitori în Valahia, Moldova, și Bulgaria ca să ducă învățătura lui Hristos și în acele locuri sărace în vorba sfântă, să hrănească pe catolici cu mana Cerului și ospățul îngerilor. Și dorim să-i întărim pe aceștia prin ocrotirea generozității tale, ca ei să poată mai ușor îndeplini misiunile pontificale și să se îngrijească de răspândirea cultului divin. Am voit prin aceasta să socotești aceste misiuni apostolice drept o onoare pentru tine și să prețuiești mărinimia noastră,

fiindcă astfel te vei ridica mai puternic împotriva celor cu gânduri vrăjmașe, care acuză adevărul despre generozitatea ta și, mai mult chiar, despre generozitatea pontificală. Fiindcă fără îndoială ne oferi înțelegerea generozității tale pe care același frate Andrei a propovăduit-o cu sânguință principilor bisericești din acest ținut al tuturor neamurilor, îndrăznim să prevestim o fericire deosebită pentru tine cu gândul la Dumnezeu cel milostiv și îți oferim cu multă dragoste binecuvântarea apostolică.

Dat în Roma după Sfântul Petru sub anul Pescarului. ziua 15 mai 1623 în al treilea an al pontificatului nostru.

1623 mai 15. - Scrisoarea papei Grigorie XV către Ștefan Tomșa pe care-l roagă să ia sub ocrotirea sa pe călugării trimiși în Moldova. (Hurmuzaki, vol. VIII, nr.DLXXXVII, p.405).

Bărbatului de neam ales Ștefan Tomșa, Principe al Moldovei

Aducem salut bărbatului de neam ales și slavă lui Dumnezeu!

Faima generozității tale este cunoscută în întreaga Cetate de această mulțime de neamuri. Căci o atât de mare distanță te ține departe de orașul Romei, totuși renumele tău străbate și în ținuturile noastre, și îți atrage admirația multora. Iar noi, pe care regele ne-a adus cu sine în principatul său, vrând astfel să obțină încuviințarea tuturor, noi îți urăm fericire. În numele lui Dumnezeu te rugăm stăruitor să ne dai sprijin, ca, după obiceiul înțelepciunii tale, să faci dreptate și, domnind cu prudență, astfel să poți fi demn pe bună dreptate, spre fericirea veșnică în aceste ținuturi. Nobile principe, trebuie să socotești, nepărtinitor și cu dreaptă judecată, afecțiunea generozității pontificale. Deci îți dorim să trăiești fericit și ocrotit de grația divină, și nici ne gândim că ni te-ai împotrivi prin nerespectarea cererilor Pontifului Roman, căruia i se închină cei mai puternici conducători ai Europei. Așadar, în această mare speranță, voim să-ți dăm aceste înscrisuri prin cinstitul fiu bărbatul religios Andrei Bogoslavici, împreună cu cei 6 însoțitori ai săi, pe care îi îndrumăm sub ocrotirea generozității tale. Să meargă deci în siguranță prin aceste ținuturi ei, pe care-i trimitem înainte prin voința noastră, iar prin generozitatea ta, să îndeplinească misiunile ecleziastice, generozitate pe care o sperăm astfel înclinată besericii romane, care se proclamă părintele tuturor creștinilor, și care te dorește ca fiul cel mai luminat prin generozitatea și virtutea ta, și care se roagă fierbinte la Dumnezeul celor milostivi pentru mândria ta.

Dat în Roma după Sfântul Petru la 15 mai 1623 al treilea an al pontificatului nostru.

1624 Relatarea integrală a soliei lui Krzysztof Serebkowicz la Poartă pentru îndreptarea textului tratatului polono-otoman de la Hotin și confirmat prin marele sol, Krzysztof Zbaraski.

Relatia Chrzysztopha Serebkowicza Poslannika JKM do Porty Tureckiei

Naiasnieiszy Mcwy Krolu Panie a Panie moi Mciwy.

Będąc posłany od W.K.M.Pana mego do Porty Cesarza Tureckiego zastałem Sołtan Musztaphe na stolicy siedzącego z Wezyrem wielkim Huseym Basszą który po przyjeździe moiem do Constantinopola nazaiutrz dał mi audientią ktoręmu oddawszy list opowiedzialem

chęc WKM Pana mego, oddałem drugi od Xiężecia Jego M Zbaraskiego przyiąwszy wdzięcznie podziękował pytaiąc sie pilno o szczęśliwym panowaniu WKM Pana mego y mowieł komusz sie mogę zwierzyć lepszemu tych listow do przetłumaczenia iako tobie. Wez proszę cie iako naiprędzei. Przetłumaczywszy przynies do przeczytania. Zrozumiawszy będziemy z tobą dalei mowic. A teraz iedz do gospody odpoczni iako a..dzowy z dalekiej drogi. Na drugiej a prędko potym audientiei oddałem listy przetłumaczone ktore zaraz czytano przed niem. Zrozumiawszy punkta mianowicie o Kantemirze, o Tomszy y o poprawie niektorych errorow w liscie przymierznym nieostroźnie w Cancellariei przez Pisarzow napisanych powiedział i że sam o tym nie wie a choiby tak było mnie y słowy moiemu wiercie bezpiecznie. Pytał potym iakom przeiachał bezpiecznie przed woiskiem Kantimirowym ktorzy szli do Polski o czym ia wiem od Tomszy i ludzi swoich pogranicznych. Na wm powiedział że iadąc sam do Porty iako ubezpieczony pokoiem od was a oni szli do Polski, o mały włos zem u nich ostykach. U was u siebie iako Wezir mądry iesli sie tego po was spodziewac mamy y spokoju przez waszego Posła zawartego y przysięgą Cesarską warowanego. Pytam? Cosz po tych papierach y Pactach pisanych iesli sobie nie mamy dotrzymawac wiary y słowa? R. Jam jest posłany do Porty Waszei od Jego KM Pana mego dla confirmatiei pokoiu y potwierdzenia Pactow ktory stał sie przez Xcia Jego M Posła wielkiego y upominac sie obietnicey dosic uczynienia w niektórych punktach y Artykulach mianowicie we trzech Pierwsza – Chana Tatarskiego macie zrzucic a inszego nasadzie. 2. Kantimiera. 3 Tomszę Hospodara wołoskiego odmienic y poki sie dosic tym punctom y artykułom nie stanie niczym s Wmcią nie będę tractował, gdysz nas nikt nie wadzi ieno ci ludzie. Mianowicie Kantimir ktory gęste incursie nasyłaniem częstym Tatarow swowolnych w Panstwa Jego KM Pana mego wielkie szkody czyni nie będąc posłuszny ani Cesarzowi Jego M ani Carowi Panu swemu y poki w Sylistriei Baszą y w tych Buczakach y Polach Białogrodzkich blizkiem sąsiadem iest, nie może być pokoi nigdy gruntowny upewniam. Dla ktorej a mnieyszei przyczyny nie mamy tak wiele czasu abysmy mogli nieposłusznych Kozakow Zaporoskich w posłuszentwo wprawicz. Tomszę Hospodara Wołoskiego Jego KM Pan moi Mwy w sąciedztwie miec nie chce, fila 43 verso gdysz iest Turbatorem y zdraicą a nieprawdziewym sługą Cesarskiem, lecz według listow przymiernych ktore sie zgadzaią Sulemanowemi ma byc Hospodar taki aby nas nie wadziel z wami. Przerwawszy Wezir rzekł kogosz chcecie, odpowiedź. Ma Cesarz Jego Mc sług rozmaitych dosic. Niech da komu chce byle nie Tomszy będziemy sie kontentowac mianowicie a to Raduł ktory z cnoty swei iest dobrym y zasłużonym Cesarzom Waszym ten będzie umiał sąsiedztwa dobrego y pokoiu uczynionego przestrzegac miedzy Monarchami. Wezyr. A będzieciez kontenci z Radula? Odpowiedziałem. Jego KM Pan moi y Rzeczpospolita iako pierwei byli contenci z sąsiedztwa iego y teraz nie mniei będą. Mam te roskazanie y Instructią od JKM Pana mego abym go zalecał y promował u Porty waszei iako człowieka dobrego. Są tesz niektorze error y Pactach co Xiąże Jego M Poseł Wielki przyniosł JKM zaczym tesz Pacta poprawy potrzebują, gdysz sie to snac za omyłka Pisarzow waszych stało, y mianowałem iako o Bethlem Gaborze ktory nie ma co czynic w Pactach. Abowiem JKM nie z Gaborem ale z Cesarzem Jego Mcią pokoi zawierał przez posła swego. Aże Siedmigrodzka Ziemia z dawna iest w successiei Cesarzom Waszym dana, a on iest poddanym Cesarskiem tedy niech będzie takim iako Wołoski, Multanski woiewodowie. Takiem go tesz dał pisac w Pactach. I to wielka i nie miało być napisano aby miał JKM prosic Was o pokoi pod Chocimem, gdysz nigdy Krolowie Polscy nie zwykli nikogo prosic o pokoi. Co zeście nam uczynili! Nie rownismy sobie byli takescie wy iako y my potrzebowali pokoiu y

zgody. Proszę tedy Wmy abys tym Punctom y Artykulom iakoś obiecał uczynieł dosic gdysz co Wezyra każdego ma byc słowo iedno a nie dwie, iakosz to sam nie raz mawiał. Wezyr odp(owiada)ł. Tatar Chana razem manzulował o czym wiecie. O Kantemira proszę daicie mi sto czasu do Kazyma po naszymu do Stego Simona Judy postaram się da Bog ze żywego wpowrozie abo głowe iego do Porty przyniosą. Gdyż do Chana listy y surowe mandaty posłałem Cesarskie y teraz poszlę aby sie zaraz ruszył wsitkiem na Kantymira. Także y do ukrainych Begow y Beglerbegow y Hospodarom Wołoskiemu Multanskiemu roskazaliśmy żeby sie do Cara kupili. Znowu do Struzwa co nad Dunaiem, Dniestrem są roskazalismy aby przeprawy bronili Kantimirowi. Co na tak wielkiew gorące instantie moie ruszył Tatar Chana z woiskiem ku Białogrodu. Lecz skoro sie Car ruszył dał znac do Porty, a Wezyr zaraz posłał po mię y kazał czytac list przede mną mówiąc: Widzicie iako sie staram dla was aby był pokoi stateczny. Za com mu dziękował mówiąc tasz tesz rozumiecie y obiecuiecie sobie po Kjego Mc Panu moiem że wam dotrzyma wiary statecznie i pytam jako chcecie KJM y Rzptą upewnic y ubezpieczyc potrzeba abyscie KJM instificując sie o tym dali znac że to nie z wskazania Cesarza Jego Mci ani tesz Wmci Kantimier iako zdraica nieposluszny Cesarzowi ani tesz Chanowi Panu swemu czyni takie inkursie y szkody w Panstwach Jego Kmci Pana mego ale nie za długi czas wezmie swą zapłatę. A żebyś tesz Wmci wiedziel y tam ręce założywszy nie będą siedziec bo co wiedzie co sie teraz w Poszcze dzieie za tym wtargnieniem Tatarskiem niech pisze Cesarz Jego Kmci Pisz tesz y Wmci poszlicie czausza iako nairychlei zabiegaiąc zlemu. I tak na persusią moię pozwoliwszy Imbeim czausza posłali do WKM Pana mego. Dolożyłem tesz to fila 44 wiem że Cesarz wasz tak wielki a Monarcha ma woiska dosic niepotrzebuie pomocy iednak nietrzeba tego lotra lekieważyc y iako powiadaia ma Woiska Tatarskiego do 30000 a co wiedziec iesli sie nie będzie chciał spreciwiac Chanowi Panu swemu przeto niech pisze y o tym Cesarz Jm do KJM prosząc aby tesz na pomoc zemknął woiska cokolwiek na tego lotra na Kantimiera. Rozumiem że to JKM uczyni dla Cesarza Jego Mci Mamy y w pactach abysmy byli przyiacielem przyiacielowi a nieprzyiacielem nieprzyiacielowi naszymu i waszemu. Otosz kto na placu ten nieprzyiaciel. Podobała sie mu ta rada moia y roskazał Canclerzowi aby przy mnie był list corrigowany i pisany, bawiać się na tym godzinę dobrą. Tesz y do Xcia Jego Mci Wezyr pisał iakie tu oszukanie stało że sie niepostrzegli co u nich wielka y ztąd było urosło trochę odstąpiwszy od rzeczy powiem kiedy Kozacy do Perekopu wpadli siodmego dnia dali znac od Cara do Porty. Posłał po mnie terazniejszy Wezyr mówiąc że Kozacy waszy wpadli do Krymu y uczynilli szkodę wielką Tatarów pobili więzniow niemało nabrali. Powiedzialem Wezyrowi miedzy ynszemi zescie wy nam pozwolili y prosili o pomoc bicie Tatarow o czym Cesarz Jego Mci Szoltan Mustapha pisał był do Xcia Jego Mci. Zdziwiwszy sie rzekł gdzie to podobna na swiecie aby Cesarz tak wielki monarcha miał procić Krola Polskiego o pomoc. Jam rzekł roskaz Wmc Canclerzowi swemu szukac naidzie y na lezwno y czytano przed niem wielkim podziwemu było to u wszytkich ktorzy to słyszeli zlorzeczac Huseynowi że to uczynieł. Potrzeba ten list chowac na nich nawet Huseym Pasza powiedział mi razgniewiając sie abo wam ręce poschły czy zużazane macie, czemu tych psow Tatarskich nie biece także. Mufti terazniejszy – dziwna rzecz że was ci ludzie marni y lekcy woiiuą zawsze a wy ich nie biece y wszem z boiazni iem daiecie upominki co rok. Wspomnialem tesz Mihala iako iem był srogi y nie raz posyłali porsząc abysmy go zniesli y ynszych dosc przykladow. Interim poky ieszcze Kantimera nie zniesli czynilem instantie aby Tomszę zrzucili a Radułowi dali Wołoskie, synowi Multanskie Panstwo. Pytał me znowu Huseim Wezyr iesli KJM będzie content z Raduła także Rzeczpta.

Upewnialem go że będzie pewnie y zaraz degradowawszy Tomszę, Radulowi Chorągiew posłał. Spodzewiając sie Huseim Basza codzień o Kantymirze wiadomości zatrzymywał mnie mówiąc: Radbym y chcę tego abys z dobrą nowiną wrocil sie do KJM Pana swego ze Kantimira poymano abo mu szyję ucięto. Kazał mi się iednak nagotowac zegnac Sołtan Mustaphę u ktoregom był u reky. Roskazał potym Canclerzowi pisac list przymierny od Cesarza do WKM Pana mego a drugi od siebie. Nazaiutrz zaraz nastąpili nan szpachiowie niektorzy gorącą ze cie nie chcemy miec więcei Wezyrem. Janczarowie przy niem sie opponowali przez dwa dni sie sprzeciwiając ieden drugiemu nie chcieli pozwolic. Zaczym z obu stron woiska wielkie stanąwszy iako do potrzeby, o mały włos krwie rozlanie nie było. Zgodziwszy iednak ze sobą ze myślą iednego Arnabuda nie będziemy sie zabiiac y uczyniwszy radę w domu Janczagy gdzie był i Mufty tamze y Huseim od ktorego wzięwszy Mufti pieczęć Cesarską mansulowali go y obrali w niedostatku baszow wezerem Ali Basze człowieka prostego. Tydzien potym Sołtan Mustaphę Cesarza zrzucili nastąpił na iego stolice Sołtan Amurad, nastąpili inszi Mufty. Nastąpili Kaziazgerowie, Senatorowie, Podskarbi, Canclerz takze y insi urzednicy oraz byli zrzuceni fila 44 verso a żaden darmo musiał każdy dobrze zapłacić zaczym przyszło mi się zabawic y znowu iako z kazdym sie poznawac osobliwie Wezyrem na ktorym wszystko należy.

Na pierwszej audientei moiej u Wezyra prosiłem aby mógł iako nowego Cesarza od WKM pana mego witac winszując mu długiego panowania. Takiego Pacta aby odmienione były iako od nowego Cesarza opowiedziawszy mu i to iakom sie był odpowiedel za Huseym Baszą Wezyra przypominając wszystko pocom był przyiachał od WKM Pana mego y com sprawiel za pierwszego Wezyra prosząc aby mie odprawiel iako nairychlei a Kantymira konczyl nasladując w tym sprawy przodka swego Wezyra aby posłał do Cara Tatarskiego który iusz był pod Białogrodem mandat surowie rozkazując żeby Kantimira żywo lub głowę iego do Porty odesłał. Bo iesli z nami pragniecie pokoiu tedy to uczynicie gdyż nas nikt barzei nie wadzi ieni Kantymir dla ktoregom iest do was posłany od JKM Pana mego.

Wezyr o Kantymira zaraz pozwolił mówiąc Jako ten który był przede mną Wezyrem Huseim brat moi czyniel staranie o tym Kantimirze aby był zniesiony y ia nie mniei zycze y chce aby był pokoi stateczny miedzy Cesarzem Jego Mci Panem moim a Krolem Jego Mci Panem Waszym y zaraz każe pisac Mandat surowy do Chana aby znosiel Kantimira rozkazawszy Canclerzowi zaraz wyprawiel poslanca strony audientei Cesarskiej y odnowienia Pactow długo deliberował dwie ratie podiąc 1. Że Cesarz nowy potrzeba tesz posła wielkiego y nowego s upominkami posłać do Cesarza Jego Mci wedlug zwyczaiu dawnego. A ieszli ty chcesz Cesarza pytam ieszli masz upominki Cesarzowi godne. Ieszli nie masz trudno cie mam przypuscic gołemi rekami do całowania szaty Cesarskiej, gdyż sie nie godzi y nie iest zwyczai czego żaden Posel nie czyniel y wszyscy ktorzy chcą witac Cesarza upominki przystoine iako Monarsze takiemu oddaią. Co iusz nie ieden przed oczy moy twemi uczyniel namowiając mie na okrucze mowił czyn tu credie na KJM Pana swego kilka dziesiąt tysiecy Talerow tedyc pozwolę do ręki. Jam tu powiedzial że ty nas nie kładź w iednei linii z drugiemu posłami y mianowicie iako Francuski, Angielski, Wenecki, Jnderlandski, Perski y ynszych. Albowiem oni z powinosci własnei daią upominki gdysz muszą y obecnie u Porty mieszkaią. Lecz Krolowie Polscy nigdy nie miewali u Porty agentow swoich, tylko przez Posły przyiazn y sąsiedztwo dobre od dwuset laty. Dalei Cesarzo waszym zawsze oswiadczali y offiarowali. Tosz y ia nasladując przede mną będących Posłow czynie. J cosz może byc drozszego ...szego iako serce y przyiazn braterska od JKM Pana mego Cesarzowi waszemu offiarowac i upominkowac. Po onych wielkich

alterkatiach mając kilka audienty u Wezyra, naprawując nam za faworem y znanomością ludzi rozmaitych s trudnością a ledwo pozwolił bez upominkow witac Cesarza samego a samego przecie musiałem upominkowac dla dalszych spraw WKM y Rzptej. A po audientei Cesarskiej prosiłem potym wezyra o odmienienie pactow iako za terażniejszego Cesarza. Na to Wezir że to byc nie może nie teraz. O tym potrzeba mowic w ten czas kiedy przyjedzie poseł wasz wielki z upominkami od Jego KM dopiero obaczemy z czym przyedzie ieszli z pokojem tedy odnowimy Pacta a teraz o tym szkoda mowic ia przedsze. Czym że mie WM odprawisz wzdycz musze miec list Cesarza Jego M nowego y od WM do Kroła pana mego niegodnie mi sie bez tego iechac. A kiedy list będzie czemu tesz Pacta odnowione byc nie mają ponieważ my z wami życzymy sobie fila 45 pokoju do ktoregom ia tu przyiachal tym bardziei Wmc zniewolicie Jego KM Pana mego y Rzptą przeciwko sobie ze będą wiedzieli czego sie po was spodziewac mają. A ia przecie proszę gdysz sie rzeczy słusznych przysyłanych a wam pozytecznych domagam. Widzielem iednak ze przy uporze stając nic nie odpowiedział y zamilczał. Odszedszy od niego poszałem z Kiechnią y z Canclerzem iego tractowac y z ynszemi niebezko oni mego w tym sluzyc obiecali y posluzyli.

Z nowu o kilku dni do Wezyra po resotutią iachawszy zdarzył P Bog zem trafiel na czas dobry do niego. Po długich rozmaitych rozmowach więc tesz z perswasiei tych wyżej mianowanych przyjaciół moich pozwolił iednak tą conditią zawolawszy Canclerza rozkazał aby według przednieszych Pact kazał pisac y sam tego doirzzał. Jam widząc że z głupiem zła sprawa nie chcialem o tych errorach nic wspominać, a volalem z Canclerzem y z Podkanclerzym componowac sie po cichu. Bom sie tesz bał Posłow niektórych mianowicie Bethlemowych Agentow gdysz oni tu byli y pierwei sprawili przez corruptie w Cancellariei Tureckiei za Xcia Jego Mci oczymem wziął wiadomość stateczną. Sam Canclerz prosił mie barzo aby o tym nikt nie wiedział bał sie y świeżem zakazał o to za łaską Bożą y za szczęśliwego Panowania WKM Pana mego poprawilem Pacta tak ia kom mógł nailepiei o czym Wezyr nie wiedział choc przed niem sam czytał Pacta przestępując y niewspominając poprawy Punctow.

Dał znac Tatar Chan Wezyrowi ze ma przy sobie Kantymira w więzieniu co z niem kaze czynic. Powiedziawszy sie o tym Kantemirze Huseim Pasza z Wezerstwa zrzuciono posłał po cichu upominki wielkie Wezerowi y ynszym starając sie znowu o Sylistryiske Chanstwo co Wezyr iako głupi nie będąc wiadom rzeczy a do tego takomstwem będąc uwiedziony tajemną radę z swoiemi uczyniwszy pozwolił y zaraz przywilei Kantimirowi y do Cara list naposawszy posłał aby go wypuścił z więzienia y kazał prowadzić swoiem do Sylistriei. Skorom sie dowiedział o tym ia chałem do wezyra mówiąc. Co najlepszego czynisz ześ dał Kantymirowi znowu Silistrią to znac ze nie chcecie y nie myslicie z nami w pokoju mieszkac. Sami wiezcie czyncie co rozumiecie a ia tesz was upewniam pokojem gdysz sami daiecie przyczynę do rozerwania bo ten człowiek iest taki ze nie rad w pokoju siedzi pewnie nas znowu powadzi. Z wami bez pochyby uffaicie dobrze u siebie co to iest y czego sie za tym spodziewac możecie.

Wezyr iusz ynaczei byc nie może szkoda mowic gdysz to iest wola y rozkazanie Cesarza Jego Mci o czym będzie pisał ia z osobna do Jego Kmci aby sie nie frasował. Mamy teraz Cesarza mądrego nie iako Sołtan Mustapha ktorego sie zaden nie bał y on tesz. Soltan Amurad to iest nie będzie śmiał żaden przestępowac rozkazania iego po gotowiu Kantymire nie będzie chciał przeczynic listom przymiernym y co poczynac niem a tesz wię cie dworu swego miec i chowac krom 40 człeka w lidzbie y żadnei kupy nie miec. Takie iest rozkazanie Cesarskie y moie.

Tym mie tego dnia odprawię roszakawszy Canclerzowi list napisac od Cesarza Jego M do WKM strony Kantymiera y nasz było napisano. Com ia miał fila 45 verso pokryiomu do przeczytania u siebie. Ja widząc że nie masz s kiem mowic z głupiem y upornym udałem sie do Muftego, do Kazyazgerow y do ynszych Baszow prosząc aby Wezwrowi rozważali żeby dla iednego prywatnego Tatarzyna nie życzyli sobie woiny z nami pokazując iem iako wezwierciedle aby zatym mogło sie stacz. Podobala sie iem ta mowa y zaraz posłali a potym sami do Wezyra iachali. Tamże mając tajemną Mussauarę ze sobą uradzili aby znowu nie dac Silistriei Kantymirowi. Dowiedziawszy sie z Szaraiu wezerowego dał mi tesz znac, Mufty o tym co uradzili. Ja znowu do Wezyra. Jeszczem nie począł z niem mowic uprzedził mie mówiąc. A tesz sie iasz stało iakoście sami chcieli że iusz Kantymira tam nie będzie w Silistriei. Atoszmy iusz uczynili a nam przynależy iako przyiaciołom waszym potrzeba abyscie tesz y wy co wam y honorrowi waszemu należy uczynili a to znowu posyłam do Chana listy aby Kantymira od siebie nie pusciel y miał go u siebie więzieniu do nauky naszei.

Dziękowałem Wezerowi mówiąc. Terazes otrzymał Bogomodlitwo od ubogich poddanych z oboiga Panstw tak waszych iako y naszych uczyniłeś rzecz wielką zacny od Pana Boga zapłatę miec spodziewai sie y od Cesarza Jego Mci Pana swego łaske większą otrzymasz także od iego Kmci Pana mego podziękowanie y Huseim Basza Wezyr brat twoi upatrował iako Pan mądry y wiedział co iest przy terazniejszego Cesarzowi Jego Mci tak tesz KJM Panu memu słuszna abys Wmc przyjął zdanie iego a nieodrzucał od siebie. Chceszli tesz aby po Wezyrowi twoiem nieodrzucono także zdania twego. Zaraz Wezyr zawolawszy Canclerza roszakwał ynszy list pisac od Cesarza do WKM Pana mego. Canclerza niechcąc sobie większe prace zadac urznął z dolu tak wiele iako było o Kantymirze napisano y przykliwszy Papieru sztukę co ynszego kazał pisac co znac prawie dobrze y teraz bo mi znowu do przeczytania pokoy iemu przynoszono a potym ie do Wezyra zapieczetowac dano. Jako wiele raz poprosiłem sie u Wezyra odpraw mie na co mie trzymasz niech iadę co rychlei do Jego Kmci pana mego z nowiną dobrą zechcecie z nami pokoi stateczny trzymac o czym Jego KMc y Rzpta wątpią z tei przyczyny ze nie mają zadnei wiadomosci iesli pokoi iesli tesz woyny spodziewac sie mają y nie będą wiedzieli poki sie ia nie wrócę. Iusz to niedziel 20 iako sie mieszkam nie wiem dla czego.

Wezyr ty poiedziesz a tu kto zostanie, potrzeba żeby kto był iako od inszych Krolow są o ktorzych ty wiesz dobrze. Jam powiedział szkoda o tym mowic czego nie bywało nigdy teraz nie będzie. My się trzymamy starych zwyczajow czemu tesz y wy macie trzymac a nie wymyslac rzeczy nowych, pytac sie ludzi starych wiadomych zwyczajow co tego dobrze są wiadomi. Bo kiedyby sie miałbyc agent iako powiadacie byłby za Pana posła wielkiego ale znac ze o tym w ten czas nie myslili. Mnie tu zatrzymawszy nie wiem co zakonczysz i na co sie to wam przydac może y tego sie tesz niespodziewaicie abym kto miał przyiachac w Poselstwie poki sie ia nie wrocę. Bo iesli nas rowno kladziecie z Posłami cudzoziemskimi rowno krzywdę nam czynicie, gdysz oni raczei dla handlowy kupiectwa swego u Porty mieszkaią a nie dla żadnego poselstwa. Było tego kilka razow rozmaitemi sposobami y ratiami com ia iem zbijał, na co także ledwo pozwolił y takam miał passią z tym Wezyrem głupiem.

Jesliby miał byc dłużei a byłby posłaniec od WKM za iego Wezyrstwa u Porty pewnie a nieomylnie fila 46 zatrzyma co ia ni od kogo nie rozumiem tylko od poslow Bethlemowych y agentow ktorzy zawsze u Porty mieszkaiąc chcieli aby WKM agent tamże mieszkał. Com ia nierazest ich słyszał czemu Polacy mają byc lepszy niżeli my.

Dał znać Car Tatarski że Kozacy wpadli do Krymu y uczynili szkodę wielką prosząc aby też iem pozwolił mścić się krzywdy y szkody swojej. Posłał Wezyr po mnie. Tamże był Kapikhehaia Carski który ustawicznie mieszka u Porty. Byli też y ci co dali znać Wezyrowi o tym.

Po wielkich poswarkach powiedziałem iem iako was nie wstyd skarżyć się że kilka tysięcy Kozaków o czym pewnie nie wiem wy tak powiadacie, wpadli do Krymu y uczynili wam szkodkę nieszkodę. A my co mamy czynić że wasi swowolni Tatarowie tego roku przez dziesięć razy wpadli ustawicznie plondrując Państwa KJM Pana mego y wielkie a nieoszacowane szkody czynią. Co nigdy nie porównana z waszą. O co ja ustawicznie tak za Huseym Basze Wezyra iako y za terażniejszego proszę wołam y molestuję a nie mogę otrzymać sprawiedliwości. Nie jest to wola y nie była nigdy Jego KM Pana mego aby mieli Kozacy wychodzić na morze, bo wiem nie kilka ale kilka dziesiąt tysięcy mogło być y jest gotowych Kozaków kiedy będzie rozkazanie Jego Kmcia Pana mego. Znowu Wezyr y ci Tatarowie a to co na morzu pojmano 5 czaiek zaporoskich Kozaków abo to nie wasi co na to rzeczesz że ich żywo przyprowadzono na Dywan, 60 jeśli chcesz każę ich przyprowadzić zebysz mi nie mówić. Jam rzekł że to są Moskiewcy nie nasi a da i to żeby byli nasi jeszcze to pięć czaiek po 40 czleka uczyni dwadzieście, nie wielką szkodę uczynić mogli. Ale Tatarowie co 20 abo 30 tysięcy w kupie oraz wpadają y czynią szkodę znaczną w Państwach JKM Pana mego nieprzyjacielskim sposobem y trybem wojsko to może wielką szkodę uczynić my byśmy się nigdy nie skarżyli na 500 y tysiąc Tatarów wstyd by nas tego było kiedyby wpadali do Polski. A wy o pięć czaiek Kozaków mówicie ztąd każdy coligować może gdyby to wołay rozkazanie JKM Pana mego było nie tylko pięć ale y pięć set czaiek Kozaków może zawsze.

Ale o tym szkoda mówić gdyż Jego KM nie myśli o wojnie dość czyniąc Pactom y listom przymierzonym przez Pana Posła Wielkiego a teraz świeżo przez nie odnowionego przestrzegac będzie poki przyczyny nie będziecie dawac. Już tu nie trzeba o tym siła mówić ieno pohamujcie swoich swowolnych Tatarów, a my też pewnie pohamujemy swoich Kozaków gdyż nie znasz ale zawsze przyczyna. Wezyr tym zamknął mowę swą niech że więcej tego nie będzie sam rzekł y owszem niech nie będzie. J kiedy mi sam oddawał przy zegnaniu listy przymierne ukazał mi list Cara Perekopskiego w którym pisze że Kantymier u niego w więzieniu y tatarów wszystkich z Budziaku wypędził y zagnał do Krymu domy y szalasy ich popaliwszy sam się wrócił do Krymu. Prosiłem go przecie aby znowu mandat surowy posłał do Cara gdyż nie masz komu wierzyć Tatarom gdyż oni ludzie są swowolni y rozkazał przy mnie pisać do Cara naznaczywszy Kapidziei Basze y mówił do mnie proszę abyscie tylko Kozaków zachamowali, a my pewnie Tatarów powściągnę. Memy bądź że ty przy Dworze KJM Kapikhehaią naszym to jest agentem a ja też tu będę waszym przestrzegającym pokoju zobopólnego.

Bethlem Gabor iako ten który nie nauczył się nigdy prawdy mówić barzo często niezaniechywał opisywać Maiestat WKM Pana mego uskarżając się f. 46 verso że dać pomoc Cesarzowi Chrzescianskomu co jest przeciwko Pactom. O com się ja kilka razy sprawowałem przed Wezyrami osobliwie przed Huseim Baszą Wezyrem, jednak wzajem te rzeczy szły iam go też nie przepomniłem, miał zem niedobrego promotora y zalotnika.

Mogłbym co więcej naleść w tej Relacji mojej pisząc iakiem miałem rozmowy iakie altercatie z Wezyrami, z Muftym przenosząc potem z drugim y z ynszemi także o odmianie Pana. Lecz nie chcąc się szyrzyć y przykrzyć pisaniem długiem przed Maiestatem dostojenstwa WKM Pana mego Mgo to tylko namieniając com sprawiał według woli y rozkazania WKM Pana

meo Mllgo iako wierny poddany czyniąc dosic powinności swei odprawiłem wszystko co własnie należy do pokoiu pospolitego dla odpoczynienia ubogich poddanych bogomodlcow WKMci Pana mego. Lecz nie sobie i nie memu blahemu rozumowi tylko łasce Bożej a potym dostoiestwu y szczęściu za panowania WKMci Pana mego przypisowac musi. Do ktorego miłości łaski iako wierny poddany unizenie upadam y rękę caluię.

W Warszawie 14 marty Anno 1624.

Nanizszy poddany Krzysztofh Serebkowicz.

<Traducere>:

Relatarea lui Krzysztof Serebkowicz trimisul MSRegale la Poartă.

Prealuminate milostiv Rege domnul meu milostiv.

Fiind trimis din partea MV Regale, domnul meu, la Poarta cezarului turc, l-am găsit stând în capitală pe sultanul Mustafa cu vizirul mare Huseim paşa, care după venirea mea la Constantinopol a doua zi dimineaţa, mi-a acordat audienţă, iar după ce i-am dat scrisoarea i-am arătat bunăvoinţa Măriei Voastre Regele, stăpânul meu, şi i-am dat altă scrisoare de la principele Zbaraski; după ce le-a primit cu bunăvoinţă, a mulţumit întrebând despre domnia fericită a Măriei Voastre Regale stăpânul meu şi a spus: cine ar fi mai bun decât tine, pentru a-i încredinţa traducerea acestor scrisori? Ia-le te rog cât mai repede. După ce le traduci, adu-le pentru citire. După ce le vom înţelege vom vorbi cu tine mai departe. Iar acum mergi la slugă şi odihneşte-te ca un obosit de pe un drum lung. La o altă audienţă pe care am avut-o la scurt timp i-am dat scrisorile traduse care imediat au fost citite în faţa lui. Înţelegând punctele şi anume despre Cantemir, despre Tomşa şi despre îndreptarea unelor erori în tratat comise din greşală în cancelarie de către pisari, mi-a spus că el însuşi nu ştie nimic despre asta, şi chiar dacă ar fi fost aşa, să mă credeţi pe mine şi să vă încredeţi cuvintelor mele fără grijă. A întrebat mai apoi cum am venit în siguranţă pe lângă armata lui Cantemir care a mers în Polonia, lucru de care îl ştiu de la Tomşa şi oamenii lui de la graniţă. La aceea am răspuns că mergând eu la Poartă ca fiind încredinţat de pace din partea voastră, iar ei mergând în Polonia, ca prin minune am scăpat de ei. La voi ca de la un vezir înţelept la aşa ceva avem să ne aşteptăm după pacea prin solul vostru încheiată şi garantată prin jurământul cezarului garantat, am întrebat? Ce va rămâne după acele scrisori şi tratate dacă nu ne păstrăm credinţa şi cuvintele? Eu sunt trimis la Poarta voastră de la Majestatea Sa Regală stăpânul meu pentru confirmarea păcii şi întărirea tratatelor care au fost prin principe excelenţa sa marele sol încheiate şi a aminti promisiunea îndeplinirii unor puncte şi articole, în special trei: primul pe hanul tătăresc aveţi să-l detronaţi, iar pe altul să-l aşezaţi; 2. Pe Cantemir să-l îndepărtaţi. 3. Pe Tomşa domnul Moldovei să-l schimbaţi. Şi până când n-o sa fie realizate acele puncte şi articole nu voi trata nimic cu marea milostivirea voastră, căci pe noi nimeni nu ne supără numai acei oameni. În special, se referă la Cantemir, care face dese incursiuni prin trimiterea frecventă a tătărilor samovolnici în ţările Majestăţii sale Regelui, stăpânului meu. Mari pagube face, nefiind ascultător nici cezarului Majestăţii Sale, nici ţarului stăpânului său¹ şi vă asigur cât timp ca paşa a Silistrei în acel Bugeac şi în câmpiile de la Cetatea Albă ne este vecin apropiat, niciodată nu poate fi între noi pace temeinică. Pentru care nu avem nici cea mai mică pricină un aşa timp îndelungat ca pe neascultătorii cazaci să-i aducem la ascultare. Pe Tomşa domnul Moldovei MS Regele stăpânul meu în vecinătate nu doreşte să-l

¹ Hanul Crimeei.

aibă, deoarece este tulburător și trădător și slugă neadevărată a cezarului, dar conform scrisorilor de pace din timpul lui Suleiman², domn are să fie acela care să nu ne certe pe noi cu voi. Întrerupându-mă, vezirul a spus, pe cine doriți, spune. Are Măria Sa cezarul slugi diverse multe. Să dea cui dorește numai nu lui Tomșa, ne vom mulțumi anume cu Radul care prin virtutea sa este bun și merituos cezarilor voștri și acela va ști să păzească vecinătatea bună și pacea făcută între monarhi. Vezirul: și veți fi mulțumiți cu Radu? MS Regele stăpânul meu și Rzeczpospolita cum de prima oară au fost mulțumiți de vecinătatea lui așa și acum nu vor fi mai puțin. Am această poruncă și instrucțiune de la MS Regele stăpânul meu ca să-l recomand pe el și să-l promovez la Poarta voastră ca pe un om bun. Sunt de asemenea unele erori în tratatele pe care principele marele sol³ le-a adus MS Regelui pentru care de asemenea tratatele au nevoie de corectare, deoarece s-a făcut o scăpare a pisarilor voștri, și am specificat despre Gabriel Bethlen care nu are ce căuta în tratate. Deoarece, prin solul său, MS Regele tratatul l-a încheiat nu cu Gabriel dar cu MS cezarul. Țara Transilvaniei de demult este dată în stăpânirea cezarilor voștri, iar el este supus al cezarului, atunci să fie la fel ca și voievozii moldovean și muntean. Așa am dat să fie trecut în tratate. Și nu avea să fie scris că MS Regele a cerut pace la Hotin, deoarece niciodată regii polonezi nu au obișnuit să ceară pace nimănui. Ce ne-ați făcut? Nu am fost egali? Și, de asemenea, voi ca și noi am avut nevoie de pace și înțelegere. Rog atunci MV să împlinești aceste puncte și articole precum ai promis să faci deoarece fiecare vizir are un cuvânt nu două, precum ai spus nu odată. Vizirul a răspuns: pe hanul tătarilor l-am mazilit imediat lucru despre care știți. Despre Cantemir rog să-mi dați timp până la Kazym, pe a noastră până la Sfântul Simion iudeul, mă voi strădui să Doamne ca viu să-l aduc sau capul lui la Poartă să-l aducă, caci la han am trimis scrisori și mandate aspre ale cezarului și acum voi trimite ca imediat să pornească cu toate <forțele> împotriva lui Cantemir. De asemenea, și la beii de la margine și beilerbegi și domnului Moldovei și Munteniei am poruncit ca să meargă la țară⁴. Iarăși la Struzva de pe Dunăre, până la Nistru am poruncit ca să împiedice trecerea lui Cantemir. După o asemenea poruncă a pornit hanul tătareșc cu armata spre Cetatea Albă. Imediat după ce a pornit hanul a dat de știre la Poartă, iar vezirul a trimis după mine și a poruncit să se citească scrisoarea în fața mea spunând: vezi cum mă strădui pentru voi ca să fie pace stabilă. Pentru care i-am mulțumit spunând: de asemenea să înțelegeți și să vă promiteți că MS Regele stăpânul meu își va ține cuvântul față de voi neschimbat și întreb dacă doriți pe MS Regele și Rzeczpospolita să îi convingeți și să garantați e nevoie ca pe MS Regele să nu-l mai instigați. Despre aceea au dat știre, că nu din porunca cezarului și nici a măriei voastre, Cantemir ca un trădător neascultător cezarului nici de asemenea hanului stăpânului său comite asemenea incursiuni și pagube în țările MS Regelui stăpânului meu, dar nu peste mult timp va plăti. Iar pentru ca să știi și mâinile punând acolo nu vor sta, deoarece știți ce se face acum în Polonia după acea incursiune a tătarilor. Să scrie MS împăratul și să scrii și măria ta și trimite ceaușul cât mai repede ca să preîntâmpine răul. Și așa la insistențele mele permițând pe Imbeim ceauș l-au trimis la MS Regele stăpânul meu. Am mai spus știu că cezarul vostru un așa de mare monarh are oștiri destule și nu are nevoie de ajutor, dar nu trebuie acel lotru subestimat și după cum se spune are o

² Solimann Magnificul. Probabil se are în vedere conflictul îndelungat între Petru Rareș și polonezi, tranșat de sultanul turc în anul 1538.

³ Krzysztof Zbaraski, sol la Poartă între 1622-1623, care a și adus varianta turcească a tratatului de la Hotin, de care polonezii n-au fost mulțumiți.

⁴ Hanul Crimeei.

armată tătarească în număr de 30000 și cine știe dacă nu va dori să se opună hanului stăpânului său, prin urmare lasă să scrie și despre aceasta cezarul către ms regele cerând ajutor ca să trimită ceva oaste asupra aceluia lotru de Cantemir. Înțeleg că ms regele va face aceasta pentru MS cezarul. Avem și în tratate ca să fim prieten prietenului și neprieten neprietenului nostru și vostru. Deci cine e în câmp acela e dușman. I-a plăcut acel sfat al meu și a poruncit cancelarului⁵ ca de față cu mine să fie corectată scrisoarea și scrisă stăruind asupra ei o oră bună. De asemenea, vizirul a scris și ms principelui⁶ ce înșelare s-a produs că nu au supravegheat ceea ce la ei e o mare <problemă> și de acolo a mai crescut. Lăsând la o parte firul povestirii, voi spune când cazacii au ajuns la Perecop în ziua a șaptea, Poarta a fost înștiințată de către țar⁷. A trimis după mine vizirul spunând: cazacii voștri au atacat Crimeea și le-au făcut mare pagubă tătarilor, i-au omorât și au luat mulți prizonieri. Am răspuns vizirului între altele, că voi ne-ați permis și ați cerut ajutor în pedepsirea tătarilor despre care cezarul sultanul Mustafa a scris principelui. Mirându-se a spus, unde se poate pe lume ca cezarul un monarh așa de mare să-l fi rugat pe regele polonez să-i dea ajutor. Eu i-am spus să caute porunca dată cancelarului său și s-o găsească și a fost citită înaintea lui și era spre marea mirare a tuturor celor care au auzit aceea, imputându-i lui Husein că a făcut așa ceva. E nevoie să se ascundă de ei acea scrisoare. Hussein Pașa mi-a spus mâniindu-se sau mâinile vouă v-au secăt sau le aveți legate, de ce pe acei câini tătari nu-i bateți de asemenea. Muftiul actual – e un lucru straniu că pe voi acei oameni de nimic și mici vă pradă permanent iar voi nu-i bateți și cu toate din teama față de ei le dați cadouri în fiecare an. L-am amintit pe Mihai⁸ pe care erau furioși și nu odată au trimis rugând ca să-l distrugem și numeroase alte exemple. Între timp până când nu l-au îndepărtat pe Cantemir, am insistat ca să-l mazilească pe Tomșa, lui Radu⁹ să-i dea Țara Moldovei, iar fiului său¹⁰ Țara Muntenească. M-a întrebat din nou Huseim vizirul dacă MS Regele va fi mulțumit de Radu, de asemenea și Rzeczpospolita. L-am asigurat că va fi sigur și imediat pe Tomșa mazilindu-l, lui Radu i-a trimis steagul. Așteptând Huseim pașa în fiecare zi știri despre Cantemir: mă reținea spunându-mi: aș fi bucuros și îmi doresc aceea ca să te întorci la MS Regele stăpânul tău cu vestea bună că pe Cantemir l-au prins sau i-a fost tăiat gâtul. Mi-a spus să mă pregătesc să-mi i-au rămas bun de la sultanul Mustafa în a cărui mână eram. A poruncit mai apoi cancelarului să scrie scrisoarea de prietenie de la cezar către MV Regală, stăpânul meu, iar alta din partea sa. Dimineața imediat l-au atacat spahiii, unii înfierbântați, <zicându-i> că nu dorim să te avem ca vizir de acum încolo. Ienicerii de pe lângă el înfruntându-se unii cu alții, nu doreau să permită aceasta. Prin urmare, de ambele părți armatele mari stând gata de luptă, puțin a lipsit să nu se producă vărsare de sânge. Împăcându-se între ei cu gândul că pentru un Arnabud¹¹ nu ne vom omorî unii pe ceilalți și făcând sfat în casa agăi de ieniceri unde era și muftiul și Huseim de la care luând muftiul pecetea împărătească, l-au mazilit și l-au ales în lipsa pașilor vezir pe Ali Pașa un om simplu. O săptămână mai apoi l-au mazilit pe Mustafa sultanul turc iar pe tron a urcat sultanul Amurad, au fost schimbați alți muftii. Au urmat kazigereii, senatorii, subcămărașii, cancelarul și de asemenea și alți funcționari și au fost maziliți iar nimeni gratis, trebuia fiecare să

⁵ Secretar în cancelaria marelui vizir.

⁶ Lui Krzysztof Zbaraski.

⁷ Hanul Crimeei.

⁸ Mihai Viteazul

⁹ Radu Mihnea.

¹⁰ Alexandru Coconul, domn al Țării Românești (1623-1627).

¹¹ Om necuviincios.

plătească <pentru demnitatea obținută> bine, pentru care a trebuit să mai zăbovesc și din nou cu fiecare a trebuit să fac cunoștință personal, mai ales cu vizirul, de care totul depinde.

În prima mea audiență la vizir am rugat ca să pot ca pe un nou cezar din partea MV Regale stăpânul meu să-l salut, urându-i domnie lungă. Astfel, tratatele să fie schimbate ca de către un cezar nou, spunându-i precum am spus și lui Huseim pașa vizir amintindu-i toate pentru ce am venit de la MV regală meu domnul meu și ce am reușit în timpul vizirului precedent, rugând ca să mă trimită înapoi cât mai repede, iar pe Cantemir să-l termine urmând în aceasta mersul treburilor antecesorului său vizirul, ca să trimită la țarul tătar care era deja la Cetatea Albă, un mandat aspru poruncind ca pe Cantemir, fie viu, fie capul lui să fie trimis la Poartă. Căci dacă doriți pace cu noi atunci faceți aceasta, deoarece nimeni nu ne deranjează mai mult decât acest Cantemir pentru care am fost trimis la voi de la MS Regele stăpânul meu.

Vizirul cu privire la Cantemir a permis imediat spunând: așa cum acel care a fost înaintea mea vizir, Huseim, fratele meu a făcut efort ca acel Cantemir să fie distrus și eu nu mai puțin îmi doresc și vreau, ca să fie pace trainică între majestatea sa cezarul stăpânul meu și MS regele stăpânul vostru și acum voi porunci să se scrie un mandat aspru către han ca să-l prindă pe Cantemir. Poruncind cancelarului imediat a plecat un trimis. Cu privire la audiența împărătească și a înnoirii tratatelor mult a vorbit ridicând două probleme. 1. Cezarul are nevoie de asemenea de un sol mare și nou cu cadouri să fie trimis la MS cezarul conform obiceiului de demult. Iar dacă tu dorești să intri la cezar te întreb dacă ai cadouri demne de el. Dacă nu ai greu îmi va fi să te las cu mâinile goale să săruți veșmântul cezarului, căci nu se cade nu este obiceiul, nici un sol nu a făcut aceasta și toți cei care vor să-l salute pe cezar îi oferă cadouri demne de un așa monarh. Ceea ce nu unul înaintea ochilor mei a făcut; convingându-mă pentru așa ceva: împrumută-te aici pentru MS regele cu câteva zeci de mii de taleri, atunci îți voi permite <să săruți> mâna <împăratului>. Eu atunci i-am spus, tu nu ne pune într-o linie cu alți soli și anume francez, englez, venețian, niderlandez, persan și alții. Deoarece ei din obligație, datorie proprie dau cadouri deoarece trebuie s-o facă și în prezent la Poartă trăiesc. Dar regii polonezi niciodată nu au avut la Poartă agenții lor, numai prin soli prietenia și vecinătatea bună de două sute de ani <au ținut-o> și Cezarii voștri au oferit-o. De aceea, și eu urmând solii de dinaintea mea așa fac. Și ce ar putea fi mai scump decât inimă și prietenia frățească de la MS regele stăpânul meu s-o oferim și s-o aducem cadou cezarului vostru. După acele mari altercații având câteva audiențe la vizir, îndreptându-mă către el în urma favorurilor și cunoștinței diferitor oameni, cu greu de abia mi-a permis fără cadouri să-l salut pe cezar însuși iar lui a trebuit să-i dau cadouri pentru treburile viitoare ale MV regale și Rzeczpospolitei. Iar după audiența la cezar am cerut mai apoi vezirului să schimbe tratatele ca pentru un cezar de acum. La care vizirul <a spus>: așa ceva nu se poate, nu acum. Despre asta trebuie să vorbim atunci când va veni marele vostru sol cu cadouri de la MS Regele atunci vom vedea cu ce va veni, dacă cu pace atunci vom înnoi tratatele, iar acum despre asta este păcat să vorbim înainte. - Cu ce mă vei trimite înapoi, trebuie să am scrisoarea de la noul cezar către rege stăpânul meu, și de la domnia ta, nu se cade să merg așa. Și când scrisoarea va fi, de ce nu pot fi reînnoite tratatele, deoarece noi cu voi ne dorim unul altuia pacea, pace pentru care eu am sosit aici; cu atât mai mult o să câștigați. Am văzut că stând, fiind îndărătnic nimic nu a răspuns și a tăcut. Plecând de la el am mers cu chehaia și cu cancelarul și cu alții și ei în cauza mea au promis să mă slujească și m-au slujit.

Din nou după câteva zile mergând la vizir după rezoluție a dat Domnul Dumnezeu am nimerit la el într-un ceas bun. După lungi și diverse discuții și cu <ajutorul> persuasiunii acelor

mai sus numiți prieteni ai mei, a permis cu această condiție: chemând cancelarul i-a poruncit să scrie în conformitate cu tratatele precedente, iar el însuși asupra veghea. Eu văzând că merge rău treaba cu un prost nu doream să amintesc nimic despre acele greșeli, ci am preferat să fac totul în liniște cu cancelarul¹² și subcancelarul¹³. Deoarece, mă temeam de unii soli, anume agenții lui Bethlem căci ei erau acolo și mai întâi au acționat prin corupție în cancelaria turcească în timpul principelui MS <Zbaraski> lucru despre care am aflat cu siguranță. Însuși cancelarul m-a rugat foarte mult ca nimeni să nu știe se temea și cu mila lui Dumnezeu și pentru fericita domnie a MV regale, stăpânul meu, am îndreptat tratatele, așa cum am putut mai bine, lucru despre care vizirul nici nu a știut deși a citit tratatele în fața lui înșelând și neamintind de punctele îndreptate.

A dat de știre hanul tătăresc vezirului că îl are la el pe Cantemir în închisoare <și îl întreba> ce va porunci să facă cu el. Aflând despre acel Cantemir, Huseim pașa care a fost mazilit din vezir, a trimis cadouri mari vezirului și altora stăruind din nou pentru hanatul Silistrei, ceea ce vezirul ca un stupid și nefiind cunoscut cu starea lucrurilor, convocând un sfat tainic cu ai săi i-a permis și imediat lui Cantemir i-a trimis privilegiu, iar către țar scrisoare ca să-l elibereze <pe Cantemir> din închisoare și i-a poruncit să revină la locul său în Silistra. Cum am aflat despre aceea eu furios am vorbit către vezir. – Crezi că faci bine că i-ai dat din nou lui Cantemir Silistra? Asta înseamnă că nu doriți și nu vă gândiți să trăiți în pace cu noi. Voi înșivă să știți, faceți ce înțelegeți, iar eu de asemenea vă asigur de pace, dar voi înșivă dați pricină spre ruperea <păcii>, căci acel om este așa încât nu este bucuros de pace și sigur va veni asupra noastră. Cu voi fără greșală aveți încredere bine și la sine ce este și la ce vă puteți aștepta după asta.

Vezirul: - deja altfel nu poate fi, nu are rost să vorbim, deoarece este voia și porunca cezarului despre care voi scrie separat și MS regelui ca să nu să se supere. Avem acum un cezar înțelept, nu ca Mustafa de care nimeni nu se temea și nici el <Cantemir>. Sultanul Amurad fiind nu va îndrăzni nimeni să treacă peste ordinul lui și Cantemir nu va dori să aducă prejudicii scrisorilor de prietenie și ce să facă el, căci știe că poate să aibă doar 40 de oameni și nici o adunătură (oaste) nu are să voie să aibă. Așa e porunca cezarului și a mea.

Cu aceea mi-a dat drumul în acea zi, poruncind cancelarului să scrie o scrisoare de la MS cezarul către MV Regală despre Cantemir și noi, care a fost scrisă. Ceea ce eu aveam (fila 45 verso) în secret la mine pentru citire. Eu, văzând că nu ai cu cine să vorbești cu un prost și un încăpăținat, m-am dus la muftiu, la caziagerei și la alți pașe rugând ca să-i explice că pentru un singur tătar să nu-și dorească război cu noi, arătându-le ca într-o oglindă ce se poate întâmpla pentru asta. Le-a plăcut acea vorbă și imediat au trimis, iar apoi ei înșiși au mers la vizir. Acolo având o tainică consfătuire între ei s-au sfătuit ca să nu-i dea iarăși Silistra lui Cantemir. Muftiul mi-a adus la cunoștință ceea ce au hotărât în seraiul vizirului. Eu din nou am mers la vizir. Încă n-am început să vorbesc cu el, mi-a luat-o înainte vorbindu-mi. - Și iată că s-a împlinit ceea ce voi înșivă v-ați dorit – Cantemir n-o să mai fie în Silistra. Iar noi deja am făcut ce ține de noi ca prieteni ai voștri trebuie ca și voi să faceți ceea ce onoarea voastră vă cere și din nou trimit la han scrisori ca pe Cantemir să nu-l elibereze și să-l țină la el în închisoare până-l vom învăța noi <ce să facă>.

I-am mulțumit vizirului spunând: - acum ai primit o rugăciune la Dumnezeu de la săracii noștri supuși, atât a voastre cât și a noastre, căci ai făcut un lucru mare, prin urmare așteaptă-te la o mare răsplată de la Domnul Dumnezeu și de la cezar, stăpânul tău la o mare favoare, răsplată,

¹² Secretarul marelui vizir

¹³ Subsecretarul marelui vizir.

milă, și, de asemenea de la MS regele stăpânul meu mulțumire; iar Huseim pașa vizirul, fratele tău, veghea ca un stăpân înțelept și știa ce este bun cezarului de acum ca și MS regelui meu; se cuvine ca milostivirea ta să primești părerea lui și să nu o dai deoparte. Dorești de asemenea, ca după viziratul tău să nu fie schimbată părerea ta. Imediat vezirul chemând cancelarul a poruncit să scrie o altă scrisoare de la cezar către MV regele meu. Cancelarul nedorind să aibă mai mult lucru a rupt din partea de jos a hârtiei atât cât era despre Cantemir, și lipind o bucată de hârtie, a poruncit să se scrie altceva, ce se știe aproape bine și acum pentru că din nou mi-a fost adus să citesc, până să-i fie adus lui și apoi au dus scrisoarea, iar mai apoi a dat-o vizirului pentru a pune pecetea. Precum multe ori l-am rugat pe vizir, trimite-mă de ce mă ții, să merg mai repede la MS regele stăpânul meu, cu vestea bună că doriți cu noi să țineți pacea trainică lucru de care MS regele și Rzeczpospolita se îndoiesc deoarece nu au nici o știre, dacă să se aștepte la pace sau la război și nu vor ști până când eu nu mă voi întoarce. Deja sunt 20 de săptămâni de când locuiesc <la voi>, nu știu pentru ce.

Vezirul: - tu vei pleca iar cine va rămâne aici, e nevoie ca cineva să fie precum de la alți regi sunt despre care tu știi bine. Eu am răspuns: - nu are rost să vorbim despre asta, ceea ce n-a fost niciodată, nici acum nu va fi. Noi ne ținem de obiceiurile vechi, de care și voi trebuie să vă țineți, iar nu să inventați lucruri noi, întrebați pe oameni bătrâni cunoscători ai obiceiurilor pe care le știu foarte bine. Deoarece când ar fi avut să fie un agent așa cum spuneți ar fi fost în timpul domnului sol mare, dar se știe că nu s-au gândit la aceasta pe atunci. Pe mine aici ținându-mă nu știu ce vei obține și la ce aceasta vă poate servi și nu vă așteptați ca cineva să vină în solie până când eu nu mă voi întoarce. Deoarece dacă ne puneți în același rând cu solii străini iarăși ne faceți o nedreptate, deoarece ei mai degrabă pentru negoțul și comerțul lor la Poartă locuiesc, iar nu pentru oarecare solii. Au fost câteva ocazii, prin mijloace deosebite și rațiuni pe care eu le spuneam, la care de abia a permis și așa mare pătimire am avut cu acel vizir prost.

Dacă ar fi fost pentru mai multă vreme și ar fi fost trimis al MV Regale la Poartă, în timpul viziratului său sigur și negreșit (fila 46) l-ar fi oprit ceea ce eu nu înțeleg, <să i se tragă> de la nimeni <altcineva> ci doar de la solii lui Bethlen și agenții care locuiesc acolo. Dacă avea să fie mai mult iar era trimis de la MS rege în timpul veziratului lui la Poartă sigur și negreșit va reține ceea ce eu de la nimeni nu am înțeles numai de la solii lui Bethlen și agenții care permanent locuiesc la Poartă doreau ca agentul MVR să locuiască și el acolo. Ceea ce eu nu odată i-am auzit <spunând>: de ce polonezii au să fie mai buni ca noi.

A dat de știre țarul tătar despre cazacii care au atacat Crimeea și au făcut o mare pagubă rugând ca de asemenea să i se permită să se răzbune pentru nedreptatea și paguba lor. A trimis vizirul după mine. Acolo era capuchehaia țarului care locuiește permanent la Poartă. Erau și acei care i-au dat de știre vizirului despre asta.

După îndelungi certuri am spus: - cum nu vă este rușine să vă plângeți despre câteva mii de cazaci despre care sigur nu știu, voi așa spuneți, au atacat Crimeea și v-au făcut pagube mari. Iar noi ce să facem că tătarii voștri samovolnici în acest an de peste zece ori au atacat și au jefuit neîncetat stăpânirea MS regelui stăpânului meu și mari și nenumărate pagube fac. Ceea ce niciodată nu se va compara <pierderea> voastră. Lucru pentru care eu atât în timpul lui Hussein Pașa vizirul, cât și în timpul celui de acum, rog, strig și insist și nu mi se face dreptate. Nu este voia și nu a fost niciodată a MS regelui stăpânului meu ca acei cazaci să iasă în mare, deoarece nu câteva, dar câteva zeci de mii ar putea să fie și sunt gata cazacii când va fi ordinul MS regelui stăpânului meu. Din nou vezirul <zise>: și acei tătari – iar aceea că în mare au fost prinse cincii

czajcze¹⁴ de cazaci zaporojeni, sau aceia nu sunt ai voștri ce vorbești că pe ei vii i-au adus în Divan, 60 dacă vrei voi porunci să-i aducă, ca să nu-mi spui. Eu am spus: - aceia sunt moscoviți nu ai noștri, dar și așa chiar dacă ar fi ai noștri atunci cinci czajcze câte 40 de oameni ar face două sute, nu mare pagubă ar putea face. Iar tătarii câte 20 sau 30 de mii grămadă atacă și fac pagube însemnate în țările MS regelui într-un mod neprietenesc și împreună acea armată poate să facă mare pagubă. Noi niciodată nu ne-am fi plâns pe 500 sau o mie de tătari, ar fi rușine pentru noi dacă ne-am fi plâns atunci când doar atâția ar fi atacat Polonia. Iar voi vorbiți de cinci czajcze de cazaci de unde fiecare poate să calculeze <că> dacă ar fi fost porunca MS regelui stăpânului meu, ar fi fost nu numai cinci, ci cinci sute czajcze de cazaci, ar fi putut întotdeauna <să se adune>.

Iar despre asta nu are rost să vorbim deoarece MS regele nu se gândește să facă război, ci respectă tratatele și scrisorile de prietenie făcute prin panul marele sol, iar acum reînnoite prin mine de curând, le va respecta până când nu veți da pricină. Deja nu trebuie despre aceasta mult să vorbim doar să vă stăpâniți tătarii voștri samovolnici, iar noi de asemenea sigur îi vom opri pe cazacii noștri, deoarece permanent ei sunt cauza. Vizirul cu aceea a încheiat vorba sa: - fie ca să nu se mai întâmple asta și a spus că nu o să mai fie. Și când mi-a dat el însuși la despărțire scrisorile de pace mi-a arătat o scrisoare a țarului Perecopului în care scrie despre Cantemir că se află la el în închisoare și că pe toți tătarii din Bugeac i-a alungat și i-a adus în Crimeea, casele și bordeiele lor le-a ars, el însuși s-a întors în Crimeea. L-am rugat din nou să trimită un mandat aspru către țar deoarece nu ai cum să-i crezi pe tătari deoarece ei sunt oameni samovolnici și a poruncit față cu mine să scrie țarului, poruncindu-i capigi-pașei și mi-a spus, - rog numai ca pe cazaci să-i opriți, iar noi sigur îi oprim pe tătari. Avem ca pe lângă curtea MS regelui tu să fii capicheaia noastră adică agent, iar eu de asemenea voi fi aici al vostru păzind pacea de ambele părți.

Gabriel Bethlen ca acel care a învățat ca niciodată să nu spună adevărul, foarte des descria maiestatea Măriei Voastre Regale, stăpânul meu plângându-se că (fila 46 verso) acordă ajutor cezarului creștin, ceea ce este împotriva tratatelor. Lucru pentru care eu am dat socoteală de câteva ori înaintea vizirilor, în special în fața lui Huseim Pașa vezir, dar acele treburi au trecut și eu de asemenea nu le-am amintit, căci avem un promotor rău.

Aș fi putut scrie mai multe în această relație despre felul în care au decurs discuțiile, ce altercații am avut cu vezirii, cu muftiul primul și apoi cu celălalt și cu alți de asemenea despre schimbarea stăpânului. Dar nedorind să mă lărgesc și să vă plictisesc prin scris lung înaintea demnității Maiestății Voastre Regelui stăpânul meu, numai aceasta subliniind ce am făcut conform voinței și poruncii MV regale, stăpânului meu milostiv ca un supus credincios, doar din datorita mea am realizat tot ceea ce ține de pacea comună, pentru odihna săracilor supuși rugători lui Dumnezeu ai MV Regale stăpânul meu. Dar nu mie și nu minții mele slabe numai milei lui Dumnezeu iar mai apoi demnității și norocului domniei MV regești stăpânului meu trebuie să se datoreze. Pentru care milă și dragoste ca un supus credincios mă închin cu umilință până la pământ și mâna o sărut.

În Varșovia 14 martie anul 1624.

Cel mai mic supus Krzysztof Serebkowicz.

¹⁴ Corăbii mobile cu care cazacii zaporojeni făceau raidurile lor în teritoriile otomane.

1626 februarie 21 - Raportul lui Zorzi Giustinian către doge despre moartea lui Radu Mihnea și despre urmașii lui. (Hurmuzaki, IV/2, p.412-413, nr.CCCCLXIV).

Prea Înalt Principe...

O dată cu scrisorile din Bogdania despre moartea Principelui Radu Radulo, care nu a mai răspuns scrisorilor Domnului Conte della Torre cu privire la luarea cailor, sunt prezentate condoleanțe de către Tătarul aflat în trecere prin Bogdania cu intenția, din câte se zice, de a merge în Transilvania, venind din Polonia, pentru a rezolva niste pretenții financiare cu Gabor care îi datora niste bani din războaiele trecute cu Împăratul. El, la moartea lui, a înlocuit în acel Guvern pe un Primoschi de origine poloneză, dar din neam vechi moldovenesc, și destinat a-i fi ginere căruia i-a lăsat o sută de mii de țechini, cincizeci <de mii> ca moștenire, și ceilalți <bani> pentru a obține de la Poartă Principatul, cum s-a și întâmplat, fiind repede confirmat, numai că Ghirai voia să-l aducă pe unul Roditi, prin forța armelor, favoritul său, care fugise anul trecut și se adăpostise la acesta.

Din Pera.

1626 martie 7 - Raportul lui Zorzi Giustinian despre moștenirea lui Radu Mihnea și despre eventualitatea punerii unui favorit al hanului în scaunul Moldovei. (Hurmuzaki, IV/2, p.413, nr.CCCCLXV).

A plecat tânărul călăreț, care în numele Marelui Signor poartă Beretta și stindardul noului prinț al Moldovei și din capul locului, se-nțelege, caimacamul temându-se că Saim Ghirai va pune cu forța armelor în scaun pe Roditi, i-a comandat călărețului să-i dea lui, în acest caz, însemnele mai sus-amintite arătându-se caimacamul lipsit de intenția de a avea cu tătarii ocazii de ceartă. Este un zvon că Radu a lăsat 500.000 de țechini principelui din Valahia, fiului său, căruia Marele Signor i-a cerut o sută de mii de scuzi pentru a-i confirma dreptul de moștenire.

1626 martie 22 - Raportul lui Zorzi giustinian către doge despre situația Moldovei (Hurmuzaki, IV/2, p.413-414, nr.CCCCLXVI).

Înalte principe.

După moartea principelui Radu mulți au fugit din Moldova, temându-se că Saim Ghirai nu va reuși să-l pună în scaun pe Roditi, despre care am scris în celelalte scrisori, și primul ales de marele Signor <Miron Barnovschi> strânge o mare sumă de bani pentru a-l opri. Pretenția majestății voastre vis-a-vis de principele din Valahia, fiul lui Radu, rămâne împăcată la 30 de mii de scuzi, în afară de darurile făcute miniștrilor în sume mari; cu ocazia morții sale s-a răspândit aici zvonul că se găsește în această Cecca <Zecca> mult aur care-i aparține de drept.

1626 aprilie 5. - Raportul lui Zorzi Giustinian către doge despre o înfrângere suferită de

tătari în Polonia și despre retragerea lor prin Moldova. (Hurmuzaki, IV/2, p.414, nr.CCCCLXVII).

Se adeverește înfrângerea foarte mare dată de polonezi tătarilor la ieșirea din Podolia în Bogdania, care după ce au parcurs-o și au făcut multe prăzi, deoarece au fost ajunși de furia unei mari furtuni și au fost derutați, au lăsat în urmă o bună parte din pradă și din robi, opresați de foame și de frig, fiind urmăriți de armata poloneză care îi aștepta în acel punct cu o mare furie, și se zvonește că au fost tăiați mai mulți de 25 de mii de tătari și că le-a fost luată aproape întregă pradă, încât Mehmed Ghirai, regele lor, s-a salvat în Moldova alături de puțini oameni, unde neavând succes în a-l pune pe scaun pe Roditi, pe care-l dorea, primit de Primoschi, alesul Grand Signor-ului, care i-a dăruit cinci mii de țechini și alte lucruri pentru serviciul oamenilor săi și de asemenea primind și de la principele Valahiei, fiul lui Radu, 20 de mii de taleri, s-a întors în Tataria foarte bătut și foarte afectat de această înfrângere, deoarece fiind intrat în Polonia din ordinul Majestății Sale se știe că el și fratele său, Sain, după tentativa care fusese făcută împotriva lor cu doi ani, au rămas cu inimă rea și umblă vorba, totuși, despre pregătirile cazacilor pentru a ieși în puține zile cu 400 de bărci și alte asemenea lucruri la Marea Neagră..

1627 noiembrie 13 - Raportul lui Sebastiano Venier către doge despre mazilirea domnului din Muntenia și înlocuirea lui prin Alexandru vodă. (Hurmuzaki, IV/2, p.418-419, nr.CCCCLXXV).

A fost în cele din urmă destituit principele Valahiei, fiul răposatului Radu, foarte bine cunoscut acestui preînalt senat; se atribuie principala cauză <a acestei destituiri> socrului lui, un anumit Beco zis Scarlat, om de mare pătrundere, care cu pretenția de a se pune la adăpost de pericolele, față de care el susținea că este supus și care i se păreau că se trag întregii provincii de la principele tânăr, se spune că a făcut din motive particulare (dezgust) și cu intenția ca destituitul să poată fi în mod absolut dependent de voința lui, i-a dat bani succesorului, care este un anumit Alexandru, care a mai fost de două ori principe și de amândouă ori alungat datorită stoarcerilor care sub el au fost făcute poporului. Cu această nouă alegere care a făcut necesară alte mari cheltuieli, care toate vor trebui să cadă asupra celor săraci, ei își vor vedea aproape totala lor exterminare.

1630 mai 4. Raportul lui Giovanni Capello către doge despre înlocuirea lui Alexandru vodă cu Moise Movilă. (Hurmuzaki, IV/2, p.445, nr.DV).

S-a impus, în cele din urmă, voința Regelui în înlocuirea principelui Moldaviei, și altă dată exprimată după cum am zis, și în locul lui a fost ales un Moise, fiul lui Simon, deja principe în mai sus numita provincie și a Valahiei. Aceasta s-a întâmplat în urma unei plăți relevante în aur. Cu privire la acesta și la cadourile către Majestatea Sa pentru a obține favoruri împotriva drepturilor, cum sunt acestea de toți blamate, și rău înțelese, când trebuia să se conformeze ordinului cu privire la contribuțiile țării s-a ridicat asupra faptului cu o multă violență găsind oportun să nu facă față în dauna marelui său prejudiciu.

Declarația privind asumarea răspunderii

Subsemnatul, Valentin Constantinov, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctor habilitat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Constantinov Valentin
Semnătura

Data, 2.V.2019

CURRICULUM VITAE

INFORMAȚII PERSONALE

Numele, Prenumele Constantinov Valentin
Adresa 41/61, I.Creanga, 2012,
Numărul casei, numele străzii, Chisinau,
codul poștal, orașul, țara Republica Moldova
Telefon **022/716025**
Fax **022/233207**
E-mail: **walentkonstant@yahoo.fr**

Website
Naționalitatea **Republica Moldova**
Locul și data nașterii **Crocmaș, Republica Moldova, 02.02.1971**
EXPERIENȚA DE MUNCĂ

2003-2019: INSTITUTUL DE ISTORIE MINISTERUL EDUCAȚIEI, CULTURII ȘI CERCETĂRII

2003-2019: UNIVERSITATEA DE STAT DIN TIRASPOL CU SEDIUL LA CHIȘINĂU

CODUL PERSONAL 0982912340129

Separat pentru fiecare post ocupat, începând cu cel mai recent Cercetător științific coordonator – 2010
Cercetător științific superior - 2004
Cercetător științific - 2003

Numele și adresa angajatorului **Institutul de Istorie**, 82, 31 august 1989, 2012, Chisinau, Republica Moldova/ Sectia de Istorie medievala, Coordonator științific.
UST, Iablocichin 5, 2069, Chișinău, Republica Moldova
Catedra Științe Sociale, Conf.univ.dr., Șef Catedră

Experiența profesională

Conducător și participant la proiecte naționale și internaționale.

EDUCAȚIE ȘI FORMARE

2010 february 11 – Certificat Conferențiar cercetător Seria CC Nr. 0249

2003.04.24 – Doctor în istorie: Universitatea Al.I.Cuza Iasi – Romania Seria C Nr.0001872.

2002.09.17 – Diploma de Studii Aprofundate (Master). Profilul Istorie. Specializarea Izvoarele istoriei antice si medieval. Universitatea „Al.I.Cuza” Iasi – Romania. Seria D Nr.0001015.

1998. 07.17 – Diploma de Licenta. Licentiat in Istorie/ Profilul Istorie/ specializarea Istorie. Universitatea „Al. I. Cuza” Iasi – Romania. Seria P Nr.0075469.

Proiecte internaționale:

1. „Documente privitoare la istoria Țării Moldovei păstrate în arhivele Federației Ruse, sec. XV-XVII”, în colaborare cu FȘUFR (Fondul Științelor SocioUmane a Federației Ruse), conducător de proiect.
2. Participarea la elaborarea colecției „Documenta Romaniae Historica”, Seria A. Moldova.

Proiecte naționale

1. Forme documentare necunoscute păstrate în depozitele arhivistice din Republica Moldova, conducător de proiect.

2. Țara Moldovei în timpul domniei lui Constantin Cantemir (1685-1693). Documente interne, din cadrul Programului de Stat „Cantemireștii – polifonismul preocupărilor științifico-artistice”, conducător de proiect.

Colaborarea cu Fundațiile culturale:

Soros-Moldova, Fundația polono-americană a libertății, Programul Lane Kirkland, Comisia polono-americană a fundației Fulbright, Comisia poloneză UNESCO, Fundația D.A.Sturza, Poiana – România.

**Sectorul de cercetare
Activități de cercetare
recente.**

Sectorul de Istorie Medie
Conducător și participant la proiecte naționale și internaționale.
Colaborarea cu istoricii din România, Polonia, Rusia, Ucraina,
Bielorusia, Italia, Cehia, Franța.

Cărți și articole

Autor a peste 140 de publicații: monografii, colecții de documente, studii, articole, prezentări de carte, recenzii publicate în România, Polonia, Ucraina, Bielorusia, Republica Moldova

Premii și distincții:

Distins cu premiul „Nicolae Bălcescu” al Academiei Române pentru lucrarea „Țara Românească și Țara Moldovei în timpul domniilor lui Radu Mihnea”, 2009.

Premiul I la Concursul „Urme poloneze în Moldova”, ediția 2008 pentru studiul „Urme poloneze în satul Ruseni, raionul Edineț”, în colaborare cu Sergiu Tabuncic.

Limbi străine și nivelul de cunoaștere:

- Limba poloneză: foarte bine.
- Limba rusă: foarte bine.
- Limba engleză: bine.
- Limba franceză: bine.
- Limba italiană: bine.
- Limba ucraineană: bine.

Abilități:

Calculator: Word, Excel, Power Point, Internet.